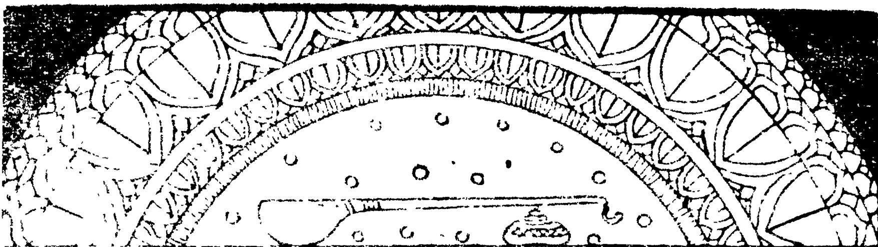
387

సంపుటము 24
సంచిక 6

భారతి

జూన్ 1947
సర్వజిత్తు, జ్యేష్ఠము

ద్వేషవహ్ని

●

— శ్రీ భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి —

౧

ఆతని వాడి బాకుకొన నడ్డుగ చీల్పగబడ్డ గుండెపై
నీతని వేడినెత్తురు లదేవనిగా ప్రవహించెడుక్ — ప్రభూ !
ఆత డితండు నీకు సుతు లౌదురుగా, పగ మాన్పవేటికో !
రాతియెడందవాడవా, వరాకా, అసత్యమొ నీదు మన్కియే !

౨

రాముడవో, రహీమువో, విలాసమయప్రకృతిక్ సృజించినా
వేమిటి కీమనుష్యుల? సృజించితిబో, దయసేసి తేటి క
య్యా మతమన్నపేరి సుర నన్నలు దమ్ములు కత్తిబట్టగా ?
ప్రేమలతక్ దహించు పగవేడిపొగల్ నిను జుట్టవా ప్రభూ !

౩

తనప్రక్కింటి కుమారు లేబెదవి నత్యంతాభిమానాన ని
న్ననె ముద్దుల్ గురిపించినట్టి నరు డీనా డేసురం ద్రావెనో,
కనులక్ గెంపు నటింప కుంతమున బుగ్గల్ జీల్చి ఆపాప వె
చ్చని క్రొన్నెత్తురు గ్రోలె తృప్తిగను : ఆశ్చర్యమ్ము గాదా ప్రభూ !

౪

నీరుగ తీర్చికట్టిన మసీదుల ని న్దలపోయనిమ్ము—మం
దారసుమాల మాలల కణత్కనకప్రతిమన్ నితాంతశృం
గారముసేసి వేవిధపు నామములన్ నిను గొల్వనిమ్ము—చ
ల్లారని ద్వేష మేల మొదలందు పరస్పర మోర్మి నిల్వదా ?

౫

నీకయి వాదులాడి మరణించిన ఈ దురదృష్టమానవా
నీకము ద్వేషమున్ విడిచి నేరిచికొన్నది రాతినేలపై
ఏకత ! ప్రక్కప్రక్కల శయించిన వీరి కళేబరమ్ములన్
సోకవు పూర్వపున్ మతపు సూడుల నీడలు సంజచీకటిన్ !

౬

అదె ధూళిన్ బొరలాడు జన్నిదపు బ్రహ్మస్నిగ్ధ వర్చస్సుతో
గదిసెన్ తీయని నెయ్యముల్ నెరపగా గడ్డంపు ధావళ్యముల్ !
ఇదె గాలిన్ గదలాడు మేల్ముసుగు కంటించెన్ స్వరక్తచ్ఛవుల్
నుదుటన్ శోభిలుచున్న శోణితమసింధూరార్ద్ర రేఖాంకముల్ !

౭

చచ్చినవారి జూచియు నిపాపయి నుండుట మానవాళికిన్
నచ్చదు స్నేహజీవనఘనత్వము : కత్తులు దూసి నిల్చి రీ
పచ్చని నేల నెత్తురుల వాగులు బారగజేయగా—ప్రభూ !
ఎచ్చట దాగినావు ? కరుణింపవ ? మాన్పవ సర్వనాశమున్ ?

ఆంధ్రసాహిత్యంలోని - - - - - స్త్రీపర్యాయాలు

= శ్రీ టి. రామచంద్ర =

మానవజాతికలిక విజ్ఞానంతో వికసించడంతో పాటు భాషాసుగంధంకూడ నలుదిక్కులా నలువారసాగింది. ఆదిమానవుడు తన భౌగోళిక పరిస్థితినిబట్టి, అవసరాలనుబట్టి సంకేతించుకొన్న శబ్దాలు క్రమంగా కొంత మార్పుతో నానార్థాలనూ సంతరించుకొనినవి. ఒక సంఘం మరోసంఘంతో చేరుటతోనూ భావశబ్దార్థవినిమయమూ విశేషించింది.

మానవుడు పరిసరవస్తుపరిశీలనతో సంచితాలయిన భావాలను సంకేతించుకొని అనుభవపుమూసలో పోసి వాటికి శబ్దరూప మిచ్చినాడు. కమ్మదనంతో కళకళలాడే ప్రకృతిని పరిశీలించినాడు. ఆయమఅందానికి అమ్ముడుపోయినాడు. తన సమీపవస్తువులకు వానిపేరు పెట్టడంతో సంతోషించినాడు. కొవ్వెక్కి ఆకసమంతా అలమికొని గుండెలు గుభేలుమన గర్జించే మేఘరాజునుండీ, అడవిఅంతా తనదే అన్నట్లుగా జాలు జాలు వార్చుకొని పొదలూ నదులూ దూరి వీరవిహారం చేసే మృగరాజునుండీ, పురిని విరియబోసుకొని పరవళ్లు తొక్కే శిఖిరాజునుండీ అందమూ, ఆత్మవిశ్వాసమూ అలవరచుకొన్నాడు. వాటిని తన భాషలో జీర్ణించుకొన్నాడు. చక్కని చిలుకచెలితో తన సహచరిని సరిపోల్చుకొని మురిసినాడు. నదుల ఒడ్డుల సికతాశయ్యలపై ఏకసక్కెములాడే అంచరాణుల మెలమెల్లని నడకలను తన చెలియందే భావించుకొని సంతృప్తిపడినాడు. ప్రకృతిలోని సోయగాన్నంతా ఒకేమారు ఆకళించుకొన అట్టులు సాచినాడు.

ప్రకృతిసౌందర్యలుబ్ధుడయిన మానవుని ప్రప్రథమ సంకేతసమూహమే సాహిత్యంగా సాకారమయే కాలానికి తన సంకేతితార్థాన్ని సడలించుకొని మరో అర్థంలో రూఢస్థితికి వచ్చినది. కొన్ని సంకేతాలు మానవజాతి మారినకొలది తమ వేషాన్నే మార్చుకొన్నవి. మరికొన్ని అసలే అడుగంటినవి. ఇక కొన్ని తమ వ్యక్తిత్వాన్నే కోలుపోయినవి.

మన భాషలోని స్త్రీవాచకపర్యాయపదాల పరిశీలన ఈ సిద్ధాంతనిరూపణకు మనకు కొంత సాధకం.

ప్రపంచంలోని అన్ని భాషల స్త్రీపర్యాయపదాలూ గుచ్చెత్తినాకూడ ఒక తెనుగులోని స్త్రీపర్యాయపదాల సంఖ్యకు సరిపోవని నామిత్రుడొకడన్నాడు. ఇది పూర్తిగా నిజం. ఆంధ్రనామసంగ్రహాన్నిబట్టి స్త్రీకి ౮౫ తెలుగుపర్యాయపదాలూ, సాంబనిఘంటువునుబట్టి ౫౮ పదాలూ మనకు లభిస్తున్నాయి. వీనికి ఏలాటి వ్యుత్పత్త్యర్థాన్నీ మన నిఘంటుకారులు నిరూపించలేదు. ఆ ప్రయత్నంకూడ చేయలేదన్నా తప్పులేదనుకుంటాను.

ఏ చికికండ్ల ఆమెనో చూచి మనం కమలాక్షీ, ఇందీవరాక్షీ మొదలయిన సుందరశబ్దాలతో సంబోధించవచ్చు. ఒక పవిత్రబ్రాహ్మణిని 'పాలతీ' అనవచ్చు. పేదరాలు పెద్దమ్మనుకూడ 'ప్రోయాలా' అని పిలువవచ్చు. ఇల్లు చక్కబెట్టజాలని యిల్లాలినికూడ 'గరితా' అనవచ్చు. కన్యాశుల్కమేమీ లేకనే కరగ్రహణం చేసినకాంతనుతోట్రుపాటు తొలగదోచుకొని 'తెరవా'

అని పిలువవచ్చు. మరోవిధంగా సంక్రమించిన ఆమెను 'పడతీ, మడతీ' అని అనవచ్చు. మోటుగా, మొరటుగా మనకు దర్శనమిస్తున్న హస్తినినికూడ 'ఎలనాగా, నెలతా' అని ఎలుగెత్తి పలుకవచ్చు. అగ్నిసాక్షిగా వివాహమాడినదాన్ని 'చేడియా' అనడం అభావ్యంకాదు.

తెలుగునాట సాహిత్యం సొబగులువారే కాలానికే వీని సంకేతితవాచ్యార్థం విలయమై రూఢమయి పోయినది. తెలుగుసాహిత్యం సంస్కృత వాఙ్మయ శిథిలాలలో మొలకెత్తిన మల్లెతీగ. దాని పూవుల తావులలో సంస్కృతశవ పూతిగంధం పొరలువారడం అసహజమూకాదు, అన్యాయ మంతకంటెనూ కాదు. నన్నయభట్టు రాజరాజనరేంద్రుని మన్ననలతో భారత రచనకు గంటం పన్నిన కాలానికే సంస్కృతసాహిత్య సౌధం నేలమట్టమయి, పునాదికూడ బీటలువారినది. కొనఊపిరితో ఉన్న సంస్కృతపదజాలం దేశభాషలపై కడపటి దాడి జరిపినది. క్రమంగా సంస్కృతశబ్దాలు కూడ రూఢమయిపోయినవి. ఆ సంస్కారమే గల తెనుగుకవులు వానినే గ్రహించినారు. శబ్దప్రయోగ సారస్యంలో ఏమరినారు. "స్త్రీ రితి నామాపి మధురం" అని చొంగలుకార్చే రాజాస్థానపండితులూ, కవులూ వాని వ్యుత్పత్తివిమర్శకే వెనుకాడినారు.

నన్నయమొదలు చిన్నయవరకూ గల కవుల ప్రయోగాలే ఈ వాదానికి తార్కాణ. భారతం ఆది, సభాపర్వాలలోని ఈ క్రింది ప్రయోగాలను పరామర్శించండి. (ఇది నన్నయ నాక్షేపించడ మే మాత్రమూ కాదని మనవి.)

వాసుకి తన చెల్లెలు జరత్కారువుకు 'అంబుజనేత్రా' అని పిలుస్తాడు. దుష్యంతుడు కొత్తగా ఆశ్రమంలో ప్రవేశించినవాడు అక్కడి ఆశ్రమ కన్యను మర్యాదగా పిలువవద్దూ? శకుంతలను 'వనజనేత్రా' అని సంబోధిస్తాడు. సభలో శకుంతలపై కోపం వచ్చినప్పుడుకూడ 'అంబురుహాననా' అని అనడం మానడు. ఒళ్లు మండుతున్నా ఒడలి అందాన్ని విడనాడ దలచుకోలేదుకాబోలు ?

ప్రతీపుడు తాను గంగఒడ్డులో ఒక అందకత్తెను (గంగను) చూచి, దానిని తనకు కుదిర్చిపెట్టుమని తన కుమారుని కోరుతూ, 'కన్యను' చూచినా నంటాడు. ఆయమ కన్య అని ఈయనగారికి ఎలా తెలిసింది ?

దీర్ఘతముడు 'సతులకు' శాపమిస్తాడు. మాద్రి కుంతిని 'అక్కా' అని పిలవడానికి మారుగా 'కమలాక్షీ' అని పిలుస్తుంది.

అన్నిటికంటే నవ్వుపుట్టించే దేమంటే హిడింబుడు తన చెల్లెలు హిడింబను 'కోమలి' అనడం, భీముని చంపి తీసుకొనిరమ్మని ఫర్మాయించడం. వెంటనే నన్నయగారి కంటికి హిడింబి 'రమణి' అయింది. భీమునికికూడ అంతేలెండి. లేకపోతే 'వనజనేత్రా' అంటూ సరసాలాడుతాడా ? ప్రేమ పుడ్తివుంటారుకదూ ! హిడింబి భీముని రూపబలాలకు లోగి తన ఆనతి అతిక్రమిస్తుంటే, నన్నయ దానిని "పతిస్నేహము 'కామినులకు' బలవంతము, పెరనెయ్యములు వేయుదతృదృశములే" అని సమర్థిస్తాడు. కామిను లనే శబ్ద ప్రయోగం ఎంతవరకు ఉచితమో ఏమో ?

స్వయంవరంలో తెచ్చిన ద్రౌపది 'బాలిక' అట. అర్జునుడు ఉలూపిని "తామరస నేత్ర ఎవ్వరవు?" అని పలుకరిస్తాడు. 'ఎవరమ్మా నీవు?' అని కనుకోకూడదూ? అర్జునుని సుభద్ర కుశలప్రశ్న వేస్తూ "మాయత్త 'యంభోరుహాక్షి' కుంతీమహాదేవి కుశలయే?"అని ప్రశ్నిస్తుంది. బృహద్రథుడు 'జరను' 'వారిరుహాయతచారులోచనా !' అంటాడు.

ద్రౌపదిని సభకు తేబోయి, ప్రాతికామి 'వనజాక్షీ ! వెంటర'మ్మంటాడు. దుశ్శాసనుడుమాత్రం 'స్త్రీ' అని హెచ్చరిస్తాడు. (ఇది యాదృచ్ఛికంగా పడిన మాట. ద్రౌపది అప్పుడు రజస్వలగనుక ఈ మాట అచ్చంగా సరిపోయింది.) సభలో ద్రౌపదిపై జరిగే అత్యాచారాన్ని వికర్ణుడు ఖండిస్తూ ఈ 'కోమలికి' అన్యాయం జరిగిందని అంటాడు. పెద్దమ్మకదా మర్యాదగా పిలువలేడూ? పెద్దమ్మ అని తనకు తెలీదనుకుందాము. కోమలి అనే మాటకంటే గంభీరమయిన మాట అనలేడూ ? పుట్టుకబోది ధృతరాష్ట్రుడు

ద్రౌపదిని సమాశ్వసిస్తూ, 'సుందరి, ఇందుముఖి' అంటూ దగ్గరకు పిలుచుకుంటాడు. ఆ అంధుని నోట ఇవేటి మాటలు? కోడలు బిడ్డవరుసగదా? ఆయమసౌందర్యాన్ని ఎన్నగూడదని శాస్త్రకారుల కట్టుదిట్టాలు కదా! అమ్మాయి, బిడ్డా అని పిలువలేదూ? భీష్ముడొకడే పెద్దమనిషిలా కనిపిస్తాడు. ద్రౌపదిని ఊరడించేప్పుడు 'అవ్వా' (అమ్మ) అని సంబోధిస్తాడు.

అచ్చులో పోసిన ఆకారాలులాగ, రవివర్మ రంగుబొమ్మల్లాగ నన్నయగారి ఆడవారు పిన్నా పెద్దా అంతా ఒకటే. నన్నయగారేకాదు, తెనుగు కవుల జనానా అంతా ఒకటే. అందరూ వారిరుహాననలే వారిరుహనేత్రలే; కన్యలే కమలాక్షులే; సతులే సీమంతినులే; ఇంతులే గొంతులే; భామినులే బాలికలే; తరుణులే తనుమధ్యలే; లలనలే లలితాంగులే; మానినులే మృగాక్షులే.

తిక్కనకూడ నన్నయ కేమాత్రమూ తీసిపోలేదులెండి. చూడండి మచ్చుకు ఒక ప్రయోగం. విరాటుడు తన కుమార్తెను బృహన్నలకు పరిచయంచేస్తూ 'ఇచ్చేడియ' అంటూ చెంతకు పిలుస్తాడు. ఉత్తరకు ఈ శబ్దార్థం తెలిసేవుంటే "నీనాట్యమూవద్దు, నాణ్యమూవద్దు" అని తండ్రిని నానాచీవాట్లూ పెట్టి తొలగిపోయేదే. ఇలాగే తిక్కన ప్రయోగాలూను.

విలాసినీ విలాసాలు వెల్లువలై పారిన ప్రబంధాల కాలంలో వావి, వరుస లేకుండ స్త్రీ పర్యాయశబ్దాలు ప్రయోగింపబడినాయి. పెద్దన వరూధినివిలాసాలకు వెంగలిగాక నైష్ఠికుడయిన ప్రవరుని చరిత్రను ప్రశంసిస్తూ "కలంచునే 'సతుల' మాయల్ ధీరచిత్తంబులన్" అని సమర్థిస్తాడు. సతీశబ్దార్థగౌరవంపై పెద్దన దృష్టి బరపివుంటే ఇలాటి ప్రయోగంతో ఎందుకు తన చిన్నతనాన్ని చాటుకుంటాడు? (శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు దీనివిషయమై ఎంతో చర్చించారుకూడ.)

కొన్నిశబ్దాల సంకేతితార్థం కాలప్రవాహంలో పడి కొంత, కవుల స్వైరప్రయోగాలవల్ల కొంత సమసిపోయిందనడమే పై నిదర్శనప్రదర్శనంలోని పరమార్థం. కాని, భారత కాలంనాటికీ, అంతకు ముందునుంచీకూడ వాఙ్మయసౌరభాలు విరజిమ్మే కర్ణాట తమిళభాషలలోని పదాలకుమాత్రం ఇప్పటికీ వ్యుత్పత్తి సౌలభ్యం లభిస్తూండడం తెనుగు పదాలలోని చిక్కును తెమల్చడానికి కొంత తెరపవుతూన్నది. ఒక సంఘానికి చెందిన వనగలిగి, కాలప్రవాహంలో వేర్వేరు ఒడ్డుల బడి, అన్ని సంఘర్షణలనూ ఎదుర్కొని, నానా సాంకర్యాలనూ సంతరించుకొని, ప్రస్తుతం తమ వ్యక్తిత్వాన్ని నిలబెట్టుకుంటున్న అన్ని భాషలూ ఒకే అజ్ఞాతఅక్షరేఖపై అంజవేస్తున్నాయి.

మూలశబ్దాలే కొంతమార్పుతో నానార్థాలలో, నానుడులలో నాటుకొనిపోవడం భాషాప్రధానలక్షణమని చెప్పడం చర్వితచర్వణం. ఈ దృష్టితో పరిశీలన అన్నిశబ్దాల వ్యుత్పత్తినిరూపణకూ నిర్ణాయక మవుతుంది. ప్రస్తుతం స్త్రీపర్యాయపదాలను పరామర్శిద్దాం.

నెలత :—

నెలత, నెలతుక, మెలత, ఎలనాగశబ్దాలు ధ్వనిలోనేకాక అర్థంలోనూ సమానాలే. మూలభాషలోని ఇళం, ఎళం అనే శబ్దాలు లేత, చిన్న అనే అర్థాన్ని ఇచ్చేవి తెలుగుతనం తెచ్చుకొని (వర్ణ వ్యత్యయం కాగా) లే, లేత అని మారినవి. కొన్నిట 'ఎల' గానే నిలిచినవి. ఎలనాగ, ఎలమావి మొదలయినవి మనకు దృష్టాంతం. కాగా: నెలతను చిన్న ఆడుది, పడిది, బాలిక, కోమలి అనవచ్చు. నెలతశబ్దానికే బహువచన ప్రత్యయంలోని 'క'వర్ణం చేరగా 'నెలతక' అయి, పదాంత్య ఉకారప్రభావంతో 'నెలతుక' అయిందని మనం సరిపెట్టుకొనవచ్చు. లేమశబ్దానికూడ 'ఇళం' అనేదే మూలరూపం.

పొలతి :—

పొల, పొలసు శబ్దాలు అశుచి అనే అర్థంలోనూ, క్రమంగా మాంసానికి(మాంసాన్ని అపవిత్రమని భావించినారుగనుక) తెనుగులో ప్రయుక్తం. ('పొలతుక కాంతియింత పొలివోవగ నీకి' తిక్కనప్రయోగం.) కన్నడంలో పొలి, పొలెశబ్దాలు అశుచి, రజోరక్తం అనే

అర్థంలో వాడబడినవి. ఈలాటి అశుద్ధకార్యం చేసేవారు పొలసులు, పొలయతి-హొలయతి, పొలంతి, పొలయచ్చి-రజస్వల, మాదిగది, అశుచిఅయిన స్త్రీ.

పడతి :—

పడతి, మడంతి వివాహిత స్త్రీవాచకాలు. 'మణం'తమిళంలో వివాహార్థకం. ఈ 'మణం'వల్ల లభించిన స్త్రీ మడంద్రై—మడంది క్రమంగా పడంతి, మడంతిగా మారింది. 'మణం'నుంచే మనువుకూడ పుట్టింది.

ఇంతి :—

ఇక్ ధాతువు అందమూ, రుచీ ప్రకటించేది. ఇన్ పు=అందము. ఇంతి=సుందరి-ఇంపైనది.

తొయ్యలి :—

ఈ శబ్దంలోని 'లి' కూడ ఇల్లాలు మొదలయిన వాటిలోలాగనే 'ఆళ్'శబ్దభాగమనేది స్పష్టం. తొణ్, తొళ్ ధాతువు సేవార్థకంగా సమకాలిక తమిళ్ భాషలో కనిపిస్తున్నది. తొళ్ + ఆళ్=సేవిక, పరిచారిక అనే అర్థంలో వాడబడి క్రమంగా తొళ్ ఆళ్-తొళ్ యాళ్-తొయ్యలి అయివుండవచ్చునేమో!

నాతి, నాచి :—

నాయకస్త్రీ. ప్రాకృతంలో నాయకయిత్తి నాయకత్తి అయి, తవర్గం చవర్గం కావడం (దంపతీ,జంపతీ) సహజమేగనుక నాయకచ్చిగా మారి క్రమంగా నాచ్చి, మరల నాతి అయివుంటుంది. సంగనాచిశబ్దానికి మూలం 'సంగానాచ్' అనే హిందుస్తానీపదం కాదనుకుంటాను. దిసమొలగా నాట్యంచేసేంతటి సాహసికురాలని శ్రీ ప్రతాపరెడ్డిగారు సెలవిచ్చారు. కాని చేసేదంతా చేసి ఏమీ తెలీనట్లు అమాయికవలె ప్రవర్తించే ఆడది అనే అర్థమే లోకప్రసిద్ధం గనుక దీని మూలం వేరని నా ఊహ. నగ్నిక చిన్నపిల్ల-దిసమొలతో తిరిగేది. నగ్నికలాగ అమాయికంగా, నిష్కపటంగా ప్రవర్తిస్తున్నట్లు అభినయించే నాతి—నాయకుని స్త్రీ (చతురురాలు) సంగనాచి. నగ్నికాశబ్దం తమిళంలోని నంగై, మంగై, మడంద్రై అనే అవస్థాత్రయం తెలిపే సంప్రదాయ వాక్కునుంచికూడ పసిపాప అనే నిర్ధారితమవుతూంది. నంగై=నగ్నిక. దిసమొలతో తిరిగే పసిపాప. మంగై=అంతకంటే పెద్దది. మడంద్రై=వివాహిత.

ప్రోయాలు :—

శ్రీమతి, ఐశ్వర్యవంతురాలు. పురళ్=ధనం + ఆళ్=పురళాళ్. క్రమంగా, కురళ్-క్రోవి, తొరవు-త్రోవ, పురవ్-ప్రోవి మొదలయినవాటిలోలాగ (వర్ణవ్యత్యయంతో) ప్రోయాళ్-ప్రోయాలు అయివుంటుంది. ఈశబ్దంలోని లువర్ణం ఆళ్ శబ్దభాగమని చెప్పడం చర్వితచర్వణం.

'చేడియ' చేటికాశబ్దభవం. పరిచారిక అని అర్థం గనుక తిక్కనయినాసరే, ఎవరయినాసరే యిష్టంవచ్చినట్లు ప్రయోగించడానికి వీలులేదు. 'బోటి' వధూటిశబ్దం నుంచి వచ్చింది. 'బోటి'సామాన్యస్త్రీపర్యాయం కాదు. పెరయింటినుంచి వచ్చిన స్త్రీ. కోడలు కావచ్చు, మరదలు కావచ్చు. 'చామ' శ్యామనుంచి పుట్టిన శబ్దం. 'చాన'జాణ -చతురురాలయిన స్త్రీ. జ్ఞానశబ్దం ప్రాకృతంలో నాణ, జాణలుగా మారింది. జాణయే చాన.

చెలువ :—

సుందరి. చెలువు సౌందర్యం. సెల్వం తమిళ కన్నడాలలో సౌందర్యవాచకం. చెలువు, చెలువము గలది చెలువ.

వెలది, వెలందు, వెలంది. వెళ్ ధాతువునుంచి నిష్పన్నమయిన శబ్ద మిది. వెళ్-వెలుగు. కాంతి, తెలుపు. వెలంది=కాంతిగలది, సుందరి, గౌరి.

గరిత :—

గర్తి అని కన్నడరూపం. గృహస్త్రీ అనే శబ్దం ప్రాకృతంలో ఘరత్తి అయి, గరత్తి, గర్తి, గరితగా మారింది. గరిత=గృహిణి, ఇల్లు చక్కబెట్టుకొనగలది.

తెఱవ :—

ఈ పదం మన ప్రాచీనసాంఘికాచారాలకు సాక్షి. 'న్యాశుల్కం పాతపుంతల్లో నడచిందనడా

నికి నిదర్శనం. తెలవ=శుల్కంతో కొన్న స్త్రీ. క్రింది జాతుల స్త్రీలు మారుమనువు చేసుకొనునప్పుడు కులస్థులకు చెల్లించే దండుగ తెలువు. కన్యకిచ్చే శుల్కమని కన్నడనిఘంటుకారులు. తెలువు చెల్లించే ఆచారం ఆంధ్రదేశంలోని బళ్లారిజిల్లాలో యింకా పాతుకొనిఉంది.

అన్న, అన్నవ :—

అన్నై అని తమిళంలో మాతృవాచకం. ప్రకృతం వ్యవహారంలోనూ ఉంది. భాష అభివృద్ధి కాని కాలంలో అనునాసికాలకు అట్టే భేదం లేకుండా వుండడం సహజం. పిల్లలు అమ్మ, అన్న శబ్దాలే మొదట పలుక నేరుస్తారు. ఈ రెండు అనునాసికాలకూ పరస్పరవినిమయం వాఙ్మయంలో ఉపలభ్యమవుతూంది. "లోకవంద్యుమ్మని నప్పరాశరు" అని భారతానుశాసనిక పర్వంలో తిక్కన ప్రయోగించినాడు. కాన అన్నై-అన్న-అన్నవ=అమ్మ.

ఆఁడది, ఆఁటది :—

తమిళ, కన్నడ, మళయాళ, తుళు భాషలలో పురుషవాచకమయిన ఆణ్, ఆళ్ శబ్దాలకూ, తెలుగులోని స్త్రీవాచకమయిన ఆడశబ్దానికీ ఏమీ సంబంధం కనిపించదు. 'ఆఁడది'లోని అరసున్నను బట్టి మనం ఆణ్ శబ్దమనుంచే యిది నిష్పన్నమయివుండవచ్చునని ఊహించవచ్చు.

ఆణ్ - ఆళ్ శబ్దం మనుష్యసామాన్యవాచకం, ఉభయలింగం. ఈశబ్దం మనిషి అనే అర్థంలో లింగభేదమేమీ లేకుండా పూర్వం ప్రయోగింపబడివుంటుంది. ఉదాహరణంగా ఇల్లాలు శబ్దాన్ని పరికించండి. ఇల్=ఇంటిలోని, ఆళ్=మనిషి / ఇంటిని చక్కబెట్టే వ్యక్తి అని అర్థం. ఇల్లాలులోని ఇల్ శబ్దం క్రమంగా వాడుకలో లోపించి ఆలుశబ్దంమాత్రమే మిగిలినది. గృహిణీవాచకంగా రూఢమయినది.

ఆళ్-ఆణ్ శబ్దం ఒకచోట ఆలుగా మారి మరొకచోట ఆణ్ణా అయి, పదాంత్యణకారం క్రమంగా 'ండు' అయింది. ఆండది, ఆంటది అనే రూపాలు ఇప్పటికిని దక్షిణదేశంలోని తెలుగువారి నిత్యవ్యవహృతాలు. పదాంత్యనకారం 'ండు'గా అయిన పరిణామం శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు తమ 'సంధి' అనే పుస్తకంలో అవన్, రామన్ మొదలయిన శబ్దాల పదాంత్య నకారం అవండు, వాండు, రామండు అని ఎలా మారిందో నిరూపించడం పరిశీలిస్తే అవగతమవుతుంది.

పై శబ్దాల వ్యుత్పత్తిలోని దోసగులను తెలియబరుప పాఠకలోకానికి మనవి. ప్రాచీనుల ప్రయోగకాలానికే వాని సంకేతితార్థం సమసిపోయిందనడమే నా అభిప్రాయం కాని, వారి ప్రయోగౌచితిని పూర్వపక్షం చేయడం కానేకాదు.

తొలుకారుశోభ

శ్రీ బెళ్లూరి శ్రీనివాసమూర్తి

రాలిచిపోయె నీ పరిసరంబులలో నొక కొన్ని శుష్కప
త్రాలు సమీరనందనుడు రమ్యవనీస్థలమెల్ల పల్లవ
శ్రీలలితంబుగా ప్రకృతిరీతులు మారెడు, నే వినూత్నభా
వాలొ స్ఫురించు నాయెడద పైకొని యీ మధుమాసవేళలన్.

కడచిన వేదనాభరము కన్నుల నీరు దొలంచివైచి యీ
యెడ నెలమావిమోకపయి నింపుగ బాడెడి కోకిలంబుతో
విడువని నేస్తమున్ సలిపి విశ్వమనోహరగీతికావళిన్
దడుపుదు నాజగంబు, నొక తన్మయభావములో సుఖించుచున్.

ఈరమ్ముల్ కుసుమించె పాంథహృదయం బేకాగ్రతం జెంద, వి
స్తారంబౌ తొలుకారు మేఘముల నాచ్ఛాదించె వ్యోమమ్ము, హృ
ద్భారంబున్ దొలగించి యీ నవఋతుప్రారంభమున్ గాంచి నే
నారాధింతున—నా తపోగతులలో నానందమున్ బొందుచున్.

విరహాములో కృశించి పలవించిన ప్రేయసియున్ ప్రియుండు మో
దరసవశాత్ములైరి, నడుదారుల సంఘటనంబు గూర్చు నీ
శ్వరుని కృతజ్ఞతాంజలుల భావన సేసి, వసంతదివ్యవై
ఖరు లిటు జూచి నామధురగానములో నిముసంబు బుత్తునా.

అనంతామాత్యుని అమృతశైలి

— శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వర్లు —

ఉత్తమపరిణతి నందిన హస్తమునకే గాని యుత్తమ శైలి యలవడదు. రచనావిధానమునఁ జక్కని మెలఁకువ లెఱిఁగి కవి యెంతపరిపాకము గాంచిన నంత సహజసుందరము, మృదుమధురము నగు శైలి యాతని హస్తమున కలవడును. శైలి విషయమున ననంతామాత్యుని భోజరాజీయ మొక విశిష్టస్థానము గడించుకొన్నది. దీనికిఁ గారణము చక్కని శైలికిఁ గావలసిన సద్గుణము లన్నియు నీ కృతియందుఁ దలదాఁగి యుండుటే. ఉత్తమశైలికిఁ గల ప్రధానగుణములను దలపోసి యాయాగుణములు భోజరాజీయమున కెంత శోభ నొనగూర్చినవో స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ గనఁగొందము.

సాధారణముగా గానమాధుర్యము, అర్థసౌలభ్యము, నవరసోచితపదప్రయోగము, సహజగాంభీర్యము, మార్దవము, ఔపదేశికసంపన్నత మున్నగునవి మన ముత్తమశైలికిఁ బ్రధానగుణము లని యంగీకరింపవచ్చును. వీనిని గ్రమముగాఁ బరిశీలింతము.

గాన మాధుర్యము

పద్యమునకును, రాగమునకును సంబంధ మున్నదా యను ప్రశ్న ముదయించుటకే తావు లేదు. వాగర్థములకు, భార్యాభర్తలకు సంబంధము లేదని యంగీకరించిననాఁడు పద్యరాగములకు సంబంధము లేదని యంగీకరింపవచ్చును. ఛందశ్శాస్త్రముయొక్క ప్రధాన లక్ష్యములలో నిది యొకటగుటయే యందులకుఁ దార్కాణము. ఈ విషయ మనుభవయోగ్యమే కాని యనుటకు యోగ్యము కానిది. ఎంత నీరసమైన పద్యమైనను జక్కని రాగముతోఁ బాడిన నెంతవారినైన సమ్మోహితులఁ జేయుటఁ జూతుము. వేయేల, మన త్యాగరాజకీర్తనములే యిందులకు సాక్ష్యములు. సామాన్యములగు మాటలనే మంత్ర మొనరించి యుత్తమగానమున మేళవించుటచేతనే శిలలనైనఁ గరఁగించి భక్తహృదయములతోపాటు భగవంతుని హృదయమును గూడ శ్రీ త్యాగరాజస్వామి వశపఱచుకొనలేదా! మన తెలుఁగు పలుకులలో నీ గానలహరి యంతర్వ్యాప్తమై యున్నది. అది జాణ యగు కవిచేత నెల్లరకు హృదయగ్రాహియై మాధుర్యము నించుచున్నది. ఈ గుణము భోజరాజీయమునఁ గల దనుటకు రెండుమూఁ డుదాహరణములు మాత్రము చూచి ముందుగుణముఁ జర్చింతము:

"చిగురుటాకులలోని చిగి గూర్చి యాబాల
    యఱకాళ్లఁ జేతుల నలఁది రొక్కొ
పసిఁడితీఁగెలమీఁది ప్రభ దెచ్చి యాకాంత
    మెయిదీఁగె యంతట మెత్తి రొక్కొ
చంద్రబింబముకాంతి సవరించి యాకొమ
    మోమున ననుపుగాఁ దోమి రొక్కొ
క్రొమ్మెఱుంగుల మించు గొనివచ్చి యాయింతి
    కలికికన్నులఁ గీలుకొలిపి రొక్కొ..."

"ఆమదిరాక్షి నేత్రయుగ మానవజానన ముద్దుగుల్కఁగా భామిని మందమందగతి భాషితరీతులు డెందమందుఁ బేరామనియై తనర్చుటయు..."

"ఆలోలమందానిలాఘాత లత మాడ్కి..."

ఆయా తావులయం దొక్క సునిశితమగు గానమాధుర్యముండుటచేఁ జదువరులకుఁ బద్యపఠనమున నాసక్తి యినుమడించుచుండును.

అర్థ సౌలభ్యము

అర్థసౌలభ్యమను గుణ మిందుఁ గలదనుటకుఁ గావ్యమంతయుఁ దార్కాణముగాఁ జూపవచ్చును. అన్వయక్లిష్టత లేక పాఠకునకుఁ జదివినంతనే పద

ముతోఁ బా టర్థము వెంటనే స్ఫురించుటయే యర్థ సౌలభ్యము. ఈగుణము నీక్రిందిపద్యములఁ జక్కఁగాఁ గనఁగును :

"కావున నిన్నుఁ జూచ్చి కడఁ
గంటిమి మా దురితాబ్ధి కంచు సం
భావనచేసి యావనిత
భర్తయుఁ దాను నిషిద్ధభావముల్
పోవఁగఁ ద్రోచి శుద్ధమగు
పూర్వపు మేనులు దాల్చి నెమ్మదిం
బోవఁగ విప్రకాంతయును
బోయె నకల్మషవృత్తి నింటికిన్."

"చెప్పఁగఁ జూచి సిగ్గునకుఁ
జెప్పఁగఁ; జెప్పకయున్నఁ దీర, దేఁ
జెప్పెదఁగాక; యంచుఁ దెగి
చెప్పఁదలంచు; నిదేమి మాటగాఁ
జెప్పెదుఁ? జెప్పనం బతియుఁ
జిత్తమునం గలుషించునో పరుల్
చెప్పెడు వార్త కాదనుచుఁ
జెప్పఁగఁబూనును జెప్పఁగా దనున్."

"కన్నకడుపుగానఁ, గడుఁ బిన్నగాన, నే
నతనిఁ బాసి దూరమరుగునట్టి
వేళగాన, వాని వీక్షించిరాకున్న
వలపుమాన దనిన వదలనైతి."

ఇట్టి సులభమగు రచన పరిణతవాక్కునకే కాని సామాన్యునకు సాధ్యముకాదు. పెద్దల సూక్తులు సూత్రప్రాయములు, విస్పష్టార్థద్యోతకములు, అక్లిష్టములు; అందువలననే మధురములు. ఈ కృతియంతయు నిట్లుండుట విశేషములకెల్ల విశేషము.

నవరసోచిత పదప్రయోగము

రసోచితము లగు పదములు కావ్యదేహమునకుఁ బ్రాణవాయువులు. భోజరాజీయమున నవరసవర్ణనములు నాయా తావుల నుచితపదజాలములతో విరాజిల్లుచుండుట యనంతామాత్యుని శైలి కమృతత్వ మాపాదించె ననుటలో సందేహము లేదు. శృంగారరసోచితమగు పదజాలముతోడి యీక్రిందివర్ణనఁ గనుఁడు :

"స్మరచాపముక్తమై చనుదెంచునట్టి మో
హనసాయకంబొ యీ వనజగంధి
హరుజూటమున నుండి యరుగుదెంచినయట్టి
చంద్రబింబమొకొ యీ జలజనయన
యంబరస్థలినుండి యరుగుదెంచినయట్టి
క్రొమ్మెఱుంగొకొ యీ కోమలాంగి
యుద్యానతరులలో నుండి వచ్చినయట్టి
యెలదీఁగయొకొ యీ యిగురుబోఁడి
యనఁగ నత్యంతసౌకుమార్యమునఁ జేర్చి
చిత్తమున కింపునించు నచ్చెలువఁ జూచి"

ఆచెలి సౌకుమార్యము మన కేలకాని యీ పదసౌకుమార్యముమాత్రము మనలను సమ్మోహితులఁ జేయుచున్నదికదా!

కరుణరసోచితము నీక్రిందిపద్యము జాతినైనఁ గరఁగించుఁగదా!

"పిడు గడచినక్రియ నీబెం
బొడిచినగతి గుండె పగిలి భూస్థలిమీఁదన్
బడి పొరలుఁ దన్నుఁ గానను
గ్గడువుగఁ గన్నీరు నించు గడగడ వడఁకున్.
"బే యనఁ దల్లి నీ వెట
పోయెద వను నన్నుఁ డించి పులివాతఁ బడన్
బోయెదవే యనుఁ జెల్లం
బోయను నింకేటి బ్రతుకు పో నాకు ననున్."

ఇందలి 'బే' 'పో' యను పదములు కరుణరసస్ఫోరకములు. ఇట్లే యితరములగు బీభత్స, భయానక, వీర, హాస్య, రౌద్రాద్భుతశాంతరసములను వర్ణించు సందర్భముల నాయాతావుల నాయారసములు సుస్పష్టముగా ద్యోతకము లగుచుండును.

"స్రుక్కిన యంగుళములు దళ
మెక్కిన దేహమును గాంతియెడలిన మొగమున్
మక్కిన చెవులును ముడిఁగిన
ముక్కునునై వచ్చుమహాఁడు ముద్దియఁ గనియెన్

అనుచోట బీభత్సమును,

"వచ్చిన నమ్మహాత్ముఁడును
వావిరిఁ దత్తరుశాఖ డిగ్గి తే

వచ్చి నృపాత్మజుం గదిసి
వాని శిరోరుహరాశి యొక్కచేఁ
దెచ్చెరఁ జుట్టి పట్టి యొక
చో మొగమెత్తి గళంబుచాయకున్
దెచ్చి మొగంబు దంష్ట్రికలు
దీటుచు నుత్కటసంభ్రమంబునన్."

అనుచో భయానకరసమును,

"...అకుమారకంఠీరవుం డకుంఠితసత్త్వంబున...సత్త్వహీనంబగు మూషకంబు నెగురవైచి యాడు మార్జాలంబునుం బోలెఁ గొంతతడవు వీరవినోదంబు సలిపి యధికరోషంబున నాదోషాకారుం గడకాలుఁబట్టి ఖేచరప్రీతిగా బలిసెవైచు చొప్పునం ద్రిప్పి..."

మున్నగు తావుల వీరరసంబును,

"చంపంగవచ్చిన జమునిదూతలకు లం
చము పెట్టి వచ్చెనో చావు నొల్లఁ
బొమ్మని మోఱకంబునఁ ద్రోచి వచ్చెనో
యింటివారికిఁ జెప్ప కిటఁ జచ్చి
నట్లైనఁ గోపింతురని చెప్పవచ్చెనో..."

మున్నగుచోట్ల హాస్యరసమును,

"చెలఁగి కాల్ద్రివ్విన నిలఁ బ్రక్కలై భుజం
గమరాజుతలల రత్నములు దోఁప
నెన అంకవైచిన వసుధాధరేంద్రగ
హ్వరముల హరులు బిట్టదరి పడఁగఁ
గొమ్ములఁ గోరాడి చిమ్ముచో నెగసిన
ఘనగండశిలలు మేఘములు దాఁకఁ
జీఁదఱఁగొని పాఱుచోఁ దరుశ్రేణులు
దుర్వాతహతిఁబోలెఁ దుమురుగాఁగ."

ఇత్యాదితావుల రౌద్రరసమును,

"తెరు విమ్మని యటు లడుగుము
సరభసగతి నుదక మిరుదెసలఁ బాయఁ గడుం
బరువునఁ బోవఁగ నయ్యెడఁ
దరుణి యరుగు మఱికాలు తడిగాకుండన్.
అనిన వసిష్ఠుఁడు మున్న
ట్లనుటకుఁ దోడిదియు నొక్క యాశ్చర్యము పొ
మ్మని తలఁచుచు గౌతమికిం
జని యట్టుల పల్క నది వెసం దెరు విచ్చెన్."

అనుచో నద్భుతరసమును,

"ఇవ్విసనమున శోకింపఁగ
నశ్వత్థశిరంబుమీఁద నానన మిడి నీ
వెవ్వరికిఁ గాఁగ వగచెద
విప్పలవని జాలిపడఁగ నేటికిఁ బుత్త్రీ."

"పుట్టిన పిమ్మటఁ జావును
గట్టి వృథామరణ మెందుకంటె బుధులకున్
దట్టమగు కీర్తి సుకృతము
లిట్టలముఁగ గల్గు చావు లింపులు గావే."

మున్నగుతావుల గోమాత పులివాఁతఁ బడుటకై పుత్త్రి నొప్పించి పోవుసమయమున శాంతరసమును సార్థక పదజాలముతోఁ జక్కఁగ నొప్పారియున్నది.

సహజ గాంభీర్యము

సహజ గంభీరమగు శైలి యలవడుట కవిపూర్వపుణ్యవశముననే కాని యలవఱచుకొందమన్న నలవడునది కాదు. ఈ గుణ మున్న దనుటకు నిదర్శనము పద్యములలోఁ గుంటినడక కాని, వ్యర్థపదములు గాని పాదపూరకములై యుండక యొకే ప్రవాహముగాఁ బద్యమంతయు నడచుటే. ఇందుల కుదాహరణముగా రెండు మూఁడు పద్యముల గమనించినఁ జాలును.

"మమకారంబు నహంకా
రము సంసారానుబంధరజ్జువు లనిచి
త్తముల వివర్జింతురు సం
యము లీవును నడుపుమా తదాచారంబున్.

ఆడకు మసత్యభాషలు
గూడకు కొఱగానివానిఁ గొంకక యొరు లె
గ్గాడిన నెదురుత్తర మీఁ
జూడకు విని విననివాని చొప్పునఁ జనుమీ.

చులుకన జలరుహజంతువు
చులుకన తృణకణము దూది చుల్కనసుమ్మీ
యిల నెగయు ధూళి చుల్కన
చులుకన మఱి తల్లిలేని సుతుఁడు కుమారా!"

ఇట్లే కృతి యామూలాగ్రముగా సహజ గంభీర శైలికి నిలయమై యున్నది.

మార్దవము

ఇఁక మార్దవ మను సుగుణ మెట్లొప్పినదో చూతము. కవి తా నేరికొను పదములు సుమసదృశములై యుండునట్లు చూచుకొనును. నిఘంటువుఁ జూచు కొన్న నర్థము సరిపడునుగదా యన్న సంతృప్తితో సక్కని యే పదమును వాడఁడు. మాధుర్యమునకుఁ దోడు మృదుపదజాలముఁ గవి యెన్ని యొక సుమ హారమువలెఁ గావ్యహారమును నిర్మించును. అనంతా మాత్యుని మార్దవగుణమున కీ క్రింది పద్యము లెట్టి చక్కని తార్కాణాలో పరికింపుఁడు.

"తావిగొనని పుష్పదామంబు విధమునఁ
జిదుమఁబడని మావిచిగురు భంగిఁ
ద్రావఁబడని నవసుధాధారపగిదిని
జెలువఁ జూడ సురతచిహ్న లేదు."

"పెడవులు గవలెం గవలవు
రదనంబులు గానవచ్చె రా వనుపాటిన్
మృదువచనరచన లెసఁగఁగ
మదిత యతని హృదయకమలముం గరఁగింౘెన్."

"జపములకుఁ జొరక మఱి తపములకుఁ జనక మదిఁ
గపటములు విడిచి నినుఁ గృపణులయి వేఁడన్
విపులతరమగు పరమకృప చిగురు నిగుడఁ జెలి
సెపములకుఁ దోడిపడిన కఫుడు నిజరూపం
బుపములకు మిగిలి యతినిపుణగతిఁ బొరలు మృదు
లపితముల నెసఁగ నధికపుమహిమ చూపన్
సుపథ మగు సుగతి గని యపగతదురితు లగుదు
రపరిమితవిధములను త్రిపురదనుజారీ."

ఇట్టి మృదువచనములచేతనే పైపద్యమున ముదిత పతిహృదయమును, దుదిపద్యమున భక్తుఁడు భగవంతుని హృదయమును గరఁగించి వశపఱచుకొనుట వర్ణించి యనంతామాత్యుఁ డాకారణముననే పాఠకహృదయ ముల నపహరించియున్నాఁడు.

ఔ దేశిక సంపన్నత

ఋషి యగువాఁడే కవి యగును. ఆతని ప్రధాన లక్ష్యము శాస్త్రములలో విధిరూపముననుండి భీతిని గలిగించు పరమధర్మములను దాను కాంతాసమ్మితము చేసి మృదుమధురముగఁ జెప్పి పాఠకులను సన్మార్గము నకుఁ ద్రిప్పఁజూచును. ఈ శక్తి మానవాతీతము. విష యము ప్రాఁతదే యైనను జెప్పువానికిఁ గల యీ శక్తి కతమున నే యది మహామంత్రమై పలువుర కాదర్శ ప్రాయమగును. ఈవిషయమున ననంతామాత్యుని దండ వేసిన చేయియే. ఈ విషయమునను రెండు నూఁడు పట్టులే పరికించి యనంతామాత్యుని యతిశయనిపుణత కానందింతము.

పావకరోముఁడును, సోదరియు నొకే గురువు నొద్ద కావ్యనాటకాదు లభ్యసించుచున్న దినములలో నొకనాఁడు పావకరోముని సోదరిని :

"సుశీతనూజుండు మనమునఁ గోర్కి నిగుడఁ
దోడిశిష్యుల నందఱ వీడుకొల్పి
వనిత నేకాంతమందిరంబునకుఁ దెచ్చి
కదియవచ్చిన నది వాని కళ లెఱింగి"

యిట్లు బోధించినది.

"ఇటు తగునయ్య విప్రుఁడ
వహీనగుణాఢ్యుఁడ వీవు నీకు నే
మిటి కిటువంటి దౌష్ట్యము
శమించునె వజ్జకుండు విన్నఁ ద
క్కటి జను లేమి యండ్రు
మదిఁ గాంక్షయె గల్గిన నగ్నిసాక్షిగాఁ
జిటికెన వట్టి కాక
వృథ సేయుట ధర్మమె కన్యకాత్వమున్?

పడఁతికిఁ గన్యాత్వంబు
చెడలినఁ గొఱ యగునె వండి యెవ్వరికైనం
గడిపోయిన పువ్వులు మఱి
ముడుచునె రసికుఁ డగువాఁ డమోఘవిచారా!"

ఇట్టి బోధనముచేతనే పిమ్మట నాతని హృద యము పవిత్రమై యామెను మాతృభావముతో సంస్తు తించినాఁడు. ఈమెయే మహాక్రూరరాక్షసుని హృదయ మును దన సత్యవాక్పరిపాలనముచే మార్చివైచి యాతని కిట్లుపదేశించినది:

"బొంకకు మెన్నఁడున్ దనుజపుంగవ
శాంతివహించియుండు మే

వంకను జీవబాధ లగువాని నొనర్పకు
శౌచివై గతా
హంకరణుండవై ఘనదయామతివై
విజితేంద్రియుండవై
పంకజనాభ దివ్యపదపంకజ
భక్తి పరాయణుండవై."

తన సత్యవాక్పరిపాలనమునఁ బులి కాహారముగాఁ బోవు గోవు తన వత్సము నెట్లు బోధించి బుజ్జగించుచున్నదో కనుఁడు.

"నిన్నుఁ గని యిన్ని దినములు
చన్నిచ్చితి నేను ఋణకాలంబున నింక నీ
వెన్నుఁడు నన్నుఁ దలంపకు
మన్న మమత్వంబు విడువుమన్న మనంబునన్...
"ఒంటిఁ జరింపకు పొలముల
నింటికిఁ గడు ప్రొద్దుగలుగ నేతెంచుచు గా
వెంటఁబడి పొదుచు గోవుల
చెంటఁ జనకు క్రయ్యఁబడకు సందడి కురుచోన్.

"చులుకన జలరుహ జంతువు
చులుకన తృణకణము దూది చుల్కనసుమ్మీ
యిల నెగయు ధూళి చుల్కన
చులుకన మాటి తల్లి లేని సుతుఁడు కుమారా.

కావున నిట్టి లాఘవము గానుపకుండఁ
బ్రభుత్వతానుణ
శ్రీ నెలయాగ సజ్జనులఁ జెందగ
తదీయహితోపదేశముల్
నీవిమలాంతరంగమున నిల్పుము గాని
నిగర్షించి
బోవకుము దుర్గుణులఁ బొందకుము వ్య
వివేకహీనతన్."

ఈ విధముగా సందర్భోచితముగ సహృదయ హృదయ రంజకముగా నాయా యా సందర్భముల నలవడ మకొన్న యానంతో నాగ్యాని సుహృతినా స్త మహృత శైలికే ప్రసన్నించినవి. ఇంకను నాయా సన్నివేశములఁ గల సంభాషణ చాతుర్యము, హితోపదేశము, ధర్మబోధ హృదయంగమముగా పఠితల నోలలాడించుచుండును. ఇట్లనంతో నాగ్యుఁడు సులభ సుందరమగు భాషలో సుజన స్తవనీయమును సోజరాజీయము నాంధ్ర భాష కొసఁగి చిరస్థాయి యైనాఁడు. పరిష్లలకైన నగము నీతని మృగమాసుర భామయు, నాలిని రచనా విధానము నెల్లరకు నాదర్శప్రాయము లనుటలో సందేహము లేదు.

ఆడవే పురివిచ్చి ఆడవే నెమలి!

"సంపత్"

ఆడవే పురివిచ్చి ఆడవే నెమలీ,
వాడిపోయిన మనసు వీడి వెన్నెల గాయ-
ఏడాదిగా నీవు ఎదురుచూచిన మొగిలు
కొండదరిలో తాను గొడుగల్లె వాలింది-
ఏ చెట్టు, ఏ గుట్ట, ఏది చూచినగాని
కనుమూసుకొని లోన కలలు కంటున్నాయి-
ఎలుగిచ్చి, తలకుచ్చు ఎత్తి చూశావంటె
పులకించి, పన్నీరు చిలకరించును మబ్బు
నీర నేనరికల్ల నోరు తెరిచే భూమి
తీరుగా నాగుండె తెరచి నుంచున్నాను.

కృష్ణలీల

లీలాశుకుని కృష్ణకర్ణామృతములోని యొక శ్లోక మిది :—

"కృష్ణేనాంబ! గతేన రన్తు మధునా మృద్భక్షితా స్వేచ్ఛయా
సత్యం కృష్ణ!, క ఏవ మాహ? ముసలీ, మిథ్యాఽమ్బ పశ్యాననమ్,
వ్యాధేహీతి విదారితే శిశుముఖే దృష్ట్వా సమస్తం జగత్
మాతా యస్య జగామ విస్మయపదం కృష్ణ స్స పుష్ణాతు నః"

ఇందు 'అమ్మా! కృష్ణుఁ డాటకు వచ్చి మన్ను తిన్నాఁడమ్మా' యని బలరాముఁడు యశోదతో చెప్పినంతనే ఆమె వెంటనే 'నిజమేనా కృష్ణా!' యని యడుగుటనుబట్టి కృష్ణుఁడు దగ్గఱ నుండఁగానే బలరాముఁడు చెప్పినట్లు స్పష్టమగును. అపుడు కృష్ణుఁడు 'నీ కెవరు చెప్పినారమ్మా' యని యడుగుటయు, 'బలరాముఁడు చెప్పినాఁ'డని యామె బదులాడుటయు సుసంగతములు కాఁజాలవు. అందుచే బలరాముఁడు ఫిర్యాదు చేసిన కొంతసేపటికి కృష్ణుఁ డింటికి వచ్చినట్లును, అపుడు "మన్ను తిన్నా వఁట నిజమేనా కృష్ణా!" అని తల్లి యడిగినట్లును అధ్యాహార్యము చేర్చి సమన్వయించుకొనవలసి యున్నది. అట్లర్థస్ఫూర్తి యగునట్లు పై శ్లోక మా ముగ్గురి మాటలలో ననువదింపఁబడినది. ఈ క్రింది మాటలు సంధులు కలిపి చదివినచో సీసపద్య మగును:—

బల—అమ్మోయి! కృష్ణుఁడేం!! ఆడుతూ మన్ను తిన్నాఁడు—
యశో—ఏమిటే! ఏఁడి వాఁడు? రాని!

... ...

యశో—ఏమిరా కృష్ణ! మ న్నెందుకు తిన్నావు? చెప్పవేం!
కృ—ఎవ రమ్మ చెప్పినారు?
యశో—రాముఁడన్నయ్య.
కృ—అయ్యో! మన్ను తిన్నాన? అది యబద్ధము, చూడవమ్మ నోరు.
యశో—తెఱవరా నోరు!

కృ—సందేహము తీర్చుకో, తెఱచుచున్నా

నని తెఱచిపట్టి, తన ముఖంబున జగ మెల్ల కనిన తల్లి-కద్భుతానందములు గూర్చినట్టి యఖిల-భువన గర్భుండు పద్మనాభుండు లోక-రక్షకుం డగు కృష్ణుండు గాచు మనల.

మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి.

రిజిస్టర్డు చేయబడి — సర్టిఫికెట్లు పొందిన

పాలసుగంధిలేహ్యం

ఇది రక్తశుద్ధిచేయు అనేకమూలికలతో తయారుచేయబడినది. సవాయి మేహములు, మేహవాతములు, మచ్చలు, కురుపులు, చర్మ వ్యాధులు, కుష్ఠు, మలబద్ధము, కీళ్లవాపులు మొదలగు అనేకరకములగు వ్యాధులను ఖండించుటలో అత్యుత్తమైనది. 2 సీసాలు వాడుడు.

20 తులముల సీసా రు. 2-0-0.
పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. సి. ఏ. అండ్ కంపెని,

వెంకటగిరి, (నెల్లూరు జిల్లా).

మదరాసు బ్రాంచి:
7, సీనుమొదలి వీధి. (మిద్దెమీద)
వెలెరు టాకీస్ ఎదురుగా. జార్జిటవున్.

కాశ్మీర్

అన్ని విధములగు దగ్గులు, ఉబ్బసము, ఆయాసము మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధులకు అమోఘమైనది. సీసా రు.1-12-0. అన్ని మందుల షాపులలో అమ్మబడును.

గిరిజా అండ్ కో,

దానవాయి పేట, రాజమండ్రి.
మద్రాసుస్టాకిస్టులు: జె. బాలాభాయి & కో,
సైనాబజారురోడ్.

గాలియాత్ర గ్రంథకర్తగారి

దివ్యచూర్ణాలు

మొండి వ్యాధులను ఖండించును.

శ్రీ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు, మౌలానా అబుల్‌కలాం ఆజాద్, ప్రఖ్యాతుల యెదుట రాంఘరు కాంగ్రెసులో నీటిలో యీదినట్లు గాలిలోకూడా ఎగురవచ్చునని రుజువు చేసినట్టియు, సర్. రాధాకృష్ణ మొదలగు వారిచే కొనియాడబడిన "గాలియాత్ర" గ్రంథమును రచించిన యోగిగారిచే యోగ శాస్త్రరీత్యా తయారుచేయబడినవి.

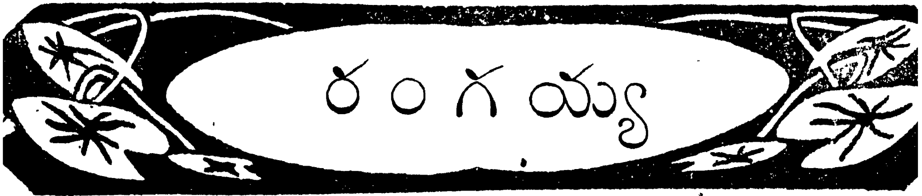
ప్రాచీన యోగీశ్వరులు వ్యాధి నివారణమునకు, నిత్య యౌవనమునకు, పూర్ణాయుర్దాయమునకు వాడుచూ వచ్చినట్టియు, మానవదేహమునకు అత్యవసరమైనట్టియు, సులభముగా జీర్ణమగునట్టివియునైన, అత్యధిక పోషక పదార్థములతో నింపియున్న ఔషధ రాజములు.

యోగి, యస్. వి. ఆచార్య,

సింగరాయకొండ (నెల్లూరు జిల్లా).
M. S. M. Ry.

సాహిత్యమునందు పోటీలు

1947 జులై, 19, 20, 21 తేదీలలో జరుపబడు శ్రీ తిక్కన జయంతి ఉత్సవముల సందర్భమున వక్తృత్వం, వ్యాసరచన, చిన్నకథలు, ఈ మూడింటిలో పోటీలు జరుపబడును. నియమావళి వివరములకై కార్యదర్శి, శ్రీతిక్కన విద్యాలయము, పాత గుంటూరు, గుంటూరు, అని వ్రాయవలయును.

[కథానిక]

*

= శ్రీ పద్మరాజు =

కొత్త ఇంటికి గోడలు పూర్తిగా లేచాయి. దూలాలు పరిచేసి ఎక్కిస్తున్నారు. ఒక పక్క పెద్ద పందిరికింద పెద్దగొయ్యి తవ్వి కర్ర కోస్తున్నారు. కొంత మంది కూలివాళ్లు ఇటుకలు మోస్తున్నారు. కొంతమంది బెందడి మోస్తున్నారు.

ఇన్ని పనులమీద దృష్టినిలిపి చూడలేక సుబ్బారావుకి నీరసం వొస్తుంది. ఇంత మంది కూలివాళ్ళలో ఎవడు బద్ధకిస్తున్నాడో కనిపెట్టడం ఎంత కష్టం! ఒక కూలివాడు తట్ట కిందపెట్టి చెట్టుకి చేరబడి చుట్ట వెలిగిస్తాడు. సుబ్బారావుకి ఆ సమయంలో చాలా కోపం వస్తుంది. కాని అతను ఏదో అందా మనుకునేసరికి కూలివాడు తట్ట తీసుకొని మళ్ళీ బయలుదేరుతాడు. తీరా తట్టతీసుకు నడుస్తుంటే వాడు పని చేస్తున్నట్టేగా? అంచేత సుబ్బారావు వాడిని ఏమీ అనలేక పోతాడు. కూలివాడుపైగా అతనివేపుచూచి చిరునవ్వునవ్వుతాడు.

సుబ్బారావుకి పదిహేను సంవత్సరాలు. మేనమామ గారి ఇంట్లోవుండి చదువుకుంటున్నాడు. అతని మేనమామపేరు రామశాస్త్రి. కట్టే కొత్త ఇల్లు రామశాస్త్రిది. అతను సుబ్బారావుని పిలిచి ఒకనాడు అన్నాడు:

"ఒరే సుబ్బన్నా! నువ్వు ఈ శెలవులకి ఇంటికి ఎందుకు పోవడం? నీకు సంగతులన్నీ బాగా తెలుస్తాయి. మన కొత్త ఇంటి దగ్గరకు పోయి కనిపెట్టి చూస్తుండు. ఇటువంటి వన్నీ నేర్చుకోవాలి. ఒరేయి, ఆకూలివాళ్లు దొంగవెధవలుసుమా! జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి చూస్తుండాలి. బోలెడంత యినపసామాను, కర్ర ఉంది. ప్రతీరోజూ లెక్క వేస్తుండు సామాను. చెప్పడం మరిచి పోయాను. ఆ రంగయ్య వొట్టి బద్ధకస్తుడు. వాడిని పొడుస్తుండాలి."

కాని సుబ్బారావుకి రంగయ్యని చూస్తే అమిత భయం.

రంగయ్య ఎప్పుడో కాని పనిచెయ్యడు. ఊరికే చుట్టకాలుస్తూ తిరుగుతుంటాడు. మెలి తిరిగిన మీసాలు, ఎర్రటి కొంటె కళ్లు—అతన్ని ఎవ్వరూ లొంగదీయలేరు. అతను తిరుగుతూ కబుర్లు చెప్తుంటాడు. పనివాళ్ళు విని నవ్వుతుంటారు. ఆ నవ్వడంలో కొంతసేపు పని ఆగిపోతుంది.

సుబ్బారావుకి పనిచేసినదానికంటే నవ్వడంలోనే ఎక్కువకాలం వినియోగపడుతున్నట్టు అనుమానం. అంచేత అతను ఒకనాడు ధైర్యంచేసి రంగయ్యదగ్గరకు వెళ్ళి సగం జంకుతూనే అన్నాడు:

"రంగయ్యా! నువ్వు బొత్తిగా పనిచెయ్యడం లేదు. మామయ్యతో చెపుతాను."

రంగయ్య విరగబడి నవ్వాడు. పక్కనిఉన్న ఒక పెద్ద దూలంమీద కూర్చుని చుట్టనుసి రాల్చాడు.

"ఇలా రా పంతులూ! కూకో. నూశా! మేస్త్రీ అంటే ఏటనుకుంటన్నా? కూలోళ్ళకాత పని సేయించా లన్నమాట. ఇట్లా వొచ్చి కూకో. కాళ్లు లాగుతయి."

సుబ్బారావుకి లోపల చాలా అవమానంగా ఉంది గాని ఏమీ అనలేకపోయాడు. దూలంమీద కూర్చుని ఈ పని విషయంలో నిబంధన లేమిటోనని ఆలోచిస్తున్నాడు. రంగయ్య ఏదో చెపుతున్నాడు. కూలీలు వింటున్నారు సరదాగా.

రంగయ్య నలభయి సంవత్సరాల నల్లటి మనిషి. అతను పుట్టుకతోటే సోమరిగా పుట్టి వుంటాడు. కబుర్లలో అతన్ని కాదనగలవాడెవడూ అతనికి ఇంతవరకూ తగలలేదు. అతనికి పని అప్పగించేవారందరూ

అతన్ని ఎరుగుండే అప్పగిస్తారు. అతను పని చెయ్యడం లేదని ఎరుగుండావచ్చు ఎవరూ అనగలేరు. అతను నిజానికి అంత మోటుమనిషీ కాడు. మాటకి మాట ఫెడే మని అంటాడు. అంచేత అతనంటే అందరికీ జంకు.

ఒకనాడు పొద్దున్న సుబ్బారావు పెద్ద గొడవ చేశాడు. మేకులబుట్టలో రెండు మరమేకుల పొట్లాలు పోయాయి. కూలీలంతా అతనిమీద జాలి దలిచినట్టు చుట్టూచేరి చూస్తున్నారు. అతను ఏం చెయ్యడానికీ తోచని గొంతుకలో అంటున్నాడు:

"చెప్పండి, ఎవరు తీశారో. మా మామయ్యతో చెప్తాను లేకపోతే"

ఇంతలో రంగయ్య వచ్చాడు. "పోండ్రా పని లోకి. అల్లా సూత్తారేటి?...ఏం పంతులూ!"

"మరమేకుల పొట్లాలు రెండు పోయాయి."

రంగయ్య చుట్ట కొస పంటితో కొరుకుతూ అన్నాడు: "అంతేగందా. రెండేనా! పోతే పోనాయిలే ...యెంకన్నగా ఇల్లు కట్టేటప్పుడు దూలాలు దూలాలే పోనయి"

"మా మామయ్యతో చెప్తాను"

"చెప్పు......చెప్పేం లాబం?"

"ఎవరు తీశారో చెప్పడం లేదు"

"ఏం గాపకంవుంటదీ? నిన్న రేత్రి ఏ కల్లుపాక లోకో పోయుంటయి. ఎవడికి సుర్తుంటా?"

"అల్లా దొంగతనంగా పట్టుకుపోతే ఎల్లాగమరి?"

"తమ్ముడూ, నువ్వు దొంగతన మంటున్నావా? నిజంగా దొంగతనం కాదు. మీ మామ ఎంత దొంగో నీకు తెల్సా? వొడ్డీలమీద వొడ్డీలు కూడేసి ఎన్ని కొంపలు ముట్టం చేశాడు మరి? పోనీ, ఈళ్ళకి రోజుకి రూపా యన్నా లేకపోతే తాగుడుకి తిండికీ ఎల్లా సరిపోద్ది?"

"అందుకోసం దొంగతనం చేస్తారా?"

"ఎల్లి దొంగతన మంటావేంటి? నూశా! సంద రేల అలిసిపోయి దాసరిగా ఉంటరు. సేతులో మీ మామ దమ్మిడీ పెట్టడు. ఏదో సేతికొచ్చింది పట్టుకుపోకపోతే సత్తారా? నువ్వే చెప్పు. ఏమంటా!"

సుబ్బారావు మాట్లాడలేదు. ఇంత దొంగముండా వాడు ఈలోకంలో ఇంకొకడు ఉండడనుకున్నాడు. కాని రంగయ్యనిచూస్తే అతనికి లోపల ఏదో అందో ళన కలుగుతుంది.

"నూడు తమ్ముడూ! మీమామతో ఇట్టాంటి వన్నీ చెప్పి ఏం లాబం? పోయిన సరుకు ఎల్లాగా రాదు. పైగా ఎందుకు పోయిందని నిన్నే తంతాడు. మీమామ మంచోడు గాడు"

రంగయ్య లేచి కూలివాళ్ళని హెచ్చరించడానికి వెళ్ళాడు.

సుబ్బారావు "ఈ విషయాన్ని మేనమామకు చెప్పాలా? అక్కరలేదా" అని చాలాసేపు తర్కించుకున్నాడు. అతని మనసు ఏ నిశ్చయానికీ రాలేదు.

ఇల్లా రెండురోజులు గడిచిపోయింది. రెండు రోజులు గడిచిన తరువాత విషయం పాతబడిపోయింది. ఇప్పుడింక చెప్పడంలో అర్థంలేదని సుబ్బారావు మాట్లాడక ఊరుకున్నాడు.

ఆవేళ ఎండ తీవ్రంగా ఉంది. పని కొంచెం ఇంచుమించుగా సాగటం లేదు. గోడలమీద లేచిన వాసాలు ఇంటి అస్థిపంజరంలాగ ఉన్నాయి. సుబ్బా రావు కునికిపాట్లు పడుతూ పెద్ద చింతచెట్టు కింద తాటాకు చాప పరుచుకుని పడుకున్నాడు. సగం మగ తలో అనేక దృశ్యాలు అతని మనస్సులోనించి నడిచి పోతున్నాయి. ఈ కూలి పనివాళ్లు, వాళ్ళమీద ఈ రంగయ్య, మామయ్య, యిల్లు, దూలాలు, వాసాలు— ఇవన్నీ అతని మనస్సులో గాబరా చేస్తున్నాయి. ఇవన్నీ ఉన్న లోకంలో తనబోటి అమాయకులు నివ సించడానికి వీలున్నట్టు అతనికి తోచలేదు.

రంగయ్యని ఏరకంగా అర్థంచేసుకోవాలో అత నికి ఎంత ఆలోచించినా తెగలేదు. అతన్ని చూసినప్పు డల్లా అతనికి మామయ్యగారి ఇంట్లో కోడెదూడ జ్ఞాపకం వస్తుంది. అది ఒక్కొక్కసారి అతను గోకితే అతని చేతిని నాకుతుంది. ఒక్కొక్కసారి గబుక్కుని గంతు వేసి ముఖం ఓరగాపెట్టి నానా అల్లరీ చేస్తుంది. ఒక్కొక్కసారి పొడవడానికి తల వంచుతుంది. అం చేత దాన్ని ఎల్లా బుజ్జగించాలో అతనికి తెలియటం లేదు. రంగయ్యకూడా అంతే.

ఆ కలత నిద్రలో అతనికి టపటపమని ధ్వని విన బడింది. మొదట బద్ధకించి ఇంకో పక్కకి తిరిగి కళ్లు మూశాడు. కాని టపటపశబ్దం మళ్లీ వినబడింది. ఈ సారి కొంచెం గట్టిగా వినబడింది. సుబ్బారావు లేచి కూర్చున్నాడు. అతనికి మొదట్లో ఏదో పెద్దజంతువు చుట్ట కాలుస్తున్నట్టు ఆకాశంలో పొగలు కనిస్తు న్నాయి. పనివాళ్ళు పరుగెత్తుతున్నారు. వడ్రంగులు దూలాలమీద నిలబడి చూస్తున్నారు.

రంగయ్య

[illegible] సంఖ్య......
తేది. 22-10-1986.

ఒక వందగజాల అవతల ఇళ్లు అంటుకున్నాయి.

రంగయ్య గబగబ వచ్చాడు. గట్టిగా అరుస్తూ ఆజ్ఞాపించాడు :

"ఒరేయ్, ఆ వాసాలు, గిసాలు ఊడపీకెయ్యండి. దూలాలు కూడా కిందకు తప్పించెయ్యండి"

"గాలి అటుందిరా. దీనికి పరవాలేదు" అన్నాడొక వడ్రంగి.

"ఊడపీకేస్తే ఇంకో నెల పని పెరుగుద్ది. ఎర్రి నాయాలా!...ఏమో ఎవరు సూడొచ్చారు? గాలి ఉన్నట్టుండి ఇటు తిరిగితే! ఇప్పెయ్యండి గబగబ."

సుబ్బారావుకి నోట మాట లేదు. అప్పుడే వడ్రంగులు వాసాలు పీకేస్తున్నారు. రంగయ్య కాలిన ఇళ్ళ వేపు గబగబ పరిగెత్తాడు. సుబ్బారావు అతన్ని పిలుస్తూ అతని వెనకాలే వెళ్లాడు.

రెండు ఇళ్లు జంటగా కాలుతున్నాయి. ఇవతల ఇద్దరు మగవాళ్లు, ఇద్దరు ఆడవాళ్లూ నెత్తీ నోరూ మొత్తుకుని ఏడుస్తున్నారు. చాలామంది దూరంగా నిలబడి చోద్యం చూస్తున్నారు. కొంతమంది మాత్రం చంద్రుడికి ఒక నూలుపోగన్నట్టు ఒక బిందెడు బిందెడు నీళ్లు ఆ పెద్ద మంటల్లోకి చల్లుతున్నారు.

రంగయ్య నిలబడి చూశాడు. ఒక వెర్రి మొగం వాడు రంగయ్యదగ్గరకు వచ్చి అన్నాడు:

"ఇంట్లో నలుగురు పిల్లలూ, ఒక ముసిలీ ఉండిపోయారు. గుమ్మాలు అంటుకుపోనాయి. పాపం, అల్లు ఏడుత్తున్నారు."

"ఏ గదిలో ఉన్నారు?"

ఏడుస్తున్న మగవాళ్లలో ఒకడు దీనంగా దగ్గరకు వచ్చి అన్నాడు:

"ఇద్దరు పిల్లలు దచ్చినంగదులో పండుకున్నారు. ఇద్దరు పిల్లలూ, ముసలమ్మా పడమటింట్లో ఉన్నారు. అయ్యొమ్మో! కాలి మసయిపోతారు. నా తల్లులోయ్. కుర్రోడు ఒక్కగాను ఒక్క కుర్రోడు బాబోయ్...."

"నోరు మూసుకో. సిగ్గులేదూ. మొగోడివి!"

రంగయ్య తొడుక్కున్న బనీను విప్పాడు. ఇంతలో సుబ్బారావు అతని దగ్గరకు చేరుకున్నాడు. రంగయ్య బనీను అతనిచేతిలో పెట్టాడు. ఇంటి అరుగు దగ్గరకు వెళ్లి పరిశీలించి చూస్తున్నాడు. సుబ్బారావు కోపంగా అతన్ని సమీపించి అన్నాడు:

"ఇల్లంతా మళ్ళీ విప్పెయ్యమంటావా? మామయ్యతో చెపుతానండు. అంతిదూరాన్నుంది."

ఒక కాలినదూలం కింద పడబోయింది. రంగయ్య సుబ్బారావుని ఒక చేత్తో ఎత్తి అవతలకి విసిరాడు. తను ఒక్క గంతువేసి తప్పుకున్నాడు. దూలం పెద్దగా మండుతూ అరుగు మీద పడి కిందకి పడిపోయింది. రంగయ్య పక్కనున్న మనిషి తలకి చుట్టుకున్న తువ్వాలు పీకి గోచీపెట్టి పంచి సుబ్బారావుచేతికిచ్చాడు.

"మాట్లాడావంటే మక్క లిరుగుతాయి. కూడా కూడా తిరిగావా సత్తావు"

సుబ్బారావు పెదవు దిమ్మెక్కినమీదట జవాబు ఏమీ చెప్పలేదు. రంగయ్యని పెద్దకళ్లతో అమాయకంగా చూశాడు. రంగయ్య పెద్ద కొత్త వాసాలు రెండు తెప్పించాడు. రెండు చేతుల్లోనూ రెండు పట్టుకుని మండుతున్న ద్వారబంధం దగ్గరకు వెళ్లాడు. అరుగుమీద కప్పు ఇంకా కాలుతోంది. రెండు వాసాలను కింద కొసలకు అన్ని శక్తికొద్దీ కాలుతున్న ద్వారబంధాన్ని నెట్టాడు. సగం కాలిన కర్ర పట్టుతప్పి ద్వారబంధం దభేలుమని మండుతూ ముందుకు పడింది. రంగయ్య పట్టుతప్పి కొంచెం తూలాడు. మీద పడబోయే ద్వారబంధాన్ని చేతులో ఉన్న వాసంతో అరుగుకిందకి నెట్టాడు. పెద్ద మంట మండుతూ ద్వారబంధం కింద పడిపోయింది. రంగయ్య ఇంట్లో ప్రవేశించాడు. నిప్పువేడి తగలకుండా దూరంగా నిలబడి అందరూ చూస్తున్నారు. ఇంట్లో అంతా మంటలు, పొగ. అన్ని తలుపులూ అంటుకున్నాయి. రంగయ్య శరీరం ఉడుకుతోంది. ఊపిరి ఆడటంలేదు. తిన్నగా పొగ, మంటలమధ్యనించి పడమటి వసారాలోకి దూకాడు. భుజం కాలింది. చేత్తో కాలిన చోట రాసుకుంటూ ఇటూ అటూ వెదికాడు. ఇద్దరు పిల్లలు ముఖాలు జేవురించి కిందపడి ఇటూ అటూ దొర్లుతున్నారు. ముసిలి ఒక పక్కని గోడకి చేర్లబడి కొన ఊపిరితో స్పృహ తప్పివుంది. ఇద్దరు పిల్లలూ అతన్ని చూశారు. కాని లేవలేకపోయారు. బయటికి రావడానికి మార్గం లేదు. సున్నం పెద్దగా మండుతోంది. సావడిలోంచి పోవాలంటే మంటల మధ్యనించి వెళ్లాలి. పిల్లలు తట్టుకోలేరు. కిటికీలోంచి అవతలికి చూశాడు. వసారా అవతల దొడ్డే. అయితే దొడ్డిలోకి దారి పక్క కొంజాలోంచి ఉంది. కొంజా పెద్దగా మండుతోంది. రంగయ్య కిటికీమీద పని ప్రారంభించాడు. కిటికీ ఇంకా అంటుకోలేదు. ఇనప

ఊచలు పాతవయినా గట్టిగా ఉన్నాయి. ఒక క్షణం పాటు అతనికి ఆలోచన పోలేదు. మంటపొగలు పక్క గొంజాలోంచి వసారాలోకి పాకుతున్నాయి. చటుక్కుని అతనికి ఆలోచన తట్టింది. చేతిలో వాగాల్ని చివర పట్టుకుని రెండో కొసలు కిటికీ ఊచలమధ్య తగిలించి దూరంగా నిలబడి శక్తికొద్దీ వంచాడు. ఊచలు కొంచెం పెంకితనంచేసి వొంగిపోయాయి. ఒక్కొక్క ఊచనీ రెండు చేతుల్లోనూ పట్టుకుని తన బరువంతా గోడకు తన్నిపట్టి లాగాడు. ఊచలు కమ్ముల్లోంచి ఊడిపోయాయి. ఆ ఊపుకి రంగయ్య వెనక్కి పడిపోయాడు. పైనించి దూలం కాలి పడబోతోంది. గబుక్కుని లేచి ఇద్దరు పిల్లల్నీ రెండు చేతుల్లోనూ పట్టుకుని గోడపక్కకి లాగాడు. దూలం పడిపోయింది. మంట దగ్గరగా దేహాన్ని ఉడికిస్తోంది. కడుపులో అతనికి త్రిప్పు ప్రారంభమయింది. కళ్లు మూసుకుని ఇద్దరు పిల్లల్నీ కిటికీ దగ్గరగా తీసుకువచ్చి కిటికీలోంచి దొడ్డిలోకి దింపాడు. దొడ్డివేపు కొంతమంది జనం వచ్చి రంగయ్య ప్రయత్నాలన్నీ చూస్తున్నారు. వాళ్లు తొందరగా పిల్లల్ని అందుకున్నారు. రంగయ్య ముసలమ్మనికూడా కిటికీలోంచి అందిచ్చాడు. అవతల్నించి ఎంతోమంది కేకలు వేశారు.

“నువ్వు కూడా దిగొచ్చెయ్యి రంగయ్యా! ...సచ్చిపోతావు రంగయ్యా!... ఇంకొచ్చెయ్యి!...” ఒక క్షణం కిటికీకి చేర్లబడి నిలబడ్డాడు. అతనికి స్పృహ తప్పి మళ్ళీ వచ్చింది. అతని మనస్సులో ఏదో ప్రవేశించింది. కాలుతున్న ఇంట్లోకి నిర్లక్ష్యంగా నడిచి వెళ్లాడు. అందరూ సగం సందేహంతో, సగం భయంతో అతను కనిపించినంతవరకూ చూశారు.

సుబ్బారావు అందరినీ తప్పించుకొని ముందుకు వచ్చి చూశాడు. రంగయ్య ముసలమ్మని ఇవతలికి అందిచ్చి లోపలికి వెడుతున్నాడు. రంగయ్య ముఖంలో చావును జయించిన వెలుగేదో సుబ్బారావుకి కనిపించింది. నోరు తెరుచుకొని రంగయ్య ముఖాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ నిలబడ్డాడు.

దక్షిణపు వేపు దొడ్డిలోనించి రంగయ్య గొంతుక వినబడింది. దొడ్డి గోడకి తలుపులేదు. నిచ్చెన వేసుకొని ఇద్దరు ఎక్కారు. దొడ్డిలో స్పృహతప్పిన ఇద్దరు పిల్లలూ, రంగయ్యా ఉన్నారు. సుబ్బారావు కూడా చటుక్కుని గోడ ఎక్కాడు. రంగయ్య మామూలు రంగయ్యలాగ లేడు. ముఖం మాడిపోయింది. రెండుమూడు చోట్ల చర్మం కాలిపోయింది. కళ్లు ఎర్రగా గొప్పగా వెలుగుతున్నాయి.

ఇద్దరు పిల్లల్నీ, రంగయ్యనీ ఇవతలికి చేర్చారు. సుబ్బారావు రంగయ్యని భక్తిగా చూశాడు. పిల్లల తల్లిదండ్రులు రంగయ్య రెండుచేతులూ పట్టుకుని సంతోషం, కృతజ్ఞతా వెలిబుచ్చుతూ ఏడ్చారు. రంగయ్య పచ్చికమీద వెల్లకిల పడుకున్నాడు. నలుగురయిదుగురు చుట్టూ చేరారు. తక్కినవాళ్లు చుట్టూ గుడికట్టి అతని ధైర్యసాహసాలని పొగుడుతున్నారు.

“కల్లు రెండుముంతలు తెంపరా!” అన్నాడు కళ్లుమూస్తూ రంగయ్య. సుబ్బారావు అతని తలయెత్తి అతని పంచి, బనీను లుంగచుట్టి తలగడకింద పెట్టి పక్కని కూర్చున్నాడు.

కల్లుతాగిన అరగంటదాకా రంగయ్యకి స్పృహ రాలేదు. తరవాత కళ్లు తెరిచాడు. వంటికంతకీ ఇద్దరు ఆముదం పట్టిస్తున్నారు. రంగయ్య సుబ్బారావుని చూశాడు. వెనకటి కొంటెతనం అతని చూపుల్లో ప్రవేశించింది.

“ఏం పంతులూ, ఇల్లంతా ఆర్పేశారా?”

“నేను చూడలేదు.”

“చూశావు పంతులూ! మనిసయిపుట్టినందుకు నలుగురికీ నాలుగురాళ్లొచ్చేటట్టు చూడాల. మీ మామ ఇల్లు పూర్తి అయిపోతే ఇంక మాకు పనేదీ? ఇప్పుడింకో రెండునెల్లు ఇంకా పనుంటది.”

సుబ్బారావు దానికేమీ సమాధానం చెప్పలేదు. అతని వేపు ఒక క్షణం చూచి అన్నాడు:

“నువ్వు ముందు వెనకా చూసుకోకుండా అల్లా మండుతున్న ఇంట్లోకి వెళ్లిపోయావుగదా, వొళ్ళంతా కాలి చచ్చిపోతే?”

“చచ్చిపోతే రేపటికి రొండు” అంటూ రంగయ్య బాధతో కళ్లుమూస్తోనే పెదవులతో నవ్వాడు.

తళ్లికోట యుద్ధము: సాహిత్య పరిణామము

= శ్రీ చింతగుంట రామకృష్ణరావు =

శ్రీ. శ. ౧౫౬౫ సం.న జరిగిన తళ్లికోట యుద్ధమునకు ఆంధ్రచారిత్రక ప్రాధాన్యమే గాక, ఆంధ్ర సాహిత్య ప్రాధాన్యమును గలదు. ఆ వత్సరముననే శ్రీ కృష్ణదేవరాయలచే స్థాపింపబడిన విజయనగర సామ్రాజ్యము ఛిన్నభిన్నమాయెను; అతనిచే ప్రారంభింపబడిన సాహిత్యోద్యమములును క్షీణింప మొదలిడెను. అతని రాజకీయ పతనానంతరము ౫౦ సంవత్సరముల వఱకు కావ్యోద్యమము సజీవముగనే యుండెను. ఏలన, ఆ కవిపుంగవుని కాలమున పుట్టి పెరిగిన కవులు ఆ యుద్యమమందే పాటుపడి దానిని ఉన్నతపథమున నుంచ ప్రయత్నించిరి. కాని ౧౭ వ శతాబ్దమునందలి మూడవదశాబ్దమునుండి ౧౯వ శతాబ్దము వఱకు అంధకారబంధురమే. ఈ కాలమున పద్యము లల్లెడువారు మెండుగనే యున్నారు గాని కవులు మాత్రము అరుదు; సాహిత్య రచనలు మిక్కుటమే గాని అవి మేలితరము చెందినవి మాత్రము కావు. క్రీ. శ. ౧౬౩౦ నుండి ౧౮౫౦ వఱకుగల కాలమును సాంద్రముగను, విస్తారముగను పెరిగియు మందమునకు ఉన్నత వృత్తి మేదియు నగుపడని వనమునకు పోల్చుట మిక్కిలి సమంజసము. కాని ఈ కాలమున సాహిత్య ప్రవాహ మరికట్టబడియు ఆంధ్ర వాఙ్మయము దక్షిణముదాక వ్యాపించిన విషయమును గమనించి మనము సంతసింపవలెను. ప్రత్యేకాంశములతోను, క్రొత్త పోకడలతోను గూడిన నవ్యగ్రంథోత్పత్తి తంజావూరు, మధుర, పుదుక్కోట, మైసూరులనుండే వచ్చినది. ప్రధాన ప్రవాహమైన ఉత్తరాపథము (Northern School) నకు చుక్కాని గా కన్పట్టుటచే దక్షిణాపథము (Southern School) అని ఇది పేరు గాంచినది.

ఉత్తరాపథము క్షీణించుటకు కారణములు నరయుదము. విజయనగర సామ్రాజ్యము చిరుపాళ్యముల క్రింద విడిపోయెను. ఈ పాళ్యాధికారులు విద్యావిజ్ఞానములు లేనివారగుటచేత సాహిత్యోద్యమములను పెంపొందింప లేకపోయిరి. అల్పపోషకులు అల్ప కవిత్వమునే వెలికి తెగ్గిరి. అందుచే కవులకు ప్రేరేపణ, దృష్టి, ఉత్సాహము, ఔన్నత్యవాంఛ లేకపోయినవి.

పురాణయుగమునాటి గొప్పకవులు వ్యాకరణ వ్యాసాలంకార శాస్త్రముల సృష్టికర్తలు. కాని ౧౭, ౧౮ శతాబ్దములకు చెందిన రచయితల విషయము వేరు. ఏలన, కావ్యరచనావిధానమందలి కవితాశిల్పము క్లిష్టమై యొప్పినందున కవివరుడు ఈ క్రొత్త పద్ధతియందు రచన లొనర్ప వ్యాకరణ వ్యాసాలంకార శాస్త్రములందు తర్ఫీదు కావలసివచ్చెను. కవితాస్వేచ్ఛ శాస్త్రశృంఖలములచే బంధింపబడెను. స్వచ్ఛంద సహితమైనట్టి, మహత్తెగరు చెందినట్టి కవిత్వాకృతికి శాస్త్రజ్ఞుల నియంతృత్వమే కారణ మనవచ్చును.

సాహిత్యానుకరణమునకు కావ్యము తగినపద్ధతి కాదు. ఆంధ్రకవుల నాళములందు 'అనుకరణ' రక్తము ప్రవహించుచునే యుండెను. కావ్యములందు నిబిడీకృతమైన మంచి యంశములను అనుకరణమును గ్రహింపలేక తేటతెల్లమగు చెడువిషయములను మాత్రమే చూడగల్గెను. కావ్యరచనా విధానమందు జీవితమునుండి కళ వేరుపరుపబడెను. ఎట్లన, కావ్యమునందు వర్ణనలు మెండు; వర్ణనలకు ఉపమానోత్ప్రేక్షలు ప్రధానము. కాని కావ్యయుగము నాటి గొప్పకవులు జీవితమును,

కళను కేర్పుతో అనుసంధించిరి. వారి ననుసరించినవారు జీవితములో సంబంధము వీడి వ్రాయసాగిరి. వారు అష్ట దిగ్గజముల వరవడినే వ్రాయుటచే వారి ఇతివృత్తము లను, వారి అభిప్రాయములనే మరల మరల గ్రహించెడి వారు. ఈ కాలపు రచనలు 'మస్యరకమునకు చెందినవే కాక ఏకరీతినే సాగినవి. కావ్యశైలియందలి లోపమే ఉత్తరాపథ క్షీణదశకు మూడవ ముఖ్యకారణము.

ఇక దక్షిణాపథ మెట్లుద్భవించినదో చూతము. కృష్ణదేవరాయలచే దక్షిణమున జయింపబడిన ప్రతి దేశ మునకు అతడు అధికారులను నియమించెను. ఆ సామ్రాజ్య పతనానంతరము వారి యధీనమందలి దేశము లకు వారే స్వతంత్రులైరి. ఆ శతాబ్దమునందలి చాల భాగము వారు రాజకీయపరిస్థితిని పదిలపరుచుకొను టతో సాగిపోయినది. రాజకీయబాధలు తొలగినపిదప వారు శాంతియుతమగు సారస్వతసేవకు దొడగిరి. రాయ లచే నియమింపబడిన రాజప్రతినిధులు అతనివలెనే సార స్వతాభిమానులై, వారి ననుసరించినవారును కళారాధ కులై, మాతృభాషాసక్తులై, దేశాంతరమున నివాస మేర్పరుచుకొనిన తన తోడి సోదరులకు ఆంధ్ర నాగరి కతను జాగ్రత్తగా కాపాడవలచినవారై యుండుట నిజముగ మన అదృష్టమే! స్వదేశ నాగరికతను వారిచే స్వీకరింపబడిన దేశమున ప్రతిష్ఠ చేయవలె నను దొడ్డ ప్రయత్నమే దక్షిణాపథోత్పత్తికి కారణము. దక్షిణ సాహిత్యము కొంత ౧౬ వ శతాబ్దమునకు, ఎక్కువగా ౧౭ వ శతాబ్దమునకు చెందినది. తంజావూరు, మధుర, పుదుక్కోట, మైసూరులు అందుకు సహాయభూతములైనవి.

రాయలచే నియమింపబడిన తంజావూరు అధినేత చెవ్వరాజు. ఇతని కుమారుడు అచ్యుత నాయకుడు గోవిందదీక్షితులను తెనుగు పండితుని తన మంత్రిగ నుంచుకొనెను. క్రీ.శ. ౧౬౩౦-౪౦సం.ల నడుమ అచ్యు తుని కుమారుడు రఘునాథుని ఆస్థానమున క్రొత్త పంట కోతకు వచ్చెను. "వాల్మీకి చరిత్ర" అను గద్య కావ్యమును రాజు స్వయముగ రచించెను. ఆస్థానకవి యగు చేమకూర వేంకటకవి "సారంగధర", "విజయ విలాసము" అను గ్రంథములను రచించెను. భావములో నిగ్గు, భావములలో మృదుత్వము, పద్యములలో మాధుర్యము—ఈకవివరుని రచనలలో చక్కగ సమ్మేళన మైనవి. ఈతని శైలి ప్రత్యేకతను బట్టి దానికి "చేమకూర పాక"మని పేరువచ్చెను. కవిచౌడప్ప ఈ కాలపువాడని కొందరందురు. అనంతరము క్రీ.శ. ౧౬౭౫సం.న తంజా వూరుకు చెందిన ప్రతాపసింహుని వేశ్య ముద్దుపళని "రాధికాసాంత్వనము"అను కావ్యమును తెనుగున రచిం చెను. కాని తంజావూరువలన ఆంధ్రవాఙ్మయము పొందిన గొప్ప బహుమానము త్యాగరాజకృతులని ఘంటాపథ ముగ చెప్పవచ్చును. త్యాగయ్యకృతులు దక్షిణమున అంతట వ్యాపించినవి. ప్రతిగృహమునను వీటి ప్రతి ధ్వనులు విననగును. వారి గానామృతమును తనివితీర గ్రోలనివారు లేరు.

కాని ౧౭ వ శతాబ్దమున నిగమనాయకుని తరమువాడు, రాయలచే నియమింపబడినవాడు నగు మధురరాజు విజయరంగచొక్కనాథుని ఆస్థానమున దక్షిణాపథము పరిపూర్ణవికాసము నొందెను. చొక్క నాథుని తండ్రి విశ్వనాథనాయకుడు ఉత్తరదేశముల నుండి పండిత బృందములను తెచ్చి వారికి భూదానము లొసగి వారిని దక్షిణముననే స్థిరవాస మేర్పరుచుకొను నట్లు చేసెను. విశ్వనాథుని దూరదృష్టిఫలములు అతని కొడుకు చొక్కనాథుని కాలమున పరిపక్వము నొందెను. పెక్కు గ్రంథములను రచించి దక్షిణసాహి త్యమునకు పుష్టినొసగిన కవులలో సముఖము వెంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ప్రథముడు. ఇతనిచే వ్రాయ బడిన 'జైమినిభారతము' నాటి దక్షిణాపథశ్రేష్ఠరచ నకు తార్కాణము. అహల్యాసంక్రందనము,సారంగధర చరిత్ర, రాధికాసాంత్వనము—ఇతని ఇతరరచనలు. ఇతని రచనలు శృంగారప్రధానములు. శేషం వెంకటపతి 'తారాశశాంకము'కూడ ఇట్టి తెగకు చెందినదే. ఈ కాల మున కొన్ని మతవిషయగ్రంథములును వెలువడినవి. శ్యామకవి రామాయణమును వచనమున వ్రాసెను. తుపాకుల అనంతరాజు విష్ణుపురాణము, భగవద్గీత రచించెను. సుమతి రామభద్రకవి హాలాస్యమాహాత్మ్య మును, వెలగపూడికృష్ణకవి వేదాంతసారమును వ్రాసిరి.

పుదుక్కోటలో క్రీ. శ. ౧౬౭౬-౮౫ మధ్య రాజా రఘునాథతొండమాన్ ఆధ్వర్యమున కొన్ని కబ్బ

రత్నాకరములు, పద్యమంజరులు క్రోడీకరింపబడినవి. సుదురుపాటి వెంకటనారాయుడి భాషార్ణవము పేర్కొన దగినది. అతని కొడుకు 'బిల్హణీయ' కారుడు.

క్రీ. శ. ౧౬౭౦, ౧౭౦౦ సం.ల మధ్య వీర రాజుచే రచింపబడిన ప్రథమగద్యకావ్య మగు భారతము, మైసూరు నృపుని మంత్రి నంజరాజువిరచితమగు లింగపురాణము, హాలాస్యమాహాత్మ్యము దక్షిణసాహిత్యము మైసూరువలన పొందిన సహాయము.

ఈ కాలమునందలి సారస్వతమును పరిశీలించినచో మనకు కొన్ని ప్రత్యేకాంశములు గోచరమగును. గద్య రచనలను పాఠకలోకమునకు అందజేయుటచే దక్షిణాపథము ప్రశంసాపాత్రమైనది. పురాణయుగమున నన్నయతిక్కనలు కథను క్లుప్తపరచుటకు, చదువరుల కొకింత విరామ మొసగుటకు మాత్రమే వచనముపై ఆధారపడెడివారు. కాని వారి ననుసరించినవారు చాల మంది అన్నితావులందు శ్లేషయమకాది అలంకారములను జొప్పించి, వచనము వ్రాయసాగిరి. ఇంతకన్న రచన పూర్తిగ గద్యమైయుండిన బాగుండునని దక్షిణాపథము గుర్తించుటచే అది వాసికెక్కినది.

ఉత్తర పథముయొక్క రచనలన్నియు చంపూ పద్ధతినే అవలంబించినవి. "పద్యములు అల్లగలిగినవాడే కవిగాని గద్యము వ్రాసెడివాడు కాడని నాటి అభిప్రాయ మనుటకు కవిబ్రహ్మనిర్వచనోత్తర రామాయణమే నిదర్శనము. సంస్కృతమున దండి 'దశకుమారచరిత్ర' వచనమున వ్రాసెను. ఆ గ్రంథమును కేతన వచనమందే తెనిగింపక చంపూపద్ధతిని అవలంబించుట మరియొక ఉదాహరణము. ప్రబంధకవితాలత ఎట్టి వాతావరణమున చిగిర్చి పుష్పించునో ఆంధ్ర కవితాపితామహుడు రాయలకు తెల్పియున్నాడుగదా.

"నిరుపహతిస్థలంబు రమ
ణీప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు క
ప్పురవిడె మాత్మ కింపయిన
భోజన ముయ్యెలమంచ మొప్పు త
ప్పరయు రసజ్ఞు లూహ తెలి
యంగల లేఖకపాఠకోత్తముల్
దొరకినగాక, యూరక కృతు
ల్ రచియింపుమనంగ శక్యమే !"

తల్లికోట యుద్ధానంతరము అంతట అశాంతి నెలకొనెను. కవులకు కావలసిన విశ్రాంతి, విరామము లేకపోయెను. అయినను నాగరికత నశింపకుండుటకై రచయితలు వచనరచన సాగించిరి.

ఉత్తరాపథము నాటకరచన కట్టి ప్రోత్సాహము నీయలేదు. సంస్కృతమున కాళిదాసుని నాటకము ననుసరించిన పినవీరభద్రుని రచన కావ్యపద్ధతినే సాగినది. ఉత్తరాపథకవులకుగాని, నాటి పోషకులకు గాని, నాటి ప్రజకుగాని నాటకమున అభిలాష ఎక్కువగ నుండలేదని తెలియుచున్నది. వారికి దృశ్య ప్రబంధములకన్న శ్రవ్యప్రబంధములపై అభిరుచిగలిగి యుండనోపును. వారు నాటకరచనను సగౌరవముగ చూచియుండరేమో. కాని దక్షిణాపథకవులు నాటకమునకుగల ప్రయోజనమును బాగుగా గుర్తించిరి.

మతసంబంధరచనలు కొన్నితప్ప తక్కిన ఉత్తర దక్షిణ సాహిత్యరచన లన్నియు వివాహసంబంధమైనవే. నాటికి తొంభైపుస్తకములు పరిణయమును గురించి వ్రాయబడిన వనుట సత్యమునకు దూరముకాదు. వివాహమే కథకు కీలుగ నుండెను. స్త్రీ పురుషుల అన్యోన్యాకర్షణయందలి మర్మమే కవిత్వవిషయమై యొప్పినది. కాని కవితాదృష్టి ఒక కాలముయొక్క నాగరికతను సూచింపకమానదు. పురాణయుగకవులు ఈ సందర్భమున అతినునిశితముగను, ఆముష్మికార్థము నెఱిగియు వ్రాసియుండిరి. నాయకుడు అర్ధాంగిని రణరంగమునకాని, పరాక్రమపోటియందుకాని గెల్చి పొందెడివాడు. కావ్యయుగకవులు ఈ ఆదర్శమునకు చాల కొఱతబడిరి. వారు శృంగారరసమునకే మితిమీరిన ప్రాముఖ్య మిచ్చిరి. శారీరికాకర్షణలను విపులముగ వర్ణించి చదువరులకు వెగటుగల్గించిరి.

ఈ సందర్భమున కొందరు విమర్శకులు ఉత్తర దక్షిణ సాహిత్యరచనలకు గల భేదమును నిరూపించుచు ఈ క్రిందివిధముగ అభిప్రాయపడుచున్నారు: "దక్షిణాపథము నీతినియమములను పూర్తిగ త్యజించినది. అది దుర్నీతిని ప్రోత్సహించినది. ఉత్తరాపథమున స్త్రీ పురుషుల అన్యోన్యాకర్షణ వివాహాంతముగ నుండెడిది

కాని దక్షిణసాహిత్యరచయితలు వివాహమునకన్న పాతివ్రత్యభంగమునే కథావస్తువుగ గైకొనిరి. నాటి రచనలైన సారంగధర, తారాశశాంకము ఇత్యాదులు నాటి కవులు దుర్నీతినే మతముగ ప్రచురించిరను విషయమును బలపరుచుచున్నవి."

వీరి వాదము సరియని తోచుటలేదు. కథ వివాహాంతమైనను సరే, కాకపోయినను సరే, కవులు పచ్చి శృంగారమును చిత్రించి, చదువరులకు అసహ్యమొనర్చి రనుట నిర్వివాదాంశము. ఉత్తరాపథ కవులు వివాహాంతముగల నాటకములను చాలవఱకు గ్రహించియుండుటచే దక్షిణాపథకవులు క్రొత్త ఇతివృత్తములను పాఠకలోకమునకు అందజేయవలెనని పురాణములనుండి ఇట్టి కథలను గైకొని యుండవచ్చును. అంతమాత్రమున వారు దుర్నీతిని ప్రోత్సహించి రనుకొనుట పొరబాటు. విషాదాంతములగు కథలు చదువరులకు నీతిని బోధించుచున్నవి. 'సారంగధర' చూచినంతమాత్రమున ఎవరును పెడత్రోవ త్రొక్కరు సరిగదా, నిర్బంధ వివాహముల వలన కల్గెడు చెఱుపు అందరికిని ప్రస్ఫుటమొనర్చుచున్నది. ప్రాత మద్యమునే క్రొత్త సీసాలలో నింపుటకన్న క్రొత్త మద్యము పాఠకుల కీయవలెనను సదుద్దేశ్యమే ఇట్టి రచనలకు కారణమనుకొనుట యుక్తముగ నుండును.

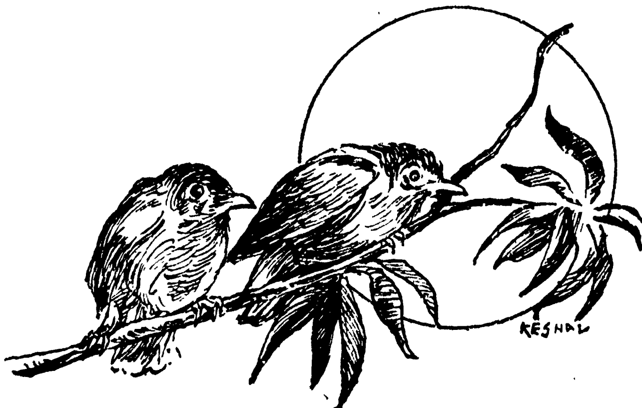
వస్తుతః కథ చెడుదైనను కవిప్రతిభ దానిని మంచిదిగ మార్చగలదని మనము గ్రహింపవలెను.

పాశ్చాత్య వాఙ్మయమున రెండవ ఛార్లెస్ కాలమున, అనగా Restoration Period లో రచయితలు పాతివ్రత్యభంగము, పాతివ్రత్య దూషణ కథావస్తువుగ గైకొని తమ రచనలలో బూతుల్రాసి, సంఘమున దుర్నీతిని ఒక మతముగ ప్రచారముచేసి రనుట యుక్తము. కాని షేక్స్పియరు తన 'Rape of Lucrece' అను పద్యకావ్యమందు పాతివ్రత్యభంగమే ఇతివృత్తముగ గైకొని ఇట్టి ప్రచారము చేసెననుట న్యాయము కాదు; ఏలన, రచనావిధానమందు చక్కని నీతులను మనకు బోధించి తన అసమాన ప్రతిభను ప్రదర్శించెను. కథావస్తువు ఇంచుమించు ఒకే రకమునకు చెందినదైనను రచనావిధానమందు హస్తిమశకాంతరమున్నది.

"కాకః కృష్ణః, పికః కృష్ణః
కో భేదః పికకాకయోః!
వసంతకాలే సంప్రాప్తే
కాకః కాకః; పికః పికః"

షేక్స్పియరు రచనకు, Restoration Period రచనలకు గల భేదము పికకాకముల భేదమే. షేక్స్పియరు పద్యకావ్యమువంటివే దక్షిణాపథ రచనలు. అందుచే దక్షిణాపథకవులు దుర్నీతిప్రచారమునకు ఒడిగట్టి రనుట అసమంజసము.

విమర్శకుడనినవాడు కేవలము చెడురచనలను వర్జించి, నీతిబోధకములగు రచనలను మాత్రమే గ్రహింపవలెను. ఈ సందర్భమునే విమర్శకుని నేర్పు ద్యోతకమగును.

సౌందర్య మీమాంస

— శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి —

సౌందర్యశబ్దము కావ్యలోకములోనే కాక వ్యావహారిక జగత్తులో కూడ ప్రథితము. శిల్పమును గాని, చిత్రమునుగాని, నృత్యమునుగాని, కావ్యమును గాని, నాటకమునుగాని ఆస్వాదించు సందర్భమున తత్తద్విషయములు సుందరములుగా ఉన్నవనుట సర్వజన సామాన్యము. వ్యక్తులను చూచినప్పుడుకూడ వారు సుందరముగా నున్నారని, లేక అసహ్యముగా నున్నారని అనటకూడ పరిపాటి. ప్రతివ్యక్తిదృష్టిలోను ఒక సౌందర్యవస్తువు సుందరముగానే కన్పించుచున్నది. వ్యక్తిభేదముచేత సౌందర్యప్రతీతిలో సహితము ఈషద్భేదము కల్పించవచ్చును. అంతేకాని సౌందర్యవస్తువసహ్యముగాను, ఏహ్యవిషయము సుందరముగాను భాసించుటలేదు. అనగా సౌందర్యము ఆత్మాశ్రితము గాక వస్తుసత్తాకమైనట్లు జనులందరు అంగీకరించుచున్నారు. విషయనిష్ఠమైన సౌందర్యము (Beauty as objective) ఆత్మవృత్తిద్వారా అనుభూతమగుచున్నది (Subjective Experience). కాని శృంగారము ఆత్మనిష్ఠము, ఆత్మాశ్రయము (Subjective)నై విషయముతో తాదాత్మ్యమునుగాని, అనన్యత్వమును గాని (Unity, Synthesis) పొందుచున్నది. ఇంత వరకు అందరు ఈ విషయమును అంగీకరించకపోరు.

౨

కాని, సౌందర్యమనగా నేమి? అను ప్రశ్నకు జవాబు దొరకుట దుర్లభము. సౌందర్యమీమాంసకు బయలుదేరదలచిన, సౌందర్యోపాసకులగు మహాకవులే విధముగా సౌందర్యమును తెలిసికొనినారో విచారించవలెను. అభినవగుప్తు డనినట్లు మహాకవి కాళిదాసు 'కవికులచక్రవర్తి', 'భగవదనుగ్రహపవిత్రవాక్కు' గలవాడు. కావున కాళిదాసకవితాలోకాలోకనముతో అస్మదాదులు 'ఉపోషితలోచనములతో, నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తులతో' కవితా మధువును త్రావి నేత్రనిర్వాణ మందగలరు.

కుమారసంభవములో నితివృత్తము సౌందర్యోపాసన. పార్వతి సౌందర్యమూర్తి; యౌవనమును ధరించుచున్న మేనకకు అంగపుత్రిగా జన్మించినది. మహాకవి ప్రథమసర్గలో నామెచిత్రమును చూప నిశ్చయించుచు —

> "ఉన్మీలితం తూలికయేవ చిత్రం
> సూర్యాంశుభి ర్భిన్న మివారవిందమ్,
> బభూవ తస్యా శ్చతురస్రశోభి
> వపు ర్విభక్తం నవయౌవనేన" (౧-౩౨)

అనినాడు. ఈ శ్లోకమును సౌందర్యదర్శన చేసిన ఋషిమాత్రమే వచింపగలడు. సౌందర్య మీమాంసకిది మూల మంత్రము. ఇంద్రవజ్రోపేంద్ర వజ్రా సంవలితమైన ఈ శ్లోకమును ఏకాదశాక్షరియగు త్రిష్టుప్ఛందోజ మనవచ్చును. ఏకాదశరుద్రు లున్నారట! రుద్రుని సౌందర్యోపాసన ఇతివృత్తమేమో! రుద్రుడు—

> "స్వయం విధాతా తపసః ఫలానాం
> కేనాపి కామేన తపశ్చచార" (౧-౫౭)

తపస్సులకు ఫలమొసగువాడు శివుడు. అట్టి శివుడుకూడ ఏదో కోరికతో తపస్సు చేయుచున్నాడట! సౌందర్యప్రతీతి నర్థించి తపస్సు చేయుచున్నవాడు శివుడు. ఈ ప్రతీతికి తపస్సు ఉభయనిష్ఠము కావలెను. పార్వతి తపస్సుచేసినది. శివుడు బ్రహ్మమయమైన తేజస్సుచే జ్వలించుచున్న (౫-౩౦) నైష్ఠికసుందరుడు (౫-౬౨). మార్గమధ్యములో అడ్డముగా వచ్చిన పర్వతమును చూచి ఆకులితమైన నదివలె, శైలాధిరాజతనయయగు పార్వతికూడ శివుని జూచి ముందుకు పోలేక, అచటనే నిలువలేక పోయినదట (౫-౮౫)! అప్పుడా 'అవనతాంగి'ని చూచి 'నీతపస్సులచే క్రీతుడనైన నీదాసుడ'నని చంద్రమౌళి రాగాభివ్యక్తిని, భక్తిభావమును కన్పరచినాడు (౫-౮౬). అనగా పార్వతి ఆధ్యాత్మికశక్తి సమున్మిషితయై సౌందర్యమూర్తియైనది. శివుడు ఆత్మావలోకనముతో, నైష్ఠికసౌందర్యముతో, బ్రహ్మతేజస్సుతో "శాంతం,

శివం, సుందరం" అని అనుభూయమాన మగుచున్నాడు. అట్టి పార్వతిని మహాకవి సౌందర్యమూర్తిగా నిర్వచించు సందర్భములోనిది పై ఉదాహృతశ్లోకము.

౩

చిత్తరువును వ్రాయుట కుపయోగించు కూర్చికకు తూలిక అని పేరు. తూలికతో చిత్రమునకు రూపపోషణ కలుగుచున్నది. ఆ తూలికచే ఉన్మీలితమైన చిత్రమువలె నున్నది పార్వతి. అనగా రంజనద్రవ్యముచే నుద్భాసితము, సముత్కీర్ణము నైనది చిత్రము. చిత్రము షడంగకము.

"రూపభేదాః ప్రమాణాని భావలావణ్యయోజనమ్,
సాదృశ్యం వర్ణికాభంగ ఇతి చిత్రం షడంగకమ్"

అని వాత్స్యాయన కామసూత్ర వ్యాఖ్యానావసరమున జయమంగళిలో నున్నది. రూపము, ప్రమాణములు, భావయోజన, లావణ్యయోజన, సాదృశ్యము, రేఖ అనునవి చిత్రమున నివేశితములు.

రూపనిష్పాదన యనునది చిత్రము కళాస్రష్ట యొక్క భావవీథిలో నున్నది. కూర్చిక చిత్రమును క్రొత్తగా తీసికొనివచ్చుట లేదు. తత్పూర్వము భావనీయము, ఆత్మనిష్ఠము నైన సౌందర్యమును కేవలము అభివ్యక్తము చేయునది కళాకళ. ఆత్మనిష్ఠము, ఆత్మనిష్ఠము (Subjective) గా నున్న భావమునకు బాహ్యజగత్తులో స్థితి (Objective Existence) పొందుటకు కావలసిన పరిణామము నొసగునది తూలిక. అనగా చిత్రమునకు తూలిక నిమిత్తకారణ మగుచున్నది. ఆత్మనిష్ఠమైన భావమును కలిగియున్న కళాస్రష్ట ఉపాదానకారణము. ఈ వర్ణికాభంగమునకు సమాధి అత్యంతమవసరము. మాలవికను ప్రథమమున చిత్రగతగా అగ్నిమిత్రుడు దర్శించి, తర్వాత మాలవికను జూచి, చిత్రముకన్న మాతృకయే సుందరతమముగా నున్నదని భావించు సందర్భమున—

"చిత్రగతాయా మస్యాం
కాంతివిసంవాదశంకి మే హృదయమ్,
సంప్రతి శిథిలసమాధిం
మన్యే యేనేయ మాలిఖితా" (౨-౨)

అనినాడు. చిత్రము కాంతివిసంవాదము, అనగా మాతృకలోని శోభను, సౌందర్యమును తీసికొనిరాలేక పోయిన దని భావము. చిత్రకారునకు సమాధిస్థమైన స్థిత ప్రజ్ఞత్వము లేకపోవుటచే, శిథిలసమాధిలో భావించి రూపనిష్పాదనకు ప్రసక్తుడైనాడు గనుకనే మాతృకను చిత్రము మీరలేకపోయినది. శాకుంతలములోని—

"యద్య త్సాధు న చిత్రే స్యాత్
క్రియతే తత్త దన్యథా
తథాపి తస్యా లావణ్యం
రేఖయా కించి దన్వితమ్" (౬-౧౪)

అను శ్లోకము-కు చిత్తరువున సాధువుగా మాతృక అనుప్రవిష్టము గానిచో, పునఃపున రుత్కీర్ణమానమైన, లావణ్యము స్వల్పముగానైనను రేఖాన్వితము కాగలదని సంప్రదాయసిద్ధార్థము. బాహ్యజగత్తులో సుందరములుకాని వస్తువులుసహితము కళావిశ్వమున సౌందర్యముగా స్ఫురించగలవు. అనగా కళాప్రపంచమునందే సౌందర్య మున్నది కాని అన్యత్ర లేదు. శృంగారాదిరసములుకూడ లోకమునగాక కావ్యమునందే కలవు—"సర్వానుగ్రాహకంహి శాస్త్ర మితి న్యాయాత్తేన నాట్యఏవ రసా న లోక ఇత్యర్థః. కావ్యంచ నాట్యమేవ" (అభినవభారతీ, పేజీ ౨౯౨) అని అభినవగుప్తుడనినాడు.

ఐనప్పటికిని శకుంతలా లావణ్యము సమగ్రముగా చిత్రమున భాసించుటలేదని దుష్యంతుని అనుభూతి. దీనికి కారణము భావస్థిరమైన జనాంతరసౌహృదములతో పర్యుత్సుకత నందిన దుష్యంతుని శిథిలసమాధి (౫-౨). అందుచే భావయోజన (Matter) సక్రమముగా నున్నను లావణ్యయోజన (Form) సరిగా లేదు. అనగా చిత్రమున భావ లావణ్యములు (Matter and Form) ఏకానుసంధానాత్మకములు కావలెను. కాని శకుంతలా చిత్రమున విదూషకు డనినట్లు "మధురావస్థానదర్శనీయో భావానుప్రవేశః"—ఏకానుసంధానాత్మకముగా లేకపోవుటచే చిత్రమును మృగతృష్ణికకు, మాతృకను నదికి పోల్చినాడు (౬-౧౬). కావ్యలోకములో రమ్యత భావలావణ్యములు ఏకమూర్తిత్వనిష్ఠము. కావ్యబహిర్దేశమున రమ్యత లేదు. కావుననే "శాస్త్రరూపేన యో రమ్యః స రమ్యో నాన్య ఏవహి" అని శుక్రనీతిసారముకూడ (౪-౪-౧౦౪) చెప్పుచున్నది.

౪

ఏవంవిశిష్టమైన భావలావణ్యయోజన తూలికచే నున్మీలిత మగును. తాదృశఉన్మీలనముగా పార్వతిని భావనచేసిన కాళిదాసున కీయుపమానము రుచికరముగా లేకపోవుటచే "సూర్యాంశుభి ర్భిన్న మివారవింద

అను ద్వితీయోపమ చెప్పబడినది. అనగా ప్రథమోపమలో కొంత న్యూనత గలదు. చిత్రగతసౌందర్యము కవిభావనాసమున్మీలితమైన దగుటచే వస్తుతంత్ర (Objective) మైనను, మనోవృత్తి (Subjective) చే నావృతమగుచున్నది. అనగా అమర్త్యమైన సౌందర్యమునకు మర్త్యస్పర్శ పనికిరాదు. కావుననే—

"మనోరమం యౌవన ముద్వహంత్యా
గర్భోఽభవ ద్భూధరరాజపత్న్యాః" (౧-౧౯)

అని మేనకాగర్భోత్పత్తిప్రసంగమున మహాకవి పలికినాడు. మనోరమమైన యౌవనములో గర్భము కలిగినది. మనోరమమైన సౌందర్యము మర్త్యస్పర్శచే క్షీణత నందుచున్నది. సౌందర్యము సర్వదా వస్తునిష్ఠము, వస్తుతంత్రముమాత్రమే కావలెను. అప్పుడే అపరిచ్ఛిన్నము, అలౌకికము నైన ప్రేమ, ఆనందము కలుగగలవు.

ఈ సందర్భమున కీట్స్ అను నాంగ్లకవి వ్రాసిన 'Ode on a Grecian Urn' అను పద్యము పరిశీలనార్హము. ప్రాచీనగ్రీసుదేశీయులు మరణించినవారి అస్థులనొక పెద్దపాత్రలో దాచెడివారు. ఆ పాత్రపై పలురకముల చిత్రము లుండెడివి. కీట్స్ చూచిన పాత్రపై నొక ఉద్యానవనము కలదు. ఆ వనవిహారముచేయుచున్నవారిలో నొక ప్రియుడు, అతని ప్రియురాలు కలరు. తన ప్రియురాలి కత్యంతసమీపములోనుండి కించిన్మితగాత్రుడై ముద్దుపెట్టుకొనబోవుచున్నట్లున్నాడు. కాని, అతడు ముద్దుపెట్టుకొనడు, ముద్దుపెట్టుకొనలేడు కూడను. ఆ సందర్భమున—

"Bold lover, never, never canst thou kiss.
Though winning near the goal yet, do not grieve;
She cannot fade, though thou hast not thy bliss.
For ever wilt thou love, and she be fair!"

అని పలికినాడు. "అత్యంతసన్నిహితుడై ప్రేమోద్రేకమును చూపగలిగినను, ముద్దుగొనలేడు. తావన్మాత్రమున ఖిన్నుడు కారాదు. మర్త్యస్పర్శ లేనంతవరకు సౌందర్యము క్షీణించదు. శృంగారానుభూతితో సౌందర్యము వస్తునిష్ఠత్వమును విడచి, పరిచ్ఛిన్నము, భౌతికము కాగలదు. కావున నాస్థితిలోనే అతడున్న శాశ్వతముగా నతడు ప్రేమించగలడు; శాశ్వతముగా నామె సుందరముగా నుండగలదు" అని కవిభావము. కావుననే శాకుంతలమున తృతీయాంకాంతమున గౌతమీ ఆగమనముచే వారితుడైన దుష్యంతుడేకాంతమున—

"ముహు రంగుళిసంవృతాధరోష్ఠం
ప్రతిషేధాక్షర విక్లవాభిరామమ్,
ముఖ మంసవివర్తి పక్ష్మలాక్ష్యాః
కథమ ప్యున్నమితం న చుంబితంతు" (౩-౨౨)

అనినాడు. "మాటిమాటికి వ్రేలితో పెదవిని కప్పుకొని, నిషేధించుమాటలను అస్ఫుటముగా నుచ్చరించుటచే హృద్యమై, స్కంధపరావర్తనశీలమైన ముఖమును ప్రయత్నపూర్వకముగా త్రిప్పియుకూడ ముద్దిడ లేకపోయినాడు". అనగా నచుంబితమైన శకుంతల కేవలసౌందర్యమూర్తి. కాగా సౌందర్యమున మర్త్యస్పర్శ (Subjective transformation) పనికిరాదు. చిత్రగతసౌందర్యమున నిది కనబడుటచే, ద్వితీయోపమ మహాకవిచే ప్రయుక్తమైనది.

సూర్యకిరణముల స్పర్శచే పద్మము వికసించుచున్నది. పద్మమునకు మానసస్పర్శ లేదు. రవికిరణజనిత ఉన్మేషమే సౌందర్యాభివ్యక్తిహేతుక మగుచున్నది. అనగా సౌందర్యము జగన్నిష్ఠము. అంతేకాని ఆత్మనిష్ఠము కాదు. రవికిరణములు పద్మమునకు లేని సౌందర్యమును తీసుకొనివచ్చుట లేదు. పద్మమున సౌందర్య మావరకే అంతర్లీనమైయున్నది. తదభివ్యక్తికి సూర్యకిరణములు నిమిత్తములు మన్నవి. కావున భిన్నశబ్దమునకు "అస్పృశమై అచ్ఛాదితమై యున్న సౌందర్యము అభివ్యక్తమగుచున్నది" అను అర్థము చెప్పుకొనవలెను. పార్వతీసౌందర్యము యౌవనోదయమున అభివ్యక్తమైనది. పార్వతి సౌందర్యమూర్తియైనను తూలికచే రూపోన్మీలన మగునట్లు, తేజస్సుచే రూపాభివ్యక్తి యగునట్లు, యౌవనముచే సౌందర్య మభివ్యంజితమైనది.

౫

అటువంటి పార్వతిని "చతురస్రశోభి వపుః" అని తర్వాత నిర్దేశించినాడు. చతురస్ర మనగా నలుచదురమని అర్థము. సౌందర్యము చతురస్రమనిన నలుచదురముగా రూపమున్నదని భావించరాదు. 'అన్యూనాతిరిక్త'మని మల్లినాథుని వ్యాఖ్య. అనగా ఎక్కువతక్కువలు లేని అవయవనిర్మాణము. ఇది పరిగ్రాహ్యము కాదు.

సుందరవస్తువులో భిన్నావయవములు (parts) ఉండకతప్పవు. ఒక్కొక్క అవయవము విశిష్టరూపయుతమైనను, నానాత్వము సౌందర్యవస్తువులో ఏక

త్వము నందవలెను. సౌందర్యము భిన్నావయవముల సముదాయము కాదు. మేఘదూతిలో—

"తన్వీ శ్యామా శిఖరిదశనా పక్వబింబాధరోష్ఠీ
మధ్యే క్షామా చకితహరిణీప్రేక్షణా నిమ్ననాభిః,
శ్రోణీభారా దలసగమనా స్తోకనమ్రా స్తనాభ్యాం
యా తత్ర స్యా ద్యువతివిషయే సృష్టి రాద్యేవ
ధాతుః" (౨-౨౧)

అని యక్షుడు తన భార్యను చిత్రించుచు సుందరావయవముల నన్నిటిని ఏకత్ర సమావేశ పరచినాడు. భిన్నావయవయోజనలో నతనికి సౌందర్యప్రతీతి కలుగ లేదు గనుకనే, ఆమె బ్రహ్మయొక్క మొట్టమొదటి సృష్టి యని హృదయమును సమాధానపరచుకొనినాడు. కావుననే తర్వాత "సా సన్నతస్తాభోగా ముబాలా ఖేలం ధారయంతీ" (౨-౩-౨) అని ఆమెననుసరించి పలికినాడు. ఆమె ఆభరణరహిత యైనను, సౌందర్యమును ధరించుచునేయున్నదట! కాని ఈ సౌందర్యము విశేషణము కాజాలదు. సౌందర్య మెల్లప్పుడు విశేష్యము. అనగా తదితరవస్తుసంచయమునకు సౌందర్య పర్యవసాయిత్వ మంటెను.

"సర్వోపమాద్రవ్య సముచ్చయేన
యథాప్రదేశం వినివేశితేన
సా నిర్మితా విశ్వసృజా ప్రయత్నా
దేకస్థ సౌందర్యదిదృక్షయేవ" (౧-౪౯)

అని పార్వతిని వర్ణించుచో కాళిదాసు సౌందర్యము భిన్నావయవనిష్ఠమని భావించినట్లు కన్పడినను, సౌందర్య మేకమనియు, వస్తుతంత్ర (Objective) మనియు నొక్కి చెప్పుచున్నాడు.

సౌందర్యము వస్తుతంత్ర మనినచో భిన్నావయవములు (parts) ఏకసౌందర్యసూత్రముచే (Principle of the Whole) అనస్యూతములై, తత్సౌందర్యమాదేశించుపరిణామమునకనుగుణముగుచున్నవి. అంతర్యామి (Immanent), బహిర్యామి (Transcendent) యైన సౌందర్యము భిన్నత్వములో గల నానాత్వమును నశింపజేసి వాటికి సమగ్రసౌందర్యమున అనన్యత్వమును తెచ్చుచున్నది. కావుననే సౌందర్యము అలంకారనిష్ఠము కాదు. "కిమివహి మధురాణాం మండనం నాకృతీనాం" (౧-౧౭)అని శకుంతలను వర్ణించినాడు. అలంకరణములకే శోభ నాపాదించునది సౌందర్యము. అందువలననే—

"ఆభరణ స్యాభరణం
ప్రసాధనవిధేః ప్రసాధనవిశేషః,
ఉపమానస్యాపి సఖే
ప్రత్యుపమానం వపు స్తస్యాః" (౨-౩)

అని ఊర్వశిని నిర్వచించినాడు. ఊర్వశి స్వర్గమునకే అలంకారమని రంభ యన్నది. వేదాభ్యాసజడులు, తాపసులు ఆమెను సృష్టిచేయలేరు. ఆమె కేవలము కళాసృష్టి (౧-౧౦). ఆమెరూప మద్వితీయము. ఆమె దర్శనముచే బాహ్యాంతరాత్మ ప్రసన్నమగుచున్నదని పురూరవసు డనుచున్నాడు. అనగా సౌందర్యము ఆధ్యాత్మికతత్త్వము (Spiritual Reality).

కావున శకుంతలయొక్క అవ్యాజమనోహరమైన వపుస్స దుర్గాంతదుర్లభము. మర్త్యస్పర్శ లేక పోవుటచే "అనాఘ్రాతం పుష్పం"మ్మను శ్లోకమున (౨-౧౦) ఆమెసౌందర్యము అనాఘ్రాతము, అనావిద్ధము, అఖండము నని పలుకుచు వస్తుతంత్రత్వమును, అమర్త్యత్వమును ప్రతిపాదించినాడు. అనగా ఆమె మర్త్యస్త్రీ కాదు. ప్రభాతరళమైన జ్యోతి భూమినుంచి ఉదయించనట్లే, ఆమె మర్త్యాంగన కాదు (౮-౨౧). ఆమె "స్త్రీరత్నసృష్టి రపరా" (౨-౯). ఇందుమతి విధాతృవిధానమునుగూడ నతిశయించినదని రఘువంశమున చెప్పినాడు (౬-౧౧). విధాతయొక్క లలితమైన సృష్టియట (౬-౩౭)! అనగా లలితాత్మకమైన కళాప్రపంచమునకు చెందినది సౌందర్యము. అనగా సౌందర్యసృష్టికి లలితమైన, విజ్ఞానయుతమైన యోజన అవసరము.

"అవ్యాజసుందరీం తాం
విజ్ఞానేన లలితేన యోజయతా
పరికల్పితో విధాత్రా
బాణః కామస్య విషదిగ్ధః" (౨-౧౩)

అని అగ్నిమిత్రు డనినాడు. లలితమై విజ్ఞానవంతమైన యోజన (Contemplative and Penetrative Imagination) వలన సౌందర్యాభివ్యక్తి కలుగును. ఈ సౌందర్య మద్వితీయము, ఏకము. దీనిలో భాగలాగ్యముల కేకానుసంధానత్వ ముండును. ఈ ఏకానుసంధానములో Symmetry, Harmony, Proportion అనునవి భావచైతన్యస్వేచ్ఛమున రూపావిష్కృతిహేతుకము లగుచున్నవి. ఏతదావిష్కృతి 'చతురస్ర' శబ్దవాచ్యము కనుకనే మహాకవిచే

ప్రయుక్తమైనది. అనగా చతురస్రశబ్దము సౌందర్యాభివ్యక్తిసూచకమైన రూపపరము, లావణ్యపరము.

పార్వతియొక్క శరీరము ఆమెసౌందర్యాభివ్యక్తికి యోగ్యమైన రూపము నొసగునది. కనుకనే ఆమెశరీరము చతురస్రత్వమును శోభింపజేయునది, అనగా చతురస్రత్వమునకు యోగ్యమైనది. 'చతురస్రశోభి'యనగా 'అంగసౌష్ఠవము కాదు'. చతురస్రత్వమును శోభింపజేయు శరీరమున భావలావణ్యముల కేకానుసంధానత్వ ముండుటచే ఆత్మవృత్త్యధీనమైన సౌందర్యభావన, వస్తుతంత్రనిష్ఠమైన సౌందర్యయోజన, పార్వతిలో లలితవిజ్ఞానయోజనల మేళనమునందిఅలౌకిక, ఆధ్యాత్మికసౌందర్యాభివ్యక్తికి నిర్దేశకము లగుచున్నవి. కావుననే ఆమెశరీరము నవయౌవనముచే విభక్తము!

సౌందర్యము పార్వతికి క్రొత్తగావచ్చిన గుణవిశేషణము కాదు. ఆమెలో నావరకే, పద్మగతసౌందర్యమువలె, ఈ సౌందర్యము అంతర్లీనమైయున్నది. యౌవనము తదభివ్యక్తికి నిమిత్తమాత్రమే. ఈ సౌందర్యము ఉన్మీలితము, భిన్నము నై, చివర కభివ్యంజితమైనది.

౬

"ఉన్మీలితం తూలికయేవ చిత్రం" అను నీశ్లోకమున మరికొంత విశేషార్థ మున్నది. సౌందర్యప్రతీతి త్రిరవస్థాత్మకము (Dialectical). ఈ అవస్థాత్రయమును "ఉన్మీలితం", "భిన్నం", "విభక్తం" అను శబ్దత్రయముచే మహాకవి నిర్దేశించినాడు. సౌందర్యము ప్రవృత్తిరహితమై, కేవల నివృత్త్యాత్మకమైన స్థావర పదార్థము కాదు. నివృత్తిప్రవృత్తుల కతీతమై, లోకోత్తర ప్రవృత్త్యాత్మకమైన దీ సౌందర్యము.

కవిభావనాసమున్మీలిత (Subjective Experience) మైన సౌందర్యభానము (Beauty-in-itself, or Being) లో సమగ్రసౌందర్యానుభూతి లేదు. దేశకాలపురుషాతీతమైన సౌందర్యము దేశకాలావచ్ఛిన్నమైన పురుషుని అనుభూతిలో సమగ్రముగ ప్రవేశించలేదు. ఈ భావనలో కేవల సౌందర్యభావన (Concept or notion of Beauty) మాత్రమే ఉన్నది. విషయానపేక్షమైన సౌందర్యము సత్య (Existent) మైనను, గగనకుసుమమువంటిది (Abstract) కాగలదు. కావున సౌందర్యప్రతీతిలో ప్రథమావస్థ కేవల మున్మీలన. అనగా ఉన్మీలితశబ్దమునకు Being, Notion, Concept అనునవి ఆంగ్ల పర్యాయములు. ఈ అవస్థలో లౌకికవస్తువు అలౌకికముగా భాసించును.

ద్వితీయావస్థాద్యోతకము 'భిన్న' శబ్దము. కేవల భావనావ్యాపారాధీనమైన సౌందర్యము విషయాపేక్షాత్మకము కాగానే భావనాస్థితమైన ఏకత్వము నశించి, జగద్రూపానుగుణమైన నానాత్వము సౌందర్యమునకు సిద్ధించుచున్నది. దీనినే Negation, Differentiation అని ఆంగ్లమున నందురు. ఈ యర్థమున "భిన్న" శబ్దమును మహాకవి ప్రయోగించినాడు. నానాత్వముతో సౌందర్యము పరిచ్ఛిన్నాత్మ మగుచున్నది. అనగా అలౌకికసౌందర్యమీయవస్థలో లౌకికముగా భాసించుచున్నది (Beauty-for-itself).

కాని సౌందర్యము నానాత్వము కాదు. కేవల వస్తుతంత్రమును గాదు. వస్తునిష్ఠమై అద్వితీయమైన సౌందర్యము ఆత్మేంద్రియములచే అనుభూతమైనపుడే పరిచ్ఛిన్నాత్మ నాకరించు నీహారము మాయము కాగలదు. ఆ సమయముననే దేశకాలాద్యతీతమైన అనుభూతి రాగలదు. ఈయనుభూతిలో భావనాశ్రితమైన లాలిత్యము, వస్తుతంత్రమైన విజ్ఞానము కలవు. ఇంద్రియావరణమున ఆత్మచే లలిత రూపోద్భాసితమైన తత్త్వజ్ఞానము ఆస్వాదింపబడుటయే సౌందర్యప్రతీతి. అనగా భావనయొక్క ఉన్మీలనము, వస్తుతంత్రము యొక్క భిన్నత్వము అను రెంటికిని సమన్వయము కుదరగా, తన్మేళనము పొందు పరిణామమే (Synthesis) సౌందర్యము. కావున "విభక్త" మను శబ్దమునకు ఆంగ్లమున Synthesis అని వ్యవహారము. విభక్తమనగా ఉన్మీలనమునకు, భిన్నత్వమునకు ఏకానుసంధానత్వము, అనన్యత్వము నాపాదించుట (Beauty-in-and-for-itself).

ఈ అవస్థాత్రయమున తూలికచే నున్మీలితమైన చిత్రమనుటలో నాత్మభావన (Subjective Mind) కలదు. సూర్యకిరణములచే భిన్నమై వికసించిన పద్మమువలె సుందరమనుటలో సౌందర్యము వస్తుతంత్ర మను భావన (Objective Mind) కలదు. నవయౌవనముచే చతురస్రత్వమును శోభింపజేయు రూపనిష్పాదన విభక్తమైన దనుటలో సౌందర్యాభివ్యంజన విషయనిష్ఠమై, అద్వితీయమై, 'భగ్నావరణమైన చిత్' అను లలిత విజ్ఞానానుభూతి (Absolute Mind) కలదు. ఈ లలితవిజ్ఞానానుభూతియే సౌందర్యము. ఆ సౌందర్యమే పార్వతి.

౭

ఈ సౌందర్యము ఆత్మనిష్ఠము కాదనుటకు శకుంతలావర్ణన చాలును. ద్వితీయాంకమున—,

"అనాఘ్రాతం పుష్పం
కిసలయ మలూనం కరరుహైః
అనావిద్ధం రత్నం
మధు నవ మనాస్వాదితరసమ్,
అఖండం పుణ్యానాం
ఫల మివ చ తద్రూప మనఘం
నజానే భోక్తారం
క మిహ సముపస్థాస్యతి విధిః" (౨-౧౦)

అని దుష్యంతుడు పలికినాడు. పుష్పమును వాసన చూడకపోయినను పుష్పగతసౌరభము లేదనలేము. ప్రసవసౌరభము నిసర్గమైనదై విరాజిల్లునది. ఇది కేవలభావనాత్మకము గాదు. వస్త్వంతర్గతమైన దగుటచే సౌరభము సుందరము. వ్రేళ్ళ కత్తులచే నరుకబడని చిగురుటాకువంటిది శకుంతల. శాఖాగ్రములపై ఆకుల మధ్య ఉన్నప్పుడే కిసలయము సుందరముగా భాసించును. అనగా ప్రకృతి పరిసరములలోనే సౌందర్యము ప్రకాశించును. కాగా ప్రకృతిలో నంతర్యామిగా వర్తించునది సౌందర్యము. మానవస్పర్శ సౌందర్య విచ్ఛేదకారి.

రత్నము శిలామధ్యమున అవినాభావసంబంధము కలిగియుండును. శిలనుంచి వేరుచేయబడని రత్నము వంటిది శకుంతల యనుచో, పునః సౌందర్యాభివ్యక్తికి మానవస్పర్శ నిషిద్ధమగుచున్నది. ఆస్వాదింపబడని క్రొత్తమధువుతోగూడ శకుంతల పోల్చబడినది. అనగా సౌందర్యమున మనోవృత్తులు కూడవు. అననుభూత వస్తువును అనుభవించవలెనని మనస్సు ప్రవర్తించును. అనగా శృంగారాది రసానుభూతిలో దేశకాలోపహిత ప్రవృత్తియుండును. సౌందర్యానుభూతిలో దేశకాలాతీతప్రవృత్తియుండును. ఈ ఉపమలలో సౌందర్యము ఇంద్రియముల నాశ్రయించుకొని ఉండదని నిర్ణీత మగుచున్నది.

కాగా సౌందర్య మాధ్యాత్మికము, అపరిచ్ఛిన్నము నైన చైతన్యము. పుణ్యముల ఫలము, అఖండము నైనది సౌందర్యము. "అఖండ" శబ్దమునకు "పూర్ణం" అని వ్యాఖ్య చేసినారు. కాని, కళాప్రపంచమున సౌందర్యేతర శబ్దములు, భావములు సహితము సౌందర్యమను విశేష్యమున పర్యవసితములు కావలెను. ఈ సౌందర్య పర్యవసాయిత్వమే అఖండశబ్దార్థము.

౮

అనగా సౌందర్యము నిష్కామయోజనచే ననుభూతియోగ్యము. శృంగారమున కామప్రవేశ మున్నది. అనగా శృంగారదశలో వ్యక్తికి పరిచ్ఛిన్న జగత్తులోనే అనుభూతి. ఈ అనుభూతి సహితము తత్తద్దేశకాలానుగుణములైన మనోవృత్తులచే ప్రేరితమగుచున్నది. కాని సౌందర్యము స్వేచ్ఛతో జగత్తు నధిష్ఠించి, జగత్ప్రవృత్తికి కారకమగుచున్నది. అనగా సౌందర్యము వస్తుతంత్రమై ఇంద్రియావస్థ నుచితస్థితిని (Sensuous Existence) కలిగియున్నప్పటికిని, తదతీత మగుచున్నది. అనగా సౌందర్యము మానసిక, ఆధ్యాత్మికానుభూతుల నీయగలగవలెను.

ఈ సౌందర్యావగాహనకు మాత్రమే తత్త్వాన్వేషణ జరుగును. కాని సౌందర్యానుభూతికి తత్త్వాన్వేషణ సముద్దిష్టమైన విశిష్టవిమర్శనా ప్రవృత్తి (Critical Analysis) అనవసరము. కావున మధుద్విరేఫమును జూచి దుష్యంతుడు "వయం తత్త్వాన్వేషా న్మధుకర! హతా స్త్వం ఖలు కృతీ" (౧-౨౦) అనినాడు. అనగా ఈ అనుభూతిలో వివిధ విభావానుభావాలు, స్థాయిభావాలు మొదలగునవి ఉన్నను, జ్ఞానాకారమైన ఆనందానుభూతియే కలుగుచున్నది. "ఆనంద రూపతా సర్వరసానాం" అని అభినవభారతిలో (పుట ౨౮౩) అభినవగుప్తుడు పలుకుచు, "సర్వరసానాం శాంతప్రాయ ఏవాస్వాదో న విషయేభ్యో విపరివృత్త్యా" (పుట ౩౮౦) అన్నాడు. అనగా రసము లన్నిటిలోను శాంతమే అనుభూయమాన మగుచున్నది. శాంత మనగా తత్త్వజ్ఞానమే యని అభినవగుప్తుడు సత్యమును వచించినాడు. ఈ విధమైన శాంతమే సౌందర్యము. ఇది కాళిదా సనినట్లు "లలితవిజ్ఞానయోజన". ఈ లలితవిజ్ఞానయోజనయే శాంతము, సౌందర్యము. తజ్జన్యమై, కామోపహితమై, ఆత్మాశ్రితమైన ప్రవృత్తి శృంగారము. ఈభేద మత్యంతము ముఖ్యము. శాంతము సౌందర్యము. ఇదే సత్యము. నిర్వికల్పకమైన రసమాత్రమూర్తి సౌందర్యము.

"అష్టానా మిహ దేవానాం
శృంగారాదీన్ ప్రదర్శయేత్,
మధ్యే చ దేవదేవస్య
శాంతం రూపం ప్రకల్పయేత్."

వా గ ర్థా లు

= శ్రీ గరికిపాటి కృష్ణమూర్తి =

అన్ని జంతువులూ శబ్దం చేసేవే. మనుష్యుడు చేసే శబ్దంలో ఒక విశేషం ఉన్నది. మనుష్యుడు మాట్లాడే జంతువు. 'వ్యక్తవాచామ్'అని పాణిని ఒక సూత్రంలో ప్రయోగించాడు. వ్యక్తవాక్కు కలవాళ్లు ఎవరు? అని ప్రశ్నవస్తే 'కోడి' అని ఒకాయన సమాధానం చెప్పుతున్నాడు. అది 'కుకూడ్'అని ఆగిఆగి, అందఱికీ తెలిసేలాగున కూస్తుందిగనుక. "అకారాది వర్ణాత్మకమైన వాక్కు కలవాడే వ్యక్తవాక్కు. అది మనుష్యులకే ఉన్నది"అని పతంజలి స్వసిద్ధాంతం చెప్పుకోవలసివచ్చింది. ఈ వాక్కుకు ఒక అర్థంకూడా ఉన్నది. మనస్సులో ఒక అర్థం గ్రహించి మనం దానిని తెలియజేయుటకు ఒక శబ్దం ప్రయోగిస్తున్నాము. ఈ శబ్దం అనేది ఒక ధ్వని. అకారాదివర్ణాత్మకమైన ఈ ధ్వని చెవికి తగులగానే శ్రోతకు ఒక అర్థస్ఫురణ కలుగుతున్నది. గోవు అనగానే సాస్నాలాంగూల కకుదఖురవిషాణములు గల జంతువు అని బుద్ధికి గోచరిస్తుంది. అర్థసంప్రత్యయము కలుగజేస్తాను అనేగదా ప్రతిమనుష్యుడు శబ్దములను ప్రయోగించుట (అర్థాన్ సంప్రత్యాయయిష్యామి ఇతి శబ్దాన్ ప్రయుంక్తే)

పరధ్యానంగా ఉన్నప్పుడు ఎంత బిగ్గరగా అఱచినా వినపడదు. ఏదైనా ఒక ప్రత్యక్షం కావాలి అంటే ముందు ఆత్మ,మనస్సుతో సంయోగం పొందాలి అని నైయాయికులు అంటారు. తరువాత మనస్సు ఇంద్రియంతో- శ్రవణేంద్రియంతోనో, త్వగింద్రియంతోనో- సంయోగం పొందాలట. ఇంద్రియం అర్థంతో కలిస్తే అప్పుడు ప్రత్యక్షం- శాబ్దప్రత్యక్షమో, త్వాచప్రత్యక్షమో-కలుగుతుందట. పరధ్యానంగాఉన్నప్పుడు ఆత్మమనస్సులు సంయోగించి ఇంద్రియద్వారమున సిద్ధముగా లేవు కాబట్టి ప్రత్యక్షజ్ఞానం కలుగుటలేదు అని అంటారు. తేలుకాటు ఆ మనస్సుని, ఆత్మని కిందకు దింపలేదా అని అడిగితే బాగా పరధ్యానంలో ఉంటే, పరాత్పరధ్యానంలో ఉంటే దింపలేదు అని సమాధానం చెప్తారు. మాట వినపడాలి అంటే ఇంతపని జరగాలి.

మాట్లాడాలి అంటే దానికి ఒక క్రమం చెప్పుతున్నారు పాణినీయశిక్షలో. మాట్లాడదలచినప్పుడు ఆత్మ బుద్ధిచేత అర్థములను గ్రహించి, మనస్సుని ప్రయోగిస్తుంది. ఆ మనస్సు కాయాగ్నిని ప్రేరేపిస్తుంది. కాయాగ్నినుంచి మారుతం బయలుదేరుతుంది. ఈ మారుతము ఉరఃప్రదేశమునందు మంద్రస్వరమును కలుగజేస్తుంది. కంఠానికి వచ్చేటప్పటికి మధ్యమస్వరమై శిరస్సునకు ఎక్కి అక్కడ తారస్వరమై ఇంకా పైకి పోలేక నోటిలోకి వచ్చి వర్ణరూపంగా బయటపడుతుంది. మనం మాట్లాడుతున్నప్పుడు గాలిపీల్చకుండా ఉండి నోటితో గాలిని విడిచిపెట్టి శబ్దం చేస్తూ ఉంటాము. బుద్ధిధార మారుతరూపం దాల్చి, వాగ్రూపంతో మనకు ప్రత్యక్షమౌతున్నది. బుద్ధికి వాక్కుకు అవినాభావసంబంధం కనబడుతూనే ఉన్నది. ప్రయోగముచేత అభిజ్వలితమై శ్రోత్రోపలబ్ధమై బుద్ధిచే నిర్గ్రిహింపబడినది శబ్దము. అది ఆకాశదేశమునకు సంబంధించినదని పతంజలి.

వాక్కు అనేది లేకపోతే ఆలోచన అనేది ఉండదు అని భర్తృహరి అంటాడు.* నవ్యవైజ్ఞానికులు ఈ మాట ఒప్పుకోరు. మంచి ఆలోచన చెయ్యగలిగిన మూగవాళ్లు అనేకమంది ఉన్నారు. నక్కకు ఉన్న ఆలోచన ఎవరికీ లేదు. మాటలతో పనిలేకుండా

* 'Linguistic speculation of the Hindus' by P. Chakravarthi.

అర్థమూలైన వస్తువులను మనస్సులో చిత్రించుకొని ఆలోచన చేసుకొనవచ్చును అని పాశ్చాత్యవైజ్ఞానికుల సిద్ధాంతము. కాని, మూగవాళ్లకు మాట బయటకు రాకపోయినా ఈ ప్రపంచకంలో పుట్టి పెరుగుతున్నారుకాబట్టి శబ్దసంకేతము తెలుసుకొన్నారు. అందువలన వాళ్లకు ఆలోచన ఉన్నది. నిజమైన ఆలోచన ఉండాలి అంటే అది మాటలతోనే జరగాలి. దిగ్వాచకశబ్దములు, సంఖ్యాశబ్దములు, సంజ్ఞాశబ్దములు మొదలైనవి శబ్దంతో సంబంధంలేకుండా ఆలోచనలోకి రావు. మనస్సుకి స్వాంతం అనికూడా ప్రయోగిస్తారు. ఈమాట 'స్వన శబ్దే'అనే ధాతువునుంచి వచ్చినదే. శబ్దబ్రహ్మమును ఒప్పే వైయాకరణులకు ఆత్మ శబ్దమే, మనస్సూ శబ్దమే. వాక్కుతో సంబద్ధముకాని ఆలోచన వారు ఊహించలేరు.

* "సఏవ జీవో వివరప్రసూతిః
ప్రాణేన ఘోషేణ గుహాం ప్రవిష్టః,
మనోమయం సూక్ష్మ ముపేత్య రూపం
మాత్రాః స్వరా వర్ణ ఇతి స్థవిష్టః"

ఆధారాది షట్చక్రములందు అభివ్యక్తుడైన జీవుడు, నాదవంతమైన ప్రాణముతో హృదయమును ప్రవేశించి, మనోమయమైన సూక్ష్మరూపమును దాల్చి, మాత్రలు (హ్రస్వదీర్ఘప్లుతములు), స్వరములు (ఉదాత్తానుదాత్తస్వరితములు), వర్ణములు (అకారాదివర్ణములు) అనే అతిస్థూలమైన వైఖరితో బయటపడును అని కృష్ణుడు ఉద్ధవుడికి ఉపదేశించాడు. 'మనస్సులోని మాట చెప్పటం' అని లోకంలో ఉన్న మాట శ్రీకృష్ణుడి ఉద్దేశంలో సరి అయినదే. పాశ్చాత్యవైజ్ఞానికులకు కాకపోయినా. †

అర్థంలేని శబ్దం లేదు. శబ్దప్రయోగమంతా అర్థగత్యర్థమై ఉన్నదని పతంజలి. కొన్ని అర్థాలకు అనేక శబ్దాలు ఉన్నై. కొన్ని శబ్దాలకు అనేకఅర్థాలు ఉన్నై. ఈ శబ్దార్థములనిర్ణయం మొదట ఎవరుచేశారు? వైయాకరణులకు దీనితో పనిలేదు. వారికి ఎంతసేపూ శబ్దంమీదనే చూపు. శబ్దము స్వర్థమైనాసరే, సాధువుగాఉంటే సరి, వారు సంతోషిస్తారు. పైగా పతంజలి హుంకారము చేస్తాడు 'ధాతుప్రాతిపదిక ప్రత్యయనిపాతములకు అర్థము ఆదేశించుటకు ఎవరయ్యా సమర్థులు'అని.

అయితే వాక్కు ఏలాగు పుట్టింది, వాక్కుకు, అర్థానికి సంబంధం ఎవరైనా కుదిర్చారా లేక స్వయంభవం జరిగిందా? ఈ ప్రశ్నలు అరిస్టాటిల్‌ని అడిగితే 'ఈ శబ్దానికి ఈ అర్థం ఉండాలి అని మొట్టమొదటి మనుష్యులలో ఒక ఒడంబడిక కుదిరింది' అంటాడు. కోతి కిచకిచలలోనుంచి మనుష్యవాక్కు బయలుదేరింది అనే డార్విన్ సిద్ధాంతాన్ని ఆమోదించే ఈ రోజుల్లో అరిస్టాటిల్‌మాట అసందర్భంగా కనబడుతుంది. మొట్టమొదటి మనుష్యులు మాటలురానివాళ్లు అని మనం ఒప్పుకుంటే ఆ మూగమొద్దులు ఒకచోట కూర్చొని, ఈ అర్థానికి ఏమి నామకరణం చేద్దాము అని సభచేసి, తలలూ తలలూ పట్టుకుంటే ఏమి ప్రయోజనం?

డార్విన్ మతావలంబకులలో కొంతమంది "శబ్దానుకరణంనుంచి భాష బయలుదేరింది. కాకా అని అఱచినది కాకి, కోకో అని అఱచినది కోకిల అయినది" అని అంటారు. మఱికొందరు "అహో, ఓహో మొదలైన ఆశ్చర్యద్యోతకములైన శబ్దములనుంచి భాష బయలుదేరింది" అంటారు. ఈ రెండూకాక ఇంకా కొన్నిసిద్ధాంతాలు తెల్లవారు ప్రతిపాదించారు. ఈ సిద్ధాంతాలన్నీ కూడా భాషలో కొన్ని శబ్దాలు ఏలాగు పుట్టినవో చెప్పగలవుగాని భాష అంతా ఏలాగు పుట్టినదో చెప్పలేవు. విశేషించి సర్వాంగసంపూర్ణమైన సంస్కృతభాష ఈ పిల్లసిద్ధాంతాలకు లొంగదు. యాస్కుడు అనేకశబ్దాలకు నిర్వచనం చెప్పుతున్నాడు. ఆయన మతంలోను, శాకటాయన మతంలోను శబ్దాలన్నీ ధాతువులనుంచి వచ్చినవే. ఈ ధాతువులు ఎక్కడనుంచి వచ్చినై?

---

* భాగవతం ౧౧ స్కం. ౧౨ అ. ౧౭ శ్లో.

† **'The popular belief that there can be no thought without language is incorrect' W. B. Pillsbury — quoted in Chakravarthi's 'Linguistic speculation of the Hindus.'**

మాట్లాడని మనుష్యులు ఒకప్పుడు ఉండేవాళ్లు అని చెప్పే సిద్ధాంతము ఊహాభాగంలోనిదే. ఇప్పటికీ కొన్ని అనాగరికజాతులున్నై. వారందరూ ఏదో ఒక భాష మాట్లాడుతూనే ఉన్నారు. బాగా అనాగరిక జాతులలో దక్షిణ ఆఫ్రికాలోని బుష్మన్ జాతి మొదటిది. వాళ్లు ఇదివరకు చాలామంది ఉండేవాళ్లు గాని ఇప్పుడు ౬౫౦౦ మంది * ఉన్నారు. మెల్లిగా అంతరించిపోతున్నారు. వాళ్లు పొట్టిగా పృథుజఘనులై ఉంటారు. చెవికి తమ్మి లేదట-పోగులు పెట్టుకోటానికి వీలులేదు. భూమి తవ్వగా వచ్చిన దుంపలు తిని బ్రతుకుతారు. వాళ్ళ భాష వాళ్ళకు ఉన్నది. ప్రతి జాతి వృద్ధిచెందుతుంటే వీళ్లు, చెవికి తమ్మికూడా పుట్టకుండానే, అంతరించిపోతున్నారు. అనాగరికజాతులు, నాగరికజాతులు పక్కపక్కనే ఎప్పుడూ ఉన్నై అని అనుకోటానికి ఏమీ అభ్యంతరం కనబడదు. మొట్టమొదటి మనుష్యులు మాటలు రానివాళ్లు అనటానికి ఏమీ ఆధారం కనుబడదు. వాగ్వ్యవహారం ఎప్పుడు ఉన్నదో అప్పుడే అక్కడ మాట ఉన్నది అని నిర్భయంగా చెప్పవచ్చును.

అయితే మాటలు వింటూఉంటేనేగాని పిల్లలకు మాటలు రావు. ఇతర మనుష్యసంపర్కంలేకుండా పిల్లలను ఉంచితే వారి నోట మాట వస్తుందా రాదా అని అక్బరుచక్రవర్తి సందిహానుడై, ఆవిధంగా ఒకరిద్దరిని ఉంచి, వాళ్లని మూగవాళ్లని చేశాడని ఒక కథ ఉన్నది. ఒకరిద్దరిని విడిగా ఉంచితే తెలియదుగాని, ఒక వందమందినో రెండు వందలమందినో ఒకచోట ఉంచి,వాళ్లని పెంచటానికి మూగవాళ్ళని పెట్టి, పిల్లల చెవికి మాట సోకకుండా పెద్దవాళ్లు అయేదాకా పెంచి చూస్తే, వాళ్లలో వాళ్లు ఒకరి గొడవ రెండవవాడికి తెలియచేయుటకు ఏభాష అల్లుతారో తెలుస్తుంది. ఈ పద్ధతిలో పరిశోధనలు నవీనవైజ్ఞానికులు ఇంతవరకు ఎందుకు చెయ్యలేదో ఆశ్చర్యంగా ఉన్నది. ఈమధ్యన అడివిలో (పర్షియాలో) గజల్ లేళ్ళతోబాటు పెరిగి వాటిమాదిరి కూత కుయ్యటంతప్ప మనుష్యశబ్దం చెయ్యటం చేతకాని పిల్లవాడిని వేటాడి పట్టుకున్న సంగతి వార్తాపత్రికలలో అందరూ చూసినదే. మాట్లాడే మనుష్యుల సంపర్కం ఉంటేనేగాని పిల్లలకు మాటలు రావు.

వాక్కు ఏలాగు పుట్టింది, వాగర్థముల సంబంధం ఎవరు కుదిర్చారు అనే ప్రశ్నలకు పరిశోధనలఫలితంగా ఎప్పటికైనా సమాధానం వస్తుంది అన్నమాట కలలో వార్త. అర్థంలేని సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదించి, మన కాపేయస్వభావం సూచించి, డార్విన్ సిద్ధాంతాన్ని బలపరుచుటకంటె ఈ భారం అంతా ఒక సృష్టికర్త మీద పడవెయ్యటంలో సుఖం ఉన్నది. భగవంతుడు ఒకడు ఉన్నాడని ఒప్పటం నవ్యవైజ్ఞానికుల బుద్ధికీ, దర్శానికీ లోపమే. కాని మన తెలివి పనిచేయనప్పుడు సృష్టికర్తయే నామరూపములను సృజించి మనుష్యులకు నేర్పినాడు అనటలో ఒక సుళువు ఉన్నది. వాక్యపదీయకర్త భర్తృహరి ఇలాగు అన్నాడు: "విషమమైన మార్గంలో గుడ్డివాడు, అన్యసహాయం లేకుండా, తడుముకుంటూపోతే పడకుండా ఉండడు. అనుమాన ప్రమాణంచేత, హేతువాదంచేత ఈ సంగతులు అన్నీ కనిపెడతానని అన్నవాడి గతికూడా అంతే. కాబట్టి అపౌరుషేయమైన శ్రుతిని ఆశ్రయించి శిష్టులచేత శబ్దానుశాసనం చేయబడ్డది."

'నామరూపే వ్యాకరోత్'- నామరూపములు శబ్దార్థములు సృష్టికర్త సృజించాడు అని ఉపనిషద్వాక్యం. 'భూ రితి వ్యాహరన్ స భూమి మసృజత' ఆయనగారు 'భూ' అనేటప్పటికి భూగోళం తయారు అయిందట. ఆలాగే మిగిలిన అర్థములన్నీ వచ్చినవట. ఈ సృష్టికర్తస్థానంలో వైయాకరణులు వాక్కుని నిలబెట్టారు. 'వా గేవ విశ్వా భువనాని జజ్ఞే' వాక్కువలన ప్రపంచకమంతా పుట్టినది. వాక్కు అనేది ఒకదారం, నామము అనేది ఒక ముడి. ఈ దారంతో, ముడితో ఈ ప్రపంచకమంతా బద్ధమై ఉన్నది అని వేదం. "వాక్ తంత్రిః నామాని దామాని తస్యేదం వాచా తంత్ర్యా నామభిః దామభిః సర్వం సితం"-ఇంతకంటె అందంగా వాగ్వ్యాపారం ఎవరు వర్ణించగలరు! ఈ వాక్కు నిత్యమైనదట. వైయాకరణులు, మీమాంస

* Life 27 Feb 47.

కులు నైత్యశబ్దికులు.[1] నైయాయికులు కార్యశబ్దికులు.[2] శబ్దము, అర్థము, శబ్దార్థసంబంధము లోకంలో స్వతః సిద్ధమై నిత్యముగా ఉన్నవని పతంజలి చెప్పేఉన్నాడు గదా! శబ్దము నిత్యము అని చెప్పిన పతంజలికి లోక వ్యవహారంలో శబ్దము అనిత్యము అని తెలుసును. 'ఉచ్చరితప్రధ్వంసినః ఖల్వపి వర్ణాః, న వర్ణో వర్ణస్య సహాయః' ఉచ్చరించగానే వర్ణములు నష్టమైపోతున్నై. ఒకవర్ణము మఱియొక వర్ణమునకు సహాయకారిగా ఉండదు అని అంటాడు. కాబట్టి వైయాకరణులు శబ్దము నిత్యము అని చెప్పినప్పుడు అది లౌకికమైన శాబ్దప్రత్యక్షమునుగురించి చెప్పినమాట గాదు.

"అనాదినిధనమై, అక్షరాత్మకమైన శబ్దతత్త్వము అర్థరూపముగా వివర్తముపొంది జగత్తుయొక్క సృష్టికి కారణమైనది. కోష్ఠములో దాగిఉన్న జ్యోతి అభిజ్వలితమై ఇతర వస్తువులను ప్రకాశింపజేయునట్లు, బుద్ధిస్థమైన శబ్దము, స్ఫోటము, భిన్నభిన్నఘటపటాది శబ్దముల ప్రత్యక్షమునకు కారణమగుచున్నది. దీపము కనుబడకుండాఉండి కాంతిని చాలామారము ప్రసరింపజేసినట్టు స్ఫోటము కనుబడకుండా ఉండి ధ్వనిని మాత్రము తెలియజేయుచున్నది"అని భర్తృహరి వాక్యపదీయంలో వ్రాసుకున్నాడు.

వాగ్ద్వారంనుంచి వాక్కు వస్తున్నప్పుడు అది ఉత్పన్నమైనదా, అభివ్యక్తమైనదా? శబ్దము నిత్యము అని వైయాకరణుల మతం ఒప్పుకుంటే అభివ్యక్తమైనది అవాలి. డప్పు వాయిస్తే చప్పుడు ఔతుంది. ఈ చప్పుడు డప్పులో ఇదివరకు ఉన్నదా, కొత్తగా వాయింపుతో పుట్టినదా? డప్పులోనే ఉన్నది, అది వాయింపుతో అభివ్యక్తమైనది అన్నవాడు వైయాకరణుడు. కార్యకారణభావం చెప్పి వాయింపులోనే ఉన్నది అన్నవాడు నైయాయికుడు. వైయాకరణులకు తాంత్రికులు తోడు ఉన్నారు. వారూ నైత్యశబ్దికులే. వారికి మొదటినుంచి అక్షరాలతోనే పని. వాటిని మాతృకలని చెప్పి, పంచభూతాత్మకమైన ఈ సృష్టిని అంతా వాటినుంచి వివర్తింపజేస్తారు. లోకజ్ఞానము మటుకే కల వైజ్ఞానికులు ఇదంతా నమ్మటానికి వీలు లేకుండా ఉన్నది అని అంటే, పెద్దలు దానికి ఒక సమాధానం చెప్తారు. "నభః పతం త్యాత్మసమం పతత్రిణః, తథా సమం విష్ణుగతిం విపశ్చితః"[3]- పిట్టలు అన్నీ ఎగిరేవే కాని అన్నీ ఒక్కమాదిరిగా ఎగురవు. కొన్ని ఎక్కువగా, కొన్ని తక్కువగా తమ శక్తిని అనుసరించిపోతై ఈ అనంతమైన ఆకాశంలో. అలాగే పండితులుగూడా యథాశక్తి తెలుసుకుంటారు, విష్ణుగతిని. కొందఱు బాగా తెలుసుకుంటారు; కొందఱు కొంచెమే తెలుసుకుంటారు. తమ మతం ఒప్పనివాళ్లను అజ్ఞులు అనటానికి ఛాందసులు సందేహించరు.

"దైవీం వాచ మసృజంత దేవాః, తాం విశ్వరూపాః పశవో వదంతి." దేవనిర్మితమైన 'దైవీవాక్కుని' నానారూపులైన ఈ పశువులు ప్రయోగించుతై. ఇన్ని భాషలుండగా సంస్కృతము ఒకటే 'దైవీవాక్' ఎందుకు కావలసివచ్చినది! అకారాదివర్ణములనే మాతృకలని తాంత్రికులు ఎందుకు వ్యవహరించారు? 'దైవీవాక్'అయిన సంస్కృతము ఒకటే లోకంలో ఉండక ఇన్ని మానవభాషలు ఎందుకు ఉన్నై? ఈ ప్రశ్నలకు ఎవరూ సరిగా సమాధానం చెప్పరు. ఇప్పటి సంస్కృతం, గ్రీకు, పర్షియన్ వగైరా భాషలకు మాతృక ఏదో ఒకటి పూర్వం ఉండిఉండాలనీ, దానినుంచి ఈ భాషలన్నీ పుట్టినవనీ నవీనవైజ్ఞానికులు చెప్తారు. మనవాళ్లను ఈ ప్రశ్నలు అడిగితే, మొదట్లో ఒక సంస్కృతమే ఉన్నదని, దానినుంచి మిగిలిన భాషలన్నీ బయలుదేరిన వని నిశ్చయంగా సమాధానం చెప్తారు. అప్రయుక్తశబ్దములు[4] ఉన్నవి అని శాకటాయనుడు అన్నాడు. ఈ శబ్దాలను నువ్వు శాసించటం ఎందుకు, అప్రయుక్తములని చెప్పటం ఎందుకు, చెప్పకుండాఉంటే సరిపోదాఅని ఆక్షేపం వస్తే "ఇవన్నీ దేశాంతరంలో ప్రయోగిస్తారు. శబ్దప్రయోగవిషయము మహాంతమైనది—మూడు లోకములు, సప్తద్వీపములు గల భూమి"అని పతంజలి సమాధానం చెప్తారు. మళ్లో

1. శబ్దము నిత్యము అని చెప్పేవాళ్లు.
2. శబ్దముకార్యము (అనిత్యము) అని చెప్పేవాళ్లు.
3. భాగవతం. ౧ స్కం౦, ౧౮ అ, ౨౩ శ్లో.
4. శబ్దము అంటే సంస్కృతశబ్దమే.

కాలంలో సంస్కృతశబ్దప్రయోగం ఉన్నదని పతంజలి చెప్పిన మాట విని ఇప్పటివాళ్లు నవ్వకమానరు. ఈ మధ్యన సర్ జోన్సుగారు (Astronomer Royal) మన దేశం వచ్చినప్పుడు ఒక ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు. 'ఈ భూగోళంలోనే కాకుండా మిగిలిన గోళాలలో కూడ ప్రాణి ఉండవచ్చును. ప్రాణి జీవించుటకు పరిస్థితులు అనుకూలంగా ఉన్న చోటునల్లా ప్రాణి ఉన్నాడని అనుకోటానికీ, ఆయా గోళాలలో సూర్య చంద్రగ్రహసంపత్తి మనదేశంలోవలెనే ఉన్నదని అనుకోటానికీ ఏమీ అభ్యంతరంలేదు" అని దాని సారాంశం. ప్రాణి ఉన్నాడు అంటే వాడినోట మాట ఉన్నదనే అనుకోవాలి. వాడు ఏ భాష మాట్లాడుతాడో? సంస్కృతం మాట్లాడుతాడు అని పతంజలి చెప్పిన మాట నమ్మమని చెప్పటం లేదు. పతంజలిమాటలకు నవ్వగలిగినవాళ్లు ఈ నవీనవైజ్ఞానికుల కబుర్లకే నవ్వగలిగిఉండాలి.

శబ్దము అనిత్యము అని చెప్పే నైయాయికులు కూడా శబ్దార్థముల సంబంధము ఒక సంకేతమని, అది భగవదిచ్ఛవలన వచ్చినదని చెప్తారు. శబ్దం ప్రయోగించటం అర్థం తెలియజేయవలెననేగదా! 'అర్థకృతేన నామశబ్దేన భవితవ్యమ్' శబ్దము చెవికి తగిలి అర్థసంప్రత్యయము కలుగజేసి కనుబడకుండాపోతున్నది. ముఖ్యమైనది అర్థమే. అలాగు ఉన్నప్పుడు సాధుశబ్దప్రయోగము చెయ్యాలి అని అనవసరంగా దానికోసం శ్రమపడటం ఎందుకు? అపశబ్దం ప్రయోగిస్తే చాలదా? అని మాటలతో కాలం వృథాపుచ్చని కార్యశూరులు అంటారు.

అర్థం తెలియజేయవలె నంటే మాటమాటుకూ ఎందుకు? "అంతరేణాపి శబ్దప్రయోగం బహవోఽర్థా గమ్యంతే, అక్షినికోచైః పాణివిహారైశ్చ" చేతులు తిప్పి, గుడ్లుతిప్పి చాలామటుకు అర్థసంప్రత్యయము కలుగజేయవచ్చును అని పతంజలికే తెలుసును. అపశబ్ద ప్రయోగంకూడా అనవసరమే. అర్థం బాగా తెలియజేయవలెనంటే ఏదోఒక మాట ప్రయోగించాలి అని అన్నట్టయితే, ఇంకా బాగా తెలియజేయవలెనంటే సుశబ్దప్రయోగమే చెయ్యాలి అని వైయాకరణులు చెప్తారు. చెడుదారిలో ఉండటం తేలిక. అలాగే చెడు మాట చాలా తేలికగా నోటికి వస్తుంది. పురుషుడి రాగప్రవృత్తి అంతటా సమానమే-గమ్యయందు, అగమ్యయందు. అక్కడ ఒక నియమం చేశారు-ఈమె గమ్య, ఈమె అగమ్య అని. "సమానశ్చ భేదనిగమః, గమ్యాయాం అగమ్యాయాంచ. తత్ర నియమః క్రియతే ఇయం గమ్యా, ఇయ మగమ్యా" అని పతంజలి. అలాగే వ్యాకర్తలు అసాధుశబ్దమునుంచి బుద్ధిని నివర్తింపజేసి సాధుశబ్దమునందు ప్రవర్తింపజేశారు. సాధుశబ్దప్రయోగము సదాచార లక్షణము.

'సక్తుమివ తితఉనా పునంతః
యత్ర ధీరా మనసా వాచ మక్రత
అత్రా సఖాయః సఖ్యాని జానతే
భద్రైషాం లక్ష్మీర్నిహితాధి వాచి'

జల్లెడబట్టి పేలాలు శోధించినట్టు ప్రజ్ఞానంచేత వాక్కుని శోధించి ప్రయోగించిన సత్పురుషులు సాయుజ్యమును పొందుతారు. వారి వాక్కుయందు భద్రమైన లక్ష్మి నిహితమై ఉంటుంది అని వేదము.

విద్యుల్లోకము

❀

— శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి —

౧

వాయువు, మేఘములు, మెఱుపులు, సూర్యుఁడు, సూర్యకిరణములు, విద్యుల్లోకము ఈ మొదలగు వానినిఁగూర్చి మన ప్రాచీనుల విజ్ఞాన మొకతూరి గుర్తు తెచ్చికొందము. నవీనవిజ్ఞానమునకు ప్రాచీనవిజ్ఞానమే పునాది. ఆ పునాదిలో నెచటనేని చవు డుఱిలినచో దానిని బయఁగొట్టియే నూతననిర్మాణ మారంభమగును. ఇది యథార్థస్థితి.

కొందఱకు ప్రాచీనవిజ్ఞాన మనినంతనే రోఁత. నవీనవిజ్ఞాన మనినంతనే జోత. భక్తిపరవశులగు మఱి కొందఱకు ప్రాచీనవిజ్ఞానమునందలి అక్షరములు నాటికి నెలగ.

దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్న నవీనవిజ్ఞానమును జూచి ప్రాచీనవిజ్ఞానమును స్థాలీపులాకముగా రోయువారి నిటు లడుగవలయును: నక్షత్రములు స్ఫాటికము లనియు, భూమి అచల మనియు పిథాగరస్ అనెనా, లేదా? కోపర్నికస్, గెలీలియో, న్యూటన్‌ల సిద్ధాంతములకువెనుక, అనఁగా పదునాఱవ-పదునేడవ శతాబ్దులవెనుక భూమి అచల మనియు, సూర్యచంద్ర నక్షత్రాదు లీ యచలము చుట్టును తిరుగుచున్న వనియు పాశ్చాత్యు లనుకొనుచుండిరా, లేదా? కెప్లర్ వెనుకటివారు గ్రహాదులకు సమదూరత్వమును, సమగమనత్వమును అంగీకరించిరా, లేదా? వేయేల? ఈ పాతికయేండ్లలోపల శబ్దతరంగము, వాయుతరంగము, హిమమండలము మొదలగు నెన్నియో విషయములయెడల నెన్నియో పొరపాటు లెందఱికో వచ్చెనా, లేదా? మార్కోనీ దదృష్టము కాదా? కనలీ హెవిసాయిడ్లకు సుమా రిరువదినాలుగేండ్లకు వెనుక విద్యుత్ప్రచాలకమగు నొక స్తరము కలదని యూహించిన బాల్ఫర్ స్టూవార్టుకు పే రున్నదా?

ఇఁక భక్తిశ్రద్ధలతో ప్రాచీనవిజ్ఞానమున అక్షర పూజ చేయువారల కొక విన్నపము: చంద్రకక్ష్య సూర్యకక్ష్యకు పైదను పురాణమతమును వరాహమిహిరాదు లేల ఖండించిరి? ఆర్యభటుఁడు భూమికి చలనము లేదని అనెనా, లేదా? అతని వ్యాఖ్యాత పృథూదకాచార్యుఁడు 'భూమి తిరుగు నను సిద్ధాంతమే శ్రేష్ఠ'మని అనెనా, లేదా? రాహువును గుఱించిన పురాణమతమును బృహజ్జాతకము తుత్తునియలు చేయలేదా? ఈ శాస్త్రజ్ఞులకు పురాణముల యెడల మనకున్న భక్తిశ్రద్ధలు తక్కువా?

ప్రాచీను లసత్యవాదులు కారు. 'నే నీ మహాపురుషు నెఱుఁగుదును' 1 'తొంటి పెద్దలు మా కిటులు చెప్పిరి' 2 అని యీరీతిగా నందురు. వీరు వైదిక ఋషులు.

కన్ను, శాస్త్రము, నీరు, లేఖ్యము, గణితము ఈ యైదును జ్యోతిర్గణనమున కాధారములని కొంద అందురు. వీరు పురాణములు చెప్పిన ఋషులు 3. వీరి కన్న యథార్థవక్త లుందురా? ఇఁక మనము మన జ్ఞానమునుబట్టియు, ఓర్పునుబట్టియు వీరిని అర్థము చేసికొందుము. అది యటుండె.

---

1. వేదాహ మేతం పురుషం మహాన్తమ్.

2. 'ఇతి శుశ్రుమ పూర్వేషామ్'

3. చూ. కూర్మపురాణము, వాయు పురాణము 53 వ అధ్యాయము.

ప్రాచీనవిజ్ఞానమున మునులనాఁటికే కొంత సంప్రదాయతంతువు విచ్ఛిన్నమయిన దని అందఱకును దెలియును. 'వ్యాఖ్యానతో విశేషప్రతిపత్తిర్నహి సందేహా దలక్షణమ్' అను పరిభాషలోని సందేహ మీ సంప్రదాయవిచ్ఛేద ప్రసూతమే. 'అకృతవ్యూహా' పరిభాష దీనికి దోహదము. కానిచో 'చత్వారిశృఙ్గా' త్యాదుల కొకనోటనే యిన్ని భిన్నభిన్న వ్యాఖ్యానము లెటులు? కావున అల్పవిద్య కలవాఁడు తనను గొట్ట వచ్చుచున్నాఁడని వేదము జంకునని పురాణములు హెచ్చరించును. అర్థము తెలియక వేదపారాయణము చేయువానిని బరువుమోయు ఎద్దు అని వేదమే శాసించును. ఏమి గతి? ఆఁబోతులనడుమ గిత్తల కాళ్లు నలుఁగుటయే గతియా? ఇఁక నీ అన్యోన్యాశ్రయమును పాఠకుల యెదుట నిడి ప్రకృతమునకు వత్తును.

వాయువు

పాఁత పురాణములలో వాయువు లేదు.[1] ఆవహము, ప్రవహము, అనువహము, లేక ఉద్వహము, సంవహము, వివహము, పరావహము, పరివహము.

భూమి మొదలుకొని మేఘమండలమువఱకును ఆవహవాయువు. మేఘమండలము మొదలుకొని సూర్య మండలమువఱకును ప్రవహవాయువు. అటనుండి చంద్ర మండలమువఱకును అనువహవాయువు, లేక ఉద్వహ వాయువు. అటుపైని నక్షత్రమండలమువఱకును సంవహ వాయువు. అటుతరువాత గ్రహమండలమువఱకును వివహవాయువు. పైని సప్తర్షిమండలమువఱకును పరావహవాయువు. తరువాత ధ్రువమండలమువఱకును పరివహవాయువు.

పైఁజెప్పిన ఏడు వాయువులలో ఆవహప్రవహములను రెంటిని మాత్రమే సిద్ధాంతగ్రంథములు గ్రహించెను. అందును ప్రవహవాయువు నంగీకరించె నన్న మాటయేకాని అది అంగీకరింపని చందమే. కావున జ్యోతిశ్శాస్త్రము శేషవాయు విషయమున మూగ మనియే చెప్పవచ్చును. 2

మఱియొకటి. ఆవహవాయుప్రసార మున్నంత వఱకును అంతరిక్షము. ఈ యంతరిక్షముమీఁద స్వర్గము, లేక ద్యౌః. వేదమున మూఁడు లోకముల ముచ్చట కలదు. ఒకటి–పృథివి, రెండు–అంతరిక్షము, మూఁడు–స్వర్గము. గుఱ్ఱమెక్కి వేయిదినములలో స్వర్గమున కేఁగవచ్చు నని ఐతరేయ బ్రాహ్మణము.3. మేరు శృంగమున స్వర్గము. అది మనకు ఎనుబదినాలుగు వేల యోజనముల దవ్వు అని బహుపురాణ

---

1. వాయు విష్ణు మత్స్య పురాణములు చాల ప్రాఁత పురాణములు.

2. ఆఱు మైళ్ళ యెత్తున వాయుసాంద్రత భూతలవాయుసాంద్రతలో మూఁడవ వంతు. ముప్పదిమైళ్ళ యెత్తున రెండువేల వంతులలో నొక వంతు. ఇటులు మీఁదిమీఁది కేఁగినకొలఁదిని వాయువు తన అణుపరమాణువులకు సంఘట్టనము కలుగనంతగా పలుచబడును. ఈ యణువులు కొన్ని పదివేలమైళ్ళ వఱకు పైకెగసి వాయువునుండి తప్పించుకొనిపోఁగలిగినయెడల మహాశూన్యమునఁ గలిసిపోవచ్చును. కాని భూమ్యాకర్షణమువలన మరలఁ గ్రిందికే రావలసియుండును. అని నవీనవైజ్ఞానికుల మతము.

ముప్పదిమైళ్ల యెత్తునఁగూడ నాలుగువందల మైళ్ళ వడిలో వీచు గాడ్పు కానఁబడెనని అతినవీనుల మతము.

3. సహస్ర మనూచ్య స్వర్గకామస్య సహస్రాశ్వీనే వా ఇతః స్వర్గో లోకః స్వర్గలోకస్య సమష్ట్యై సంపత్త్యై సంగత్యై. ౭. అధ్యా. ౭. ఖండ. భాష్యం:—ప్రబలోఽశ్వ ఏకే నాహ్నా యావంతి యోజనాని గచ్ఛతి తావద్యోజనపరిమితో దేశ ఆశ్వీనః. సచ సహస్రసంఖ్యయా గుణితః సహస్రాశ్వీనః 'అశ్వస్యైకాహ గమః' ఇతి పాణినీయసూత్రా దాశ్వీనశబ్దనిష్పత్తిః. ఇతో భూలోకా దారభ్య సహస్రాశ్వీన ఊర్ధ్వదేశే స్వర్గో లోకో వర్తతే. అతః సహస్రసంఖ్యా స్వర్గలోకస్య సమష్ట్యై ప్రాప్త్యై భవతి. ప్రాప్తస్య సంపత్త్యై స్వాపేక్షిత సర్వభోగ్యవస్తుసంపాదనాయ భవతి. సంపన్నస్య చ సంగత్యై మహతా మింద్రాది దేవానాం ప్రీతిపూర్వకసంబంధాయ భవతి.

సాధారణము. సూర్యునకుఁ బైని చంద్రుఁడును, చంద్రునికిఁ బైని నక్షత్రములును, నక్షత్రములకుఁ బైని బుధుఁడును, బుధునకుఁ బైని శుక్రుఁడును, శుక్రునకుఁ బైని కుజుఁడును, కుజునికిఁ బైని గురుఁడును, గురునకుఁ బైని శనియుఁ గలరని సర్వపురాణసామాన్యము.

సూర్యునిమీఁదనే చంద్రుఁడు కలఁడని తైత్తిరీయ సంహితలోఁ గలదు 1. జ్యోతిస్సిద్ధాంత మీ చంద్రుని సూర్యునిక్రిందికి దించెను.

సూర్యుఁడు

వేదమునందలి సూర్యుఁడు అగ్నిమండలముగను, జ్యోతిర్మండలముగను గనుపించును.

వేదము జ్యోతిశ్శాస్త్రము కాదు. ఆ కాలమునందు ప్రచలితములగు జ్యోతిస్సిద్ధాంతముల నవలంబించిన విషయము లందుండవచ్చును. నాఁటి సిద్ధాంతములు మనకుఁ దెలియవు. ఇటీవలి జ్యోతిషము, అనఁగా వేదాంగజ్యోతిషము మొదలగునది వేదమున కంగము 2.

వేదమున సూర్యునకు సంబంధించిన సూక్తములు పెక్కులు కలవు. వానిలోఁ గొన్ని స్వభావోక్తులు 3. కొన్ని రూపకాతిశయోక్తులు 4. కొన్ని రూపకములు 5. కొన్ని ఉపమలు.

కొందఱుకొందఱు విద్వాంసులు—కొందఱేమి? అందఱన్నను అతిశయోక్తి కాదు—ఇందలి పదములను మెడ విఱిచి వానిచేతఁ దమ కనుకూలమగు అర్థము చెప్పించిరి. ఇది తప్పనిసరివలె నున్నది. ఈ సంగతి అందఱకును దెలిసిన రహస్యము 6.

వేదమున మొదటమొదట నాదిత్యు లాఱుగురు, (చూ. ఋక్ ౨. ౨౭.) పిమ్మట నేడుగురు. తైత్తిరీయ సంహితలో నొకచో నెనమండ్రు. అందే వేఱొకచో పన్నిద్దఱు. వీరు ప్రజాపతికిఁ గొడుకులు.

ఉపాధి భేదముచేఁగాని యీ సంఖ్యాభేదమున కేకవాక్యత కలుగదుగదా. శతపథబ్రాహ్మణ మా పనియే చేసెను. అది పండ్రెండు మాసములను బన్నిద్దఱు సూర్యులనుగా నిరూపించెను. తరువాతఁ గొన్ని పురాణములు ద్వాదశాదిత్యులను 7 స్థిరపఱచెను. మాసభేదముచే నామభేదమని కొన్ని వ్యాఖ్య

---

1. ‘తృతీయస్యామితో దివి సోమ ఆసీత్’. (తై. బ్రాహ్మణ. 3-౨-౧)

2. ‘యజ్ఞమునకుఁగాను వేదము. యజ్ఞము కాలాపేక్షము. జ్యోతిశ్శాస్త్రము కాలాదిబోధకము. కావున నిది వేదమున కంగము’ అని భాస్కరుఁడు.

3. చూ. ౧-౨౮ మొ.

4. చూ. ౧-౮౭ మొ.

5. చూ. అభ్రాతేత్యాది.

6. ఋగ్వేద ౧-౧౬౪ వ సూక్తమున ‘సప్తరశ్మి’ అను పద మొకటి కలదు. దీనికి సప్తగ్రహము లని శ్రీ సామశ్రమిపండితు లర్థము చెప్పిరి:— రశ్ము లేడింటి నంటి రవిదెస లాగును. రశ్మి- ‘అశూ’ వ్యాప్తౌ. పృథివిగూడ నొక గ్రహమే. ఇవి ఆకృష్టములై సూర్యకక్ష్యలోఁ దిరుగుచున్న వని కొందఱు దీని నిటులు ఖండించిరి — “పృథివి తిరుగునా? అటు లగుచో ‘ఆకాశము నిశ్చలము, పృథివి నిశ్చలము, కొండలన్నియు నిశ్చలము, విశ్వము లన్నియు నిశ్చలము’ అని ఋగ్వేదమున ౧౦-౧౭౩ లేదా ?” అని.

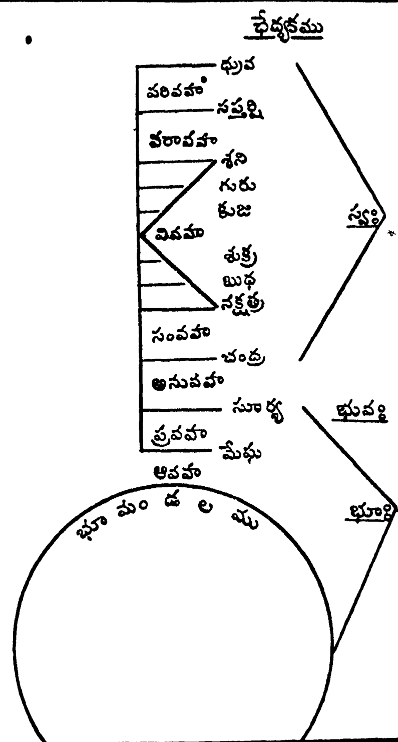
అసలిచట నీ సూక్తములు చల-అచల-ఆకర్షణ సిద్ధాంతములకు ప్రవర్తింపలేదు. ‘ధ్యానం వావచిత్తాద్భూయో ధ్యాయతీవ పృథివీ ధ్యాయతీ వాంతరిక్షం ధ్యాయతీవ ద్యౌః’ (ఛాందోగ్య. ౭-౬-౧) ఇత్యాదులటు లుత్ప్రేక్షలో అవియు నటులే గమ్యోత్ప్రేక్షలు. చిక్కుపెట్టు వేదమున కర్థము తెలిసికొనుటకు ఛాందోగ్యము విజ్ఞానము కావలయు ననును—‘విజ్ఞానేన ఋగ్వేదం విజానాతి.’

7. మత్స్య కూర్మలింగ భారత భాగవతములు.

రించెను. కూర్మపురాణ మీరోయిత 1 విశేషముగా చూడఁదగినది. వాయుపురాణము కాంబోలు ఏనుపాత మిటులు చెప్పుచున్నది. మాఘ-౫. ఫాల్గున, చైత్ర-౭. వైశాఖ-౮. జ్యేష్ఠ-౯. ఆషాఢ-౧౦. శ్రావణ-౧౦. భాద్ర-౧౧. ఆశ్వయు-౯. కార్తిక-౮. మార్గ-౭. పుష్య-౬.

ఇఁక నీ పాఁత పురాణములను విడిచి శాస్త్ర మేమి చెప్పునో చూతము.

'సూర్యుని శరీరము నిర్మలము. బింబము అవ క్రము. కిరణములు స్పష్టములు, నిర్మలములు, దీర్ఘములు.'

సూర్యబింబమున మచ్చలు పుట్టును 2, ఒకా నొకపుడు సూర్యకాంతి వికృతమగును 3 అని వరాహమిహిరుఁ డనెను. వరాహమిహిరునిది సొంత కవి త్వము కాదు. ప్రాచీనసిద్ధాంతముల నతఁ డొకచో గూర్చెను.

కిరణములు

వేదమునం దచట నచట సూర్యకిరణము లేడనియు, సహస్రమనియుఁ గలదు. ఈ సప్తరశ్మియే సప్తాశ్వుఁడు. వర్ణభేదముచే సప్తరశ్మి యను పేరని కొంద ఱూహించిరి.

పురాణ మీయేడు కిరణములకును సుషుమ్న (మ్న)-హరికేశ-విశ్వకర్మ-విశ్వశ్రవ-సంయద్వసు - అర్వా వసు-స్వర్ 4 అని పేరుపెట్టి వీనివలనఁ గ్రమముగా చంద్ర నక్షత్ర బుధ శుక్ర 5 మంగళ బృహస్పతి

---

1. 'వసన్తే గ్రీష్మకే చైవ షడ్భి స్స తపతి ప్రభుః
శరద్యపి చ వర్షాసు చతుర్భిః సంప్రవర్షతి
హేమన్తే శిశిరే చైవ హిమ ముత్సృజతి త్రిభిః
వరుణో మాఘమాసేతు సూర్యః పూషాతు ఫాల్గునే
చైత్రే మాసే స దేవేశో ధాతా వైశాఖతాపనః
జ్యేష్ఠే మాసే భవే దింద్ర ఆషాఢే తపతే రవిః
వివస్వాన్ శ్రావణే మాసి ప్రోష్ఠపద్యాం భగః స్మృతః
పర్జన్యశ్చాశ్వినే మాసి కార్తికే మాసి భాస్కరః
మార్గశీర్షే భవే న్మిత్రః పౌషే విష్ణు స్సనాతనః
పంచరశ్మిసహస్రాణి వరుణ స్యార్కకర్మణి
షడ్భి స్సహస్రైః పూషాతు దేవేశ స్సప్తభి స్తథా
ధాతాఽష్టభి స్సహస్రైస్తు నవభి శ్చ శతక్రతుః
వివస్వాన్ దశభిః పాతి పా త్యేకాదశభి ర్భగః
సప్తభి స్తపతే మిత్ర స్త్వష్టా చైవాష్టభి స్తపేత్
అర్యమా దశభిః పాతి పర్జన్యో నవభి స్తథా
షడ్భి రశ్మిసహస్రైస్తు విష్ణు స్తపతి విశ్వసృక్.'
(కూర్మ పురాణ. ౪౩ అధ్యాయ)

2. తామస కీలకసంజ్ఞా రాహుసుతాః కేతవ స్త్రయస్త్రింశత్.

3. ఆదిత్యచారాధ్యాయము చూచునది.

4. కూర్మ-౪౨ అధ్యా-చూ.

5. ఋగ్వేదకాలమున గురుశుక్రుల యొడల సంది యము లేదుకాని శనిబుధమంగళగ్రహముల యొుక్క యొడల నందఱకును సందియముకలదు. ౧-౧౦౫-౧౦ వ ఋక్కులో 'పఞ్చ ఉక్షణః' అని ఉన్నది. దీనికి 'ఇంద్ర వరుణాగ్న్యర్యమ సవిత లనికాని, అగ్ని వాయు సూర్యచంద్రవిద్యుత్తులనికాని అర్థము' అని సాయణుఁడు. 'పంచగ్రహములే' యని బాలకృష్ణ దీక్షితులు. 'ఈ ఐదు తారా గ్రహములును నాఁటికిఁ దెలిసియుండవచ్చు' నని బాలగంగాధర తిలకుగా రనుమానించుచున్నారు. చూ. ఓరియన్—౧౬౨ వ పుట.

తనులం పుష్టులసుమరని విశ్రుతీకరించెను. ఈ రెండును గాక అమ యను మఱియొక రశ్మి కలదని మఱియొకచో గలదు. [1]

సూర్యుఁడు సహస్రాంశుఁడుగా సర్వవేదపురాణ విదితుఁడు. అతని కిరణము లగ్నితో సమాన మయిన వేఁడిమి కలవని పురాణములందున్నది.

---

1. రెండు కళ లుండఁగా చంద్రుఁడు సూర్యుని జొచ్చి అమ యను రశ్మియం దుండును. కాన ఆ తిథి కమావస్య యని పేరు.

2. వాయు-౫౩ లింగ-౫౭, ౬౧. మఱియు 'తస్య రశ్మిసహస్రం తు శీత వర్ణోష్ణ నిస్రవమ్, తాసాం చతుశ్శతా నాడ్యో వర్షన్తే చిత్రమూర్తయః' అని కూర్మమున ౪౩-౧౨. విశేషము.

3. ఆదిత్యస్య శుక్లం భా స్సైవర్గథయస్మిలం పరః కృష్ణం తత్సామ. ౧. ౬. ౫.

4 తద్ధ్యేకాంతసమాహితదృష్టే ర్దృశ్యతే- (చూ. భాష్య.) ౧. ౬. ౫.

5. అసౌవా ఆదిత్యః పిఙ్గళ ఏవ శుక్ల ఏవ నీల ఏవ పీత ఏవ లోహితః. ౮-౬-౧.

6. విద్యు ద్దళనులు వేఱువేఱు. విద్యుత్తు మెఱుపు. అశని పిడుగు. ద్యుత-దీప్తౌ—విద్యుత్. అశ-సంహతౌ—అశనిః.

వేదములం దశనా యను పదము కలదు. విసరి వేయఁదగు రాయి యని దాని యర్థము. ఇంద్రుని వజ్రము రాయిగాని, యినుముగాని అయియుండు నని వేదవ్యాఖ్యాతలు. 'అశ్మమయం వా ఆయసం వా'. చూ. వాయువు. ౩౯-౫౧.

ఇటులే విద్యుద్గంధర్వనగరములు వేఱు. గంధర్వ నగరము మేరుజ్యోతి కావచ్చునని కొందఱ ఊహ. (Polar lights) నిరక్షవృత్తమునకు ఉత్తరదక్షిణముల ౨౮-౨౫ అంశల నడిమి ప్రదేశమున మాత్రమే అరోరా కనఁబడదు. మిగిలిన చోటులం దెల్ల గనఁబడును. కావున గంధర్వనగరము అరోరా కావచ్చునని పైయూహకు కారణము. ఇది శోధనకు విషయము.

7. శ్రుతి చూచునది.

రంగు

సూర్యుని దీప్తి తెలుపనియు, కారు నలుపనియు ఛాందోగ్యము. [3] కన్ను గ్రుడ్డి చూచువానికి కారు నల్లఁదనము కానిపించు నని శంకరులు[4]. ఛాందోగ్యమునందే యింకొకచో సూర్యుఁడు పింగళుఁ డనియు, నీలుఁ డనియుఁ, పీతుఁ డనియు, లోహితుఁ డనియుఁ గలదు.

సూర్యుని రంగు వసంతమునందు కపిలముగను, గ్రీష్మమునందు కాంచనోపమముగను, వర్షర్తువునందు శ్వేతముగను, శరదృతువునందు పాండరముగను, హేమంతమునందు తామ్రముగను, శిశిరమునందు లోహితముగను ఉండునని మత్స్యకూర్మములు వివరించుచున్నవి.

విద్యుత్తు

వేదములందును, పురాణములందును విద్యుత్తులును, తటిత్తులును అసలు మెఱుపులకన్న నెక్కుడుగా మెఱయునుగాని వీని కారణ మెఱుఁగుటకు మనము జ్యోతిశ్శాస్త్రమునే ఆశ్రయింపవలయును.

సముద్రమున బడబాగ్ని యున్నది. దానినుండి పొగ లెగయును. వాయువు వానిపయికిఁ గొంపోయి అటునిటు చెదరఁగొట్టును. అంత నవి సూర్యకిరణములచేఁ దప్తమగును. అపుడవి స్ఫులింగములఁ గ్రక్కును. అవియే మెఱుపులు. ఈ వైద్యుతతేజ మకస్మాత్తుగా మృత్తికాదులతోఁ గలియును. అపు డనుకూలప్రతికూల వాయువుల యాఘాత ప్రతిఘాతములఁజేసి యాకాశమున సురగాద్భుతలై గిఱ్ఱునఁ దిరుగుచుండును. అకాల వర్షములలో నవి క్రిందఁ బడును. ధూళి వానకారునఁబయి కెగయదు కావున అశనిపాతము కాదు. విద్యుత్తు ముత్తెఁగ. ఒకటి పార్థివము. రెండు జలీయము. మూఁడు తైజసము. [7]

మెఱుపుల రంగులు

సూర్యకిరణములకువలెనే మెఱుపులకును చాల రంగులు కలవు. కపిలవన్నె, శ్వేత గోరోజనపు వన్నె,

కారుమెఱుపు, పసుపుతెలుపు రంగులును¹, మఱియుఁ గొన్నిరంగులును అచటనచటఁ జూపట్టును. భాస్కరుఁడు ఈ విద్యుల్లోకమునుగూర్చి యిటులు చెప్పెను:

"భూమేర్బహి ర్ద్వాదశ యోజనాని
భూవాయు రత్రాంబుద విద్యుదాద్యమ్."

భూమికిఁ బైని పండ్రెండు యోజనములవఱకును భూవాయువు కలదు. అనఁగా ప్రవహము. ఈ ప్రవహ రాజ్యమున మేఘములు, విద్యుత్తులు, ఉల్కలు మొదలగునవి కలవు.

యోజన మనఁగ యెనుబది పండ్రెండు డామడలు తొంబదియాఱు మైళ్లు.

పదునొకండవ శతాబ్దిని అరేబియాదేశపు జ్యోతిష్కులు గోధూళినిఁబట్టి లెక్కకట్టి ఏబదియేడున్నర మైళ్ళపైని ఈ విద్యుత్ స్తర మున్నదని చెప్పిరి.

నవీన వైజ్ఞానికులు విద్యున్మండలము ఏఁబదియాఱుంబావుమైళ్ళయెత్తున నారంభమై నూఱు నేఁబదియాఱుమైళ్ళ యెత్తునకుఁ బైఁగా దాఁటిపోవుచున్నదని చెప్పుచున్నారు. యంత్రసాహాయ్యము లేని వెనుకటి దినములలో భరతఖండమువారును, అరబ్బులును ఇటు లూహించిన ఊహ సుమారుగా సరిపోవుట మన కాశ్చర్యము కలిగింపకమానదు.

---

1. 'బహుపుత్రస్య విదుషః శ్చతస్రో విద్యుతః కపిలాతిరక్త పీత సిత వర్ణాః' (౧-౧౫-౧౩౪) అని ౧౮౮౭ వ సాలున అచ్చుపడిన తెలుఁగు లిపి విష్ణుపురాణము. 'వాతాయ కపిలా విద్యు దాతపా యాతి లోహితా, పీతా వర్షాయ విజ్ఞేయా దుర్భిక్షాయ సితా భవే దితి జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధా'అని శ్రీధరవ్యాఖ్య. గోరఖ్‌పూర్ నూతన ముద్రణమున 'బహుపుత్రస్య విదుషః శ్చతస్రో విద్యుతః స్మృతాః'అని మాత్రమే యున్నది.

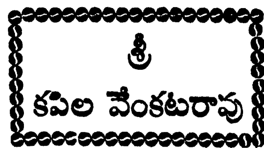
వెనుకటి తెలుఁగులిపి పాఠము తప్పని దాని మొగముమీఁదనే వ్రాసియున్నది. గోరఖ్‌పూర్ ముద్రణమున శోధకులు కాఁబోలు 'వాతాయ 'అను శ్లోకమును విశేషప్రతిపత్తికి క్రింద నుదాహరించిరి.

విష్ణుపురాణమును తెలిఁగించిన వెన్నెలకంటి సూరన 'బహుపుత్రునకుఁ బలునలువురు మనువులం పుట్టిరి'అనియే వ్రాసెను. (మూ. ౨ అ. ౨౭౬.) అందు విద్యుత్తులుగాని, కపిలాద్యన్యతరముగాని లేదు.

'చతుర్థీ సంప్రదానే' అను సూత్రముక్రింద 'ఉత్పాతేన జ్ఞాప్యమానే'అను వార్తికమున 'వాతాయ కపిలా విద్యు దాతపా యాతిలోహినీ, పీతా భవతి సస్యాయ దుర్భిక్షాయ సితా భవేత్' అని మహాభాష్యము (Kielhorn Edition). 'కృష్ణా సర్వ వినాశాయ'అని నిర్ణయసాగరముద్రణము. దీనినిఁబట్టి చూడఁగా కాత్యాయన పరాశరులకుముందే పైఁజెప్పిన రంగులు జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధము లయియున్నవని మన మూహించుకొనవచ్చును.

బొందితో కైలాసము

బొందితోడనే కైలాసమునకు బోవలయు నని త్రిశంకుమహారాజునకు గోరిక గల్గినది. కులగురువైన వసిష్ఠభగవానునితో నాతడు—

'నా కీదేహముతోడన *
నాకము సననగు మఖం బొనర్పుం' డనగా

(మహాఋషి)

'నీ కీదేహముతోడను
నాకమునకు నేగరాదు నరవర'యనుడున్—

మహారాజు గురుపుత్త్రులను రావించి వారికి గూడ తన కోర్కెను దెల్పెను. వారు నంగీకరించరైరి. మహారాజునకు గోపమువచ్చి 'మాయింటిసొమ్ము తిందురే గాని మా కింతమాత్ర ముపకారము చేయబోర'ని యెత్తిపొడువగా వా రాగ్రహించి 'చండాలుడవు గమ్మ'ని శపించిరి. మహారాజున 'కమంగళకాకస న్నిభ గాత్రము' వచ్చి, యాత డొక 'పెనుమైలయగు నీలి చేలిక' మొలకు జుట్టి, యెఱ్ఱనిపాత్ర యొకటి బట్టి, 'యయోమయభూషలతోను, చెదరిన కేశములతోను, నినుపచుట్లువైచిన చేతి కర్రతో వికృతముగా దిరుగుట మొదలుపెట్టెను. అతడు పదపడి విశ్వామిత్త్రు నాశ్రయించగా, వసిష్ఠుని కప్పుడును ప్రతికక్షియగు నా విశ్వామిత్త్రుడు రాజుకోరికను దీర్చెదనని బాసచేసి యందులకై యొక యజ్ఞమును దలపెట్టి యెక్కడెక్కడి మునులను ఆహ్వానించెను. వా రిటువంటి విషయములు 'విన నివి యెంతయు జిత్రము'లని చెప్పుచు తాము రా మనిరి. ప్రాంతీయులను కూడగట్టుకొని విశ్వామిత్త్రుడు యజ్ఞము సాగించి సురులను హవిర్భాగములకు బిలువగా వారు 'భూరిస్వరముల'తో రామని చెప్పివైచిరి. విశ్వామిత్త్రుడు తన తపోబలము చేత నెట్లో మహారాజును శరీరముతోనే దివికి బంపెను. కాని కాచుకొనియుండి యింద్రుడు 'పో, చండాల' యనుచు నాతనిని బడద్రోసెను. అప్పుడు విశ్వామిత్త్రుడు వేరొక సృష్టిచేసి యందలి స్వర్గములో రాజునకు దావల మేర్పరచెను.

బొందితో గైలాసమునకు బోవుటయే మానవునికి నిజమైన ముక్తి యని సిద్ధులయొక్క మతము.

జీవుడు చేయు కర్మ జీవుని బంధించి బాధించు ననియు, కర్మరాహిత్య మగునందాక జీవుడు పుట్టుచు చచ్చుచు నుండవలసినదే యనియు మన మతకర్తలు నిష్కర్షగా చెప్పివైచినారు.

మరి సిద్ధుల మత మేదనగా, జీవునికి జీవించుట యన్నది యొక ధర్మము. జీవనము చేయుటకు ప్రతి జీవునికి నొక వాహనము, అనగా దేహము కావలయును. ఒకానొక దేహములో జీవనము చేయుచు నుండియుండి జీవుడు స్వధర్మలోపమువలన మరొక వాహనము నాశ్రయించుకొని మునుపటివాహనమును త్యజించివైచును. అట్లు త్యజించుటయే మరణము.

ఒక తనువులో నున్న జీవు డా తనువును విడిచిపెట్టకుండ నున్నయెడల నింక చావన్నది యుండదు. చావు లేనిచో నింకొక పుట్టుకయు నుండదు. 'పున రపి మరణం, పునరపి జననం, పున రపి జననీజఠరే శయన' మ్మను నుడిగుంప మంతటితో నాగిపోవును. కనుక ముందు మృత్యువును జయించవలెను.

ఇందులకు రెండు తెన్ను లున్నవి. జీవుడు దేహములో కలకాల ముండిపోవచ్చును; లేదా యా దేహము

* భాస్కర రామాయణము.

నాతడు మార్చివేసి జీవునికి దేహమునకు గల భేదములను తొలగించివైచి, దేహమునకు సహజములైన బంధనములను నశింపజేసి, మారురూపందిన యా దేహముతోనే బ్రహ్మాండములో లీనమైపోవచ్చును. దేహి, దేహము, ప్రాణము, అన్నము, ఆత్మ, ప్రకృతి–ఇవి వాస్తవముగా వేరువేరు కావు. పరమతత్త్వములో నివి యొక్కటే పదార్థము. అదియే 'సత్యం జ్ఞాన మనంతం నిత్య మనాకాశం పరమాకాశమ్'—ఏకమై సర్వవ్యాపకమై యాదిమధ్యాంతము లెరుగని పరాశక్తి యది. దానికి మాయయొక్క సంయోగము వచ్చినప్పుడు బ్రహ్మాండము పుట్టినది. మాయ మూడు రీతులు—శుద్ధముకాని మాయ, శుద్ధమైనమాయ, మహామాయ. శుద్ధముకాని మాయవలన పాంచభౌతికమైన దేహ మేర్పడుచున్నది. మాలిన్యములను తొలగించినప్పుడు దేహము శుద్ధమాయాతత్త్వములోనికి మారును. ఇంకను సాధించినయెడల నది మహామాయారూపములోనికి మారగలదు. అనగా దేహము స్థూలరూపములోనుండి సూక్ష్మరూపములోనికి, నందుండి యతిసూక్ష్మరూపములోనికిని పరిణామము చెందును.

పూర్వజన్మపుణ్యముకారణముగ గొందరికి ముక్తిపైని వాంఛకలిగి తిప్పలుబడుచున్నంతలో నట్టివారి నుద్ధరించుట కెల్లప్పుడును గనిపెట్టుకొనియుండు గురువులు వారిని చేపట్టెదరు. శిష్యుడు గురుకృపవలన సాధకుడగును.

సాధన యెంతకాలము పట్టునో ఎవరికి దెలియును? సాధన పూర్తికాకపూర్వమే యా సాధకుడు మరణించవచ్చును. మరణించుటతోడనే మరియొక జన్మమాదేశమగును. క్రొత్తజన్మముతో సంసారయాత్ర మరల మొదటినుండియు నారంభమై, వెనుకజన్మలో చేసిన సాధనయొక్క వాసనమాత్రమే మిగిలియుండి, జీవుడు తిరిగియు సాధన ప్రారంభించవలయును. అట్లుకాకుండ ఈజన్మమందే ముందుగా దేహమును శోధించి నీరోగముగా జేసి, మరణమును కొంతకాలమువరకు నెట్టివేసినయెడల సాధన యెంతకాలమైనను చేయవచ్చును.

కావున సాధకుడు ముందుగా దేహదార్ఢ్యమును సాధించును. అది రసాయనసేవనమువలన లభించగలదు.

రసవాదమునందు ప్రవీణులైనవారును సిద్ధులే. వారు రసవాదసిద్ధులు. వీరి దొక ప్రత్యేకసంప్రదాయమై, వీరి యుదంత మొక మహాగ్రంథమగును. పాదరసమును శుద్ధిచేసి దానితో గంధకమో, యభ్రకమో శాస్త్రరీతిని మేళవించి చేసిన రసద్రవ్యమువలన మానవదేహమునకు రోగరాహిత్యమును, వజ్రకాఠిన్యమును, నపారబలమును చేకూరగలవట. 'రసవాదమందు చెడినవాడు వైద్యుడగు'నని యొక సామెత యున్నది. రసవాదు లాయుర్వేదమునకు మహిమాన్వితములైన యౌషధములను సంపాదించిపెట్టిరి. అదికాక దేశీయవైద్యమునందు సిద్ధమార్గమని ప్రత్యేకమార్గ మున్నదికదా.

జబ్బుల కౌషధముల నిమిత్తము కాకుండ కొన్ని శక్తులు కాంక్షించినవారుకూడ రసవాదములోనికి దిగవచ్చును. ఘుటికాసిద్ధు లనబడునవి హస్తగత మొనర్చుకొని వారు వాయుగమనము మొదలైనవి సాధించెదరు. ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారి 'కాశీయాత్రచరిత్ర'లో తాము జాంగీర్, లేక జాంగరాబాదు అనబడు బస్తీప్రాంతములో నివసించు నొక గోసాయిని గూర్చి చెప్పుచు నాతడు గుళికాసిద్ధిని గలిగినవాడని తాము విన్నట్లు వ్రాసినారు. ఏ జోలికి బోని ప్రవరాఖ్యుని కన్నిపాట్లు తెచ్చిపెట్టిన పాదలేపముకూడ నిటువంటి సిద్ధియే యనవచ్చును.

మందులకు కాకుండ, మహిమలకు కాకుండ మరియింకొక యర్థమునకైకూడ రసవాద మభ్యసించవచ్చును. అదేదనగా, బంగారముచేయుట. డబ్బు సంపాదించుకొరకు పడవలసిన పాట్లు తప్పుటకుగాను క్షుద్రలోహములను బంగారముచేయు విద్యకొరకై యెందరో యెన్నెన్ని తిప్పలో బడిరి. నిజముగా నాముష్మికమందే భక్తి గలిగి కొంతకాల మేకాగ్రచిత్తముతో సాధనచేయవలసియుండుటచేత నంతకాలము జరుగుబాటునకైకూడ బంగార మావశ్యకము. కేవల మైహికచింత తప్పలేని మనుష్యులు కొందరుకూడ బంగారము చేయు విద్య గోరవచ్చును. ఇన్నివిధముల వారుండగా రసవాదవిద్యకు వ్యాప్తి యెందుల కుండదు! అది యన్ని దేశములలోను, అన్ని కాలములలోను వ్యాపించియేయున్నది. నాగరికత యున్నదనుకొన్న దేశము

లోనే యీ నాగరికత హెచ్చుచున్నకొలదియు నీ విద్యయు బెరుగుచుండెను. అందుండియే రసాయన శాస్త్రము పుట్టినది.

రసశాస్త్రరీతినిగాక సాధకుడు యోగముమూలమునగూడ తాను గోరిన సిద్ధిని పొందవచ్చును. ఇది హఠయోగముతో మొదలై రాజయోగముతో నంతమగును. ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానము లనబడు పంచప్రాణములను సాధకుడు తనకు వశములుగా జేసుకొన్నయెడల, మూలాధారాదిషట్చక్రములను భేదించి, కుండలిని సహస్రారము జేరినయెడల నాతని కన్నిసిద్ధులును చేకూరును. సమానవాయువును జయించినవాడు కాంతివంతుడై, దూరశ్రవణశక్తిని బొందును. ఉదానవాయువును జయించినవాడు నీటియందు మునుగడు. ముండ్లు, రాలు వానికి గ్రుచ్చుకొనవు. కత్తుల మొనలపైని, నిప్పులగుండముపైని వాడు సుళువుగా నడచిపోగలడు. మరియు వాడు స్వచ్ఛందమరణమునుకూడ పొందగలడు. ఇట్టి సిద్ధులకు ముందు ప్రాణాయామాదులతో కూడిన కఠినసాధన మవసరము.

కొందరి కన్ని సిద్ధులును జన్మచేతనే సిద్ధించునట. కపిలమహాముని జన్మసిద్ధుడు. కొందరి కౌషధములవలనను, కొందరికి మంత్రమహిమవల్లను, కొందరికి తపస్సువలనను, నింకను గొందరికి సమాధివల్లను సిద్ధులు లభించును. ప్రతిమార్గములోను గొంతసాధన యవసరము. సాధనవలన నొకొక్కక్కమెట్టే యెక్కి సాధకుడు తుదకు ఫలితము నందుకొనును. పరమసిద్ధుడైన గురువు కరుణించినయెడల నన్నిమెట్లు లేకుండ శిష్యుడు సిద్ధి పొందగలడు.

౨

సాధకు డేదో యొక పంథ ననుసరించి ముందుగా స్థూలదేహమును స్వాధీనపరచుకొనవలెను. అతడు యమనియమాదులవలన దేహమును శోధించవలెను. ఆహారవిషయములో నాతడతి జాగరూకుడై యుండవలెను. ఒక మార్గమువారు గోక్షీరములనుమాత్రమే యెక్కువ యుపయోగించెదరు. ఆ గోవునకు మేత ప్రత్యేకముగా సేకరించబడవలెను. జనులచే త్రొక్కబడనిది, మలినోదకములచే దడుపబడనిది, స్మశానాదులకు గడుదూరమున నుండునది యైన ప్రదేశమునందు బెరుగు పచ్చిగడ్డి, మంచిపదార్థములను మేయు మేక యిచ్చు పాలు మొదలైనవి పెట్టి యా గోవును మేపవలెను. అట్టి గోవుపాలు సాత్త్వికగుణవర్ధకమట. అపరిశుద్ధ మాయారూపమై, స్థూలాకృతిని కలిగియున్న దేహములో క్రమముగా మార్పువచ్చి యది శుద్ధమాయారూప మంది, సూక్ష్మాకృతిని జెందును. సూక్ష్మదేహము చూచుటకు సామాన్య స్థూలదేహమువలెనే కానవచ్చినను, అది స్థూలదేహముమాత్రము కాదు. అది శీతోష్ణములకు లోనుగాదు. కత్తిపెట్టి నరికిన గాయము కాదు. నిప్పుపెట్టికాల్చిన నది కాలదు. ఆకారము కలిగియుండునేగాని దానికి ఘనత్వము లేదు.

ఈ స్థితిలోనికి సాధకుడు వచ్చినయెడల నది జీవన్ముక్తియని చెప్పబడును. అప్పటికే యాతని కితరసిద్ధు లెన్నియో కరగతమైయుండును. జీవాత్మ పరమాత్మతత్త్వమును సంపూర్ణముగా ననుభవపూర్వకముగ నెరిగినవా డగును.

జీవన్ముక్తిని మీరినది పరాముక్తి. సాధకుడు మరియును సాధించి సూక్ష్మశరీరము నతిసూక్ష్మశరీరముగా మార్పివైచును. ఆ మార్పు నాతడు సాధించిన వెనుక నాత డేక్షణములోనైనను దానిని తెచ్చిపెట్టుకొనగలడు.

స్థూలశరీరమువలెనే యున్న సూక్ష్మశరీరము మరియు మార్పునంది యతిసూక్ష్మశరీర మైనప్పు డది యాక్షణమునుండి యెదుటివారి కన్నులకు కానరాకుండబోవును. ఉన్నటు లుండి సిద్ధుడు మన కన్నులయెదుట నాకాశములోని కగసి యందు గలిసిపోవును. అదియే పరాముక్తి; సిద్ధులకు వాస్తవమైన సిద్ధి.

సమాధినుండి లేచి మూడుదినములు జీవించియుండి యేసుప్రభువు శిష్యులు చూచుచుండగ నాకాశములోని కగసి యదృశ్యుడైపోయెను.

తమిళశైవసమయాచార్యులలో నొకరైన శ్రీ మాణిక్యవాచకరు శ్రీ నటరాజదేవాలయములో సిల్లరు

డిడిటి

అన్నింటికీ క్షేమకరము
కాని కీటకములు మాత్రము కాదు..

న్యూసిడ్

నూటికి పది వంతులు డి.డి.టి కలిసిన పౌడరు
గాయగి గారిచే తయారు చేయబడినది.

DJK 6018 TEL.

★ జగద్విఖ్యాతమగు డి. డి. టి. ఔషధము.

★ హిందూదేశములో వాడుటకు ప్రత్యేకముగా తయారుచేయబడినది.

★ ఒకసారి తాకినచో కీటకములు చనిపోవును.

దక్షిణ హిందూదేశములో డిస్ట్రిబ్యూటర్లు:
ఎడిసన్ అండు కంపెని లిమిటెడ్.
మౌంటురోడ్డు,
మద్రాసు.

DDT Geigy DDT

మైసూరు సంస్థానమునకు, సివిల్ జిల్లాలకు డిస్ట్రిబ్యూటర్లు
మహమ్మద్ రహీమ్ ఖలీల్,
88.బి అస్మాన్‌ఖాన్ రోడ్డు,
బెంగుళూరు సిటి.

గాయగి ఇన్సెక్టిసైడ్స్ లిమిటెడ్, నెవిల్లెహౌస్, నికల్‌రోడ్డు, బల్లార్డ్ ఎస్టేటు, బొంబాయి.

చూచుచుండ నదృశ్యుడైపోయెను. మరియొక సమయాచార్యుడైన సంబంధరుకూడ నిట్లే దైవసన్నిధి నదృశ్యులైరి. నానక్కు గురుదేవుని యవతారసమాప్తి యైన తర్వాత నాయనశరీరము మాకు కావలెనని హిందువులును, మాకు గావలెనని మహమ్మదీయులును తగవులాడుకొని, మరునాడు వచ్చి, పైనికప్పిన వస్త్రమును తొలగించిచూడగా నందు శరీరము కానరాలేదట. క్రీ. శ. ౧౮౨౩-౭౪ సంవత్సరముల నడుమ మద్రాసులో జీవించియుండిన శ్రీ చిదంబరం రామలింగస్వామిగారు కళేబరమును భూమిపైని విడువకయే పరమపదించిరట. వీరి యంత్యకాలమునందు నివసించిన ప్రదేశమును, వీరెప్పటినుండి యాకాశములో లీనమైరో యా గృహమును నిప్పటికి పూజార్హముగ నెంచి శిష్యులు కొందరు కాపాడుచుందురట. వీరి శిష్యులకు శిష్యులైన యొక తెలుగు బ్రాహ్మణునికి వీరి తేజోరూపదర్శనము కూడ నైనదట.

3

క్రీ. శ. ౭వ శతాబ్దినుండియు మన దేశములో నీ సిద్ధులుండినట్లు తెలియుచున్నది. వారు నాథసిద్ధులనబడువారు. వీరిలో ప్రముఖులు మత్స్యేంద్రుడును, గోరక్షుడును. వీరాదిసిద్ధులు కారనియు, వీరికి విద్య నేర్పినది బౌద్ధమతమందలి వజ్రయానాది పంథల ననుసరించుచుండిన సిద్ధులనియు కొందరి యభిప్రాయము.

బుద్ధుడు జీవించియుండగనే సంఘములు చెదరిపోయి గుహ్యసమాజములు బయలుదేరి తంత్రసాధనలు వెలిసెను. అచిరకాలములో బుద్ధత్వసిద్ధిని బడయుటకై తంత్రవిద్య యవలంబింపబడెను. అవి బౌద్ధమతమందలి ముఖ్యసూత్రములకే యెసరువెట్ట నారంభించెను. చైత్యములు కట్టి, సంఘములు పెట్టినంతమాత్రమున ప్రయోజనము లేదనియు, శీల మెట్లున్నను నెట్టిభయము లేదనియు చాటుచుండుటవల్ల నీ క్రొత్తమార్గము దుశ్శీలురకు, దుర్మార్గులకు పట్టుగొమ్మ అయ్యెను.

నాథసిద్ధులు తొమ్మండుగురు. బౌద్ధుల యొక్క లెక్కలో నెనుబదినలుగురు సిద్ధులున్నారట. వారిలో నీ నవనాథసిద్ధులు చేరియున్నారు. పాదరసము నభ్రకము కలిపి చేసిన యమృతసమానమగు రసాయనమువలన సిద్ధిని చేకూర్చగలిగిన రసేశ్వరసిద్ధులకు, వీరికి చాల దగ్గర.

జీవన్ముక్తుడై, ప్రణవతనువు అనగా సూక్ష్మశరీరియై యున్న యొక శుద్ధమార్గసిద్ధుడు తుంగభద్రా తీరమున క్రీ. శ. ౧౨ శతాబ్దిలో నుండెనట. అతడొక మహేశ్వరసిద్ధుడు. అనగా చిరంజీవులైన యొక కోటి సిద్ధులకు గురువైనవాడు. ఇట్టి మహేశ్వరసిద్ధులు తొమ్మండుగురు. వీరందరు రసవాద విద్యాపారంగతులు. జరామరణములు లేకుండజేసుకొన్నవారు. నవకోటిసిద్ధులకు, నవనాథసిద్ధులకు నెట్టి సంబంధము లేదని కొందరి మతము.

చీనాలోని టావోయిస్టుమతస్థుడైన భోగు డనెడి సిద్ధుడు సిద్ధిని సాధించి యావిద్యను లోకమంతట గరపవలెనను దీక్షతో దక్షిణాపథమునకు వచ్చి యచ్చటి శైవాచార్యులకును, శాక్తేయులకును గరపగా రెండు మతములలో రెండు తొమ్మిదులు పదునెనమండ్రు మహేశ్వర సిద్ధులును, వారిలో నొక్కొక్కరి కొక్కొక్క కోటిమందిచొప్పున పదునెనిమిది కోట్ల సిద్ధులు శిష్యులుగా వెలసినట్లు ఒక గాథ యున్నది. ఈ అష్టాదశ మహేశ్వరసిద్ధు లందరు దాక్షిణాత్యులే *.

మూలర్ అను పేరు గల శ్రీ మూలనాథులు బహుశః భోగునివలన దీక్షను బడసియుండవచ్చును. వింధ్య దాటివచ్చి దక్షిణాపథమం దచ్చటచ్చట నుండుచు, సిద్ధమార్గము ననుష్ఠించుచు, తుదకు నిర్విఘ్న తపస్సుకొరకై సిద్ధకూటపర్వతము చేరిన యగస్త్యులవారు భోగునికి సమకాలికులై యుండవచ్చునని కొందరు తలచుచున్నారు. సిద్ధకూటవాసుడైన యగస్త్యభగ

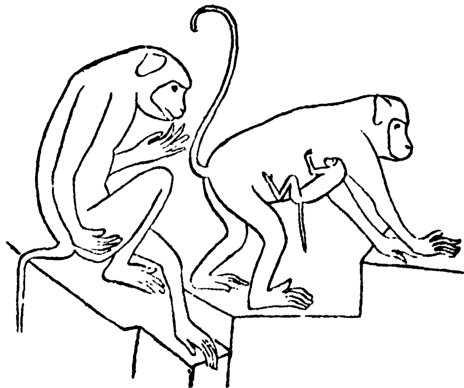
* తంత్రవిద్య, విశేషించి శక్తిపూజ దక్షిణము నుండి యుత్తరమునకు బోయినదని కీ. శే. విశ్వదాత కా. నాగేశ్వరరావుగారి యభిప్రాయము. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వములోని 'అనాహతము' అను వీరి యమూల్య రచన చూడుడు.

వాసుడు చిరకాలమువరకు శిష్యులకు తేజోరూపమున దర్శనమిచ్చుచుండినట్లు వాడుక. దక్షిణదేశములో కరువూర్ శాక్తేయులకును, మలికదేవులు (తిరుమలగట్టయిూర్) శైవులకును ప్రథమాచార్యులైనారు.

బుద్ధరూపజనార్దనుని యాచారము ననుసరించి యారాధించినగాని ప్రసన్నురాలను గానని సంసారవారిణి యను తారాదేవి పలుకగా ఒక మహాఋషి చీనాకుబోయి హిమవత్పర్వతప్రాంతమందు సాధకేశ్వరసేవితుడును, కామినీపరివేష్టితుడు నైయున్న బుద్ధరూపజనార్దనుని సందర్శించి యాయనవలన నుపదేశము పొందినట్లుగా పార్వతితో పరమశివుడు చెప్పిన యుదంతము మహాచీనక్రమాచారతంత్ర మను గ్రంథములో నున్నదట. విచిత్ర మేమనగా నా మహాఋషి వశిష్ఠుడు!

బౌద్ధులు హిందువులైన నాథసిద్ధులకు నేర్పినారో, హిందువులైన నాథసిద్ధులు బౌద్ధులకే నేర్పినారోగాని సిద్ధమార్గము మన దేశములో తాంత్రికమార్గ మను పేర వ్యాప్తిగాంచినది. నాథసిద్ధు లనువారింకను వంగదేశములో నున్నారట. వారు యోగులనియు, యుగులనియు పిలువబడుచు నస్పృశ్యులుగా గణింపబడుచున్నారట. జోగులమని, సిద్ధపురుషులమని చెప్పుకొనుచు పాములవాండ్రను చాలవరకు బోలు నొక జాతి దక్షిణకన్నడ ప్రాంతములో నిప్పటికి నున్నట్లు తన 'Castes & Tribes of south India'లో థర్స్టన్ (Thurston) వ్రాసినాడు. వారు తమ గురువు గోంతు సాధుడని చెప్పుకొందురట. సిద్ధమార్గము మన దేశములో నాచారములో నున్నట్లు వివిధమతములలోని తంత్రశాస్త్రములే చెప్పుచున్నవి. తన ప్రభువైన గజనీ మహమ్మదుయొక్క యానతిమేర కీ దేశమునందలి విజ్ఞానమును సేకరించుకొనుటకై క్రీ. శ. ౧౦౩౦ ప్రాంతములలో నిచటికి వచ్చిన అల్బెరూనీ యను మహమ్మదీయ విద్వాంసుడు సిద్ధు డొక మనుష్యుని, ఒక కుక్కను బంగారుగా చేసినట్లు తాను విన్నానని వ్రాసి యున్నాడు.

అక్బరు చక్రవర్తికాలములో నీ మతము మిక్కిలి ప్రచారములో నున్నట్లును, అవినీతికి పట్టుగొమ్మయైన దాని నణచవలెనని అక్బరు చాల ప్రయత్నించినట్లును కూడ తెలియుచున్నది. అతని కుమారుడైన సలీము స్వయముగా నీ మతమును గొన్నాళ్లనుష్ఠించినాడట. అప్పటిలో నిది పంచమకారములను ప్రతిపాదించువారి మతమై యనుష్ఠానములో మిక్కిలి దూష్యమైపోయెను. వేదబాహ్యమై, విదేశీయమై, బౌద్ధాచార్యమైన యీ మతము సనాతనులు గర్హించినను, నది యొకానొక మహావృక్షమువలె, నీ దేశములో గల యన్ని మతములలోనికి వ్రేళ్లు చొప్పించుకొని నిలువబడియే యున్నది. శిష్టులకు క్రమముగా నది యనాచార మయినందున బైరాగుల పాలబడి నేడది మఠములలోను, చెట్లక్రిందను చేరినది.

గుణగ విజయాదిత్యుడు*

[చారిత్రక నాటకము]

= శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణరావు =

ఆంధ్ర దేశము నేలిన చాళుక్య నృపాలురలో నందరికంటె కడు గొప్పవాడు గుణగవిజయాదిత్యుడు. ఆ చాళుక్యచూడామణి క్రీ. శ. ౮౪౮ సంవత్సరము మొదలుకొని ౮౯౨ వఱకు, నలువది నాలుగేండ్లు సర్వక్రమపరాక్రమముతో అరిరాజభయంకరుడై పరిపాలించెను. ఆ మహారాజు కాలమున రాష్ట్రకూటులకును, చాళుక్యులకును నడుమ బద్ధవైరము ప్రబలియుండెను. ఆ రాజవంశములు ఒకరి నొకరు కులవైరులుగా భావించుకొనుచు, ద్వేషించుకొనుచుండిరి. రాష్ట్రకూటులు కర్ణాట, మహారాష్ట్ర, ఘూర్జర మండలములను సార్వభౌమ పద లాంఛనములతో పరిపాలించుచుండిరి. వారి రాజధాని మాన్యఖేటము. దానికే కిరణపుర మని ప్రతినామ మున్నట్లు తోచును. ఆంధ్ర భూమిని పాలించుచుండిరి బెజవాడ రాజధానిగా చాళుక్యులు. ఇంచుమించుగా, గుణగవిజయాదిత్యుని కాలమున చాళుక్య రాష్ట్రకూటుల కులవైరము భయంకరరూపమును దాల్చెను. ఆ రాజేంద్రునికి సంగ్రామ రంగములందు ఎల్లప్పుడును అఖండ విజయము చేకూరెను. అతడు నిక్కముగ దిగ్విజయము చేయగల్గెను. సకల దక్షిణాపథమును గుణగవిజయాదిత్యుడు చక్రవర్తిపదముతో క్రీ. శ. ౮౬౦ మొదలుకొని ౮౭౦ వఱకు పదియేండ్లు పరిపాలించెను, ఆ కాలమున రాష్ట్రకూటులు విజయాదిత్యుని ధాటికి నిలువజాలక పోయిరి; ఆంధ్రోర్వీపతికి అరిగాపులయి వర్తించిరి. ఆంధ్రుల విభవైశ్వర్యములు మరల నొకసారి యుచ్చస్థితికి వచ్చెను.

గుణగవిజయాదిత్యుని కాలము ఆంధ్రులకు మరియొక కారణమునగూడ గర్వింపదగినది, చిరస్మరణీయమైనది. అతని కాలమునాటికే ఆంధ్రభాషయందు కవిత వెలసియుండెను. అంతియే కాదు; ఆంధ్ర కవిత్వ సంప్రదాయములు సంస్కృత కవులనుగూడ మురిపింప నారంభించెను. ఆంధ్ర కవితకు అలంకారములయిన యతిప్రాసములు సంస్కృత కవిత్వమునందుగూడ వ్యాపించెను. ఆంధ్ర భాషలోని తరువోజవృత్త మొకటి గుణగవిజయాదిత్యుని కాలమునాటిది బయలుపడినది. శిలాక్షర రూపమును బొంది యా తరువోజవృత్తము నేటికిని గానవచ్చుచున్నది.

ఆంధ్రులకును, ఆంధ్రభూమికిని, ఆంధ్రభాషకును మహోపకారమును చిరస్థాయిగా చేసిన మహానుభావుడు ఆ గుణగ విజయాదిత్యుడు. అతని కీర్తిచంద్రికలు ఆంధ్ర భూస్థలిని శాశ్వతముగా వెలుగుచున్నవి.

మొదటి రంగము

[స్థలము : మాన్యఖేటమున లక్ష్మీభవనప్రాసాదమున అభ్యంతరమందిరము.

ప్రవేశము : చక్రవర్తి అమోఘవర్షుడు, యువమహారాజు కృష్ణవల్లభుడు, మంత్రి పురుషోత్తముడు.]

అమోఘవర్షుడు — వేంగి నుండి మల్లరాజును, వృద్ధచారుడు విష్ణుభట్టును వచ్చియున్నారట! వారే వార్తలు తెచ్చినారు ఆంధ్రదేశమునుండి?

* ఆలిండియారేడియో (మద్రాసు)వారి అనుమతిని.

పురుషోత్తముడు—గుణగవిజయాదిత్యమహారాజు తన ప్రెగ్గడల నంపి మన సామంతరాజలోకమునందు ఉపాయముతో రాజద్రోహమును వ్యాపింపజేయుచున్నాడట!

కృష్ణవల్లభుడు—ఎంత సాహసము! - వింగవిల్లి మహాసంగ్రామరంగమున, ఆతని తండ్రి కలివిట్టరునికి సంభవించిన అపజయమును, దానివెంట కలిగిన దుర్మరణమును, దానితోపాటు వేంగీశ్వరునకు వాటిల్లిన పరాభవమును విజయుడు మఱవలేకున్నాడు కాబోలు! దుర్మతి!

పురుషోత్తముడు—యువమహారాజు ఊహించినది సత్యము! అయినను ఒకవిశేషమును విన్నవింతును. వింగవిల్లి సంగ్రామరంగమున ఈ పరమభట్టారకులు చాళుక్యరక్తముతో కలివిష్ణువర్ధనాది సకలబంధుమిత్ర జనములకును కర్మనాచరించినది. తర్పణము విడిచినది. కాలుని సంతృప్తిపరచినది కాజాలదు. విజయాదిత్య మహారాజు పగబూనినట్లున్నాడు.

అమోఘవర్షుడు — మంత్రిపుంగవుడు వచించినది మాకును యథార్థము యని పొడగట్టుచున్నది. నిక్కముగ విజయుడీ యవమానము సహింపలేకున్నాడు. వింగవిల్లి రణరంగమున కలివిట్టరుని నిహ్కారణవధకే గాక మనము వేంగీమహామహీరాజ్యభాగములను గూడ నాక్రమించుకొని గరుడధ్వజమును బాదుకొల్పినదిగూడ విజయునికి క్రోధకారణమై మనసును బాధించుచున్నట్లు గదా వింటిమి మల్లరాజు వలన!

కృష్ణవల్లభుడు—తండ్రిగారు నా విన్నపమును అవధరింతురుగాక! బావ గుణగవిజయాదిత్యుడు సమరసన్నాహతత్పరుడై రణోత్సాహముతో నేరుచున్నాడని గూడ కృష్ణచారుడు తెలుపుచున్నాడు!

అమోఘవర్షుడు—విజయుడు రణోత్సాహియై నేరుటలో నాశ్చర్యములేదు. బలవంతుడైన బోయకొట్టముల నాయకులను బురికొల్పి, మనము త్రిభువనాంకుశుని యాజ్ఞ ధిక్కరింపజేయలేదా! వారిని వేంగిపై దండెత్తమని సేనల సహాయము నంపలేదా?—మంత్రి పురుషోత్తముడు మాకిపుడు కర్తవ్యము నుపదేశింపవలయును!

కృష్ణవల్లభుడు—బావ మల్లరాజు వచ్చియేయున్నాడుకదా! మనల నాశ్రయించియున్నవాడు- ఆతని వేంగీశ్వరునిగా నభిషేకించినచో విజయుని కావరమణగగలదు!

పురుషోత్తముడు—ఇది మన మెఱిగిన ప్రాతనీతిపద్ధతియ! ఆనాడు జరిగిన పరాజయమునకును, పరాభవమునకును ఈ యుద్యమము తీక్ష్ణప్రతీకారమునకు ప్రబలకారణము కాగలదని నా మతము. కావున ఆ ప్రయత్నమును విరమించుట మంచిది.

అమోఘవర్షుడు—మంత్రీ! కృష్ణరాజు పల్కినట్లు మాకు అవశ్యము కర్తవ్యమని తోచుచున్నది. విజయుని తలంపులు మనకు ముప్పు కలిగింపజాలవు! కావున మల్లరాజును వేంగీశ్వరునిగా నభిషేకించి, వేంగిపై దండెత్తిపోవలయు; గుణగని గర్వ మణచివేవలయు!

పురుషోత్తముడు—ప్రభుచిత్తము, సంకల్పము నప్రతిహతములు. అట్లే అగుగాక—స్వామి! ఒక విన్నపము. గుణగవిజయాదిత్యుడు సామాన్యవీరుడు గాడు. అతడు మహావీరుడు. ప్రకృతిచేతనే అతడు మహాబల సంపన్నుడు. మహామల్లుడు. సాహిత్య అంకకారుడు. మరియు నాతని ప్రెగ్గడ, మహాసేనాని పండరంగడు ప్రచండదండనాయకుడని వింటిమి. వీభత్ససదృశ పరాక్రము గాతడు. సాహస శౌర్య విక్రమములు మూడును మూర్తిగొన్న మహానుభావుడని విష్ణుభట్టు తెలుపుచున్నాడు. కదనభూమిని పెడబొబ్బవెట్టి "జయఘోష" (శంఖము)ను బూరించి ఖడ్గైకసహాయుడై సేనలకు ముందు నిలిచినపుడు ఎదిరిమూకలు భయభ్రాంతులయి, మహామారుతము వీచినపుడు ఎగిరిపోవు ఎండుటాకులవలె చీకాకుపడి చెదరిపోగలవు. అంతియ గాదు—పండరంగడు బృహస్పతి సమానుడయిన ప్రెగ్గడ. మరియు విజయాదిత్యుని మహామంత్రి వినయాదిశర్మ భార్గవసదృశుడు. పగతుని లావు మనము చులకనచేయరాదు. త్రిభువనాంకుశుడు కోడెత్రాచువలె పగబూనియున్నాడు. ఆతని క్రోధానలము మనలను దగ్ధము చేయగలదు.

కృష్ణవల్లభుడు—మంత్రిభట్టారకులు విన్నవించినది సత్యము కావచ్చును. కాని వీరనారాయణుడును, రాష్ట్రకూటకులశైలవర్ధిష్ణువును, పరమభట్టారకులు నగు శ్రీవల్లభ - అమోఘవర్ష మహారాజాధిరాజుల శ్రీపాదపద్మముల నారాధింపవచ్చినాడు మల్లరాజు! చాలదే ఇది మాకు? మల్లరాజు వేంగీశ్వరుడు! శరణాగత భూభృదాశ్రయులు ఈ శర్వమహారాజాధిరాజు. విజయాదిత్యుని శిక్షించి మల్లరాజును విజయవేంగీసింహాసనముపై గూర్చుండబెట్టలేకపోయినచో కలుగదే పరాభవము మాకు! అవశ్యమిపుడు యుద్ధమే కర్తవ్యము! పూజ్యులయిన తండ్రిగారి ఆనతి?—

అమోఘవర్షుడు—యువమహారాజు విన్నవించిన రీతి, మాకిపుడు కయ్యము కర్తవ్యమని తోచుచున్నది. వేంగినుండి యెప్పటికైన మనకు విపత్తు రాగలదు. కావున శత్రుసంహారము గావింపవలయును. విజయుని మరల తలయెత్తనీకుండ అణచి రావలయును. అది మా అభిప్రాయము!

పురుషోత్తముడు—స్వామి! పగదీర్చుకొనుటకై బాహువుల నీటతో భుజాస్ఫాలనము చేయుచు తరుణమునకై వేచియున్నాడు విజయాదిత్యుడు—మరచియున్నారు కాబోలు!

అమోఘవర్షుడు—మంత్రీశ్వరుని మతము మాకు సుగతముగుటలేదు!

పురుషోత్తముడు—దేవరవారు అవధరింతురు గాక! వీరనారాయణావతారులైన పరమభట్టారకులు రాజనీతిధర్మములను, దండనీతిని ఎఱుగనివారు కారు. అయినను ప్రభుసేవకుని హితవచనము నాదరింపవలయును. సంగరారంభమున మన మిపుడు విజయాదిత్యుని మీదికి సూటిగా దాడి వెడలరాదు. రాష్ట్రకూటరాజవంశమునకు దక్షిణసీమలందు నొళంబపల్లవ, గాంగకూటాధిపతులు అధీనులు పాండ్యపల్లవులు పరమాప్తులు. నొళంబమంగిరాజును, గాంగపృథ్వీపతియును నైరృతినుండి వేంగీసీమలపైకి దాడి వెడలింపవలయును. పాండ్య-పల్లవభూపతులు వారలకు సహాయము రావలసినట్లు కోరవలయును. వారి నందరిని ఎదుర్కొని, రూపుమాపుట గుణగవిజయాదిత్యునికి సులభసాధ్యమైన పని గాదు. అంతియగాదు; వారల నోడింపజాలడు! ఒకవేళ వారిని ఓడింపగల్గినను, విజయాదిత్యుడు హతశేషములయిన మూకలతో మాన్యఖేటము మీదికి దండయాత్ర సాగింపనుజాలడు.

అమోఘవర్షుడు—మంత్రిశేఖరుని యాలోచన కడు లెస్సగా నున్నది. రాష్ట్రకూటసేనానులకు యుద్ధసన్నద్ధులు గావలసియున్నదని వార్తల నంపించుడు. ఆయుత్తము గండు. (నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము

[స్థలము సోరణమట్టి సంగ్రామ రంగము.

ప్రవేశము: గుణగవిజయాదిత్యుడు, పండరంగడు, మహామంత్రి వినయశర్మయు.

సంగ్రామ రంగమున, చెవులు చిల్లులు పడునట్లు రణోత్సాహము పెల్లుగా నుబ్బునట్లు, శంఖ, భేరీ, ఢక్కా, తమ్మట జయఘంటాధ్వనులు వినబడుచుండును. మహోగ్ర వీరభటుల హుంకారములు, పెడబొబ్బలు, మదపుటేనుగుల ఘీంకారములు, మావటీండ్ర హెచ్చరికలు, రాహుత్తుల బెదరింపులు, అశ్వముల ఘోషములు, సాహిణుల ఉత్సాహవాక్యములు వినబడుచుండును. నడుమ తలలు, అవయవములు తెగిపడిన గజతురగవీరభటావళి విహ్వలశోకములు, ఆర్తనాదములు గుండె లవియునట్లు వినబడుచుండును. ఎక్కడ జూచినను రణోత్సాహము. ఎక్కడ గాంచినను మహా సంరంభము.]

పండరంగ మహాసేనాని—(దుఃఖించుచు) హా! భువనైకవీరా! హా! తండ్రీ! హా! కదనగాంగేయ! ఎంతటి దుర్మరణము నొందితివి తండ్రీ! విక్రమైకసహాయుండనై వచ్చి, నీ ప్రాణములను రక్షించి పితౄణమును దీర్చలేకపోయితిని. తండ్రీ, ఎంత మందభాగ్యుడను! హా! హతవిధీ! ఎట్టిపాప మిది! ఎంత దారుణము! ఎంత కష్టమెంత కష్టము! (దుఃఖించును)

గుణగవిజయాదిత్యుడు—ప్రభు పండరంగ సేనాపతీ, కూలిపోయినాడు; కూలిపోయినాడు! ... ఓహో! ఎంత విషాదవార్త ఇది— యుద్ధమారంభమై యొక జాము

కూడ గడువలేదు. ఇంతలో ఎంతటి దుర్వార్త! ఎంతటి మహావిపత్తు! ఎట్టి దారుణమరణము!

వినయడిశర్మ—త్రిభువనాంకుశాపర నామధేయ! విక్రాంత చక్రాయుధా! సమస్త భువనాశ్రయుండవు! సంగ్రామశూద్రకుండవు! దుఃఖాతిరేకమున ధృతిహీనుండ వైనచో—

గుణగవిజయాదిత్యుడు—(అర్థోక్తిలో) విప్రోత్తమా! చమూపతి కడెయరాజులు మాకు శస్త్రాస్త్ర విద్యలు నేర్పిన ఆచార్యులు. ఆ బ్రాహ్మణ చమూపతి ప్రభుపాండరంగనికి జనకులెట్లో, మాకు అట్లే గురువులు, పితృసమానులు! ఒక్కగడియక్రిందట అనవద్యవీరుడు మా చెంతనే శౌర్యప్రతాపమూర్తియై అత్యద్భుతముగ కదనము సలిపియుండెను—కటకటా! ఇంతలో ఎంత విపత్తు వాటిల్లెను!

వినయడిశర్మ—వీరుడై వచ్చి, రణరంగమున వీరవిహారము సల్పి, వీరస్వర్గమును జూఱగొన్న జనకుని ఋణము దీర్పక, పగమాట మఱచి, శోకమున మునిగి విహ్వలుడైయున్నాడు ప్రభు పండరంగడు. అట్టివానిని ఓదార్చుచు, ఇచ్చటనే కూర్చుండునా దుఃఖమున మునిగి సమస్తభువనాశ్రయుడు? రణరంగమున జయమో, మరణమో బడయవలయు వీరుడైనవాడు! మగపంద—

గుణగవిజయాదిత్యుడు—కాల కాదయ్యా విప్రోత్తమా! అనేక సమరసంఘట్టములందు, ఖడ్గైకసహాయుడై, నా చెంతనే పోరాడి, మా బాహువులను విజయప్రమదకు ఆశ్రయముగా జేసిన మేటివీరుడు ఆ మహానుభావుడు కడెయరాజు! ఆ కూళ, గాంగకూటాధముడును దుర్మదాంధుడు మంగియు గలిసి వ్యూహము పన్ని, అన్యాయముగ చుట్టుముట్టి, కదిసి, ఒక్కని చేసి, నిరాయుధుని గావించి కూల్చినారు కడెయరాజును. పరమాద్భుతముగ వీరవిహారము సలిపి గాంగ, పల్లవ, పాండ్యుల గజబలమును చీకాకుపరచి, అరగడియలోపల శతానేక గజములను కుత్తునియలు గావించిన చమూపతిని, గజసాహిణిని గోల్పోయిన మేము మందభాగ్యులము. నిస్సంశయముగా వేంగీశ్వరునకు కుడిభుజము తెగిపోయినది! (దుఃఖించును)

వినయడిశర్మ—ఇతడేనా! సమస్త భువనాశ్రయుడు?,.....ఓహో! ఏమి యీ సంక్షోభము ఆ వంక—ఈ దిశను—ఏమిది? వీరభటులు తేమని యాక్రోశించుచున్నారు? మహారాజాధిరాజు త్రిభువనాంకుశుడెక్కడనియా! ఏమి, సేనలు వెన్నువిఱిగినట్లు తల్లడిలుచున్నవి!

పండరంగడు—(ఇంకను విహ్వల చిత్తముతో) హా! తండ్రీ! భువనైకవీరా! (దుఃఖించుచు మూర్ఛపడియుండును.)

గుణగవిజయాదిత్యుడు—ఏమి దురవస్థ యిది! మా సేనాపతి ఎక్కడ! మహామంత్రీ!.....పండరంగ మహాసేనాపతీ! ఊఱడిల్లుడు! ఊఱడిల్లుడు! కర్జమాలోచింపుడు. మీ పితృవియోగ దుఃఖమును మీ స్వామికూడ పంచుకొనుచున్నాడు కొంత! ఊఱడిల్లుడు. మా రాజచాళుక్య కులకళ్యాణాభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధికై, మా విజయసిద్ధికై కృతక్లేశుడై, అకుంఠిత స్వామిభక్తితో తన యసువులు ధారవోసిన శౌర్యమూర్తి, మహావీరుడు అగు మీ జనకుల ఋణమును మేమెట్లు తీర్చుకొనగల్గుదుము!.....ప్రభు పండరంగ సేనాపతీ! ధైర్య మవలంబింపుడు! పగతుర బరిమార్చుటకన్న, పగతీర్చుకొనుటకన్న, మీ ప్రియజనకులకు మీరును, మా శస్త్రాచార్యులకు మేమును ఋణవిమోచనము గావించుకొనుటకు మరియొకమార్గమును గానము! లెండు! వీరరక్తముతో దడిసిన మీ జనకపాదముల చేబూని ప్రతిన గొనుడు! పగతుర గుండియలు పగులునట్లు పెనుబొబ్బ వెట్టి సింహనాదము చేసి, వీర శంఖమును బూరించుడు. భిండివాలమును, శూలమును కరముల ధరించి కదనరంగమున అకొన్న మృగసింగము మాడ్కి—

పండరంగడు—(లేచి హస్తములు ముకుళించి, గంభీరస్వనముతో) దేవా! సమస్తభువనాశ్రయుడ!... మన్నింతురు గాక ఈయల్పబుద్ధిని. పండరంగడు సర్వదా స్వామికి భృత్యుడు. ప్రభువాక్యామృతము వర్షించి, నా దుర్భరదుఃఖము నుపశమింపజేసినది. అంతియేకాదు! మా ఏలినవారి వాక్యములు మా తండ్రిగారి ఋణముతో పాటు, నా స్వామిఋణమును గూడ దీర్ప ఉత్తేజన

మిచ్చుచున్నవి. దేవరవారు ఈసేవకునిపై జూపిన కరుణకు కృతజ్ఞుడను. కులవైరమును, జాతివైరమును దీర్చుకొనుటకంటె కర్తవ్య మింకొకటిలేదు ఈ తరుణమున! ఏలినవారు విజయసూచకమైన జయమంగళ శంఖమును బూరించి సింహనాదము చేయుడు. కదలుడు.

దేవా! వినయడిశర్మా! తామును శంఖమును బూరించుడు! సింహనాదము చేయుచు త్రిభువనాంకుశుని ఉత్తమాశ్వము నధిరోహింపజేసి ముందుకు దుమికింపుడు.

(పండరంగ సేనాపతియు, గుణగవిజయాదిత్యుడును తమ శంఖములను బూరించి అట్టహాసముతో సింహనాదము జేయుచు కదలుదురు)

మూడవ రంగము

[స్థలము : సోరణమట్టిసంగ్రామ రంగమున మరియొకచోట.

ప్రవేశము : మంత్రి వినయడిశర్మ, గుణగవిజయాదిత్యుడు.]

వినయడిశర్మ—మహాసేనాపతీ! పండరంగా! ఏమి యీ సంరంభము! ఏమి యీ కలవరము! ఓహో! ఏమి యీ ఆర్తనాదము!......ఏమిది! ఏమనుచున్నారు! ప్రభువు త్రిభువనాంకుశు డెక్కడనియా? ఏమనుచున్నారు యోధవరులు?—సచ్చమూపతి-యువరాజ విక్రమాదిత్యభూపతి-ఏమి-ధూర్తుడైన మంగిరాజాధమునిచేత హతుడయ్యెననియా! ఎంత కష్టము-ఎంతటి దుర్వార్త! అబ్బా!

గుణగవిజయాదిత్యుడు—విప్రోత్తమా! వింటిని దుఃఖవార్త! వింటిని పిడుగువంటి దుష్టవార్త! (దుఃఖించుచు)అబ్బా! దుఃఖము పొంగి పొరలి వచ్చుచున్నది. దుర్భరము! దుర్భరము!—ఒక్కగడియలోపల మరణించిరి, ఇద్దరు రాజపుత్రులు, స్వామిభక్తిపరాయణులు, శౌర్యప్రతాప మూర్తులు—హా! హతవిధీ! (దుఃఖించును.) మంత్రిసత్తమా! వేంగీయువమహారాజ పట్టమహిషికి ఈదుర్వార్త నెట్లు గొనిపోవువాడనయ్యో! ప్రియానుజ! సచ్చమూపతీ! సకలభువనవందితశౌర్యుడవైన నీకీ పరాభవము రాదగినది కాదోయి? (మరల దుఃఖించును.)

వినయడిశర్మ—సహజముగ ధీరులైన ప్రభువు లిట్లు వాపోవజనదు. రణరంగమున త్రిభువనాంకుశు డీవిధముగ ధృతివీడరాదు. ప్రభూ! పరాకు. శక్తిత్రయాలంకృతుడవు నీవు, మహాబలపరాక్రమసంపన్నుడ వీవు. స్వామి-పరాకు.

గుణగవిజయాదిత్యుడు—మంత్రీ! విప్రోత్తమా! (అర్ధోక్తిలో)

వినయడిశర్మ—ప్రభూ! పరచక్రరాముండవు, వరవరాహలాంఛనవీరమకరధ్వజుండవు, రణరంగశూద్రకుండవు! సమస్తభువనాశ్రయుండవు—దుఃఖమున మునిగి కర్తవ్యమును మరచి విహ్వలత నొందకు! స్వామి పరాకు!

గుణగవిజయాదిత్యుడు—పరమాప్తుడును, శక్తిత్రయాలంకృతుడును అగు మంత్రిశేఖరుని ఆదేశమును గ్రహించినాడను. కృతజ్ఞుడను. దుఃఖించుటకిది తరుణము గాదు—కాని, సోదరా! హా విక్రమాదిత్య చమూపతీ!

వినయడిశర్మ—స్వామీ! యుద్ధ మతితీవ్రముగ సాగుచున్నది. అపరాహ్ణము సమీపించుచున్నది స్వామీ! ఆలసించుట తగదు!

గుణగవిజయాదిత్యుడు—ఓహో! ఆంధ్రసేనాపతులార! వీరభటులార! ఆలకింపుడు. విజయాదిత్య మహారాజు ప్రతిన వినుడు. యువరాజవిక్రమాదిత్యుని, శౌర్యమూర్తిని, బాలుని ఒక్కనిజేసి, పగతురు పలువురు చుట్టుముట్టి, అన్యాయముగ జంపిన క్రూరకార్యమునకు పగబూని ప్రతీకారము సేయగలవాడు ఈ గుణగ విజయాదిత్యుడు.

ధర్మదారభట్టికముందు, ఈ త్రిభువనాంకుశుడు తన సోదరుని క్రూరముగ కూల్చిన మంగిరాజాధముని శిరము త్రుంచి కదనభూమిని కందుకక్రీడ సలుపగలవాడు. మంగిరాజు రణభూమిని విడచి పారిపోకుండుగాక! ఆంధ్రసేనానులు అప్రమత్తులై యుందురుగాక! —రణభూమిని వెన్నిచ్చి పాఱిమాచు ఆంధ్రవీరభటుని కుత్తుక బట్టి అక్కడనే ఛేదించి యమపురి కంపవలసినదని ప్రతివీరభటునికిని ఈ విక్రాంతచక్రాయుధుని ఆజ్ఞ! ఓహో! ఆంధ్రవీరపుంగవులార! ఆలకింపుడు.

మరియు, మంగిరాజు ఉత్తమాంగమునుండి స్రవించు వెచ్చని రక్తధారతోకాని ఈ విజయాదిత్యుడు తన తమ్ముడు విక్రమాదిత్యునకు తర్పణము విడువబోడు. ఓరీ మంగిపాతకా! ఈ బిరుదాంకభీముని కరవాలమునకు గురిగాకుండ భీరుడవై రణస్థలిని వీడి పారిపోయెదవు సుమా!

(సింహనాదము చేసి జయఘోషశంఖమును బూరించి నిష్క్రమించును.

మరికొంతసేపటికి—మరియొకతావున - ఆ రణరంగమునందే.)

ఒక వీర రాహుత్తుడు—ఆంధ్ర సేనాపతులు, వేంగివాహినీపతులు, పడవాళ్లు, నాయకులు, మన్నె నాయకులు, వీరరాహుత్తులు—అందరు మహా సంరంభముతో ఏమి పలుకుచున్నారు!

(వినుట అభినయించి)

ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము!—ఆనంద మానందము! ఎట్లు జరిగెను?—వీరవతంసుడు—మహామతి—మంత్రి వినయాదిశర్మ యాదేశ మెంత మహాద్భుతమైనది! —రాగోద్రేకమున—ధూర్తులైన సంకిలుడు, ఎట్టిఱుగంగడు, రాచమల్లుడు వెంటనంటి వచ్చుచుండ, కన్నర భూపాలుడు కంటికి రెప్పవోలె కాచుచుండ, వీరభటులనేకులు మంగిని పరివేష్టించి అతిభీకరముగ పోరు సలుపుచుండ! భళిరే! నృపతిమార్తాండుండు, నిరవద్యశౌర్యుండు, మా బిరుదాంకభీముండు విక్రమించినాడు. కార్చిచ్చువోలె శత్రువులు పన్నిన వ్యూహమును దహించునట్లు చొచ్చుకొనిపోయి, మంగిపాతకుని దుష్టశిరమును ఒక్క వ్రేటున తన కరవాలముతో ఖండించినాడు; కందుకక్రీడ సలిపినాడు - ఓహో ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము. రాష్ట్రకూట సేనానాయకులు తమతమ ప్రాణములపై ఆస వీడజాలక ఎక్కడివా రక్కడనే అంతర్ధానమగుచున్నారు. ఆశ్చర్యము! అహో! ఏమి! మా ఆంధ్రవీరుల వీరవిహారము! మాకే అఖండవిజయము.

పండరంగడు—(అశ్వారూఢుడై ప్రవేశించి) ఆంధ్రవాహినీ పతులార! వీరభటులార! విజయ సూచకములయిన శంఖారావములు గావింపుడు—జయ వెట్టుడు. వెన్నిచ్చిపాఱు పగతుర భటులను పొల్పుడు. (అట్టహాసముతో) తిలకింపుడు! తిలకింపుడు - ఆనంక-విజయలక్ష్మి, వీరలక్ష్మి, శౌర్యలక్ష్మి సమాలింగితుడై విక్రాంత చక్రాయుధుడు భీకరమూర్తియై వెలుగొందుచున్నాడు. వీర మకరధ్వజుడై దర్శనీయుడై యున్నాడు. భళిరే! కన్నులపండువుగ, మంత్రి పుంగవుడు వినయశిశర్మ సారథియై రథము నడుపుచుండ మా విజయాదిత్య మహారాజాధిరాజు రథారూఢుడై యీ దెసకే వచ్చుచున్నాడు. ఆటోపమున పగదీర్చుకొని వచ్చు ప్రతాపమూర్తికి, భువనకందర్పునకు, విజయాదిత్య భూపతికి, ఆంధ్రోర్వీశునకు జయవెట్టుడు—జయవెట్టుడు.

(అంతట జయజయధ్వనులు, విజయశంఖారావములు, మంగళ కాహళధ్వనులు చెలరేగును)

నాల్గవ రంగము

[మాన్యఖేట నగరము-రాజప్రాసాదమున అంతఃపురోద్యానవనము.

రాష్ట్రకూటులకును, చాళుక్యులకును నడుమ చెలరేగుచున్న వైరానలమును ఆర్పి, ఎట్టయిన స్నేహమును, బంధుత్వమును పెంపొందించు తలంపుతో గుణగవిజయాదిత్యుడు, ప్రాతపగలను మరచి, ఆక్రమించుకున్న ఆంధ్రమండల భాగములను వేంగీసుని వశము చేయవలసినదని యువరాజు చాళుక్యభీముని మాన్యఖేటమునకు రాయబారిగా నంపెను. యువరాజునకు వినయశిశర్మ సహాయకుడుగా జనెను. రాయబారము తుదకు నిష్ఫలమయ్యెను.

రాయబారము జరుగుచున్న ఆ దినములలో రాష్ట్రకూట రాజకన్య, కృష్ణవల్లభుని తనయ, చాళుక్య భీమకుమారునిపై వలపు నిలిపెను.

ప్రవేశము రాకుమారి నిరుపమ—వీణ పలికించుచు పాడుచుండును]

రాగము—మధ్యమావతి

సారసాక్షికి నీపైన చాల మమత గదర!
చారుచాళుక్యభీమ! చాన నేలుకొనర!
నీ మనసు తెలియలేక నీమీద నిలిపె వలపు

ప్రేమతోడ మనసు దెలిసి పుణ్యము గట్టుకొనర ;
తామసంబు చేయనేల! దక్కును రమణి నీకు!
ఏమని తెలిపేవుర? కామించి వచ్చిన కాంత
కిపుడు!
రాక రాక మాయింటికి రమణుడ! వచ్చితివి గదర!
ఏక చిత్తమున ఇంతిని వరించి ఏలుకొనర!
చారుభీమ!

చెలి—

కులమున గుణమున రూపున
నిల నిక కన్య నిరుపమవంటి కన్నెలు గలరే?
చెలువకు నీవే తగుదువు
తలపగ నీయింతి నీకె తగును నరేంద్రా!

చాళుక్యభీముడు—రాజకుమారీ !

నిరుపమ—ప్రభూ !

చాళుక్యభీముడు—రాజకుమారీ ! నీవు శత్రు రాజకన్యకవు. నీతోడ మాకు చనవు చెల్లగు.

నిరుపమ—ప్రభూ ! ఈ తరుణి శత్రురాజకన్యక గావచ్చును, కాని మీపాదసేవ వాంఛించుచున్నది.

చాళుక్యభీముడు—బాలా ! వేంగీశ్వరుని పను పున నడుపవచ్చిన మా రాయబారప్రయత్నము నిష్ఫలమైనది. ఇక నే మిచ్చట ఒక ముహూర్తమైనను తడయరాదు. పోవలయు మా భూమికి తిరిగి, తత్క్షణము !

నిరుపమ—(దుఃఖించుచు) తాత—వృద్ధరాజు తృష్ణాతంతునిబద్ధబద్ధుడై, మాత్సర్యముతో మీ కిపుడు ఎగ్గు తలపెట్టుచున్నాడు. దుర్యోధనునివలె మా తండ్రియు, రాధేయునివలె మామ సంకిలుడును దుష్టబుద్ధులై వేంగీయువమహారాజును నిస్సహాయుని జేసి బంధించి చెఱవెట్టదలచియున్నారు ! ప్రభూ ! ఈ దుర్దశ వాటిల్లకుండ మాన్యఖేటమును విడచి వడిగ చనవలయు చాళుక్యరాజకుమారుడు.

చాళుక్యభీముడు—రాజకుమారీ ! అ మోఘ కర్షుడు దుష్టాత్ముడై తలపెట్టిన క్రూరకార్యము మాకును తెలియవచ్చెను, ఆప్తులయినవారివలన. తాతయు, మామయు ద్రోహబుద్ధితో నున్నచో, ఈ కుమారభీముడు నిస్సంశయముగా ద్రోహార్జునుడు కాగలడు.

నిరుపమ—బావా ! మీ హృదయ మింకను ప్రసన్నము కాలేదు—నే నెంత నిర్భాగ్యురాలను ! బావా ! మీ ప్రాణరక్షణకై మిమ్ముల నీరాష్ట్రకూట రాజధానిని వీడిపొమ్మనవలసివచ్చినది. కాని నాప్రాణ రక్షణకై మిమ్ములను ఇచ్చటనే నిలుపుమని నా మనసు కోర్కెతో నలిగిపోవుచున్నది.

(నేపథ్యమున సంరంభము. సింహనాదములు' కేకలు, ఆయుధముల ఒరపిడిశబ్దములు. అంతట వీర భటుడు సాయుధుడై ప్రవేశించును.)

వీ. భటుడు—అల్లదే ! కుమారచాళుక్య భీమ నృపాలుడు-కులకవ్యాఘ్రమానవుడు-పట్టుడు. పట్టి తల గోయుడు.

సంకిలుడు—ఓరీ ! మూర్ఖుడా ! ఏమను చున్నావు ! నీవు తలపెట్టినది ద్రోహకార్యము. రాయబారియై వచ్చిన రాజకుమారుని నిర్హేతుకముగ అంతఃపురమునందు వధించుట పాపకార్యము.

వీరభటుడు మరియొకడు—వేంగీ యువరాజు కరవాలము ధరించి, కొదమసింగమువలె మీదికి ఉఱుకు చున్నాడు. ఎదుర్కొనజాల మా కుమారవీరుని.

సంకిలుడు—భీరువులై పారజూచెద రేల ఈ భటులు ! చుట్టుముట్టుడు. బంధింపుడు, బంధింపుడు!

(తెరలోనుండి సింహనాదము వినబడును.)

వీరభటులార ! నిలుడు, నిలుండు ! కుమార భీముని నెల్లరు నొక్కసారి ఎదుర్కొనుడు—పారి పోవుటకు ఉంకించుచున్నాడు అతడు.

కృష్ణవల్లభుడు—చాళుక్య పాతకుని చుట్టుముట్టుడు. శరపరంపరలచే వాని మేను నొవ్వజేయుడు —ఓహో ఏమి ఈ కుమారవీరుని పరాక్రమము!— వీరభటులార! అందరు గూడి ఒక్కపరి కుమారునిమీది కురికి నిరాయుధుని జేసి బంధింపుడు- బంధింపుడు.

(తెరలో—"ఓరోరి పిరికిపందలార! మీ రెంత ద్రోహులు- అధర్మయుద్ధము మీరు సాగించునది."

ఒక ఆక్రందనము వినబడును. తరువాత కొన్ని ముహూర్తముల కాలము అంతయు నిశ్శబ్దము)

వీరభటుడు—వీరభటులార! చాళుక్యుల కేతువు గాయపడి మూర్ఛనొందినాడు. అతని గాయములకు చికిత్స గావింపవలయు; గోనిపాం డాతని శీఘ్రము-సేదదేరక మునుపు.

(ఆ నాటి రేయి)

నిరుపమ—తండ్రియు, మామయు క్రూరులై, నా హృదయేశ్వరుని-మూర్ఛిల్లినవానిని బంధించి కొనిపోయి చెఱయం దుంచినారు. నా పతి గాయములవలన ఎంతబాధ నొందుచున్నాడో గదా! హా! ఎంతకష్టము! (దుఃఖించును)

ముఖారి రాగము

నామనసు నీ మనసు ప్రేమ నిండియుండగ
ఏమేమొ కడగండ్ల పాలయితివే నావారి వలన
ఎద గరిగి నామాట యించుకైన ఎంచరైరి
ముదితరో వాని యిందు తోడితెమ్మని వేడితి
అటువంటివాని కిల్లాలుగాని
యిటువంటి జన్మ మెందులకు?

(తెరలో కోలాహలము)

సంకిలుడు—అమాయికపు హారిణి వేటకాండ్ర యుచ్చులలో జిక్కినది—కులపాంసుల ఈ రాజకన్య. కన్నరవల్లభుని గారాబుపట్టియని వెఱవక ఆ ద్రోహిని, నిరుపమను బంధించి చెఱయందుంచుడు. చెలికత్తెల నెవ్వరి నటు చేరనీయవలదు. అప్రమత్తులై యుండవల యును. ఇది రాష్ట్రకూట కులస్వాముల ఆజ్ఞ!

నిరుపమ—హా! (అని ఆక్రందనము)

ఐదవ రంగము

[బెజవాడనగరమున - నగరులో-అంతఃపురము-మహారాజమాత శీలమహాదేవి-వృద్ధదాసి మంగళ.]

వృద్ధదాసి—పరమభట్టారికా! పరాకు. పరమేశ్వరుడు శ్రీ విజయాదిత్యమహారాజాధిరాజు ఏలినవారి దర్శనార్థము వత్తురని వృద్ధకంచుకి తెలిపినాడు. వచ్చువేళ యైనది.

శీలమహాదేవి—బాలుని - భీముని రాయబార ప్రయత్నము నిష్ఫలమైనట్లేకదా!

వృద్ధదాసి—నిష్ఫలమే కాదు! మహారాజజననీ! అవమానకరముగాకూడ పరిణమించినది. కుమారభీముని, ద్రోహులై తాతయు, మామయు బంధించి చెఱ బెట్టినారు.

శీలమహాదేవి—కన్నరు డెంత క్రూరుడైనాడు! మంత్రి వినయాదిశర్మ తిరిగివచ్చినారుగదా!

వృద్ధదాసి—వచ్చినారు. ప్రాణోపద్రవపరిస్థితులనుండి తప్పించుకొనివచ్చినారు.

శీలమహాదేవి—మంత్రిపుంగవులనుగూడ బంధింప దలపడిరిగాబోలు దుష్టాత్ములు!

వృద్ధదాసి—మహారాజపత్నీ! అవధరింపుడు! ఆకథ యిట్లు జరిగెను-కుమారభీముని బందిగాబట్టుకొనుటలో నిమగ్నులైన కన్నర సంకిలాదులు కొంత ఏమరియుండిరి. మంత్రియు తనకును, ఆయుష్మంతునికిని ఏమయిన విపత్తు రాగలదని ముందుగా గ్రహించి, తన పరివారమును రెండుగా విభజించి ఒక దానిని కుమారునికి అంగరక్షగా నిలిపి, రెండవదానిని తనకు తోడుగా నుంచుకొని, యెందులకైనను మంచిదని తలచి ప్రస్థాన ముహూర్తమునకు కొన్ని గడియలు ముందుగనే మాన్యఖేటమును విడచి పయనమయ్యెను. ఇది కన్నరాగులకెవ్వరికి తెలియదు.

శీలమహాదేవి—ఈపన్నాహ మంతయు కుమారభీమునికి దెలిసియుండెనా?

వృద్ధదాసి—తెలియును. భీమకుమారు డంతకు ముందే సర్వసన్నద్ధుడై, నాగు వెన్నెలకేలియ యని తన ప్రాసాదముచెంత నున్న నందనవనమునందు విహరింప బోయెను. ఒంటరిగ-నర్మసఖుడుగూడ వెంటరాకుండ.

శీలమహాదేవి—బిడ్డా! నీవు చేసినది నిక్కముగ అవిచారమైనది సుమా.— పిదప నేమి జరిగెను?

వృద్ధదాసి—ఆ విధముగా కొంతవఱకు - అమాత్యుని అప్రమత్తతవలన-పగతుర పన్నాగములు నిష్ఫలమయ్యెను. రాష్ట్రకూటరాజధాని విడిచిన నాల్గవదినమున

జరిగిన ద్రోహము నంతయు వినయాదిశర్మ విశ్వసనీయులైన వృద్ధచారులవలన దెలిసికొనగల్గెను.

శీలమహాదేవి—దురాత్ముడైన అమోఘవర్షుడు ఆయుష్మంతుని కేమయిన ఎగ్గు తలపెట్టడుగదా! తరువాత! తరువాత!

వృద్ధదాసి—మాన్యఖేటమునందు జరుగుచున్న వృత్తాంతములను ఎప్పటికప్పుడు బెజవాడకు చేర్పవలసినదని మంత్రి చారులను నియమించినాడు.

శీలమహాదేవి—నాకుజూడ కుమారభీముని చెఱ విముక్తిని చేయుట అవశ్యకర్తవ్యమని తోచుచున్నది. కాని—

వృద్ధదాసి—ఆయుష్మంతుడైన మహారాజు తల్లిగారి దర్శనార్థము వేచియున్నారు.

శీలమహాదేవి—అవశ్యము ప్రవేశపెట్టుము.

గుణగవిజయాదిత్యుడు—(ప్రవేశించి)అమ్మగారి శ్రీపాదపద్మములకు బెజయుడిదే సాష్టాంగ నమస్కారము నాచరించుచున్నాడు. (సాష్టాంగముగ ప్రణమిల్లును)

శీలమహాదేవి—బిడ్డా! ఆయుష్మంతుడా! నీ మనోభీష్టము సిద్ధించుగాక!

గుణగ విజయాదిత్యుడు—పూజ్యులైన తల్లిగారి ఆశీర్వచనప్రభావముచేత! అమ్మా, నన్నిపు డొక సంకటమైన సంశయము వేధించుచున్నది. కర్తవ్యమును నిర్ణయింపజాలక అమ్మగారిని ఆశ్రయింపవచ్చినాను.

శీలమహాదేవి—మంత్రియు, ప్రెగ్గడయు నేమని యుపదేశించుచున్నారు?

గుణగ విజయాదిత్యుడు—వారు, ముందుగా రాజనీతిజ్ఞులైన మహారాజమాతయొక్క అభిప్రాయమును దెలుసుకొనగోరుచున్నారు. సమరసన్నాహముతో మనము రట్టపాటిమీదికి జైత్రయాత్ర వెడలితిమో, దుష్టాత్ముడైన వృద్ధరాజుకు ఏమి దుర్బుద్ధి వొడమునో యని భయపడుచున్నారు.

శీలమహాదేవి—ఊఁ.

గుణగ విజయాదిత్యుడు—"మాతోడ వైరము పెంచుకొని మామీదికి యుద్ధము దలపెట్టివచ్చితిరో—మీ యువరాజకుమారుడు మా వీటిలో బందియై యున్నాడని మరువకుందురుగాక." యని సందేశ మంపినాడు ధూర్తుడు కన్నరుడు.

శీలమహాదేవి—(కోపముతో) ఏమేమి? పగబూని రట్టేశుని శిక్షింపబోయినచో, ఆ శర్వరాజాధముడు కుమారునికి కీడు వాటింతురనియా నీభయము? భీరుడా!

గుణగ విజయాదిత్యుడు—అమ్మా! మీగర్భమున జనించిన ఈ బెజయుడు భీరువు గాడు-కుమార చాళుక్యభీముని భద్రస్థితికి ప్రాకులాడుచున్నాడు.

శీలమహాదేవి—రాచపుట్టువుబుట్టిన నీకు, శక్తిధర ప్రసాదమున జనించిన నీకు-ఈవిధముగ సంశయమును, వెఱపును ఎట్లు కలుగుచున్నవయ్యా!

గుణగ విజయాదిత్యుడు—అమ్మా! సాహస విక్రమశౌర్యములు కలవై, బెజయుడిట్లు పలుకుటలేదు.

శీలమహాదేవి—బెజయుడా! విగతభర్తృకయై దుఃఖమున మునిగియున్న యువరాజవిక్రమాదిత్యుని పట్టమహిషికి పరాభవాగ్ని తల్లడమందజేయుదే! కాల్పదే! బెజయుడ! కుమారభీముని శత్రుహస్తగత మొనరించి ఇక వేంగాంబికకు దుఃఖోపశమన మెట్లు చేయదలచితి వయ్యా?

గుణగ విజయాదిత్యుడు—(ఊఱకుండును)

శీలమహాదేవి—పలుకవేమి? బెజయుడ! వింగవిల్లి మహారణరంగమున నీతండ్రిని క్రూరముగ బరిమార్చిన విషము నీ కేల రోషమును బుట్టింపదోయి? పగదీర్పకొన బుద్ధివొడమ దేల నీకు? ప్రతీకారము చేయజాలని నీమగటిమి కాల్పనే? రట్టేశు డాక్రమించుకొనిన అంధ్రసీమలను మరల బలిమివాటించి లాగుకొనుటకు పౌరుషమైన లేదు నీకు!

గుణగ విజయాదిత్యుడు—(ఊఱకుండును)

శీలమహాదేవి—ఊఱకుండదవేల! ద్రోహియైన మల్ల నిగూడ తమ్ముడని యుపేక్షింతువేమొ!

గుణగ విజయాదిత్యుడు—(ఊఱకుండును)

శీలమహాదేవి—అయిన ఉపేక్షింతువా? శిలా ప్రతిమవలె ఊరకుందువా నిర్వీర్యుఁడవై ?

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—అమ్మా! ఒకవంక తమ్ముఁడు ద్రోహియై శత్రువుల నాశ్రయించి యున్నాఁడు. వేరొకవంక సోదరతనూభవుఁడు శత్రువులచే జిక్కియున్నాఁడు బందియై—

శీలమహాదేవి—కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకొనఁ జాలని మందబుద్ధివో నీవు-కులనైరము దీర్చ గుండెసాహసము లేదా నీగుండెలో ?

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—అమ్మా! మీకు విక్రముఁడెట్టి తనయుఁడో, మల్లుఁడుగూడ నట్టి తనూభవుఁడేగదా ?

శీలమహాదేవి—విక్రమాదిత్యుఁడును, మల్లుఁడును నీకు సమానమైన సోదరులైనచో గావచ్చును; క్షత్రియాంగననైన నాకు వారిరువురియందును సమానపుత్రప్రేమ లేదు. స్వామిద్రోహము, దేశద్రోహము, అన్నిటికన్న దుర్భరమైన మాతృద్రోహమును తలపెట్టిన అధముని, పాతకిని, కూళను కుమారుఁడని ప్రేమింపఁజాలను. అట్టివానిని క్షమింపఁజాలను. తన వంశమును, తన యేలికను, తన దేశమును పారతంత్ర్యమున బడద్రోసి, అవమానమును సంఘటిల్లఁజేసిన నీచుఁడు, స్వార్థపరుఁడైన దుర్మతి నాకు కొడుకును గాఁడు; నీకు సోదరుఁడును గాఁడు. మల్లుఁడు కుంతవ్యుఁడు గాఁడు. వాఁడు మనకు పగవాఁడైనాఁడు. పగతురపాదముల నాశ్రయించిన హీనుని చాళుక్యరాజకులలక్ష్మి సహింపదు. ఇక్కడ పుత్రస్నేహమునకు నలుసంతైన తావులేదు.

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—అమ్మా! ఇట్టి వింత వచనములు తమ నోటివెంట వెడలునని నేను ఊహింపలేకున్నాను.

శీలమహాదేవి—విఖ్యాతసాహసుఁడైన కలివిష్ణువర్ధన మహారాజుల పట్టమహిషి, శక్తిత్రయప్రభావుఁడైన విజయాదిత్యుని తల్లి వీరపత్నియని, వీరమాతయని గర్వించును. గుణగ! మల్లునివంటి కులద్రోహిని గన్నది ఈ శీలముగాదు. ఆ కులపాంసువు ఈ చాళుక్యరాజకులపవిత్రస్తన్యమును త్రాగలేదు.

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—తల్లీ! మీ వాక్యములను నేను వినఁజాలకున్నాను.

శీలమహాదేవి—వినలేకున్నచో - విజయుఁడా, వేంగీమహీరాజ్యమును నీ తమ్ముఁడు హైహయునికి, నృపకామునికి పట్టముగట్టి, ఎందేని పొమ్ము! ఆ పంద నీ మామ అమోఘవర్షునివలె, అసమర్థుఁడవు గావున, రాజ్యమును త్యజించి, మునివృత్తి బూని, మఠమునందు ప్రవేశింపుము. — వేంగీ త్యాగసింహాసనముపై కూర్చుండుటకు అర్హత లేదు నీకు.

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—అమ్మా! అమ్మా!

శీలమహాదేవి—నీకు విక్రమసాహసములు లేవు! కుమారభీముని చెఱవిముక్తుని జేసి రాజచాళుక్యకులప్రతిష్ఠలు నిలుపఁజాలని అసమర్థుఁడవు నీవు. తెలియును నాకు! పతివిహీనయై పసదూలి అవమానమును భరింపఁజాలక శోకసముద్రమున మునిగియున్న వేంగాంబికకు-యువరాజపట్టమహిషికి దుఃఖోపశమనముకూడ చేయఁజాలని నిర్భాగ్యుఁడవు. శౌర్యహీనుఁడవు. ప్రతిహతప్రతాపుఁడవు నీవు!

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—తల్లీ! నీవు వీరపత్నివి-వీరమాతవు—తల్లీ!

శీలమహాదేవి—విజయుఁడా! నీ సాహసవిక్రమములు, నీ శౌర్యప్రతాపములు, నీ బాహుబలము, నీ శస్త్రాస్త్రవిద్యలు, నీ రణకౌశలము-అన్నియు నిరర్థకములు.

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—అమ్మా!

శీలమహాదేవి—విజయా! నీరాజనీతిమర్మజ్ఞత వ్యర్థమైనది! అమోఘవర్ష మహారాజు వట్టి భీరువు. కన్నరుఁడు దుష్టాత్ముఁడు. శంకిలుని యుపదేశమున, ముందు వెనుకల నారయక కుమారభీముని చెఱవెట్టినారేగాని, వారతని శిగపూలనుగూడ వాడనీయఁజాలరు! రాష్ట్రకూటకులస్వామికి అంతటి ధైర్యసాహసములు లేవు. మంత్రి పురుషోత్తముని యాదేశమును వారు పాటించియుందురు. విజయా! సాహసాంకుఁడవు గమ్ము! జైత్రయాత్ర వెడలుము బలముల గూర్చుకొని. విజిగీషుఁడై వేంగికి మరల మహావైభవదర్పములతో మరలి రాగలవు.

గుణగ విజయాదిత్యుఁడు—తల్లిగారి ఆశీర్వచనము అమోఘమై ఫలించునుగాక-అమ్మా! మీ యాజ్ఞ.

శీలమహాదేవి—శ్రీఘుంబ ప్రస్థానభేరి మ్రోగించునట్లు ఆనతిమ్ము.

(సశేషము)

సంచలనం

"ప్రో. శా"

విశ్వశుభంకర విధ్యుక్త హోమ ధూమాబ్దవియత్తల మైనయపుడు
తృప్తవైశ్వానర దేదీప్యమాన శిఖాపవిత్రమహస్సు కలిగినపుడు
సచ్ఛాత్ర సువిమల స్వరనిర్గతోద్గీత వేదగానమ్ము విన్పించినపుడు
విన్యస్త హస్తార్ఘ్య వేళాకృతస్నాన సంధ్యాజపాధర్మసంధియపుడు
నిత్యహోమేంధనోద్యోగ నియత శిష్య-పాళి కాననాంతర మేగవలసినపుడు
లలిత లలితమ్ముగా మధురమధురమ్ము-గాగ సూర్యోదయమ్ము సంఘటితమయ్యె!

ఆ ప్రాతర్మృదుకాంతిలో జలకమై ఆమగ్నలజ్జాకళా
భిప్రాయాత్తవిముగ్ధ యౌవన మనఃప్రేమమ్ముతో నామె ది
వ్యాప్రాయమ్మున కూలమెక్కెనది నవ్యస్వచ్ఛతారుణ్యరే
ఖాప్రాశ్లిష్టమనోహరాంగక రహః క్రాంతిప్రభాపుంజమై.

తడిసిపోయినయట్టి తరుణిపయ్యెద చూచుకమ్ముల బలిమితో ఘర్షణపడె
మృదుపాదముల నది కదలనీయదు చీరె జీరాడి జీరాడి చిక్కుపెట్టె
తడిసిన తలకట్టు తనచేతి సవరింపులకె విననట్లుగా కొకిబికిపడె
ఆశ్లేషకోష్ణతకైన శరీరమ్ము స్నానశైత్యమ్ము ననాదరించె
నిత్యకర్మలలో నామె నియతిమీద-యౌవన మ్మొక్కపెట్టుగా నడ్డుపడియె
ఆమె గౌతమమునిపత్ని ఆకుటీర-మందు సౌందర్యదేవతయౌ అహల్య.

ఎందఱు స్వఃకళాయువతు లీమునిపత్నికి లాస్యమిచ్చిరో
ఎందఱు మేనకల్ నడకయే యొక నాట్యముసేత నేర్పిరో
ఎందఱు రంభ లీతరుణి కేమసృణప్రణయాత్ము లిచ్చిరో
అందము లీమె వాఙ్విధికి మైనవి కా వవి అన్యసృష్టముల్.

ఆమె నవ్విన నవ్వులో అమరసుధలు-ఆమెపలికిన పలుకులో అమరకృతులు
ఆమెనడచిన నడకలో అమరగతులు-శాపదష్టాప్సరఃకన్య తోపజేయు.

ఆ తళుక్కుజూపులో యామినీప్రియశీతకిరణాల మించెను విరహవహ్ని
ఆ లౌల్యవేణిలో లేలిహానము నై గనిగ్యమ్ము మించెను నిస్తులతయు

ఆ సూక్ష్మకటిలోన హర్యక్షసౌందర్యమును మించిపోయెను నునుపుదనము
ఆ శ్రోణియుగములో అధికసైకతభూములకు మించినది విశాలక్రమమ్ము
ఆ మృదులపాదములలోన నమరిన్నయది-పద్మసౌందర్యమును క్రిందుపరచు మెఱుగు
ప్రకృతికి నవకమ్మును దిద్దవచ్చునామె-ప్రకృతిలో కట్టుబడినది వక్రజగతి.
ఆమె తటిల్లత ఆమె మ-హోమసృణమహేంద్రచాప మామె గిరిఝరీ
కోమల ఆమె పరిసరము-లామెకతమ్మున సొబంగు నందినవేమో.

మౌనినాథుడు గౌతము డానతినిడె-ప్రాతరర్చనకై శుభ్రవారి దేర
తాను శౌచమ్ముకోసమై స్నానమాడి-వీకగల యౌవనము దాచలేకపోయె.

అత డెన్నాళ్ళుగ వేచెనో కనియెనో ఆ నవ్యలావణ్యభూ
షితమూర్తిన్ తలపోసెనో కలగెనో చిత్తమ్ము తత్సుందరీ
మతవిజ్ఞానముకోసమై వలచెనో స్పందించెనో బుద్ధి ని
ర్గతమోహప్రభచే, మహేంద్రు డత డర్చ్యస్వర్గధాత్రీపుడున్.

ఆమె తనువు కమండలువందు నీరు-నించి మోహనమ్ముగ లేచి నిలువబడియె
అతని నేత్రమ్ము లామెదృక్తతికి నియమి-తములయస్వాంతసదృశము లమలములుగ.

యౌవన మామె నాతని కటాక్షపరీక్షకు నిల్వబెట్టె, తా
నావివిధప్రభాత్తమునినాథుని పత్ని, అతండో నిత్యసు
శ్రీవరణీయ యౌవన విశిష్ట మహిమ్నుడు, తా నహల్య, ఆ
దేవుడె యింద్రుడౌ నెదురుతెన్నులు చూచుటో నిగ్రహించుటో?

ప్రతిఫలం

[కథానిక]

= 'జమదగ్ని' =

లెక్కల మాస్టారు వస్తున్నారు!

ఏ కుర్రాడూ బైటికి వచ్చి తొంగిచూడలేదు. లోపల్లోపల గుసగుసలుకూడా ఏమీ లేవు. అందరూ ఎవరిచోట్లల్లో వారు కూర్చుని పుస్తకాలు తెరిచి సిద్ధంగా ఉన్నారు.

అప్పుడే మాస్టారు రానే వచ్చారు.

ఎదురుగుండా హోమ్‌వర్కు పుస్తకాలు పేర్చి పెట్టి ఉన్నాయి. ఆయన వాటిని చూడడంతో కాలక్షేపం చెయ్యలేదు.

'చెయ్యనివాళ్లు ఎవరు?' అని ప్రశ్న వేశారు.

సమాధానంగా ఇద్దరు నిలబడ్డారు. ఒకడు శ్రీమన్నారాయణ, రెండవవాడు గౌడ. వాళ్ళిద్దరూ మామూలుగా చెయ్యనివాళ్లే! తెలివితేటలకు తక్కువా అంటే ఏమీ కాదు. కాని చెయ్యకపోవడానికి పట్టి బద్ధకమే కారణం. ఈ విషయం వాళ్లకూ తెలుసు, ఆయనకూ తెలుసు. అయినా ఆయనకు కోపంరాలేదు.

చేసినవాళ్ళవంక చూసి 'మీలో ఎవరికైనా సందేహాలున్నాయా?' అన్నారు మాస్టారు.

ఎవ్వరూ లేచి నిలబడలేదు.

'అయితే ఈ లెక్క వేసుకుని చెయ్యండి' అని బోర్డు మీద ఒక లెక్క వ్రాశారు. అందరూ వేసుకుంటున్నారు. నిలబడిఉన్న శ్రీమన్నారాయణా, గౌడా మాత్రం ఒకరితో ఒకరు కీచులాడుకుంటున్నారు.

మాస్టారు క్లాసువంక తిరిగిచూచారు. ఇంకెవరికైనా అయితే కోపం వచ్చేదే! ఆయన మాత్రం శ్రీమన్నారాయణను పిలిచి లెక్క చదవమన్నారు. అతను చదివాడు.

'మనం ఏం కనుక్కోవాలి ఇందులో?'

'అన్నరు కనుక్కోవాలి సార్'

ఈ ముక్క అని ఒక్కమాటు శ్రీమన్నారాయణ క్లాసువంక చూచాడు. అందరూ నవ్వుతారను కున్నాడు పాపం! కాని వాళ్ళంతా లెక్క చేసుకుంటున్నారు. ఒక్క గౌడ మాత్రం వాడన్న మాటకు నవ్వుకుంటున్నాడు.

'ఏమోయ్! అంతేనా గౌడా?' అన్నారు మాస్టారు.

గౌడకు శ్రద్ధ లేకపోయినా భయమూ, భక్తి ఎక్కువ. 'కాదు సార్! వైశాల్యం కనుక్కోవాలండీ' అన్నాడు.

'దేని వైశాల్యం?'

'భూమి వైశాల్యం సార్'

'ఎటువంటి భూమి?'

'దీర్ఘ చతురస్రాకారపు భూమి సార్'

'ఏమోయ్! శ్రీమన్నారాయణా! నువ్వేమంటావ్? ఇదేనా కనుక్కోవాలిసింది?'

శ్రీమన్నారాయణ తెల్లమొహం వేశాడు. తెలియకకాదు. క్లాసు అంతా కాకపోయినా గౌడ కూడా తనతో కలిసి రాలేదని. అయితే ఏం చెయ్యగలడు?

'అవునండీ సార్!' అన్నాడు.

'లెక్కలో మనకు ఏమేమి ఇచ్చారు?'

'వైశాల్యం ఇచ్చారండి!'

'దేని వైశాల్యం?'

'భూమి వైశాల్యం ఇచ్చారండి'

'ఇంకా ఏమిచ్చారు?'

'పొడుగు ఇచ్చారండి!'

'అసలు ఇటువంటి భూమియొక్క వైశాల్యం ఏం చేస్తే వస్తుంది?' అన్నారు ఎదురుగుండా ఉన్న బల్ల చూపిస్తూ మాస్టారు.

'పొడుగునూ, వెడల్పునూ ఒకదానిచేత ఒకటి హెచ్చువేస్తే వస్తుందండి'

'కాబట్టి పొడుగూ, వైశాల్యమూ ఇచ్చినప్పుడు వెడల్పు కనుక్కోవాలంటే ఏం చెయ్యాలి?'

'వైశాల్యాన్ని పొడుగుచేత భాగించాలండి'

'ఇచ్చిన వైశాల్య మెంత?'

'ఇరవై అయిదు'

ఇప్పటికి క్లాసులో అందరూ లెక్క చేసేశారు.

శ్రీమన్నారాయణ చెప్పిన సమాధానానికి అంద రికీ నవ్వువచ్చింది. కాని పైకి ఎవ్వరూ నవ్వలేదు.

'ఇరవై అయిదేమిటి?'

'మైళ్లు అండి'

ఈమాటు క్లాసు నవ్వు ఆపుకోలేకపోయింది.

'ఈ ఇరవై అయిదు మైళ్లు ఏమిటి?'

'వైశాల్యమండి!'

'వైశాల్యం పట్టి మైళ్లల్లో ఉంటుందా?'

ఇప్పటికి తెలిసింది శ్రీమన్నారాయణకు క్లాసు అంతా ఎందుకు నవ్వుకుంటున్నారో!

వాలిక కరుమకొని 'ఇరవై అయిదు చదరపు మైళ్లండి' అన్నాడు.

'పొడుగు ఎంత?'

'ఆరుమైళ్ళ రెండుఫర్లాంగు లండి'

'అయితే ఏం చెయ్యాలి?'

శ్రీమన్నారాయణకు పౌరుషం వచ్చేసింది ఎందు కిట్లా ప్రతిదానికీ ప్రశ్న వేస్తాడని. ఈసారి తప్పు చెప్పకూడ దనుకున్నాడు. క్లాసుకీ, మాస్టారికీ కూడా తన తెలివితేటలు చూపించా లనుకున్నాడు. ఆలో చించాడు.

కానీ పుంది 'వైశాల్యాన్ని చదరపుఫర్లాంగుల లోకి మార్చుకుని పొడుగునుకూడా ఫర్లాంగులలోకి మార్చి ఆవచ్చిన పొడుగుచేత వచ్చిన వైశాల్యాన్ని భాగిస్తే వెడల్పు ఎన్నిఫర్లాంగులో తేల్తుందండి.'

'ఏరా అంతేనా గౌడా?'

'అవునండీ!'

'అయితే ఇద్దరూ చకచకా చేసి చూపించండి' అని వీళ్లతో చెప్పి,మాస్టారు బోర్డుమీద మరొక లెక్క వేసి మిగతావాళ్లని చెయ్యమన్నారు.

ఆయన క్లాసువంక తిరగడంతోటే శ్రీమన్నారా యణ కూర్చునిఉన్నవాడు అమాంతం గానుంచున్నాడు.

ఈ మాటు మాస్టారికి కోపం వచ్చింది. కాని ఆయన తమాయించుకుని 'ఏరా గౌడా! నువ్వు కూర్చుని లెక్కచేసి చూపించరా' అన్నాడు.

శ్రీమన్నారాయణకు పట్టరాని ఉక్రోశం వచ్చింది. గౌడ తల వంచుకుని నవ్వుతూ లెక్క చేస్తున్నాడు.

శ్రీమన్నారాయణఆలోచన అంతా లెక్కమీద లేదు. ఈ మాస్టార్ని తిరిగి అవమానంచెయ్యటం మెల్లాగా అని అతని బుఱ్ఱ లెక్కలేనన్ని పన్నాగాలు పన్న తోంది.

క్లాసులో మిగతావాళ్లు చాలామంది రెండోలెక్క చేసేశారు. కొందరికి సందేహాలు వస్తే ఆ సందేహాలు పోగొట్టేందుకు అనవైన ప్రశ్నలు వేసి వాళ్లచేతనే సమాధానాలు చెప్పించారు మాస్టారు. శ్రీమన్నారాయణ బుఱ్ఱలో ఇవేవీ దూరడమే లేదు. గౌడమాత్రం మొదటి లెక్క చేసి మాస్టారిదగ్గరకు వచ్చాడు. ఆ లెక్క చేసిన విధానం చూసి మాస్టారు చాలా సంతోషించారు. 'గౌడా! నీకు లెక్కల్లో ఫస్టుమార్కు వస్తుంది. నువ్వు కొంచెం శ్రద్ధగా చదివితే చాలు!'అని వాణ్ని ఉబ్బ వేసి 'నువ్వు ఇకనుంచీ ఆ అన్నయ్యపక్కన కూర్చో

బోకు. ఇక్కడ కూర్చో'అని మొదటిబెంచీలో చోటు చూపించారు. లెక్క చేసినవాళ్లందరికీ పుస్తకంలో అభ్యాసంలో కొన్ని లెక్కలు గుర్తుపెట్టించి వాటి నన్నిటినీ క్లాసులో చెయ్యమని, ఇంకా చెయ్యని వాళ్లదగ్గరకు బయలుదేరారు. దామోదర్ లెక్కల పుస్తకం తెరిచేఉందికాని అతను బల్లకింద చెయ్యిపెట్టి వేరుసెనక్కాయలు తింటున్నాడు. మాస్టారు కుర్చీలోంచి లేచారనగానే చేతులు దులుపుకుని ఏమీ ఎరగనట్లు రెండోలెక్క చెయ్యడం మొదలుపెట్టాడు. అతనిదివరకు రెండుమూడుమాట్లు ఆయనచేతిలో గట్టి దెబ్బలు తిని చదువుమీద శ్రద్ధవహించడం మొదలుపెట్టాడు. మాస్టా రతన్ని చూసీ చూడనట్లు ఊరుకున్నారు. మూడోవరసలో నరసింహారావు మాస్టారి రాకను గమనించలేనంత తన్మయత్వంలో 'చోరాగ్రేసర చక్రవర్తి'అని ఒక పుస్తకం గోడకానుకుని చదువుతున్నాడు. మాస్టారు మరోరెండడుగులు వేసేసరికి 'చక్రవర్తి' ఎందుకనో పుస్తకం దింపి ఉలిక్కిపడి నంచున్నాడు. వాడి కంగారు చూచేటప్పటికి మాస్టారికి జాలి వేసింది.

'పుస్తకం పూర్తిఅయిందా చక్రవర్తిగారూ' అన్నారు మాస్టారు.

ఈమాట విన్న కొందరు కుర్రాళ్ళు ఫకఫక నవ్వారు.

మాస్టారు ఏం చేస్తారో అని నరసింహారావు గడగడ లాడిపోతున్నాడు.

ఆయ నా పుస్తకం అతని చేతిలోనుంచి తీసుకుని 'ఎక్కడ సంపాదించావోయ్ ఈ పుస్తకం?' అన్నారు.

నరసింహారావు తడబడిపోతూ 'మా పేటలో లైబ్రరీలోదండి' అన్నాడు.

'నువ్వు లైబ్రరీకిగూడా వెళ్తా వన్నమాట! బాగుంది. అయితే మీ లైబ్రరీలో ఇవ్వేనా పుస్తకాలు, ఇంతకన్నా మంచివి ఉంటాయా?'

నరసింహారావుకు కొంచెం ధైర్యం వచ్చింది.

'లేకేమండి? 'బర్మారాణి','నేనే నీ మొగుడు', 'రంకుల రాటం' ఇట్లాంటి గొప్పగొప్ప పుస్తకాలు చాలా ఉన్నాయండి.'

'ను వ్వివన్నీ చదివావా?'

'చదివా నండి'

అతనికి పుస్తకాలు చదవాలన్న కోరికా, పట్టుదలా ఉన్నందుకు మాస్టారికి సంతోషం వేసింది కాని ఇట్లాంటివే 'గొప్పగొప్పపుస్తకాలు' అనుకుంటున్నందుకు ఆయనమనస్సుకు కష్టం వేసింది.

'అయితే ఈ పుస్తకం నా కొకమాటు ఇయ్యి! ప్రస్తుతం నువ్వు ఆలెక్క వేసి చూపించు. క్లాసు అయింతర్వాత నాదగ్గఱకు ఒకమాటు రా! నీకు సరదాగా ఉంటే నా దగ్గర చాలా పుస్తకాలు ఉన్నాయి, ఇస్తాను, చదువుదుగాని' అని నాలుగోవరసలోకి వెళ్ళిపోయారు మాస్టారు.

నరసింహారావు స్తబ్దుడైపోయాడు. మాస్టారు తన్ను వేళాకోళంచేస్తున్నారో, నిజంగానే అంటున్నారో గ్రహించలేకపోయాడు. భయంభయంగా లెక్క చెయ్యడం మొదలుపెట్టాడు.

నాలుగోవరసలో శ్రీమన్నారాయణ పుస్తకంలో లెక్క చెయ్యడం మానేసి మాస్టారి బొమ్మ వేస్తున్నాడు. పోలికలు గూడా కుదిరాయి. కాని ఆయన్ని అవమానం చెయ్యాలన్న దుర్బుద్ధి ఉండడంవల్ల దానికి లేనిపోని అలంకారాలన్నీ పెట్టడంతో అది అయ్యవారుమాత్రం కాలేదు.

మాస్టారు దగ్గరకు వచ్చేటప్పటికి శ్రీమన్నారాయణ అందరిమాదిరి కంగారుపడి పుస్తకం ముయ్యలేదు. మాస్టారు పుస్తకంతీసుకుని చూచారు. ఒక్కసారి క్లాసంతటికీ ఆ బొమ్మ చూపించి 'ఇ దెవరి బొమ్మరా?' అని ప్రశ్న వేశారు. ముందుబెంచీలో కూర్చున్న గాడ 'శ్రీమన్నారాయణదండి' అన్నాడు. క్లాసు అంతా ఒక్కమాటు గొల్లుమన్నారు. శ్రీమన్నారాయణకు వాణ్ణి చావగొట్టేదామన్నంత కోపంవచ్చింది. కాని పక్కన మాస్టా రున్నారు. ఏంచెయ్యగలడు? మాస్టారు వాడి ముఖం చూచి 'అంత కోపం ఎందుకురా? వాడికి

తోచింది వాడు చెప్పాడు. నువ్వు వేశావు కాబట్టి నీది. పోనీ నువ్వెవరి దంటావో చెప్పు!' అన్నారు. క్లాసుఅంతా మళ్లీ గొల్లుమన్నారు. దీంతో శ్రీమన్నారాయణకు మరింత కోపం వచ్చింది. ఏం చెప్పడానికీ తోచలేదు.

మాస్టారుగూడా ఆలోచిస్తున్నారు,వీణ్ణి ఏంచేస్తే బాగుపడతాడా అని. తెలివితేటలు లేకపోయాయా అంటే ఆ లోప మేమీ లేదు. ఇంటిదగ్గఱ చదువుకు తగిన వాతావరణం లేదా అంటే అదీ కాదు. తండ్రి పెద్ద పేరుమోగిన జిల్లామునసబు. తల్లి కూడా చదువుకున్నదే! తక్కిన పిల్లలందరూ వీడికంటే పెద్దవాళ్లు బాగా చదువుకుని అభివృద్ధిలో ఉన్నవాళ్లేనట! మరి వీడి కీ విపరీతప్రవృత్తి ఏమిటి? వీడికి చదువుమీద ఎందుకు ఆసక్తి లేకపోవాలి? ఈ చదువులో అనేక లోపాలు ఉండవచ్చుగాక! ఉన్న అవకాశాల్లో ఈ చదువే విద్యార్థుల మనస్సును ఆకర్షించేటట్లు తాను చెయ్యగలుగుతూనే ఉన్నాడే! ఎన్ని చేసినా వీడు మాత్రం మారడం లేదు.

ఇంతలో మాస్టారు ఆలోచన ఆపి 'ఏమోయ్ శ్రీమన్నారాయణా! ఏ మంటావ్?' అన్నారు.

శ్రీమన్నారాయణ ఉలిక్కిపడ్డట్టయి చటుక్కున పుస్తకం మూసేశాడు. అటూ ఇటూ కూర్చున్న కుఱ్ఱాళ్ళు పొంగివస్తున్న నవ్వు ఆపుకోలేకా, మాస్టారేమంటారో అన్న భయంతో బయటికి నవ్వలేకా, ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతున్నారు. మాస్టారు వాళ్ళని గమనించారు గాని, అంతలో ఏ మాలోచన తోచిందో ఏమో, శ్రీమన్నారాయణను బోర్డువగ్గరకు తీసుకుపోయి రంగు సుద్దముక్కలు ఇచ్చి 'నువ్వు ప్రస్తుతం లెక్కలు చెయ్యవద్దుగాని బోర్డుమీద నీ ఇష్టంవచ్చిన చక్కని బొమ్మ గియ్యి. ఏం?' అన్నారు. శ్రీమన్నారాయణ పుస్తకంలో ఏం చేశాడో మాస్టారికీ, అతనికీ, అతని పక్కనున్న విద్యార్థులకూ తప్ప ఎవ్వరికీ తెలియదు. మాస్టారిలా అనేటప్పటికి ఆ పక్కనున్న విద్యార్థులు 'ఇదెక్కడి మాస్టారురా'అని ఆశ్చర్యపడిపోయారు.మరే మాస్టరయినా ఆ పూట వాడు చేసిన పనికి పట్టరాని కోపం వచ్చి చావగొట్టేవాడు. ఈయనకూ కోపం వస్తుంది. ఈయనా అప్పుడప్పుడు విద్యార్థులను కొడ్తాడు. ఔషధప్రాయంగా ఉపయోగించే ఆ తాడనోపాయంతో ఆ విద్యార్థి సక్రమగతిలో పడతా డన్న అభిప్రాయం కలిగితేనే ఆపని జరుగుతుంది.

శ్రీమన్నారాయణ బొమ్మ గీస్తూనేఉన్నాడు. తక్కిన విద్యార్థులు లెక్కలు చేసుకుంటున్నారు.

ఇంతలో గంట కొట్టారు. మాస్టారు లేచి క్లాసు దాటి గుమ్మంఅవతల అడుగుపెడుతూ 'శ్రీమన్నారాయణా! బడి విడిచిపెట్టాక నాదగ్గరకు ఒక మాటురా' అని చెప్పి వెళ్లిపోయారు.

శ్రీమన్నారాయణ తదేకదీక్షతో తాను పుస్తకంలో గీసిన బొమ్మే మరింత అందంగా బోర్డుమీద వేశాడు. ఇందాకా మాస్టారికి సమాధానం చెప్పకుండా పుస్తకంలో ఏంపని చేశాడో ఆపనే అందరికీ తెలిసేటందుకు బోర్డుమీద స్పష్టంగా ప్రకటించాడు.

ఇం కెవరు పొరపాటుపడగలరు?

గుండ్రని అక్షరాలతో ఆ బొమ్మక్రింద 'లెక్కల టీచరు'అని చెక్కాడు.

౨

'లెక్కలటీచరు'గారు ఆ పూటంతా శ్రీమన్నారాయణనుగురించే ఆలోచించారు, శ్రీమన్నారాయణకు చదువంటే ఉన్న ఈ అశ్రద్ధకు కారణ మేమిటా అని. ఒక్క లెక్కలలోనే గాదు,ఎందులోనూ అతనికి తెలియకపోవడం లేదు. కాని దేన్నీ అతడు చదవనేచదవడు. చదువు కావాలన్న ఆస్థ లేకపోవడమేకాక ఎందుకన్న నిర్లక్ష్యంగూడా ఉన్నది. ఈ నిర్లక్ష్యం పోగొట్టడానికి ఏం చెయ్యాలి? ఇదీ ఆయనసమస్య.

ఆయన సుమారు ఆరేళ్లబట్టీ ఉపాధ్యాయవృత్తిలో ఉండి వివిధమనఃప్రవృత్తుల్ని ప్రత్యక్షానుభవంతో పరిశీలించాడు. తాను చదువుకున్న మనస్తత్వశాస్త్రాన్ని వృథాపోనియ్యకుండా ఆ విజ్ఞానం అభివృద్ధి పొందించుకోవడంతోపాటు ఆచరణలోగూడా పెట్టి అనేక క్లిష్టమనస్తత్వాల్నే పరిదిద్దగలిగాడు. అంచేత ఆయనంటే భయంకన్నా గౌరవమే ఎక్కువ పాత

విద్యార్థులకు. అల్లరికుఱ్ఱవాళ్ళకు ఆయనంటే హడలు. చదువుకునే కుఱ్ఱవాళ్లకు ఆయన దేవుడు. ఎంత అల్లరి వాడైనా ఆయనవగ్గర ఒక ఏడాది ఉండేటప్పటికి నిజమైన విద్యార్థి అయితీరుతాడు. ఇంత అనుభవమూ కూడా శ్రీమన్నారాయణవిషయంలో ఈ సంవత్సరం ఈ తరగతిలో ఎందుకూ పనికిరాలేదు.

అసలు మొత్తానికి ఈ సంవత్సరం ఈ తరగతిలో చాలామంది విద్యార్థులు ఆయునకు మొదట్లో పెద్ద సమస్యలుగానే కన్పించారు. వాళ్లందరూ శ్రీమన్నారాయణతోపాటు బయటస్కూళ్ళలోనుంచి వచ్చి ఆయేడే చేరారు. వాళ్ళందర్నీ వివిధవిధాలుగా తానెట్లాగో లొంగదీసి చనువంటే శ్రద్ధపుట్టించి వాళ్ళచేత అన్ని విషయాల్లోనూ సరియైన కృషి చేయించగలుగుతున్నాడు. కాని ఈ శ్రీమన్నారాయణే ఇంతవరకూ లొంగలేదు. ఏ యత్నం చేస్తే లొంగుతాడో బోధపడడమూ లేదు.

ఆయన సాధారణంగా ఎవ్వరినీ కొట్టడు. ఒక విషయం తెలియలేదని విద్యార్థికి తెలిసేటట్లు చెప్పడానికి ఎంత కష్టమైనా ప్రయత్నం చేస్తాడేకాని విసుక్కొని చిరాకుపడి కోపగించి ఇంతవరకూ ఎన్నడూ కొట్టలేదు. ఆక్లాసులో దామోదర్ ఒకమాటు దెబ్బ తిన్నాడు. అంతే! దాంతో వాడు లెక్కల్లో క్లాసంతటికీ మూడవవాడుగా ఉంటున్నాడు. ఆయనే క్లాసు టీచరు కాబట్టి తక్కిన విషయాలు గూడా కనుక్కుంటూ ఉంటాడు. తక్కిన మాస్టర్లందరూ అప్పటి నుంచీ దామోదర్ చూపుతున్న శ్రద్ధకు ఆశ్చర్యపడి పోయారు. మొదట్లో ఎందుకూ పనికిరాడనుకొన్న ఈ దామోదర్ యిట్లా ఎందుకు మారిపోయాడో ఇప్పటికీ ఎవ్వరికీ తెలియదు, వాడికీ లెక్కలటీచరుకూ తప్ప. రాజగోపాల్ దెబ్బలు తినలేదుగాని ఒకసారి చీవాట్లు తిన్నాడు. ఆ చీవాట్లు అతని మనస్సును ఎంత కలత పెట్టాయో, ఆపూట అతనికి ఎంతబాధ కలిగించాయో అతనికే తెలియాలి. కాని ఆ నాటినుంచీ ఈ నాటి వరకూ అతడు చదువు విషయంలో మాత్రం అశ్రద్ధ చెయ్యనే చెయ్యడంలేదు. కాని అల్లరిలో అమోఘం. ఒక్క లెక్కలటీచరు గారి క్లాసులో మాత్రం చెయ్యడు. ఆయనే అప్పుడప్పుడు 'ఏమోయ్! రాజగోపాల్! నువ్వు గూడా చచ్చుబడి పోతే క్లాసులో ప్రాణమే లేదోయ్! చదువుకు చదువూ ఉండాలి, అల్లరికి అల్లరీ ఉండాలి. పెద్దవాళ్లు అయ్యాక అల్లరి ఎవ్వరూ చెయ్యరు. ఇప్పుడన్నా చెయ్యకపోతే ఎట్లా చెప్పు?' అంటూవుంటారు. ఏమన్నా ఆయనక్లాసులో మాత్రం అతనెన్నడూ చదువు తప్ప మరో విషయం ఎత్తుకోడు. గౌడ దెబ్బలూ తిన్నాడు, చీవాట్లూ తిన్నాడు. దానికనుగుణంగా మారనూ మారాడు. ఇంచుమించు క్రమగతిలోనే ఉన్నాడు. కాని అప్పుడప్పుడు మళ్లీ వెనకడుగు వేస్తూ ఉంటాడు.

ఇట్లాగే ఇంచుమించు తక్కినవాళ్ళందరూ కూడా ఆయన అనుకున్న దారిలో పడ్డారు. ఇక ఎటు వచ్చీ ఆయనదృష్టి పడీకూడా ఏ మాత్రమూ మార్పు పొందనివాడు శ్రీమన్నారాయణే! అయితే అతనింత వరకూ ఆయనచేతిలో దెబ్బలు మాత్రం తినలేదు. ఆ ఉపాయం కూడా ప్రయోగిస్తే ఏమైనా మారుతాడో ఏమో!

ఈరోజుల్లో విద్యార్థులనబడేవాళ్లల్లో చాలా మందికి వాళ్లు ఎందుకు బడికి వస్తున్నారో వాళ్లకే తెలియదు. పంపించే తలిదండ్రుల్లో ముప్పాతిక మందికి తమ పిల్లలు పెద్దవాళ్లయి ఉద్యోగాలు సంపాదిస్తారన్న ఆశ తప్ప మఱొకటిలేదు. మిగతా పాతికమందీ మిక్కిలి సంపన్నగృహస్థులై తమతమ పిల్లల్ని అదుపాజ్ఞల్లో పెట్టుకోలేక బడికైనా పోతే వీళ్ల ఇబ్బంది కొంత తగ్గుతుందని పంపుతూ వుంటారు. చదువు కేవలం విజ్ఞానం కోసం, మానవునకు దాన్ని ఆర్జించడం అవశ్యకర్తవ్యం అన్న అభిప్రాయంతో తల్లిదండ్రులూ విద్యార్థులూ ఏకోన్ముఖులై బడిని ఉపయోగించుకునే వారు ఎక్కడో నూటికి ఒకటే అరా ఉంటారేమో! ఒకవేళ అట్లాంటివాళ్లు కొంత ఎక్కువే ఉన్నా వాళ్లకా విషయంలో తోడ్పడే పాఠశాలలు అసలే లేవు. ఉపాధ్యాయులకు సరియైన అవకాశాలుయివ్వక పోవడం వల్లనేం, ఇచ్చినా ఉపయోగించుకోగల తాహతు

లేనివాళ్లు ఉపాధ్యాయ వర్గంలో చెలామణి అవుతూ ఉండడం వల్ల నేమి ఈనాడు భారత విద్యార్థి లోకానికి జరుగుతూఉన్న అపకారం ఇంతా అంతా కాదు' అసలే మన దేశం బానిసదేశం. అందులో నిరుపేద స్థితి. ఈస్థితిలో చదువుకోడానికి వచ్చే కొద్దిమందికీ మనం అన్యాయం చేస్తే దీని ఫలితం తరతరాలా మన దేశంలో భావిప్రజలు అనుభవించవలసి వస్తుంది. తన జీవితంలో తనకు తెలిసినంతవరకు తా నట్లాంటి అన్యాయానికి పాల్పడలేదు.

శ్రీమన్నారాయణ ఎందుకు చదువుకోవడం లేదు? అతడు అతని తల్లిదండ్రులకు కడసారి బిడ్డ. అందుచేత గారాబం ఎక్కువ. చదువుకున్న కుటుంబంలో పుట్టాడు గదా, ఇంటికి దగ్గర చదువుకు తగిన వాతావరణం ఉన్నదిగదా, చెప్పితే, బోధపరిస్తే దారికి వస్తాడేమో అన్న ఉద్దేశంతో తా నిదివరకు అనేక పర్యాయాలు చెప్పడం అయింది. ప్రత్యేకంగా అతన్ని దగ్గర కూర్చోబెట్టుకొని కథలూ కబుర్లూ చెప్పి, ఇల్లాంటి వనేక విషయాలు నువ్వు చదువుకోవచ్చు, వాటిని చదువుకోడానికి భాషా పరిజ్ఞానం కావాలి. అంచేత తెలుగూ, ఇంగ్లీషూ శ్రద్ధగా చదువు' అని చిలకకి చెప్పినట్లు చెప్పాడు. అతనికి అందుబాటులో ఉండే చిన్నచిన్న పుస్తకాలు అనేకం లైబ్రరీలో నుంచి తీసి ఇచ్చాడు. లెక్కలు, సైన్సు ఇట్లాంటివి మూలసూత్రాలైనా తెలియకపోతే భావిజీవితంలో కలిగే కష్టనష్టాలన్నీ వివరించి చెప్పాడు. అన్నలాళ్ల ఆదర్శం చూపించి నువ్వు వాళ్ళకంటే ఎందుకు తక్కువైపోవాలి అని పౌరుషం కలిగించాడు. అయినా లాభం లేకపోయింది. ఇప్పుడేం చెయ్యాలి? ఇతని తెలివితేటలు చదువుగాని, మరొక వ్యాసంగం గాని ఏదైనా నిర్మాణాత్మకమైన కార్యక్రమంలో పడితే దేశానికి తప్పక ఉపయోగిస్తాయి. ఈ ఉత్సాహాన్నీ, ఈ యువకరక్తాన్నీ పసితనంలో అనకట్టవేసి క్రమగతిలో నడిపించకపోతే ఇదంతా ఏ మోసంలోనో, దొంగతనంలోనో పరిణతి పొంది లోకాపకారకం అయిపోతుంది. ఇతన్ని లొంగదియ్యడానికి ఒకే ఒక మార్గం ఉన్నది. ఇంకా ఉపేక్షవహించి ప్రయోజనం లేదు' అతని కేవిధంగానైనా చదువుమీద శ్రద్ధ కలిగించడమే ముఖ్యలక్ష్యమయితే దాన్ని సాధించడానికి దెబ్బలైనా ఇచ్చి తీరవలసిందే!

ఇంతలో ఒంటిగంట బెల్లు కొట్టివేశారు.

పిల్లలందరూ ఎక్కడివా ళ్ళక్కడికి వెళ్ళిపోతున్నారు. లెక్కల మాస్టారు ఉపాధ్యాయుల గదిలో శ్రీమన్నారాయణకోసం పావుగంటపైగా ఎదురుచూచి ఇవే ఆలోచనలతో ఇంటికి వెళ్లిపోయారు.

3

శ్రీమన్నారాయణ అపరాహ్ణం బడికివెళ్లాడో లేదో కాని లెక్కలమాస్టారు అతన్ని కలుసుకోవడం మాత్రం పడలేదు.

మర్నాడు లెక్కల క్లాసులోకి శ్రీమన్నారాయణ వచ్చాడు. అతన్ని ప్రత్యేకం పిలిచి 'వాళ్లందరూ ఒకటి. నువ్వొక్కడివీ ఒకటి! నీ కివ్వాళటినుంచీ ప్రత్యేకంగా లెక్కలు చెప్తాను. పుస్తకం తెచ్చుకో!' అన్నారు. శ్రీమన్నారాయణ వెళ్లి పుస్తకం తెచ్చుకున్నాడు. మాస్టారు ఒక మాదిరిలెక్క చెప్పి అట్లాంటి లెక్కలు అరడజనుచూపించి వాటిని చెయ్యమన్నారు. శ్రీమన్నారాయణ చేస్తున్నట్లు కూర్చుండగా లెక్కల మాస్టారు తక్కిన క్లాసంతకూ శ్రోత్రపాఠం చెప్పారు.

పిరియడు ఇంకా పదినిమిషాలు ఉండగా శ్రీమన్నారాయణదగ్గరకు వచ్చారు. పుస్తకం చూశారు. రెండు లెక్కలు రైటు చేశాడు. ఇకామీద పుస్తకంలో లెక్కలు చెయ్యలేదు. నిన్నటిమాదిరి బొమ్మలూ వెయ్యలేదు. క్లాసులో తన స్నేహితులకూ, బళ్లో తనకు అత్యంతం ఇష్టులైన మాష్టర్లకూ తాను పెట్టుకున్న ముద్దుపేర్లన్నీ ఒకొ్కక్కటీ అతిసుందరంగా అలంకరించి వ్రాశాడు. ఆమీద పెన్సిలూ, పెన్నూ రెండూ జోడించి పిచ్చిగీతలు గీస్తున్నాడు. ఆ స్థితిలో పుస్తకం మాస్టారిచేతిలోకి వచ్చింది.

మాస్టారు తాపీగా శ్రీమన్నారాయణముఖంవంక చూచాడు. అతను మెల్లగా భయంనటిస్తూ లేచి నిల్చున్నాడు.

'ఏమిటిదంతా?'

సమాధానం లేదు.

'నిన్ను చెయ్యమన్న దేమిటి?'

'లెక్కలు సార్'

'ఎందుకు మానేశావ్?'

సమాధానం లేదు. మాస్టారు కోపాన్ని ప్రకటించలేదు. కాని చెంపమీద ఒక్కదెబ్బ వేశారు. పాపం! గట్టిగానే తగిలిందేమో - కళ్లవెంబడి నీళ్లు పెట్టేశాడు. కాని లోపల్లోపల అహంకారంమాత్రం బాగా ప్రజ్వలించింది.

'నన్నెందుకు కొట్టాలండీ మీరు?'

'ఎందుకు కొట్టానో నీకు తెలియదూ' అంటూ మాస్టారు మళ్లీ ఇంకోటి రెండో చెంపమీద వేశారు.

దీంతో శ్రీమన్నారాయణ తప్పకుండా అణిగిపోతా డనుకున్నారు మాస్టారు.

కాని, శ్రీమన్నారాయణ ఆవేడ్పు గొంతుతోనే 'మీకూ తెలుస్తుందిలెండి' అంటూ సరాసరి వెళ్లిపోయాడు బయటికి.

క్లాసులో పిల్లలందరూ ఏమౌతుందో తెలియక రోమాంచంతో నిర్ఘాంతపోయి చూస్తున్నారు.

లెక్కలమాస్టారుమాత్రం ఏమాత్రమూ కళవళపడకుండా మర్నాటికి విద్యార్థులు చేసుకురావలసిన అభ్యాసం చూపించి, అంతలో బెల్లు కొట్టడంవల్ల వెళ్ళిపోయారు.

లెక్కలమాస్టారి చేతిలో దెబ్బతిన్నవాడు ప్రతివాడూ అణిగిపోయినవాడేగాని ఇల్లా ఎదిరించిన వాడెవడూ ఇంతవరకూ ఆస్కూల్లో లేడు. శ్రీమన్నారాయణ ఈపని చెయ్యడంతో క్లాసులో చాలామందికి—అందులో ఇదివరకు ఆయనచేత దెబ్బలుతిన్న కొత్తకుఱ్ఱవాళ్లకు వాడొక మహావీరుడిలాగ కనిపించాడు.

తర్వాత పిరియడు తెలుగు. ఆయన ఆనాడు సెలవు. అంచేత ఇంకా వేరేమాస్టరు ఎవరూ రాలేదు. మానిటరే క్లాసు అల్లరిచెయ్యకుండా చూస్తున్నాడు. పావుగంటసేపైంది. లెక్కల మాస్టారు హెడ్మాస్టరు గదిలోకి వెళ్లి వచ్చారన్నవార్త అప్పుడే ఎట్లా అందిందో అందింది. కుఱ్ఱవాళ్ళంతా లోపల్లోపల గుసగుసలాడుతున్నారు. ఇంతలో శ్రీమన్నారాయణ రానే వచ్చాడు నవ్వుతుంటూ. వచ్చీరావడంతోనే 'ఒరేయ్ గౌడా! నువ్వే పోయి గుమ్మందగ్గఱ నుంచోరా, ఎవరైనా వస్తుంటే లోపలికి వచ్చెయ్' అన్నాడు. శ్రీమన్నారాయణ అంటే ఎవ్వరికీ గౌరవం లేదుకాని ఎంత పెద్ద కుఱ్ఱాడికైనా భయంమాత్రం ఉన్నది. గౌడ మారు మాట్లాడకుండా వెళ్లి నిలబడ్డాడు. శ్రీమన్నారాయణ క్లాసుకంతకూ హితబోధ చెయ్యడం మొదలుపెట్టాడు.

'మెట్టవంకాయ' ఇవ్వాళ తన్నుకొట్టాడు. రేపు ఇంకొకరిని కొట్టవచ్చు. ఇదివఱకు ఎంతమందినో కొట్టాడు. ఇట్లా అందరినీ కొట్టుతూఉంటే విద్యార్థులు చేతకాని దద్దమ్మల్లాగా పడిఉండాల్సిందేనా? అసలు మాస్టరుకు విద్యార్థిని కొట్టేందుకు హక్కు లేదు. మాస్టర్లకి ఇచ్చే జీతాలు విద్యార్థులు కట్టే సొమ్మే. అంటే విద్యార్థికింద మాస్టరు జీతగా డన్నమాట. జీతగాడు యజమానిని కొట్టడమంటే ఎంత అవమర్యాదో తెలుసుకోలేకపోతున్నారు విద్యార్థులు. విద్యార్థులందరూ ఏకమైనట్లయితే ఈ 'మెట్టవంకాయ'ని అవమానం చెయ్యడమే గాక వాడికిఉద్యోగంకూడాలేకుండా చేసిపారెయ్యవచ్చు. వాళ్ళంతట వాళ్లేమీ చెయ్యకపోయినా సరే తాను చేసేపనికి అడ్డురాకుండాఉంటే చాలు వీడికి బుద్ధిచెప్పేపని తనది.

ఇల్లా ఉపన్యాసం సాగిపోతోంది. కొందరికి శ్రీమన్నారాయణధోరణి చాలా అసహ్యంవేసింది. వాళ్ళందరికీ లెక్కలటీచరు అంటే అపరిమితమైన గౌరవం. ఆయన తక్కిన మాస్టర్లవలె పాఠం తెలియకపోతే కొట్టడు. ఎన్నిసార్లు అడిగినా విసుక్కోడు. అడగాలి, తెలుసుకోవాలి అన్న శ్రద్ధ ఉంటేచాలు నెత్తి కెక్కించుకుంటాడు. పాఠం చెప్పడంకూడా చాలా శ్రద్ధగా చెప్తాడు. చాలామంది చెప్తుంటే విసుగుపుట్టే లెక్కలు ఈయన చెప్తుంటే ఎంతో హుషారుగా ఉంటుంది. రోజల్లా లెక్కలే ఉంటే బాగుండునురా అని కూడా అనిపిస్తుంది. అట్లాంటి టీచరును పట్టుకుని వీ డిట్లా కూస్తూఉంటే వాళ్లకు దుర్భరమైపోతోంది. కాని అట్లాంటివాళ్లు

క్లాసులో నలభైమందికీ పండ్రెండుమందికూడా లేరు. ఒక్క అరడజనుమందికి శ్రీమన్నారాయణతో సంపూర్ణాంగీకారం కుదిరిపోయింది. ఆ అరడజనుమందీ వీలు చిక్కితే లెక్కలటీచరును పట్టుకుని కొట్టాలన్న నిశ్చయానికిగూడా వచ్చారు. తక్కినవాళ్లల్లో చాలామందికి ఈయనబాధ అయితే తప్పించుకోవాలని ఉన్నదికాని వీడి ప్రసంగం మరెవరైనా వింటే క్లాసంతటినీ ఏం చేస్తారో అన్న భయంతో దిక్కులు చూస్తున్నారు.

ఇంతలో గాడ చటుక్కున లోపలికి వచ్చేశాడు.

శ్రీమన్నారాయణ తన చోట్లో తాను ఏమీ ఎరగనట్లు కూర్చున్నాడు. రెండునిమిషాలసేపు క్లాసు అంతా అతినిశ్శబ్దంగా ఉంది. శ్రీమన్నారాయణ గుమ్మంవైపు చూచి 'నాదగ్గర వేళాకోళా లాడతావా?' అని గాడను వీపుమీద ఒక్క చరుపు చరిచాడు. ఆ దెబ్బ మోత ఇంకా ఆగలేదు, కాని హిస్టరీమాస్టారు లోపలికివచ్చేశారు. శ్రీమన్నారాయణ గాడను కొట్టింది ఆయన చూచాడుకూడా! కాని ఆయన ఆవిషయంలో ఏమీ జోక్యం కలిగించుకోలేదు.

౪

ఆరోజల్లా లెక్కలటీచరు మనస్సులో చాలా బాధపడ్డాడు. శ్రీమన్నారాయణను బాగుచెయ్యాలన్న ఉద్దేశంతో అతన్ని కొట్టక ముందు ఎంత బాధపడ్డాడో దానికి రెట్టింపు అనుభవించాడు, అతని విషయంలో ఏం చెయ్యాలో తోచక. హెడ్మాష్టరు చెప్పినదానికి ఆయనేమీ లెక్క చెయ్యనేలేదు. నిబంధనలప్రకారం విద్యార్థిని జరిమానా వేసిగాని, క్లాసులోనుంచి బైటకు పంపించిగాని మామూలుమాష్టరు శిక్షించవచ్చు. దెబ్బలు కొట్టి శిక్షించడానికి ఒక్క హెడ్మాష్టరుకే అధికారం ఉంది. వాణ్ణి వీణ్ణి కొట్టినా పర్వాలేదుగాని జిల్లామునసబు కొడుకును కొట్టినే! ఒకవేళ ఆయన ఏమైనా చర్య తీసుకునే సందర్భంలో హెడ్మాష్టరు తనకేమీ సహాయకారి కాలేదు. ఇదీ ఆరేళ్ల అనుభవం ఉండి విద్యార్థిని కొట్టడం తప్పుగా భావించి తప్పనిసరియైతేనే దాన్ని ప్రయోగిస్తాడన్న విశ్వాసం విద్యార్థులకే కలిగించిన ఉపాధ్యాయుణ్ని తన గదిలోకి పిలిపించి హెడ్మాష్టరు చెప్పింది.

లెక్కలటీచరు మనస్సులో పడ్డ బాధ అంతా శ్రీమన్నారాయణను ఎట్లా బాగుచెయ్యడమా అనేగాని దీన్నిగురించి కానేకాదు. వాణ్ని మళ్ళీ కలుసుకుందామనుకున్నాడుగాని ఆయనకు అతను కనబడనేలేదు. హెడ్మాష్టరు ఆయనతో చెప్పిన విషయం ఎట్లా ఊహించాడో ఏమో వాడుమాత్రం పట్టపగ్గాలు లేకుండా విద్యార్థులలో స్కూల్లో ఉన్నంతసేపూ రెచ్చిపోయాడు. అవును, జిల్లామునసబు కొడుకాయె! ఏంచేసినా చెయ్యగలడు. తక్కినమాష్టర్లకూ అదేభయం. వాడేంచేసినా ఏమీ అనరు. దారినిబోయే తద్దినాన్ని ఆహ్వానించుకునే ఈయనకుతప్ప వాడి విషయం ఇతర్లకేం పట్టింది!

తండ్రి ఊళ్ళో లేకపోవడంవల్ల శ్రీమన్నారాయణ జరిగిన విషయానికి అనేకఅబద్ధాలు జోడించి తల్లితో చెప్పాడు. వినయవతియైన ఆ తల్లినుండి శ్రీమన్నారాయణ దౌర్భాగ్యానికి ఆసరా ఏమీ లభించకపోగా చీవాట్లుగూడా తగిలాయి. అయినా అతని దౌష్ట్యంమాత్రం చప్పబడలేదు.

మర్నాడు ఉదయం మొదటి పిరియడే లెక్కలు. శ్రీమన్నారాయణ చాలా హుషారుగా బడికి వెళ్లాడు. క్లాసులోకి వెళ్లడంతోటే తాను చెయ్యదలచుకున్న పని పిల్లలకందరికీ చెప్పాడు. కొందరు అట్లా చెయ్యడం మంచిదికాదన్నారు. మాష్టారికి కోపం వచ్చి అందర్నీ పట్టుకు కొట్టుతారేమో అన్నారు కొందరు. శ్రీమన్నారాయణతో పూర్తిగా ఏకీభవించిన పెద్దకుర్రాళ్లు 'అందర్నీ కొట్టడం మాటలా ఏమిటోయ్! నిన్న ఒకణ్ని కొట్టినందుకే చీవాట్లు తిన్నాడు. ఇవ్వాళ ఏమీ చెయ్యలేడు. మనస్సులో కుళ్లికుళ్ళి చస్తాడు. వాణ్ణి అట్లా ఏడిపించాల్సిందే! లేకుంటే వాడి కంత పొగరా! ఈ దెబ్బతో మళ్ళీ ఎవణ్ని చెయ్యిచేసుకోడు. చేసుకున్నాడా, ఇంకేముంది, బలే జల్సా! స్కూలు స్కూలు అంతా మనరూము దగ్గరకే వస్తుంది. శ్రీమన్నారాయణా! నీ పని నువ్వు చెయ్యి! వీళ్ళే

మన్నా సాక్కారంటే తగిన శాస్తి చేసే బాధ్యత మాది' అని అతనికి హుషారూ ఇచ్చారు, ధైర్యమూ చెప్పారు. ఇక శ్రీమన్నారాయణకు పట్టలేనంత సంతోషం కలిగింది. తక్కిన కుర్రాళ్లు కుక్కిన పేలల్లే నోరు కదపలేదు.

రెండో బెల్లు పూర్తికాక ముందే శ్రీమన్నారాయణ తాను చెయ్యదలచుకొన్న పని చేసేశాడు. వాళ్ళ క్లాసు గది ఒకమూల ఉండటంవల్ల వాడు చేసిన పని తక్కిన మాస్టర్లకెవరికీ చూసే అవకాశం కలగక పోయింది.

మూడో బెల్లు కూడా కొట్టారు. లెక్కల మాస్టారు మామూలుగా సుద్దముక్కలూ, డస్టరూ పుచ్చుకొని పాఠం చెప్పే మనస్థితితో సరాసరి క్లాసులోకి వచ్చి కుర్చీలో కూర్చుని హాజరుపట్టీ వెయ్యడానికి పూనుకున్నారు. పేర్లు పిలుస్తుంటే అక్కడక్కడ కొంచెం గుసగుసలూ, నవ్వులూ వినవచ్చాయి. మాస్టారు తల ఎత్తేటప్పటికి అంతా నిశ్శబ్దమయిపోయింది. హాజరు పట్టీ వెయ్యడం అయ్యాక శ్రీమన్నారాయణను పుస్తకం తెమ్మన్నారు మాస్టారు. జంకూ గొంకూ లేకుండా శ్రీమన్నారాయణ పుస్తకం తెచ్చాడు.

'నిన్న చెయ్యాలి లెక్కలు పూర్తి చేశావా!'

'లేదండి'

'ఇందుకే నిన్న కొట్టింది, ఇవ్వాళ మళ్ళీ కొట్టుతున్నదీని' అంటూ మాస్టారు గట్టి లెంపకాయ ఒకటి అంటించారు.

శ్రీమన్నారాయణకు కళ్ళల్లో నీళ్ళే కాదు, కాలికింద నేలకూడా గిరగిరా తిరిగిపోయింది. హెడ్మాస్టరు చెప్పినా ఈయన ఇట్లా ఎల్లా కొట్టగలుగుతున్నాడో అతనికేమీ బోధపడలేదు. వెంటనే అతనికి హెడ్మాస్టరు చెప్పారని తాను విన్నది అబద్ధమని తోచింది. ఆయనగూడా ఈయనతో కలిస్తే ఇక తన ఆటలేమీ సాగవనిపించింది. ఈ సందర్భంలో అమ్మ పెట్టిన చీవాట్లు జ్ఞాపకం వచ్చాయి. దాంతో శ్రీమన్నారాయణ మనిషి సగానికి సగం అయిపోయాడు. అనుకున్న దొకటి, అయిం దింకొకటి! ఇంకేం చెయ్యగలడు!

'ఇప్పుడైనా చేస్తావా, మరొకటి కావాలా ?'

కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంటూ 'చేస్తానండి' అని ఎట్లా అనగలిగినాడో ఏమోకాని అనడం మాత్రం అన్నాడు. మాస్టారిస్తున్న పుస్తకాన్ని తడబడుతున్న చేతుల్తో అందుకొని తన చోట్లో లెక్కలు చెయ్యడానికి కూర్చున్నాడు. కాని అతని గుండెలు ఇకముందేం జరుగుతుందో అని గుభేలు గుభేలు మంటున్నాయి.

అతనితో ఏకీభవించిన అరడజనుమంది కుర్రాళ్లూ అంతకుముందే అణగారిపోయి పుస్తకాలు తెరుచుకొని సిద్ధంగా కూర్చున్నారు. నాయకుడు లొంగిపోయిన సైన్యంకత్ అయింది వాళ్ల పరిస్థితి.

మాస్టారు కొత్తపాఠం చెప్పడానికి బోర్డువంకకు తిరిగారు.

మాటిగా ఆయనకు అమితమైన ఆశ్చర్యమూ, బాధా ఒక్కమాటుగా కలిగాయి. ఆయన మళ్ళీ క్లాసువైపు తిరిగి, చేతిలో డస్టరు బల్లమీద పడవేసి కుర్చీలో కూర్చుండి పోయాడు. ఒక్కసారి నుదుటిమీద చెయ్యి వేసుకొని ఒక్క సెకండుకాబోలు ఏదో ఆలోచించాడు. కాని ఆయన తన మనస్సులో కలిగిన ఏ భావాన్నీ ముఖంమీద ప్రకటించలేదు. చిరునవ్వు నవ్వుతూ 'ఇవ్వాళ మీకు పాఠం చెప్పను! ఈ పిరియడు కులాసాగా కాలక్షేపం చేద్దాము. అయితే దానివల్లకూడా మనకు కొంత ఉపయోగం ఉండాలి. అంచేత ఏదో ఒక విషయాన్ని గురించి మనలో మనం చర్చించుకుందాము. ఈ సభకు నేను అధ్యక్షుణ్ణిగా ఉండను. నేను కూడా ఒక సభ్యుణ్ణిగా మీతోపాటు కూర్చుంటాను. మీరందరూ కలిసి ఒక విద్యార్థి పేరు చెప్పండి. అతన్ని అధ్యక్షుణ్ణిగా ఎన్నుకుందాము. విషయం మాత్రం నేను చెప్తాను. దాన్నిగురించి అందరూ ఎవరికి తోచింది వారు మీకు మాస్టరయిన నేను యిక్కడ ఉన్నానని గానీ, ఇది బడి అనిగానీ సంకోచించకుండా మీ మనస్సులో ఉన్నదున్నట్లు చెప్పేసెయ్యాలి! ఏమంటారు? ముందు అధ్యక్షుని పేరు చెప్పండి!' అన్నారు.

ఈమాటలు చాలామంది విద్యార్థుల చెవుల్లో పడ్డాయన్న మాటేగాని వాళ్ళకు నిజంగా అవి వినబడనేలేదు. ఈయన ప్రవర్తనకు వాళ్లంత నిశ్చే

తన్మయులై పోయి తామున్న దెక్కడో కూడా తెలియని స్థితిలో పడిపోయారు. చిన్న ఒకరిద్దరు పెద్ద కుర్రాళ్లు కూడా 'ఇది ఇంకెందుకో పెద్ద ఎత్తు వేస్తున్నాడురా బాబోయ్' అని అనుకొని నోరు మెదపకుండా తలలు వంచుకు కూర్చున్నారు. ఇదంతా తనమీదే విరుచుకు పడుతుంది, తప్పదు అని శ్రీమన్నారాయణ అణువణువునా గజగజలాడిపోతున్నాడు.

ఎవరి పేరో ఒకరి పేరు చెప్పమని నవ్వు నవ్వని ప్రతివాణ్ణీ అడుగుతూ అయిదు నిమిషాలు గడిపారు మాస్టారు. కాని ఎవ్వరూ చెప్పలేదు.

'అయితే అదికూడా నేనే చెప్తాను. ఈ సభకు శ్రీమన్నారాయణ అధ్యక్షత వహిస్తే చాలా బాగుంటుంది. మీ అందరికీ అంగీకారమేనా?'

దీంతో క్లాసులో ప్రతి వాడికీ మరీ హుషారెత్తింది. ఆయన మనస్సులోతు గ్రహించే శక్తి ఆ పిల్లలకేం ఉంటుంది పాపం!

'నేను నా తరఫునా, ఫోర్తు ఫారం విద్యార్థులందరి తరఫునా, శ్రీ శ్రీమన్నారాయణ గారిని అధ్యక్షత వహించవలసిందిగా ప్రార్థిస్తున్నాను'.

శ్రీమన్నారాయణ కూర్చునే తల వంచేసుకున్నాడు. 'మీరు మరోకవిధంగా చెయ్యడానికి వీలు లేదు! మా ప్రార్థనను అంగీకరించక తప్పదు' అంటూ మాస్టరతన్ని రెండుచేతుల్తోనూ లేవదీసి తీసుకవచ్చి కుర్చీలో కూర్చోబెట్టారు. శ్రీమన్నారాయణకు తరుముకొని తరుముకొని దుఃఖమూ వస్తోంది, ఒకపక్క కొద్దిగా సంతోషం లాంటి దేదోకూడా కలుగుతోంది. కుర్చీలో కూర్చున్నాడన్న మాటేగాని ఇంతకూ తలయెత్తలేక పోతున్నాడు.

'ఈనాడు మనకు చర్చనీయాంశం ఈ బోర్డు మీద ఉన్నదానికి సంబంధించిందే! అంచేత దాన్ని అధ్యక్షులవారు సభకంతకూ ఒకమాటు చదివి వినిపిస్తారు.' అని అంటూ చిట్టచివరి పంక్తిలో విద్యార్థులపక్క బల్లమీద కూర్చున్నారు.

శ్రీమన్నారాయణ ఇంకా తల ఎత్తలేదు. అతనికేం చెయ్యాలో ఏమీ తోచడంలేదు.

'అధ్యక్షుల వారు ఆలస్యం చేస్తే వీల్లేదు. మనకున్న వ్యవధి చాలా తక్కువ' అని మాస్టారు మళ్ళీ హెచ్చరించారు.

ఇప్పటికి క్లాసులో చాలామందికి దిక్కు తెలియనితనం పోయి జరుగుతున్న దేదో తెలుసుకునే స్థితి వచ్చింది.

'ఇంకా లేవరేం అధ్యక్షుల వారు?' అని మాస్టారు ఇంకోమాటు అనడంతో క్లాసు అంతా ఒక్కమాటు నవ్వారు. దాంతో శ్రీమన్నారాయణకు లేవక తప్పిందికాదు. కాని అతను బోర్డువంకకు చూడ లేక పోతున్నాడు.

'అవసరమని తోస్తే అధ్యక్షుల వారు దాన్ని చదవడానికి ఎవరి సహాయమైనా పుచ్చుకోవచ్చు. పోనీ నన్ను చెయ్యమంటారా?'

శ్రీమన్నారాయణ చచ్చేటంత సిగ్గుతో అంగీకారసూచకంగా తల ఆడించి వంచేసుకున్నాడు.

మాస్టారు చదివారు.

'లెక్కల మాస్టారూ!

మీరు మమ్మల్ని ఇకముందు కొట్టినట్లయితే మేము మిమ్మల్ని కొట్టగలము.

ఫోర్తు ఫారమ్ విద్యార్థులు'

దీన్ని చదివేసి మాస్టారు ఊరుకోలేదు.

'ఇల్లా ఉన్న విషయాన్ని గూర్చి సభ్యులు మాట్లాడలేరేమో అని నాకు అనుమానం కలుగుతోంది. దీన్ని కొంచెం స్పష్టంచేసి మరోక విధంగా చెప్తాను. 'ఉపాధ్యాయుడు విద్యార్థిని కొట్టవచ్చునా, కొట్టగూడదా?' విషయాన్ని ఈ విధంగా నిర్ణయించుకుంటే అందరికీ అందుబాటులో ఉంటుం దనుకుంటాను. కాని మరోక విషయం మనవి చెయ్యాలి. అధ్యక్షులవారు కేవలం ముభావం వహించి అంతపనీ నాచేతే చేయిస్తున్నారు. ఇకమీద నేనేమీ చెయ్యను కాబట్టి అధ్యక్షుల వారు ఉత్సాహంతో ఈ సభను కొనసాగిస్తారని ఆశిస్తున్నాను'.

ఈ మాటలు విని క్లాసంతా మళ్ళీ ఒక మాటు గొల్లుమని నవ్వారు. ఈ మాటు శ్రీమన్నారాయణకు

కూడా నవ్వువచ్చింది. అతని కిప్పటికి పోయిన ధైర్యం కూడా క్రమక్రమంగా వచ్చి చేరుకుంది.

శ్రీమన్నారాయణ లేచి నిల్చుని 'ఈ విషయంలో ముందు మాస్టారు వచ్చి మాట్లాడితే బాగుంటుందనుకుంటాను' అంటూ సగంసగం మాటలు మింగుతూ అన్నాడు.

'ఇప్పుడు నేను మాస్టర్ని కాను. నేనూ మీలో ఒకణ్ని. కాని అసలు ప్రస్తావన తెచ్చింది మీరు కాబట్టి, మీచర్చ అంతా విన్నాక సభ పూర్తిచేసిం తర్వాత నా ఉద్దేశాలు నేను చెప్తాను' అని ఊరుకున్నారు మాస్టారు.

తర్వాత విద్యార్థులు ఒకరొకరే వచ్చారు. కొందరేమీ చెప్పలేక 'అధ్యక్షా! సోదరులారా! ఇవాళ విషయం ఉపాధ్యాయుడు విద్యార్థిని కొట్టవచ్చునా కొట్టగూడదా అనునది. నా అభిప్రాయం కొట్టగూడదు అని. ఇంతటితో నేను విరమిస్తున్నాను'. అని మాత్రం చెప్పి వెళ్లిపోయారు. మరికొందరు ఎంత బలవంతం చేసినా వాళ్ల చోటుల్లోనుంచే కదలలేదు. చివరకి కొట్టవచ్చునని ఇద్దరున్నూ, కొట్టగూడదని నలుగురున్నూ వాళ్ళకు వాళ్లకు తోచిన కారణాలతో కొంచెం సేపు మాట్లాడారు. కొట్టగూడదని చెప్పినవాళ్లు ఇంచుమించు ఇదివరకు శ్రీమన్నారాయణ క్లాసులో చెప్పిన ఉపన్యాసపు సారాంశమే వెలిబుచ్చారు. కాని వాళ్లందరూ కూడా లెక్కల మాస్టారు చాలా బాగా చెప్తారనీ, కొట్టడం మానేస్తే ఇంకా చాలా బాగుంటుందనీ సలహా యిచ్చారు. కొట్టవచ్చునని చెప్పినవాళ్లు మాస్టరు లెక్కలమాస్టరు లాంటివాడైతేనే కొట్టవచ్చునన్నారు. అంటే వాళ్ల ఉద్దేశ్యం చెప్పినపాఠం చదవక, అశ్రద్ధచేస్తే తప్పకుండా కొట్టవచ్చునని. సభను ముగిస్తూ శ్రీమన్నారాయణకూడా రెండు ముక్కలు చెప్పాడు. 'ఏమీ చేతకాని నన్ను మాస్టారు అధ్యక్షుణ్నిగా ఉండమన్నారు. ఇందులో నే నేమైనా తప్పులు చేసిఉంటే వాటి నన్నిటినీ ఆయన క్షమిస్తారని అనుకుంటున్నాను.' అని తన చోటులోకి పోయి కూర్చున్నాడు.

ఇంతలో మొదటి పిరియడు అయిపోయింది. తర్వాత పిరియడు మాస్టా రింకా రాలేదు. లెక్క- మాస్టారు క్లాసును మానిటరు కప్పగించి హెడ్మాస్టరు దగ్గరికి వెళ్ళారు.

క్లాసులో అందరూ తల కొకవిధంగా అనుకున్నారు. హెడ్మాస్టరుతో కొందరిమీద రిపోర్టు చేస్తాడనీ, శ్రీమన్నారాయణను బళ్లోనుంచి పంపించేస్తాడనీ ఇట్లాగే ఏవేవో అనుకున్నారు. శ్రీమన్నారాయణమాత్రం ఆయ నటు వెళ్లిందే తడవుగా డస్టరు పుచ్చుకుని బోర్డంతా శుభ్రంగా చెరిపేశాడు. 'ఇంత మాత్రానికేనా అన్నికబుర్లు' అని వేళాకోళంచేసిన ఒకరిద్దరి ముఖాలకూ ఆ డస్టరుతో వెల్లవేశాడు కూడా.

ఇంతలో మళ్లీ లెక్కల మాస్టారే వచ్చారు.

ఆయన కుర్చీలో కూర్చుని చెప్పిన మాట లివి:

'ఇవాళ ఈ పిరియడుకూడా నేనే తీసుకుంటాను. ఈ విషయం చెప్పిరావడానికే నేను హెడ్మాస్టరుదగ్గరకు వెళ్లాను.

నేను ఉపాధ్యాయవృత్తిలో ప్రవేశించి ఇప్పటికి ఆరు సంవత్సరాలైంది. అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకూ నాప్రయత్నం అంతా నిజమైన ఉపాధ్యాయుణ్నిగా పనిచేయడానికే! కాని, నిజమైన ఉపాధ్యాయుడంటే ఎవరు? తనదగ్గరకు వచ్చిన ప్రతివిద్యార్థికీ చదువుమీద శ్రద్ధకలిగించి చదివించగలిగినవాడే నిజమైన ఉపాధ్యాయుడు. ఉపాధ్యాయుడు విద్యార్థి ఇచ్చే జీతంవల్ల బ్రతుకుతున్నా డన్న మాటలో యథార్థం లేకపోలేదు. కాని మీ రందరూ ఒక విషయం గ్రహించాలి. మీరు యజమానులు. ఉపాధ్యాయులు మీ సేవకులు. మీ యాజమాన్యం మీ తల్లిదండ్రుల దగ్గరనుంచి డబ్బుతీసుకు వచ్చి ఇచ్చేవరకేగాని ఆపైన మీసేవకుల చేత ఏంపని చేయించుకోవాలో, ఎట్లా చేయించుకోవాలో మీకు తెలియదు. క్లాసులో అందరికీ ఒకవిధంగా చదువురాదు. చాలామంది ఉపాధ్యాయులు పిరియడు కింత అని పాఠం చెప్పి ఎవడికి వచ్చినా రాకపోయినా తమదారిని తాము పోతూఉంటారు. అట్లాంటి వాళ్లను చూచి మీరు చాలా మంచివాళ్లనకుంటూ ఉంటారు. బజారులోకివెళ్లి కొట్టువాడు పుచ్చువంకాయలు ఇస్తే పుచ్చుకోని మీరు మాస్టరు మీకు తెలిసేటట్లుపాఠం చెప్పకపోతే లెక్కచెయ్యరేం? మీ రెందు కిక్కడికి

వస్తున్నారో, మీరు ఖర్చుపెట్టే సొమ్మూ, కాలమూ, వీటివిలువ యేమిటో, మీ భావిజీవితాలు ఈవయస్సులో మీరుచేసే పనులమీద ఎంత ఆధారపడిఉన్నాయో మీకు బొత్తిగా తెలియదు. మిమ్మల్ని చూస్తే నాకు కోపం రావటం లేదుగాని జాలివేస్తోంది. నా సంగతి నాకంటే కూడా మీకే ఎక్కువ తెలుసు. నే నెప్పుడైనా ఎవరిని ఎందుకు కొట్టానో మీకు తెలియంది కాదు. నా ఆశ ఒక్కటే! మీలో ప్రతిఒక్కరికీకూడా చదువు విలువ తెలియాలి, దానియందు ఆసక్తి కలగాలి, అభ్యసించాలి, అభివృద్ధి పొందాలి. సృష్టిలో ప్రతివాడికీ కూడా ఏచదువుగాని చెప్పవలసినంగా చెప్పితే రాకుండా ఉండటానికి వీల్లేదని నా పరమమైన విశ్వాసం. అంచేతనే నేను నాకు తెలిసినంతలో ఒకొక్కక్క విద్యార్థికీ ఒకొక్కక్క విధంగా చెప్పతూ ఉంటాను. మూడువందల యేండ్లకు పైగా బానిసత్వం అనుభవిస్తున్న మన దేశం బాగుపడాలంటే ప్రతియువకుడూ నిజమైన విద్యావంతుడు కావాలి. మాస్టర్లచేత మార్కులు వేయించుకుని ప్యాసయి, కాపీలుకొట్టి ప్యాసయి మీరు లోకాన్నే కాక మిమ్మల్నికూడా మోసంచేసుకుంటున్నారు. ఇప్పుడు మన శ్రీమన్నారాయణ విషయమే చూడండి. ఎక్కడో థర్డుఫారం ప్యాసయివచ్చి ఇక్కడ చేరాడు. అతనెట్లా ప్యాసయ్యాడో అతనికే తెలియాలి. ఇప్పటికి నాలుగునెలలైంది ఈబళ్లో చేరి. వచ్చినదగ్గరనుంచీ నా అభిప్రాయాలన్నీ అతనితో చెప్పతూనే ఉన్నాను. తెలివిగలవాడుగదా, చెప్పితే చాలు అన్న ఉద్దేశంతో ఎన్నెన్నివిధాల చెప్పానో, నాకంటే మీ అందరికీ అతను చెప్పితేనే బాగుంటుంది. అతనికి చదువుమీద ఆసక్తి కలగాలని అనేకపుస్తకాలు తీసిఇచ్చాను. కాని అతను వాటిని చదవలేదు సరిగదా కొన్నిటిని చించికూడా తెచ్చాడు. అతని విషయంలో ప్రతిరోజూ క్లాసులో ఏం చెప్పతున్నానో, ఏం చేస్తున్నానో అనంతా మీఅందరికీ తెలుసు. ఇన్నిరోజులబట్టీ ఆలోచించిఆలోచించి అతనికి శ్రద్ధ కలిగించేందుకు మరేఉపాయమూ తోచక నిన్నను మొదటిమారు చెయ్యిచేసుకున్నాను. దానికి ఫలితంగా అతడు ఏవిధంగా ప్రవర్తించాడో మీకు తెలుసు. అత ఇల్లా అన్నందుకు నాకేమీ కష్టం కలగలేదు. కాని అతడేంచేస్తే మార్పు పొందుతాడో తెలియక చాలా బాధపడ్డాను. ఇవ్వాళ క్లాసులోకి వచ్చేటప్పటికి మీ రీపని చేశారు. ఇది ఎవరుచేశారన్న ప్రశ్నతో నాకేమీ అవసరంలేదు. అది క్లాసులో బోర్డుమీద వ్రాసిఉన్నదికాబట్టి క్లాసంతా ఆ విషయాన్ని అంగీకరించినట్లే లెక్క. అంచేత మీ రందరూ ఒక్కవిషయంమాత్రం తెలుసుకోవాలని నా ప్రార్థన. నే నీఉద్యోగం చేస్తున్నది కుఱ్ఱవాళ్లను కొట్టటానికికాదు—కుఱ్ఱవాళ్లకు చదువుచెప్పటానికి. చదువుకోవటానికి ఇష్టంలేనివాళ్లు ఇక్కడికిరావటానికి వీల్లేదు. వాళ్లకు తెలియక వాళ్లు వస్తే వాళ్లకుకూడా చదువు చెప్పవలసిన బాధ్యత నామీద ఉన్నది. ఆ లక్ష్యం సాధించడానికి అవసరమైతే దెబ్బలుకొట్టటానికికూడా నాబాధ్యతన బట్టే నాకు హక్కు ఉంది. నా ఉద్యోగం ఉంటుందా ఊడుతుందా అన్నదాంతో నాకేమీ సంబంధంలేదు. ఉద్యోగంలో నేను ఉన్నంతవఱకూ నాకర్తవ్యం నేను నిర్వర్తించవలసిందే!

మీ రందరూ మీ మనస్సుల్లో ఉన్న అభిప్రాయాల్ని నిర్భయంగా ప్రకటించగలిగినందుకు మీ అందరికీ నా ధన్యవాదాలు.

నేను చేసినపనికి మీఅందరికీ ఇంకా కోపంగా ఉంటే నన్ను కొట్టదల్చుకున్నట్లయితే నిరభ్యంతరంగా కొట్టవచ్చు.'

ఈ ఉపన్యాసం వింటున్నంతసేపూ శ్రీమన్నారాయణ నిలువునా నీరై పోతూనేఉన్నాడు. ఉపన్యాసం పూర్తికావటంతోటే వెక్కివెక్కి ఏడుస్తూ 'క్షమించండి మాస్టారూ!' అంటూ ఆయనకాళ్లమీద పడ్డాడు.

అంతే! ఆనాటినుంచీ ఆ స్కూల్లో అన్ని విషయాల్లోనూ ఆ క్లాసే ప్రథమం. ఆ క్లాసంతటిలోకీ శ్రీమన్నారాయణే మొదటివాడు.

ఇప్పుడు లెక్కలమాస్టారు కొట్టటంలేదు. నెలకొకనాడైనా క్లాసుకు సంబంధించిన ఏదో విజయాన్ని పురస్కరించుకుని విందులూ బహుమతులూ ఏర్పాటు చేస్తున్నారు.

దీన్నిగురించి అపార్థాలు తియ్యటంలో నిమగ్నులైన పెద్దలు లేకపోలేదు. కాని ఎవరు నిజమైన ఉపాధ్యాయులో శ్రీమన్నారాయణకే తెలుసు.

రాజరాజు తనలో

= శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి =

గౌరవ మారఁగాఁ దెలుఁగు కన్నెకు
కన్నెలుఁ దీరుఁదీయముల్
తీరిచి దిద్ది లక్షణవతిం బొనరించిన
దిట్ట నన్నభ
ట్టారకు సాధుజీవన తటంబున
దివ్యసుధాస్రవంతి జా
ల్వాఱుఁగఁ జేయు తీయనితలం
పొకఁ డేనొ యొసంద ముంపఁగన్.

తడిసిన కన్నులం దొక వ్యథాభర
మూటలువాఱ, నా తెఱన్
వడఁకులు గ్రమ్మ, భావమున
నల్లని మబ్బులు చిమ్మ, నేఁటిదొ
నోడువఁగరాని శోకమున నోవుచునున్న
తెనుంగువాణి, మేల్
తొడవులు లేనిదాని వగతోఁ గని
రాజనరేంద్రుఁ డార్ద్రుఁడై.

తెరువుసెడి పాడువడిన జాతీయవాణి
యఱగోఱల్ గని కడుఁ గనికరము నూని
తరఁగ తంపఱ తెలుఁగునఁ దలఁపు లిటులు
పఱపె లోలోన భావనాంబరము విరియ.

"అనిబద్ధంబగు వాఙ్మయమ్ము గల
దేశాచారముల్ జాతిజీ
వనముం దిన్నని దారి దిద్దుటకుఁ
జేకల్ కావు; యద్దేశ వృ
ద్ధి నవీనంబుగ వాంఛ సేయుదుము,
తద్దేశీయ భాషాభివృ
ద్ధి నితాంతంబుగ జూడఁగా వలయు
నాదిన్ సాధుమార్గంబునన్.

తీపు లొలికించి నేఁ డుండి రేపు పోవు
రాజ్యమును నమ్మకొని, యక్షరమ్ముగాని
శాశ్వతత్వము మఱచి భాషాస్రవంతి
కాదరువు నీని యొకిమాని కేటి యశము!

తెగులు పడిపోయి చెడియె నైదికమతంబు
రగులుకొని పోవుచుండె ధార్ష్ట్యముల దాడి
మిగిలి పొగమాఱె బాసలో సొగసుఁదనము
కలదె యీ చీకటిని దాఁటి వెలుఁగుగనుట ?

కొరనై యుంటినిఁ, గంటి వాఙ్మయపు
లోఁతుల్, భారతీమాతచేఁ
బరిహాసంబుల నందుచుంటి నిటు
లబ్బా! సైఁప దుర్వాప బం
ధుర దంష్ట్రా వికటాట్టహాసములఁ
జేతుల్ సాచె; నాపైఁ గ్రుధా
భర మేచెం గనుదమ్ములం దనిగొ
శాపం బిత్తువో! శారదా!

అమృతప్రాయము నీ కటాక్షరుచి
కమ్మా! దోయిలింబట్టినా
రము, రారమ్ము జ్వలత్కృశాను శిఖ
లార్ప న్నేర్పమి మా ప్రభు
త్వము పండింపుము; నీ దయాతిశయమ
న్వర్షింపు; మాశాంతదే
శము నీ కోసర మట్టుసాఁచుకొను
విశ్వాసంబు నిండారఁగన్.

నతు లర్పింతుము బిడ్డలందు
నభిమానం బుంచుమమ్మా! కృత
జ్ఞత చూపింతు మభిజ్ఞశేఖరుల
శాశ్వస్యంబు లిమ్మా! నిరా

కృతిఁ జూపించితి మిన్నినాళు
లిది సైరింపంగదమ్మ! సర
స్వతి! దేశస్థులకుం గృపామతి
నుపజ్ఞాభిక్ష నందింపుమా!

ఛందస్సుందరమైన పద్యకవితా
సారస్వతంబన్న మా
డెంద మ్మార్మి సముద్రమై పొరలి
గొండ్లిం జేయు నానందని
ష్యందంబై; పసిలేని పాటలకు
లోనైయున్న నీ కాకళా
సౌందర్య మ్మెట్టు గూరు భారతి!
భవిష్య మ్మెంచి దుఃఖించెదన్.

ఏలల్, జోలలు, పల్లెపాటలు,
పదా, లేవేవో మున్నైన గే
యాఁన్ మేలిమిమాలి డాఁగికొని
యవ్యక్తంబుగా నుంటి, వి
న్నాణల్; సీసము, లక్కరల్,
రగడలుం, దరువౌజలున్, మంజరుల్
నీ లీలాభవనంబులే! తెలుఁగువాణీ!
చాలు నీ దుస్థితుల్.

అని మరియును:—

అదిర! తెల్గువెలంది కిద్ది యొక
నిద్రావస్థ: ఆ నిద్రయుం
దుది యధ్యాయముగా నవశ్యముగ
నెంతున్ నేఁటి మా జీవితం
బిది; నిద్రించిన మమ్ము మేల్కొలుప
మేమే కామె? నిద్రాణతా
రద మేల్కొల్పెద మింక, మేల్కొనెద
మాంధ్రత్వమ్ము లంపిల్లఁగన్.

మతము, స్నీతియు, గౌరవంబు,
గుణసంపల్లబ్ధి, జాతీయ జీ
వితమున్, సర్వము వాఙ్మయాభ్యుదయ గుప్తిం
బెంపుదీపించు; భా
రతి కన్నీటికిఁ గాలువల్ పొడుచు
నిర్భాగ్యత్వ మీ నేలలో
శ్రుతిమించెన్, మఱి దీని ద్రుంచఁగల
నేర్పుం దీర్పు మా కబ్బుతన్!

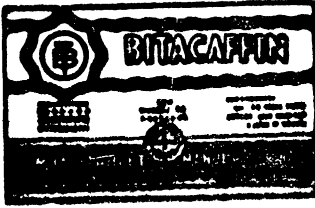
సొగసులు చిల్కరించు గడుసుందర
మందిన యాదికావ్యపుం
జిగిబిగి కూర్పులోన నిలిచెన్
రవివంశయశో విశాలతా
ప్రగుణత నేటిదాఁక నిశరంబుగ;
నెన్నో గతించె నబ్దముల్
యుగయుగముల్ గతించినవియున్,
మఱి మాసెనె నాఁటి వెన్నెలల్!

వేదములు వేలువేలుగ పింగడించి
చూపిన మనీషిశరుఁడు వ్యాసుండు లేక
కాలగర్భపుఁ గటిక చీకటులు సోకి
నీరసిలిపోద మన పురాభారతంబు?

అని చింతించి తెలుంగు కోఁడు
హృదయం బార్ద్రింబుగా, వేడిగాఁ
గను నిట్టూరిచి శారదాచరణ
సాక్షాత్కారముం గాంచెనో
యన నొక్కించుక సేపు మ్రానుపడి
సద్యస్పంభరంబైన భా
వన యేగో చపలాసదృశమయి
రేఁపన్ లేచె నొక్కుమ్మడిన్.

(నా "ఆంధ్ర పురాణము" చాళుక్యపర్వము నుండి)

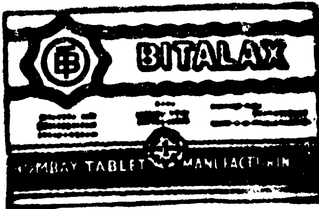
బిటా కేఫిన్

(తలనొప్పి బిళ్లలు)

అన్ని నొప్పులను, జ్వరములను కుదుర్చును.

తలనొప్పి, పంటినొప్పి, కాళ్లనొప్పి, నిద్ర లేకుండుట, కీళ్లనొప్పులు, మలేరియా, స్త్రీల బహిష్టునొప్పులు, అలసట, వగైరా అన్నిటికి గ్యారంటీగా పనిచేయును. వాడు కొను విధము పొట్లములో నుండును.

పొట్లం 3 బిళ్లలు 1 అణా.

బిటాలాక్సు

చాక్‌లెట్ భేదిబిళ్లలు.

సుఖవిరేచనౌషధము

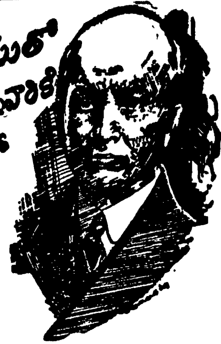
ఇవి సుఖ విరేచనము కలిగించి మలబద్ధమును పోగొట్టి మంచి జీర్ణశక్తి నిచ్చును. పొట్లం 2 బిళ్లలు 1 అణా.

అన్నిచోట్ల దొరుకును.

Stockists: M/S DADHA & Co.,
P. T. Madras.

Manufactured by

BOMBAY TABLET MFG.. CO.,
P. O. Box 2092, BOMBAY. 2

"తాత్కాలికంగా ఉపశమనము కలిగించే మందులను వాడడం చాలా వెఱ్ఱితనం."

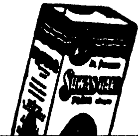
అప్పటికప్పుడు వెంటనే గుణమిచ్చుటయే గాక, ఉబ్బస వ్యాధియొక్క మూలకారణములను రూపుమాపి శాశ్వతంగా నయము చేయునది పురోహిత్ వారి శ్వాసహారి మాత్రమే. శ్వాసహారిని వాడుట ప్రారంభించిన వెంటనే, దగ్గుపోయి, శ్వాస ధారాళమగుటయే గాక, జీర్ణకోశము, ఊపిరితిత్తులు క్రమేణ బలపడి, ఉబ్బసము పూర్తిగా తగ్గిపోవును.

ఉబ్బసము, ఊపిరి సలుపకుండుట, నడుమునొప్పి, గొంతుకలో నసకలిగించు దగ్గు, మొదలగు గుండెజబ్బులకు శ్వాసహారి (నీలిరంగుప్యాకెట్టు)ను వాడుడు. మలబద్ధకము, పులితేపులు, వీటితో బాధపడు ఉబ్బస వ్యాధిగ్రస్తులగువారు శ్వాసహారి కాంపౌండు (ఎరుపు రంగు ప్యాకెట్టు)ను వాడుడు.

అందరు కెమిస్టులవద్దను, 8, 6, 12 ఔన్సులు సైజులలో 8-6-0, 5-12-0, 10-0-0లు ధరలుగలిగినవి లభించును

మద్రాసు స్టాకిస్టులు:
మెస్సర్స్: అప్పా & కో, చైనాబజార్ రోడ్,
,, శ్రీ క్రిష్ణన్ బ్రదర్స్, తంబుచెట్టివీధి,
,, అమృత రత్నాకర ఫార్మసీ, గోవిందప్ప నాయక్ వీధి.
,, పండాలిక్ & కో, హైదరాబాదు, సికిందరాబాదు.

తయారుచేయువారు
పురోహిత్ ఫార్మసీ
కొల్హాపూరు.

PUROHIT
SHWAS-HARI

నేటి ఆహార సమస్య

•

— శ్రీ డి. వేంకటేశ్వర్లు —

మన జీవనాధారము ఆహారము. మనకు ప్రస్తుతం ఆహారానికి చాలా చిక్కుగా వుంది. అయిదారు సంవత్సరాల క్రితం యింత చిక్కు లేదు. ఎప్పుడూ మన దేశంలో పంట మనకు సరిపోక పోవడమువల్ల ఇతర దేశాలనుంచి ఆహారపదార్థాలు దిగుమతి కాబడుతూండేవి. యుద్ధసంవత్సరాలలో దిగుమతులు తగ్గడంవల్లా, మన రాజకీయపరిస్థితులవల్లా ఆహారానికి మరీ చిక్కులు వచ్చాయి. మనం యింతవరకూ ఎన్నో కరువుల పాలైనాము. దేశంలో ఏదో ఒకమూల కరువులు సంభవిస్తూనే వున్నాయి. మొన్నమొన్నటి బెంగాలుకరువులో రెండు మూడులక్షలమంది చనిపోయారు. ఎన్నోరెట్లమంది తిండిలేక మలమల మాడిపోతూ చావుబ్రతుకులమధ్య కలకత్తావీధులంట తిరిగారు. ఇదేసమయంలో వ్యాపారస్థులు బాగుపడ్డారు. లక్షాధికారులు కోటీశ్వరులయారు. ఆహారపుకంట్రోలుపేరు చెప్పి కొందరధికారులుకూడ డబ్బుచేసుకున్నారు.

మన దేశంలో యీపరిస్థితు లేర్పడడానికి కారణము నిన్నటివరకూ మనలను పాలిస్తూన్న ప్రభుత్వము దేశసౌభాగ్యమందు శ్రద్ధతీసుకొనకపోవుటయే. ప్రతి కరువుతరువాతా దాని కారణాలు కనుగొనుటకో, కరువు యికముందు రాకుండు మార్గములు సూచించుటకో ఇంగ్లండునుంచి మన దేశానికి చాలా కమిటీలు వచ్చాయి. ఆ కమిటీలు దేశమన్నిదిక్కులా చూచి పెద్దపెద్ద సాక్ష్యాలు సంపాదించి బ్రహ్మాండమయిన పుస్తకాలు తయారుచేశాయి. ఈ పుస్తకాలలో కరువునివారణ సూచన లేమీ లేవు; వున్నా వాటిని మన ప్రభుత్వం పాటించలేదు.

మన ముఖ్యవృత్తి వ్యవసాయము. ౧౦౦ కి ౭౦ మందియొక్క జీవనాధారము వ్యవసాయమే. కాని ఇక్కడే కరువులు వరుసగా వచ్చాయి. ఈ యుద్ధకాలంలోకూడా పాశ్చాత్యదేశాలలో ఎక్కడా కాటకాలు రాలేదు. ఇంగ్లీషుప్రజల ముఖ్యవృత్తి వ్యవసాయము కాకపోయినా, వారు తిండికి మనంత యిబ్బంది పడలేదు; మన దేశంలోమాదిరి అక్కడ కరువులు రాలేదు. యుద్ధం రాగానే బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వము మొత్తం కావలసిన తిండిపదార్థా లెంతో ఎంచి, దేశంలో వీలైనంత పండించడానికి తగిన ప్రయత్నాలు చేసి, మిగతా దానిని అన్యదేశాలనుంచి దిగుమతిచేసే ఏర్పాట్లు చేసి, కరువురాకుండా చేసుకున్నారు. చంటిపిల్లలకు, బిడ్డల తల్లులకు, గర్భిణీస్త్రీలకు పాలు వుచితంగా యిచ్చారు. పారిశ్రామిక కేంద్రాలలో చౌకభోజనవసతు లేర్పరిచారు. ఇన్నివిధాలుగా ఆహారము ప్రజలకు అందజేయ్యడంవల్ల యుద్ధమునకు పూర్వంకంటె యుద్ధకాలంలో ప్రజలు ఆరోగ్యవంతు లయారు. సగటున పిల్లలు రెండుమూడంగుళాల పొడుగు ఎదిగారు.

ప్రస్తుతం మన జనాభా సుమారు ౪౦ కోట్లు. ఈలెక్కన మన జనాభా ఇంకముందుకూడా పెరిగితే, ౧౯౬౦ నాటికి ౫౦ కోట్లు, ౧౯౭౦ నాటికి ౬౫ కోట్లు అవుతుంది. ఇంతమందికి ఆహారము మన దేశంలో లేదు కాబట్టి, భూకంపమువంటి విపత్తు ఏదో వచ్చి భూభారాన్ని తగ్గిస్తుందనీ, లేకపోతే కృత్రిమముగానైనా మన జనసంఖ్యను కట్టుబాటులో వుంచడము చాలా అవసరమనీ అనేకుల అభిప్రాయము. కాని ఈ అభిప్రాయము నిరర్థకము. తగినంత తిండిగనక చూపగలిగితే, మన అధికజనసంఖ్యే మనకు చాలా ఉపకరిస్తుంది; మనము మిగతాదేశాలకంటే ముందుకు రాగలుగుతాము. కాబట్టి మన మాలోచించవలసినది దేశంలో జనాన్ని తగ్గించే విధానము కాదు; దేశంలో పంటలు ఎలా ఎక్కువగా పండించగలమా అని.

సరియైన ఆహారము

మనం తినే ఆహారము పిండిపదార్థాలు (Carbo-hydrates), కొవ్వుపదార్థాలు (Fats and oils), ధాతువులు (Minerals), వైటమినులు (Vitamins), ప్రోటీనులు (Proteins) మొదలగున వన్నిటితో కూడివుండాలి. వీటిలో ప్రతిదానికిని ఒక నిర్ణయ

కార్యం వుంది. పిండిపదార్థాలు మనకు కావలసిన వేడిని అందజేస్తాయి. పని చెయ్యాలంటే ప్రతియంత్రానికీ శక్తిని ఏదోఒకరూపంలో అందజెయ్యాలిగదా! బొగ్గుద్వారా రైల్వేయింజనుకు, పెట్రోలుద్వారా మోటరుకారుకు, విద్యుచ్ఛక్తిద్వారా ఎలెక్ట్రిక్ లైటుకు శక్తిని అందజేస్తున్నాము. ఇదేవిధంగా మనకు కావలసిన శక్తిని పిండిపదార్థాలద్వారా యిస్తున్నాము. మనకు రోజుకు అధమము ౨,౮౦౦ కేలరీల వేడిని యిచ్చే ఆహారము కావాలి. ౨,౮౦౦ కేలరీలు అంటే సుమారు పౌనుబొగ్గును అంటిస్తే వచ్చే వేడి ఎంతో అంతటిది. మిగతావి—కొవ్వుపదార్థాలు, ధాతువులు, వైటమినులు—కూడా చాలా ముఖ్యము. వాటిలో ఏది లేకపోయినా, మనిషి జబ్బుల పాలవుతాడు. మనం తీసుకునే తిండిలో ఇవన్నీ సరియైన పంపకములో వుండాలి. అలా వున్నదే సరియైన ఆహారము (Balanced diet).

ఒక శాస్త్రజ్ఞుని ప్రకారము మనకు సరియైన ఆహారము కావాలంటే మనం రోజూ తినవలసినవి: బియ్యము (అన్నము) ౧౦ ఔన్సులు, గోధుమన్నము ౬, పప్పుపదార్థాలు (Pulses) ౪, పంచదార ౨, పాలు ౧౦, చేపలు, మాంసము ౪, కూరగాయలు ౫, ఆకుకూరలు ౫, కొవ్వుపదార్థాలు ౨, పళ్లు 3 ఔన్సులు, ఒకటిరెండు కోడిగ్రుడ్లు. శాకాహారులు చేపలు, కోడిగ్రుడ్లు, మాంసములకు బదులు అధికంగా పాలు తాగాలి.

ఈవిధంగా మన దేశంలో అందరూ సరియైన ఆహారము తినాలంటే మనకు సాలుకు కావలసిన వస్తువులు: బియ్యము, గోధుమలు ౭౫౦, పప్పుపదార్థాలు ౧౪౦, పాలు ౪౦౦, పంచదార, బెల్లం ౮౦, చేపలు మాంసము ౧౬౦, కూరలు, పండ్లు ౪౦౦ లక్షల టన్నులు; కోడి గ్రుడ్లు ౧౫౦ లక్షలు.

ప్రస్తుత పరిస్థితి

మనకు న్యాయంగా కావలసిన ౨,౮౦౦ కేలరీల లోనూ సగటున ౧,౭౦౦ కేలరీల ఆహారముమాత్రమే ప్రస్తుతం దొరుకుతోంది. అంటే, మనలో కొందరి కైనా కడుపునిండా (౨,౮౦౦ కేలరీల సరియైన) భోజనము పెట్టేమాటయితే, ౪౦ కోట్ల జనాభాలోనూ సుమారు ౧౫ కోట్లమంది, లేక ౧౦౦ మందిలో ౪౦ మంది చనిపోవలసివస్తుంది.

ప్రస్తుతం మన దేశంలో ముఖ్యమైన ఆహారపదార్థాల ఉత్పత్తి :

బియ్యము, గోధుమలు మొ.	౬౦౦	లక్షల టన్నులు.
పప్పుపదార్థాలు	౭౫	,,
కొవ్వుపదార్థాలు	౧౯	,,
పండ్లు	౬౦	,,
కూరగాయలు	౯౦	,,
పాలు	౨౩౦	,,
మాంసము, చేపలు, కోడిగ్రుడ్లు	౧౫	,,

ఉత్పత్తిఅయే పదార్థాలు మనకందరికీ చాలకపోవడంవల్ల జరిగే దేమిటంటే, చాలామంది కావలసిన కేలరీల తిండి తింటారు కాని, అది సరియైనది కాకపోవడమువల్ల కొన్ని జబ్బులకు లొంగిపోతున్నారు. ఇంకా కొందరు జీవించడానికి కావలసిన కేలరీల తిండి కూడా లేక చావుబ్రతుకులమధ్య వున్నారు. ఈ పరిస్థితులలో చావుల సంఖ్య ఎక్కువగా వుండకతప్పదు. అందులో ఆడవారిలోనూ, పిల్లలలోనూ మరీ ఎక్కువ. ఇది ప్రస్తుతం మనమున్న పరిస్థితి. మన సగటు జీవితపరిమాణము ౨౭ సం. లు మాత్రమే. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలో ౬౦ సం. లు. అలాగే చంటిపిల్లల చావుకూడా మన దేశంలో చాలా ఎక్కువ.

రానున్న మార్పులు

ప్రస్తుతపరిస్థితులను మార్పుచేసి, దేశంలో అందరికీ అన్నిరోజులూ రెండుపూటలా భోజనము పెట్టేందుకు తిండిపదార్థాల ఉత్పత్తి ఎన్నోరెట్లు పెరగాలి; ఎన్నో పెద్దస్కీములు పూర్తికావాలి; అనేక రంగాలలో కార్యక్రమాన్ని నడపాలి.

వ్యవసాయాన్నిగురించి ముందు చూద్దాము. మన దేశంలో వున్న భూమిలో నాలుగోవంతు మాత్రమే ప్రస్తుతం సాగుబడిచేయబడుతున్నది. మిగతా దానిలో కొంత చవిటిభూమి. దానిని కొద్దిఖర్చుతో వ్యవసాయయోగ్యముగా చెయ్యవచ్చు. కాని చాలా భూమి నీటిసదుపాయంలేక వుపయోగింపబడటంలేదు. ఈ భూములను సాగుబాటులోనికి తీసుకొనిరావడానికి ఆనకట్టలు కట్టి, నదులలో నీటిపారుదలను వశముచేసుకొని, కాలువలద్వారా నీటిని వ్యవసాయయోగ్యమైన ప్రతి ఎకరపుభూమికీ అందజెయ్యాలి. వ్యవసాయాని

కీవిధంగా నీటిని, పరిశ్రమలకు విద్యుచ్ఛక్తిని యిచ్చే ప్రాజక్టులను (Multipurpose Projects) నిర్వహించడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. బెంగాలుకు దామోదర్ స్కీము, బీహారుకు కోసీ, సోను స్కీములు, ఒరిస్సాకు మహానది, మన తెలుగు జిల్లాలకు గోదావరీ, తుంగభద్రా, మాచ్‌కండ్ స్కీములు ఎంతో ఉపకరిస్తాయి. మన గోదావరీస్కీముకు (రామపాదసాగర) ౨౮ కోట్ల రూపాయలు ఖర్చవుతుంది. వీటివల్ల మనకు తగినంత ఆహారము దొరకడమే కాకుండా, పారిశ్రామికాభివృద్ధికూడా కలుగుతుంది. ప్రతిపట్టణమునకూ, పల్లెకూకూడా విద్యుద్దీపములు రాగలవు. రైళ్ళలనుకూడా విద్యుచ్ఛక్తివల్ల నడుపుటకు వీలవుతుంది.

ఇంకొముఖ్యవిషయం. మన వ్యవసాయరీతులలో చాలా మార్పులు రావాలి. తయారు ఎరువుల (Artificial Fertilisers) విలువను గుర్తించి, విరివిగా వాడాలి. అదే భూమిలో వందలాదిసంవత్సరాలుగా పంటలు పండిస్తూ వుండడంవల్ల భూసారము తగ్గిపోయింది. పోయిన ధాతువులను ఎరువులద్వారా మళ్లీ భూమికి అందజెయ్యాలి. ఈ ఎరువులలో ముఖ్యమైనది సల్‌ఫేట్ (Ammonium Sulphate). దీనిని చౌకగా తయారుచేసే విధానము ౩౦ సంవత్సరాలనుంచీ తెలుసును. భూమికి దాని ఆవశ్యకతకూడా బాగా గుర్తించబడింది. కాని దీనిని మన ప్రభుత్వము రెండుమూడు సంవత్సరములక్రితమే గుర్తించింది. బీహారులో సింద్రీ అనేచోట దీనిని తయారుచెయ్యడానికి ఒక ఫేక్టరిని గవర్నమెంటువారు కడుతున్నారు. అది ఒక సంవత్సరము లోపుగా సాలుకు ౧౦ లక్షలటన్నుల సల్‌ఫేటును తయారుచేస్తుంది.

వరి, గోధుమపంటలేకాకుండా దుంపలపంటలు కూడా అభివృద్ధిచెయ్యాలి. వాటిలో ముఖ్యంగా చెప్పవలసింది బంగాళాదుంప. ఈ దుంపల పంటకు ఎక్కువ నీటిసదుపాయం అక్కరలేదు. ఎకరం ఒక్కంటికి పంటకూడా ఎక్కువ. దుంప పదార్థాలే కాకుండా, కొన్ని కొత్తపంటలు మనదేశంలో పండించాలి. వాటిలో చెప్పదగ్గది సోయాబీనులు. సోయాబీనులు చైనాలో చాలా ఎక్కువగా పండిస్తారు. ఈ మధ్య రష్యాలోనూ, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలోనూకూడా సోయాబీనులను పండిస్తున్నారు. సోయాబీనులలో బియ్యములోకంటె చాలా ఎక్కువగా క్రొవ్వుపదార్థాలు, ప్రోటీనులు, వైటమినులు వున్నాయి. సోయాబీనుపిండిని అనేకవిధములుగా వుపయోగించవచ్చు. గోధుమపిండివలె రొట్టెలు, ఫలహారములకే కాక, సోయాబీనుపాలు తయారుచేసి మామూలుగా పాలు వుపయోగించే అన్నివిధాలుగానూ వుపయోగించవచ్చు. పైగా, సోయాబీనులు పారిశ్రామికంగాకూడా చాలా ముఖ్యము. ఇది చైనావారి ఇంద్రజాలపుపంట (Magic Crop). దీనిని మన దేశంలో పెంచడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి.

తరువాత మనం కూరగాయలూ, పండ్లను గురించికూడా చూడాలి. ప్రస్తుతం మన దేశంలో కూరగాయలపంట ౯౦ లక్షలటన్నులు. అందులో ౨౦ లక్షల టన్నులు బంగాళాదుంపలు. మిగతావి మామూలుకూరలు, ఆకుకూరలు. చలిగావున్న కొండప్రదేశాలలో కొన్నిచోట్ల కేబేజి, కాలిఫ్లవర్ పంట వున్నది. పండ్లు పండించే భూమి ప్రస్తుతం ౧౫ లక్షల ఎకరాలు. అందులో ౧౧ లక్షల ఎకరాల మామిడి, ౩ లక్షల ఎకరాల అరటి, ఒకలక్ష ఎకరాల లోపుగా నిమ్మ, నారింజ, బత్తాయికి వుపయోగింపబడుతోంది. మొత్తం పండ్లపంట ౬౦ లక్షల టన్నులు. కూరగాయలపంట, పండ్లపంట ఎన్నోరెట్లు ఎక్కువచెయ్యాలి. వాటిని పండించడమే కాకుండా, దాచుటకు చలిగదులు (Cold Storage Houses), దూరప్రదేశాలకు పంపేందుకు పండ్లఫేక్టరీలు (Fruit canning Works) కూడా స్థాపించాలి.

తరువాత పాలసంగతి చూద్దాము. మనదేశంలో ప్రస్తుతపుఉత్పత్తి ౨౩౦ లక్షల టన్నులు. అంటే సగటున మనకు దొరికేపాలు ౫ ఔ. కాని మనకు కావలసినది ౧౦ ఔ. పైగా, మన దేశంలో చాలామంది శాకాహారులు కాబట్టి సగటున మరొక ౫ ఔ. ల పాలు కావలసివస్తుంది. అందుచేత మన పాల పరిశ్రమ నాలుగయిదురెట్లకుపైగా పెరగాలి.

ఈ విధంగానే మాంసపరిశ్రమ, చేపలపరిశ్రమ కూడా అభివృద్ధికావాలి. ఇవన్నీ అభివృద్ధిపొందేవరకూ మనదేశంలో అందరికీ తగినంత తిండి వుండదు. తగినంత తిండి దొరకనంతకాలమూ మన మే రంగములోనూ ముందంజ వెయ్యలేము. ఈ ఆహారసమస్య రానున్న అయిదారు సంవత్సరములలోనూ తప్పక తేల్చబడునని ఆశిస్తున్నాము.

'శ్రీ వేదమూర్తులు'

[నాటిక]

— శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి —

౧-వ దృశ్యం

[సాయంత్రం నాలుగ్గంటల వేళ. వైశాఖమాసం ప్రవేశం పీసపాటి బ్రహ్మావధానులుగారు. ప్రయాణం చేసి అలసివచ్చినట్టు కనబడుతున్నారు. ధుమధుమ లాడుతూ వచ్చి...సావట్లో ఉన్న చాపమీద అంగ వస్త్రంతో కొట్టి...చదికిలబడి...]

బ్రహ్మ—(కోపంగా) వేషాలు వేస్తాడు... వేషాలు... నా దగ్గర...అబ్బో — ఇలాటివాళ్లని ... కోటిమందిని చూశాను. కోటిమందిని...

(లోపలికి చూసి) ఇంట్లో ఒక్కరూ కనపడ రేం...పెరట్లో దిగమారిపోయారు గావును...కాస్త వేసంగి అంకురిస్తే చాలు...ఇంట్లో కూచోలేరు. గాలి కావాలి, గాలి. దొంగా డెవడేనా దూరి ఇల్లు చక్క బెట్టుకుపోతే...ఇంక అంతా వాయువే...

ఇదిగో...నిన్నే...ఇంట్లో ఉన్నావా? ఎక్క డేనా అణిగిపోయావా? ... పాదప్రక్షాళనానికి...పెద్ద చెంబుతో నీళ్లూ...ఇంత మంచితీర్థమూ తగలెయ్యి...

అబ్బబ్బ—ఎండ లెలా మండిపోతున్నాయి— ఇప్పటివాళ్ల బుద్ధుల్లాగనే......

వేషాలు...నా దగ్గర...

గుడ్డొచ్చి (వెటకారపు నవ్వు) పిల్లని బెదిరించిందట......

(లోపలనుంచి సన్నంగా)

—వస్తున్నా...

—తెస్తున్నా...

బ్రహ్మ—ఓయి రామచంద్ర ప్రభూ! అంత వరకూ అణిగిఉంటారా—అల్లుడూ అనగానే వస్తుం దండీ ఎంత తెగనీలుగైనా ... వెనకటికి ... గడ్డిపోచని అల్లుడూ అంటే...లేచి ఆడిందట. ఊరికే అన్నారా మహర్షులు— 'జామాతా దశమో...'

(సుభద్రమ్మ గారు—అవధానులు గారి భార్య ప్రవేశం)

సుభ—అప్పుడే...వచ్చారూ కొత్తపేటనుంచి! ఎంత ఎండపడ్డారూ! పన్ల తొందరేగాని ఒంటిసుఖం చూసుకోరమ్మా ఈ మనిషి...ముందు బోలెడు పెళ్లి పన్లు...అమ్మాయి సత్యవతీ, పిల్లలూ ఖులాసాగా ఉన్నారా? వెర్రిపిల్ల...ఇక్కడ ఉన్నప్పుడు పాకు లాడ్డమే గాని అత్తారింటికి వెడితే ఒక్క ఉత్తరం ముక్కేనా రాయించదు. బధ్ధకంమనిషి...అతను ఇంటి దగ్గిరే ఉన్నాడా? అల్లుడు శేఖరం...లోప లేమీ ఉంచడు! పైకిమాత్రం అదోలా......

బ్రహ్మ—(చర్రుమని) వాడిపే రెత్తకు...నా దగ్గర...వేషాలు...వేస్తాడు...వేషాలు...నాదగ్గర... వేషాలు...

సుభ—(తెల్లబోయి) అదేమిటండీ!... అదేదో ఘనా...జటాలా పట్టుగున్నారు...వేషా లేమిటండీ... నా మొహం. అతనికి నాటకాల్లో సరదాగాబోలు... సరదా కొద్దీ దేన్లోనేనా వేశాడేమో ... అయితే మనకేం......

బ్రహ్మ—(విసుగ్గా) నీ మొహం...నా మొద్దు లూనూ.

సుభ—చాల్లెద్దురూ—ఏమి టా మాటలూ... శుభం మళ్లీ......

(ప్రవేశం—వామనయాజులు. అవధానులుగారి తమ్ముడు. ఒక పొడుంపట్టు ధ్వనిప్రధాన కావ్యంలా పీల్చి చెయ్యి దులుపుతూ...వచ్చి)

యాజులు—ఎంత సేపయింది పేటనుంచి వచ్చి? ఏమిటమ్మా వదినా...విశేషాలు...?

సుభ—(ముభావంగా)మీ అన్నయ్య నడగండి.

యాజులు—పేటలో...శేఖరం...అమ్మాయీ పిల్లలూ అంతా సుఖంగా ఉన్నారా? అన్నయ్యా, పిల్లల్ని తీసుకుని నాలుగురోజులు...ముందుగా రమ్మనకపోయావా? నిండుగానూ చేదోడుగానూ ఉండును.

బ్రహ్మ—అక్ఖర్లేదు. ఎవ్వడూ రానక్కర్లేదు నా యింటికి. వస్తే వాళ్లముఖం చూడను.

యాజులూ! చూడు. ప్రేమానుబంధాలు...పెట్టుకున్న కొద్దీ మనం అణిగిపోతాం. తెగ్గోసపారెయ్యాలి. నా కొడుకుపెళ్లి జరక్కపోయినప్పుడు చూస్తాను. వీ రెవరూవచ్చి ఉద్ధరించక్కరలేదు. ఏమిటో...ఆపది—దేవులాడుతుంది గదా...అని కదిలాను. గాని...

సుభ—ఏమిటో...ఏం చెప్పను. అంతా అయోమయంగా ఉంది నాకు...

యాజులు—చెప్పేదేమిటి వదినా? అన్నయ్య మనస్సుకి ఏదో కష్టం కలిగింది. లేకపోతే పిల్లంటే... పంచప్రాణాలుగదూ అతనికి......కాకపోయినా ఆ శేఖరం...ఉన్నాడే...చెప్పొద్దూ...కొంచెం...

బ్రహ్మ—కొంచెం అంటావేం? మెల్లిగా...అ తలవిసురు కెక్కడేనా హద్దుందీ?...విను. రైలు దిగి కొత్తపేట వెళ్లేసరికి పదిగంటల పొద్దెక్కింది.

యాజులు—ఆఁ, ఏం జరిగిందీ...?

బ్రహ్మ—అపశకంగా ... గుమ్మంలో అడుగు పెట్టాను. ఒక పద్యాలా...రాగాలా...పాటలా... వాళ్ల మొహాలా...కచేరీ సావడి ఎగిరిపోతోంది. పడక కుర్చీలమీదా...కొయ్యకుర్చీల మీదా ఏడెనమండుగురు ప్రముఖులు కూచున్నారు. ఏ కులమో తెలీదు గదా—క్రాపింగు జుట్టులు, సిగరెట్టులు...తెల్లారకుండా తాంబూలాలు. మధ్య ఒకదాన్లో ఈయన. ఒక పుస్తకం చదువుతున్నాడు. వీరంతా విరగబడి ఒకటే నవ్వులు...

సుభ—అతను రాసిందేదో స్నేహితులకి వినిపిస్తున్నాడు గాబోలండీ .. ఈ కాలపువాళ్ల దంతా అదో...వరస...

బ్రహ్మ—అఘోరించాడు లే. వెయ్యిమాట్లు చిలక్కి చెప్పినట్టు చెప్పాను. "వైదికపాళ్లకి కవిత్వం ఏమిటోయ్, ఏదైనా నాలుగురాళ్లు సంపాదించేమార్గం చూడు. ఈ కవిత్వాలూ...పత్రికలూ తిండి పెడతాయా!" అని. ఋషితుల్యులు మా నాన్నగారు అనే వారు. కవిత్వం చెప్పేవాళ్ల చేతిలో కాసీ ఉండదని శ్రీ మహావిష్ణువు శపించాట్ట. చూస్తున్నాం గదూ... నెలా వచ్చేటప్పటికి గిలగిలలాడుతూ ఉంటాడు.

సుభ—పోనిద్దురూ...ఒకరికి ఈడు తియ్యకుండా గౌరవంగా కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. మన్నేమీ అడగడం లేదుగదా...

బ్రహ్మ—అ...డ...గడం లేదు. పొడుచుకొచ్చింది...అభిమానం...పైమీద గుడ్డతో తోవ పోయేవాణ్ణి తీసుకొచ్చి కన్యాదానం చేశాను. ఇంకేం చెయ్యాలి? డబ్బువిషయంలో మాత్రం పిటకరాయిలాంటి ముండాకొడుకుని...నా దగ్గర పైసెయ్యి...ఆ శమభిమలు...నట్టింట బుట్టినవాళ్లకే దిక్కులేదు నా గీత దాటితే...నడింగా వచ్చినవాళ్లకొచ్చిందా?

సుభ—కానియ్యండి. నా కెందుకు—

యాజులు—మీ రుండండి వదినా—వాటికేం గాని...తర్వాత ఏం జరిగింది? శేఖరం చూశాడా?

బ్రహ్మ—అదే విశేషం. నీ కేమేనా వెర్రా ఏమిటోయ్—ఎందుకుచూస్తాడు,కళ్లు నెత్తినకున్నాక. పుస్తకం అడ్డంపెట్టుకున్నాడు. తక్కిన కుంకలు 'భేష్...అద్భుతం' అని తల ఊపుతూఉంటే...ఈయన ఒళ్లు విరుచుకు చదువుతున్నాడు.

యాజులు—(ఎరగనట్టు) వాళ్లుకూడా చదువుకున్న వాళ్లే గాబోలు—

బ్రహ్మ—ఏడిశారు. అన్నీ నాటకం మొహాలు... ఒకడి మొహాన్నీ చదువుకున్న వర్చస్సు ఎక్కడా లేదు. బాగా కుదిరింది జట్టు. ఊరికే ఘోషించింజా వేదం, ఈ బాపతంతా పంక్తిబాహ్యులని...

యాజులు—బాగానే ఉంది. తలెత్తలేదేం?

శుభ—మీరు వచ్చినట్టు చూడలేదేమో... లేక పోతే శేఖరం అంత అమర్యాదస్తుడా?

బ్రహ్మ—తెరులు! వీడు చూస్తే ఎంత, చూడక పోతే ఎంత! ముంగుజుట్లూ... ముక్కుద్దాలూ తప్ప ఇల్లు కొడితే తట్టెడు పెంకులు లేవు... ఎవడు నిలబడ తాడో నిలబడమనూ ఈ ప్రాంతంలో నా దగ్గర... పిసపాటి బ్రహ్మవధాన్లూ అంటే శ్రౌతస్మార్తాల్లో... మనమాట మనం అనగూడదు గాని... దండం బెట్టి తప్పు కోవలసిందే.. గ్రాసానికి లోటా?... పాతికెకరాల సుక్షేత్రఖండిక. సుమ్మం దిగక్కరలేదు... వీడి లక్ష్యం నా కేమిటి? పిల్ల ఉంది గనక......

శుభ—(నవ్వి) పోనీండి. అందుకే వెళ్లారు... పిల్ల కనపడిందా? సత్యం ఏమంది?... కులాసాగా ఉందా?

బ్రహ్మ—(అసంతృప్తిగా) ఆఁ, అంతా బాగానే ఉన్నారు... సావిట్లోంచి ఇంట్లోకి వెళ్లాను. అమ్మాయిని చూద్దామని. అప్పుడే వంటయిపోయింది. ఆశ్చర్యపడిపోయాను. అమ్మాయి ఎలా తేలిందని! పక్క పాపిడి జడా... ముడత చీరా... కుర్చీలో కూచుని ఏదో నవలో గివలో చదువుతోంది... నాకు కంపర మెత్తి పోయింది. వట్టి కిరస్తానం!!... నా యింట బుట్టిన పిల్ల ...పట్టపగలు... తెల్లచీర కట్టుకుని... పుస్తకం చదవ డమే... బాగా తయారుచేశాడు. మహానుభావుడు... అగ్నిష్టోమం చేసిన కొంపలో పుట్టిన పిల్లని......అన్ని మాలకూళ్లూ నట్టింట్లోకి ఆహ్వానిస్తాడు గదా. ఎలాంటి కుటుంబంలో పుట్టాడు—దర్భా వారంటే... ఆర్షేయ పౌరుషేయాల్లో ఓహో అనిపించుకున్నారు... అలాంటి చోట పుట్టి... నాటకాల జట్టు... ముతిగుడ్డలవాళ్లు... సభలు... చట్టుబండలు... ఈ గాంధీ... ఉన్నాడే... మన కొందుకు... గాని... స్వరాజ్యం తెస్తారట వీరంతా ...సన్యాసుల్లాగు కాషాయ జెండాలూ... వీళ్లూ...

యాజులు—ఆఁ, స్వరాజ్యం అంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది... ఈ మధ్య శేఖరం కూలాళ్ళమీదా... గుడ్డాళ్ళమీదా కవిత్వం ప్రారంభించాట్ట... ఏ ప్రభువునో ఆశ్రయిస్తే లాభిస్తుంది గాని... ఈ బైరాగిజట్టును పట్టుకుంటే ఏమొస్తుందయ్యా తెలియక అడుగుతాను.

బ్రహ్మ—జోగి జోగి రాసుకుంటే... బూడిద రాలిందిట...... కుబేర్రాయణిం గారు ఎంత దొడ్డ ప్రభువు! మొన్న వారెందుకో కబురంపితే ఈ ప్రబుద్ధుడు... నా కిప్పుడు వీల్లేదు అన్నాట్ట.

జమీందార్లకి కుక్కలమీదుండే ప్రీతి కవుల మీద ఉండదుట. బయలుదేరాడు మొనగాడు, ప్రభువుల్ని ఆక్షేపించడానికి. శ్రీవారికి లోటా? కో అంటే కోటిమంది. 'కర్తవ్యో మహదాశ్రయః'... పని కొచ్చే లక్షణం... ఒక్కటి లేదు... ఎందుకూ...

శుభ—(విసుగ్గా) సరే... అల్లుడి ఆశీర్వచనాలు అలా ఉంచండి. ఇంతకీ... అమ్మాయిని పెళ్లికి పిలిచారా? లేదా?

బ్రహ్మ—నాయిష్టం వచ్చినట్టు చేశాను. నా యింట్లో అడపీనుగు నోగత్తితే నే నొప్పుకోను. నా మాట అలా జరిగిపోవలసిందే...

యాజులు—(నెమ్మదిగా) అదిగాదయ్యా... అమ్మాయి ఏమంది?... పంపుతా నందా? ఎప్పుడొస్తా నంది?

బ్రహ్మ—(బిగువుగా) నాధర్మం ఏదైతే ఉందో అది నేను నెరవేర్చాను. తర్వాత నాకు పూచీ లేదు. భోంచేసి వెళ్లమంది. అ...వ్వ...(నోటిమీద చేయి అడ్డం పెట్టుకున్న చప్పుడు) ఆ కొంపలో నాకు భోజనమా? మడిగట్టుకు వండుతా నంది. వెర్రిబాగుల్ది. దాని మడి నాకు పని కొస్తుందా! దేవతార్చన చేసుకొనే ముండా కొడుకుని... ఒద్దన్నాను... ఆయనతో గూడా చెప్పాలిట... ఆ...య...న. అదృష్టం కొద్దీ దొరికాడు ...ఒక్క నిమిషం అక్కడ ఉండనన్నాను... గిర్రున తిరిగి చక్కా వచ్చాను.

శుభ—(నిశ్చేష్టితురాలై) ఇదా మీరు చేసు కొచ్చిన పని? (జాలిగా) పాపం-వెర్రిపిల్ల - తమ్ముడు

పెళ్ళి అని ఎంత సరదాపడింది! ఇం కెలా వస్తుందీ? ఇం కది రానట్టే మరిదిగారూ!

బ్రహ్మ—(ఉగ్రుడై) రానక్కర్లేదు. వస్తే మాటాడ్డానికే వీలులేదు. తెలిసిందా...మాటాడారో ఎవరైనా, తలకాయ గోడకు కొట్టుకు చచ్చిపోతాను... పో...వెళ్లు...నా కగ్గనపడకు......

......ఒరేయ్ సీతాపతీ, సీతాపతీ!...... గదుల్లో మణిగిపోతారు. ఒక్కరూ కనపడరు.

సీతాపతి—(ప్రవేశం) ఏం...నాన్నా...చదువుకుంటున్నాను.

బ్రహ్మ—(వెక్కిరింపుగా) అంటుకుపోతోంది ...చదువు ... ఉస్కూలు ఫైనలు రెండుమాట్లు దండయాత్ర అయింది. ఈమాటు ఏమవుతుందో......ఆ పంచాంగం ఇలా పడెయ్యి...

(సీతాపతి పంచాంగం తెచ్చి పడేస్తాడు)

బ్రహ్మ—ఏం అలా పెట్టావు మొహం?... ఉన్నాయి...తామసాలు...తెలివి...తేటా మాత్రం శూన్యం...అయినింటబుట్టి...ఒక సంధ్యావందనమూ... నమకచమకాలా? కొంపపరపతి నాతో ఆఖరు......

సీతా—(ఉడుకుబోతుతనంగా) అస్తమానం... తిట్టకపోతే...పోనీ, ఈ చదువు మానిపించెయ్యకూడదూ...

బ్రహ్మ—ఏమిటే! ఏమన్నావ్...ఈ చదువు మానిపిస్తే...ఎండిస్తాడురా...రెండు వేలు...నీ విఘ్నేశ్వరపూజ మొహానికి...దయ చెయ్యి.........ఇంగ్లీషు ముక్క ప్రయోజనం కుర్రనాగమ్మ పీడికేం...తెలుసు...?

ఊఁ, యాజులూ! ఇలా చూడు. చవితి...వెళ్లగా పంచమి. వర్జ్యంగూడా వెళ్లిపోయింది...ఆ సంగతి మాటాడుకుందాం...ఏమన్నారు వారు?

యాజులు—అంత ఇచ్చుకోలేమనీ...అయిదువందలు దయఉంచి తగ్గమనీ...ఆడబడుచులాంఛనాలు ఎలాగా ఇస్తామనీ చెన్నుగారిచేత కబురంపారు.

బ్రహ్మ—(చర్రున లేచి) రెండు సంచులకూ గవ్వ తగ్గమని తక్షణం కబురంపించెయ్యి. ఆడబడుచులకు ఇవ్వకపోతే...మానెయ్యమను. వాళ్లకిస్తే నాబొట్లో ఏమేనా...ఒరుగుతుందా...అసలు...నా తాతగాని... తండ్రిగాని కట్నాలు పుచ్చుకు ఎరుగుదురా? బ్రహ్మర్షులు...కాలాన్ని బట్టి మారకతప్పదుమరి...కనక పుచ్చుకోవలసివచ్చింది. ఆ కుర్రకుంకని బియ్యేదాకా చదివించాలా? ఎక్కణ్ణుంచి తెస్తాను?

యాజులు—ఒప్పుకుంటారు. ఊరికే మాట వేసి చూశారు ఏం పలుకుతుందో అని...

బ్రహ్మ—ఏం? తీపునిగదీసిందా ఒప్పుకోక—హహ్హహ్హా! తపస్సుచేస్తే దొరుకుతుందీ నా సంబంధం? పిల్లను చూపించకుండా పిల్లాణ్ణి తొక్కిపెట్టి...ఒప్పించాను. అది మన కుటుంబగౌరవం కాదన్నాను. అంతే. నే చెప్పినట్టూ...వారికి...ఏది...

యాజులు—ఆఁఆఁ అలాగే...తక్షణం. మన శాస్త్రే వ్యాకథి లేదు. తక్కిన పన్లుగూడా చరచరా చూసుకోవాలి...

బ్రహ్మ—ఎంత? మనం తల్చుకుంటే. నువ్వు రేపు పట్నం వెళ్లు. ఇక్కడ పందిళ్లూ పాకలూ నేను చూస్తాను. బంధువుల పిలుపుకి రామదీక్షితుల్ని పంపుతాను.

యాజులు—అయితే బాజాబజంత్రీలకు చెప్పిస్తాను. కాని...మనవాళ్లు...బాండు...

బ్రహ్మ—పెట్టించవయ్యా. ఫలానావారింట్లో పెళ్లంటే దేవదుందుభులు మోగాలి...చిన్న సన్నాయి గూడా తగిలించు కావలిస్తే.....అయితే—లాఖసాటిగా చూడుమా. పడిపోతాం.

యాజులు—అన్నయ్యా, ఆ మాట చెప్పాలా నాకు?

బ్రహ్మ—పద. సంధ్యాకాలమయింది.

౨-వ దృశ్యం

[ఉదయం. చంద్రశేఖరంగారి ఇల్లు. శేఖరం పడకకుర్చీలో కూచుని ఏదో పుస్తకం చదువుకుంటున్నాడు. నవీనవేషం. తెలివి కనపడే ముఖం... చిన్నకొడుకు సుందరం...హఠాత్తుగా వీథిలోంచి పరిగెత్తుకుంటూవచ్చి...]

సుందరం—నాన్నా, నాన్నా! అమ్మ నిన్న నేం...తాతయ్యగారి నూతిలో...

చంద్ర—ఆఁఆఁ, అమ్మా? నూతిలో పడిందా? ఏమి టీదారుణం? బతికిందా?...చెప్పు.

సుందరం—పడీపడగానే వెంటనే వెంకట్రావు బాబయ్య ఉరికి తీశాడు. ఇప్పుడు నెమ్మదిగా...పడుకుని ఉంది.

చంద్ర—(తేరుకుని) అమ్మయ్యా...బతికింది గదా...ఎంత సాహసం చేసింది!

సుందరం—నాన్నా! నే నేం...నిజంగా హడిలి పోయాను.

చంద్ర—పిచ్చిమనిషి—శతవిధాల చెప్పాను-'నిన్నక్కడ ఎవరూ తిన్నగా చూడరు. మీఅమ్మమాట నెగ్గదు. మీనాన్న కరోడ్కటకుడు. మాటపట్టింపేగాని ...మన పేగుగదా అని చూడడు. అగౌరవం భరించ లేవు.' అని ఎంత చెప్పినా వినందే...మాచెల్లెల్ని చూడాలనీ, అమ్మ ఏడుస్తుందనీ, తమ్ముడు పెళ్లికోసం ఎన్నాళ్లనుంచో ఉవ్విళ్లూరుతున్నాననీ, మాయింట్లో నాకు అడ్డేమిటనీ మొండిపట్టు పట్టి నిన్ను తీసుకువెళ్లింది—అనుభవించింది—పాపం ఎంత బాధపడిందో అమాయకురాలు...

ఏంజరిగింది సుందరం?

సుందరం—నిన్న సాయంత్రానికి పాతపేట వెళ్లాం అమ్మా, నేనూను. వీధిలో అరుగుమీద కూచుని తాతయ్య పందిళ్లు వేయిస్తున్నాడు. అమ్మ చరచర బండిదిగి గుమ్మంలోకి వెళ్ళి 'నాన్నా, పెళ్ళిపనులన్నీ అయినట్టేనా' అని తాతయ్యని పలకరించింది. తాతయ్య ఇటువేపు చూడకుండానే...'వెళ్లు వెళ్లు. ఇంట్లో మీ అమ్మ ఉంది.' అని అరుగు దిగి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయాడు. అమ్మ తెల్లబోయింది. లోపలికి వెళ్లాం. అమ్మమ్మ గుడ్లనిండా నీళ్లుపెట్టుకుని చూస్తూ ఊరుకుంది. మామయ్య గదిలోంచి ఇవతలికి రాలేదు. పిన్ని కనబడనే లేదు. అమ్మ గబగబా కాళ్లు కడుక్కువస్తానని పెరట్లోకి వెళ్లింది. దభీమని చప్పుడయింది. అంతా పెరట్లోకి పరిగెత్తాం. బాబయ్య దిగి తీశాడు.

చంద్ర—బాగానే ఉంది. అన్నయ్య ఏడీ? భద్రం, భద్రం!!

భద్రం—(ప్రవేశించి) ఏంనాన్నా...?

ఇదుగో సుందరం—పాతపేటనుంచి ఎప్పుడొచ్చాడూ?

చంద్ర—విన్నావా సంగతి?

భద్రం—ఏమిటీ?

చంద్ర—మీ అమ్మ...నూతిలో పడిందట. నిప్పున వెంకట్రావు ఉరికి తీశాడట. చూశావా పుట్టింటి సౌభాగ్యం......?

భద్రం—అసలు అమ్మను వెళ్లనివ్వకూడదు. తాతయ్య వచ్చి...ఆప్యాయంగా ఒకపూట ఉండి...సలక్షణంగా మిమ్మల్ని పెళ్లికి పిలవనప్పుడు...అమ్మ వెళ్లడంలో ఏం సవబుంది? పొరపాటుచేశారు...ఎంత ప్రమాదం దాటింది?

చంద్ర—(వెగటుగా నవ్వి) మామగారి శరీరానికి ముసలితనం వస్తూన్నకొద్దీ అహంకారానికి మాత్రం యౌవనం పొంగుతోంది. ఎందుకూ...వేదాలు చదివారు. ఉపనిషత్తులు ఒప్పజెబుతారు. ఒక్కముక్క లోపలికి ఇంకలేదు.

నిజంగా చూస్తే...జాతి అధఃపతనానికి విదేశ నాగరికత కాదు. ఈ శుష్కఛాందసులే ఎక్కువ తోడ్పడ్డారు...

భద్రం—పైగా...ఇంటికి వస్తే మీరు మాటాడరనీ...కోరి అగౌరవపరిచారనీ, మీగర్వానికి మితిలేదనీ కూగీటు...విన్నారా?

చంద్ర—మొన్నకు మొన్న మామగారు ఎప్పుడు వచ్చారో ఎప్పుడు వెళ్లారో...దైవసాక్షిగానాకు తెలియదునుమీ. మీ అమ్మ చెబితే...ఆశ్చర్యం వేసింది!

భద్రం—ఆయన మహ మనకుచూపిన ఆదరాభిమానాలేమిటి? పోనిస్తురూ...ఇంటికి వెడితే కొంటిపిక్క పెట్టినట్టు మాట్లాడ్డమేగాని...ఒక్కనాడు మీతో మనస్పారా మాట్లాడాడూ!...చెయ్యనివ్వండి యాగీ...లోకం మిమ్మల్నీ ఎరుగును.

చంద్ర—పోనిద్దూ. ఏంచేసినా పెద్దవాడు. వేద వృద్ధు. అందుకు గాదుగాని...అంతవాడు అబద్ధాలు చాటించడమూ అని నా విచారం.

భద్రం—(ఎగతాళిగా) ఒక్క నమకపారాయణతో అన్నీ చెల్లు. ఆయనకేమిటి మహానుభావుడు... మనకూ భయం...ఏమైనా ఉంటే గింటే......

చంద్ర—(నవ్వి) తప్పు. తాతయ్యని అలా అన గూడదు. అంత దురుసు పనికిరాదు నాన్నా...

భద్రం—(కోపంగా) యోగ్యులకు తగ్గి పనికిరాదు. నిజమే. ఇక్కడ అదిగాదు మార్గం......ఒరే సుందరం! లే...తాతయ్యగారింటికి వెడదాం. నా హోల్డాలూ...పెట్టె సర్దుకువస్తున్నాను నిమిషంలో.

చంద్ర—భద్రం! ఏమిటిది?

భద్రం—ఏమీ లేదు. అమ్మ ఇంకక్కడ ఒక్క గడియ ఉండడానికి వీల్లేదు. సుందరం నాతో వచ్చి తక్షణం అమ్మను తీసుకువస్తాను. నేనొకసారి పట్నం వెళ్ళి నాలుగురోజులుండి...మామయ్య పెళ్ళికి వెడతాను. నన్నెవరు పిలవక్కర్లేదు.

చంద్ర—నీ ఉద్దేశం బోధపడ్డంలేదు భద్రం!

భద్రం—మామయ్య పెళ్ళి ఎలా జరుగుతుందో... చూస్తాను...

చంద్ర—అంటే?

భద్రం—క్షమించండి. ఇప్పుడు నన్నడగొద్దు. సుందరం, రా. గైలు దాటిపోతుంది. (సుందరంతో బయలుదేరి తోవలో)

....

భద్రం—(గొంతు కొంచెం తగ్గించి) చూడు, సుందరం! నేను చెప్పినట్టూ జ్ఞాపకం ఉంచుకో. అక్కడికి వెళ్ళినప్పటినుంచీ...నువ్వు నాన్నపక్షం; నేను తాతయ్యపక్షం. ప్రతిచోటా అలాగే మాట్లాడుకుంటాం. వెంటనే నువ్వు నాన్న తీసుకు రమ్మన్నాడని అమ్మను తీసుకు చెక్కా రా. నేను... ఆపైని నాపని చూస్తాను.

సుందరం—సరే. పద.

3-వ దృశ్యం

[పెళ్ళివారి విడిది. దీపాలవేళ. పెళ్ళికి ముందు జరిగే హంగామా...బాకా ఎత్తి సాయబు చెవులు ఘుంకుమనేలా ఒకసారి ఊది ఊరుకున్నాడు. సన్నాయి డోలు చప్పుడుతో మిళితమై చల్లగా మోగుతూంటుంది. హడావడిగా ... బ్రహ్మావధానులుగారు విడిదిలోంచి పందిట్లోకి వచ్చి...]

బ్రహ్మ—ఆఁ ఆఁ, నెమ్మదిగా....పందిట్లోకి రానీయండి బళ్లు...

యాజులూ, యాజులూ!......ఒక్కరూ సమయానికి కనపడరు...

అనంతం! చూడమ్మా...ఆ బరఖాలు...పావిట్లో ... ఒరే నీలయ్యా, విసినికర్ర లేవిరా?

శతవిధాల చూస్తున్నా....ఒక్కడికీ చురుకు లేదు.

రామ్మూర్తీ! ఆదీపాల కంజాయింపు...పిట్రో... ఏదో టిక్కుమాలిన పేరు...ఆ లైట్లు వ్యవహారం... నువ్వు దగ్గరుండి పుచ్చుకోవాలి సుమీ! ఆ విశ్వనాథం ఏడీ...ఎగిరిపోయాడు అప్పుడే ఎక్కడికో...చెట్టి 'త్వష్టా'లు ఏకవ ఉద్యోగంతే. రమణయ్యా! నీ బద్ధకం తగలెయ్యా! ఆ అవలింత లేమిట్రా?...లే, ఆ ఎదురు సన్నాహానికి ఏంకావాలో చూస్తే తప్పొచ్చిందా...

ఇదిగో...శాస్త్రులు బావగారు! దయచెయ్యండి దయచెయ్యండి. సుదినం. శ్రమ అనుకోకుండా దయ చేశారు.

అయితే...సీతమ్మక్కయ్యా, రుక్మిణీ పిల్లలూ ఏరీ...ఇదుగో.....మాటలోనే వచ్చారు. అక్కయ్యా! లోపలికి పదండి...లోపల మీ మరదలు....ఇదిగో.... నిన్నే...అక్కడవున్నావా? ఆఁ, రుక్మిణీ, నీ మొగుడు రాలేదుగదూ...సరే లే...అతని కూతురు పెళ్ళికి నేనూ ఇలాగే చేస్తాను......హహ్హహ్హా ...గడుసుదానవు.... పద లోపలికి. చాలా ఎండపడివొచ్చారు. (సన్నాయి అగుతుంది.)

(ప్రవేశం : సుభద్రమ్మగారు)

సుభ—పట్నం నుంచి ... కర్పూరదండలూ... పువ్వులూ...బట్టలూ ఇంకా ఏమీ రాలేదు....

బ్రహ్మ—(ధీమాగా) అన్నీ వస్తాయి. నిశ్చయ రంగా అరణ్యమంతా ఏర్పాటుచేశాను...గందరగోళ్డి పెళ్లిళ్లు నతి మీద నడిపిన సుందరాకాశ్మీరుని....వాడు చెప్పాలి సుభద్ర! గడియలోనో గంటలోనో అన్నీ పట్టుకుని... భద్రం కారు తీసుకొస్తాడు.

సుభ—(వింతగా) ఎవరూ? మన పెద పిల్లగాడి...భద్రమేనా?

బ్రహ్మ—ఒక్క దెబ్బని--తండ్రికీ వాడికీ పోలిక ఉందా? బంగారంలాంటి కుర్రాడు. వాడి సౌమ్యతే వేరు. కోపమొచ్చి తల్లి వస్తూ ఉంటే.. ఏమన్నాడు? 'భద్రం! తలిగా! నాన్న రాకపోతే జగడించాలా? అంటాను. నాన్న మీ మనస్సు కనిపెట్టలేక పోయాను. ఇలాంటప్పుడు సహాయపడకపోతే....ఎందుకూ మేము తాతలండీ! ఏం కావాలో చెప్పండి. పట్నం వెళ్లి విమానంలో తెస్తాను'. అని చేతిలో పని అందుకున్నాడు. అదీ బుద్ధి!

సుభ—(గర్వంగా) వాడి మొహం.... పులుసు చేగా...ముక్కు...పోనీ...ఏమైనా ఎంతో వైభవం జరిగితే ఏమిటి? ఎంతమంది వస్తే ఏమిటి?...నట్టింటి పెద్దా బిడ్డ చిట్టిని పంట్లో కనబడక పోయాక... ఏం చేస్తాం. చేసిన పూజ అలాంటిది.

బ్రహ్మ—నిన్న ఆ నాటకమూ లేదు లేదన్నాను. కట్టుకున్నాడు. రంగులాయి పానకం...ముద్దుముచ్చట్లు ఎలా జరుగుతాయో అంట—

సుభ—కన్నవాళ్లూ అంతే అయినే...

బ్రహ్మ—నోరు మయ్య. అట్టే వాడు పిపాలం తీసుక లోపలికెళ్లి.. నీపని చూడు.

(కారు హారన్ మోగుతుంది)

అదిగో...భద్రం వచ్చేట్టున్నాడు...రావా...బాబూ! ఏం బస్సులో రాలేదా! ఇంతాలస్యం అయిందేం?...ఒరే...ఒరే కాశీ! ఈ సామాను లోపల పెట్టు

భద్రం—(ప్రవేశించి) అబ్బబ్బ-ఏమి ఎండలు పేల్చేస్తున్నాయ్! అసలు.....బస్సులోనే వద్దామనుకున్నాను బయలుదేరాను. తోవలో మాతో కాలేజీలో చదువుకొన్న ఒక అబ్బాయి కనిపించాడు. అతనికి స్వంత కారుంది మాటల ధోరణిలో సీతాపతి మామయ్య పెళ్లికి వెళుతున్నానని చెప్పాను. అతను కూడా మామయ్యను ఎరుగును. తోలికే డు ఇద్దరూ సాక్షులు ... చదివారు. ఈ సంగతి విని అతడూ సరదాపడి స్వంత కారులో వస్తానని బయలుదేరాడు. తోవలో కారు కొంచెం ట్రబుల్—అంటే కొద్దిగా ఇబ్బంది పెట్టింది. ఎట్లాగో కొట్టుకు వచ్చాం...

బ్రహ్మ—భేష్! రాజాబుద్ధి నీది...అయితే...

సీతాపతి—(చప్పున వచ్చి) భద్ర! వచ్చావూ? నీ కోసమే ఎగురు చూస్తున్నాం. తెచ్చావా? చెప్పినవన్నీ...ప్రకాశరావా? ఏడీ, కారులో ఉన్నాడా?

బ్రహ్మ—ఆ, పరిగెత్తు. కారుగ్గిరకో, పట్టకారుగ్గిరకో—ఏమి టాలోంచావ్! ఏమిటా ఖంగారు? ఏదో మాటాడుతూంటే...కక్కడో పట్టిముద్దూ...

సీతా—(సిగ్గుతోయి) నాకెందుకు లెండి. కానియ్యండి.

బ్రహ్మ—బాబూ భద్ర! ఆ గోతాం.... పెంకినా మామా సందుగుపెట్టె.. నీ దగ్గిర ఉంచి జాగ్రత్తగా చూడు.

భద్రా—వెయ్యి కళ్లతో చూస్తాను. ఇన్నిసార్లు చెప్పాలా తాతయ్యా!

బ్రహ్మ—ఒరే యొర్సి తెలివిలో శతాంశం ఉంటే మీ మామయ్య బాగుపడిపోను. వాడొట్టి బుద్ధావతారం. ఎంతసేపూ జుట్టు సవరించుకుంటూ....మాట వినకుంటూ.. ఏం మనిషి?...

సరే. లేరండి త్వరగా...ఆ వచ్చినాయనకి ఏం కావాలో చూడు...వస్తా...పెళ్ళివారింటికి ఒక కబురు చెయ్యాలి.. (వెడతాడు)

భద్రం—మామయ్యా...మాట...ఇలా రా...

సీతా—(సందేహిస్తూ) నాన్న తిడతాడేమో...

భద్రా—(పెళ్లికొడుకుగా) అంత పాడిలిపోతూం టావు గనకనే నిన్నా మూల చలివిడిచి యుద్ధంగా చేసి కూచో బెట్టాను. రా! మాటాడక—

సీతా—పద—

* * * *

బ్రహ్మ—లేవండి. లేవండి. పెళ్ళివారింటికి వెడదాం. లగ్నం సమీపిస్తోంది. అనంతం! జగన్నాథ! నారాయణా! గరుడగమనా! ఏం బద్ధకంరా! ...రాజులూ! —సీతాపతిని త్వరగా లేపి తీసుకురా... చకచక మంగళస్నానాలు కావాలి. ఇదిగో...నిన్నే ...ఆ తెనాల్లో తా గబగబ తెములండి నాన్నక...... భద్రం ఏడీ?......

రాజులు—(కంగారుగా వచ్చి) అన్నగారూ... సీతాపతి ఎక్కడా కనిపించడంలేదు...భద్రం కూడా కనపడదు......

బ్రహ్మ—(కొల్లబోయి) ఆఁ, గాడిదవోయ్... చల్లగాలికి ఎక్కడో ఒరిగి ఉంటారు. లేపు—

రాజులు—లేరన్నగారూ. విడిదంతా గాలించేశాం. ఏమిటో అంతా ఇంద్రజాలంలా ఉంది.

సుభ—(చరచరా వచ్చి) ఇగో...మిమ్మల్నే... మీ పెట్టెమీద ఇదేదో ఉత్తరంలా ఉంది చూడండి...

బ్రహ్మ—ఉత్తరమా......ఏమి టీదారుణం? రాజులూ, కళ్ళజోడు దగ్గరలేదు. చదువు—

రాజులు—సాహసం. ఇది సాక్షాత్తూ సీతాపతి అక్షరాలే...

బ్రహ్మ—ఏమిటోయ్...ఏముందో చదువూ...

రాజులు—ఏదో...రొంపములక ఉం... "శ్రీ వేదమూర్తులైన బ్రహ్మశ్రీ... నాన్నగారికి—సీతాపతి వ్రాతానేక నమస్కారములు......"

బ్రహ్మ—ఏ...డి...సి...నట్టే ఉంది... మా...ర్యద...ఊఁ, తర్వాత...

రాజులు—"విస్తరించి వ్రాయడం అనవసరం. ఇంతవరకూ మీరు పన్నిన చీకటి గోడ కొట్టుకుంటున్నాను. పుణ్యాత్ముడు భద్రం వచ్చి నన్ను లేపినాడు. రెండు వేల రూపాయలు మీరు కట్నం పడేసి కోరకుండా ఉంటాలని నాకు కట్టిపెట్టనని కంతా సిద్ధం చేశారు. పిల్లని పెళ్ళిచేసుకు మోసుకొచ్చి ఉండటం మన సాంప్రదాయానికి తగ్గదని నన్ను ఒప్పించేట్టాడు. నిజమే అనుకున్నాను... కానీ భద్రంగారే ఆసంగతంతా చెప్పి, చాటుగా పిల్లని చూపించాడు. నా తల తిరిగిపోయింది... నేనూ, భద్రం నా స్నేహితుడి కారులో వెళుతున్నాం. మీరు నన్ను క్షమించగలిగితే పను యానికి మేము మీకు ఏమాత్రం వంకపెట్టకుండా ఉంటాం. పట్టుకోవానికి ప్రయత్నించి శ్రమపడకండి.

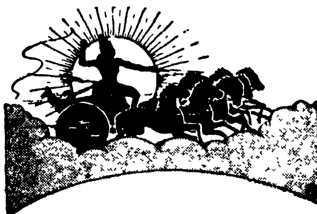
మీ ఆస్తిగానీ, ఐశ్వర్యంగానీ నా కక్కరలేదు. స్వేచ్ఛగా బతకదలిచాను. సెలవు"

బ్రహ్మ—(పెద్దగొంతుతో ఏడిచి) ఏమిటీ.... భద్రమా!...వాడేనా ఈ ద్రోహం చేసింది...

భద్రం కాదురా...వీడు నా పాలిట వీరభద్రుడై పోయాడు. త్రిశూలమీటి శిక్షకు వచ్చాడు. సరే... పదండి. ఎంతదూరం వెళతారో...చూస్తా...నా ప్రతాపం చూపిస్తా...ఎవరనుకుంటున్నారో...

రాజులూ...ఇంకెందుకూ...బట్టలు కట్టించు.

రాజులు—ఎంతపని చేశాడు! విశ్వాస ఘాతుకుడు...లేవండి. సామాను సర్దండి.

పర్వతాలమధ్య పలవరింతలు

శ్రీ రా. వేం. మ. గం. రామారావు

మిన్నుతో మన్నొ, మన్నుతో మిన్నొ,
నన్ను చూచే కాబోలు నవ్వులాడేయి
నవ్వులో నున్నాయి అగ్నిహోత్రాలు,
నాల్కలో నున్నాయి రక్తాల పీల్పులు
ఈ రక్త శృంగార, మీ క్రొత్త భావ,
కప్పి వెలిబుచ్చె ముసుగుదద్దుల ప్రకృతి
యోష.

ఆ ఘోషలో నేను తాళలేకనుపోతె,
ఉదకమండలవీథి ఉరుము లురిమేయి.
చలిగాలి చీదర వణికి పోయాను
వడగాలి ధాటకు అదరిపోయాను
నా జన్మతీరని నవ్వుకొన్నాను.

నా నవ్వు కా నవ్వు కొక్కింతదూరమే;
శబ్దాల నొక్కింత స్వరభేదమున్ననూ,
శబ్దనాదాలలో సప్తతాళాలలో
సంగీతరాగాన సాగిపోవచ్చు.

కాని కావెస్వుకు అవిరెండు ఒకటి;
అర్థాలలోనున్న శతయోజనాల
దవ్వులో సామీప్య సంపర్క మెట్లు?
నేను నేనే, నాది నాదే;
—అహంభావంలో అనంతుడను నేను;—
విశ్వంతో నాకు వియ్యం సున్న.

ఐనా,
పొంగిపొంగి నేను పుంకరించిన సొంపు,
విశ్వమే నేనంచు విర్రవీగిన తూగు,
తలచి కొన్నాను, పిలిచికొన్నాను.
తలపులే తన్నేయి నాతల;
పిలుపులే పిసికేయి నా మెడ.
కాలిపోయాను, సమసిపోయాను

విశ్వ కల్యాణంపు విన్యాసములలోన
అణువైన కానట్టి నా ధ్వంస మొకలెక్క!
—నాపిలుపైన ఎవరైన వింటారొ!

కానిండు, కానిండు—నా మాటెనద్దండి;
కైలాసమున్నది, బడబాగ్ని యున్నది;
పసిఫిక్కు ఉన్నది, విషవాయువున్నది;
తాజ్మహాలున్నది, పిరమిడ్డు లున్నవి;
అమెరికా యున్నది, ఏటంపుబాంబుంది;
సంగీత మున్నది, సాహిత్య మున్నది;
గాంధిజీ యున్నాడు స్టాలినున్నాడు;
సూర్యు డున్నాడు, చుక్కలున్నాయి;
—నిత్య కల్యాణం, పచ్చతోరణం!

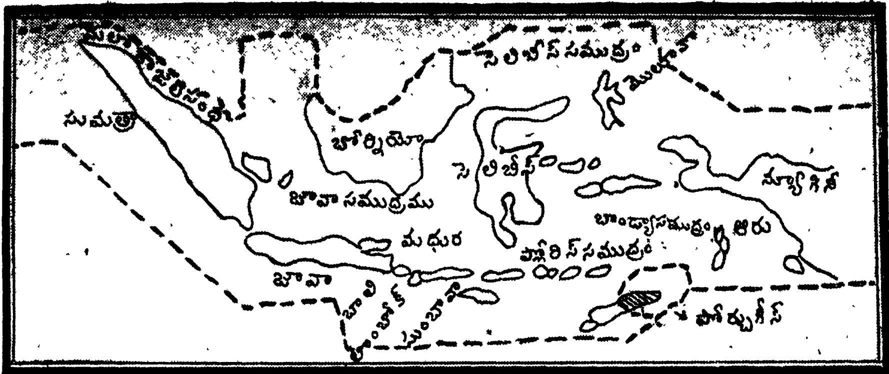
1. దేవతా విగ్రహాలు, తదితర ప్రతిమలు 2 వన్నెవన్నెల నెమలి, కోడిపుంజులు

ఆంధ్రుల జానపదకళా సౌందర్యానికి మచ్చుతునక్కలైన కొన్ని కొండపల్లి బొమ్మలు

తాళారోహణము

గజారోహణము

ఇండోనీషియన్లు: వారి ఆచార వ్యవహారాలు

●

= డా. ఆల్ఫియన్ వై. హెల్మి =

ఎవరీ ఇండోనేషియన్లు? ఏదేశంవారు వీరు? ఆ దేశం ఎక్కడవున్నది? వీరి ఆచారవ్యవహారాలేమిటి? వీరి జీవిత క్రమమెట్టిది? ఆశయాలూ, అభిరుచులూ ఎలాంటివి?

—ఈమధ్య తరుచు చెవిని కంటాపడుతూవున్న ఈ జనాంగాన్ని గురించి చాలామందికి ఈ ప్రశ్నలు ఉదయించటం సహజం. నిజంగా ఎంతోమందికి వీరిని గురించి అట్టే విశేషాలు తెలియవన్నా తప్పులేదు. కాబట్టి నా ఎరిగినవి మనవిచేస్తున్నాను.

ఇండోనేషియా అన్నది నైరృతి పసిఫిక్కులోని ఒకానొక ద్వీపసముదాయానికి పేరు. ఆ ద్వీపసముదాయం ఆక్రమించుకొనివున్న భూభాగ, జలభాగాలను మొత్తంగా లెక్కకడితే అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాలంత వైశాల్యం తేలుతుంది. భూభాగమే ౭,౩౫౦,౦౦ చదరపుమైళ్లుంటుంది. అది భూమధ్యరేఖ మీద పడమరనుంచి తూర్పుకు సుమారు ౪౬ డిగ్రీల అక్షాంశ మేరనూ, ఉత్తర దక్షిణాలుగా ౬ మొదలు ౧౧ డిగ్రీల రేఖాంశ మేరనూ విస్తరించివుంటుంది. ౧౯౪౧ యుద్ధానికి పూర్వం అది డచ్చివారి ఏలుబడిలో వుండేది.

ఇండోనేషియా అన్న ఈ పేరు భారతదేశమని అర్థమిచ్చే 'ఇండోస్', ద్వీపమని అర్థమిచ్చే 'నేసోస్' అనే రెండు గ్రీకుపదాలనుంచి వచ్చింది. కాగా, దీనికి 'భారతీయద్వీపాలు' అన్నది ప్రతిపదార్థమని చెప్పినట్లయింది. ఈ సముదాయంలో సుమాత్రా, జావా, బోర్నియో (బ్రిటిషు ప్రాంతాలు మినహాయించి), సెలిబీస్ అనే పెద్దద్వీపాలున్నూ, బాలీ, లంబోక్, సుంబావా, ఫ్లోరిస్ మొదలైన చిన్నద్వీపాలున్నూ, ఒక్కమాటలో చెప్పవలసివస్తే, మొలుక్కాలూ, న్యూగినీ పడమటిభాగాలతో సహితమైన "పెద్దా చిన్నా సుండాద్వీపాలు" చేరివున్నాయి.

ఈ దేశంలో వారందరూ ఒకే రకపు గోత్రాలకు—ఇండోనేషియన్ (మలే) వంశానికి—చెందినవారైనా,

కొండలు, పర్వతాలు, అడవులు, నదులు, సరస్సులు, సముద్రాలు మొదలైన రకరకాల భౌతిక పరిస్థితుల సన్నివేశకారణంగా అనేక వర్గాలుగానూ, తెగలుగానూ, శాఖలుగానూ విభక్తమైవున్నారు. ఇందు మూలాన ఏమయిందంటే, ఒకే కులగోత్రాలకు చెందిన కుటుంబాలుకూడ ఒక్కొక్కప్పుడు ఆయా స్థానిక సంస్కృతి సంస్కారాలకు అనురూపంగా అనేక రంగుల తెగలుగా మారిపోవలసివచ్చింది. పరాయివారు ఈ దేశానికి వెళ్లి బాగుగ చోటుచూ పరిశీలించి చూడడం పడినప్పుడు అక్కడి రకరకాల జనాలను చూచి వారు ఆశ్చర్యపడక మానరు. సుమత్రాలో మరీ ఉత్తరాన ఉన్నవారు భారతీయుల రూపుకు దగ్గరగానూ కొత్తవలువుచేరివుంటారు. దానికి కొద్దిగా దక్షిణాన ఉన్నవారు చామనచాయగా ఉండి మహాద్వీపకల్పంలోని మాళేలను ఇంచుమించుగా పోలివుంటారు. మరి సుమత్రాకు పడమటనున్న నియాసుద్వీపంలోని స్త్రీలు చూడబోతే శీతవర్ణంలో దరిదాపుగా జపానుస్త్రీలలాగే పరిమిరంగు కలిగివుంటారు. సుమత్రా దక్షిణప్రాంత వాస్తవ్యులు స్వానీయుల తరహాకు చెందివుంటారు. చూడబోతే ఇన్ని స్వరంగులు కిరిలో కనిపిస్తున్నా, జాతిమొత్తానికి ప్రత్యేకమైన ఒక సామాన్యలక్షణంమాత్రం అందరిలోనూ ఏకరీతిని మూర్తీభవించి వుంటుంది.

పాశ్చాత్యులు చెప్పే అర్థప్రకారంగా సంస్కృతి సంస్కారాలు కలిగినవారు కాకపోయినప్పటికీ ఇండోనీషియన్లలో అత్యధిక సంఖ్యాకులకు మామూలు నాగరికతకేమీ లోటులేదు. వారూ గొప్ప నాగరికతగలవారే. కాదనడాని కెంతమాత్రమూ వీలులేదు. యూరోపులో మధ్యయుగాలనాటి పరమాంధకార శతాబ్దాల్లోకూడ వీరు తమవి అని చెప్పుకోదగిన ప్రత్యేక కళాసంస్కృతులను బాహాటంగా తీర్చిదిద్దుకొని ఉంచినారు. జావా, సుమత్రాలలోని ౮, ౯ శతాబ్దాలనాటి ప్రాచీన స్మారకాలను కొంచెం పరకాయించి చూడండి. అదే కాలంలో యూరోపులో నిర్మితమైన దేన్నయినా అవి తలదన్నేవిగా ఉంటాయి. జావానీయుల చిత్రకళకూడ సరిగ్గా అదే ప్రాయం. అందులో శక్తీ ఆవేగమూ, వయ్యమూ నాణ్యమూ, అందమూ చందమూ నిండి తొణికిసలాడుతూవుంటాయి. కొట్టలో పలితాకుల్లను తమ మాత్రపు పొడుగు వెడల్పులలో కత్తిరించుకొని, ఒక్కొక్క చదరమూ ఒక్కొక్క పుటగా ఉండేటట్లు వాటిని గదగాలుగా మడిచి, వాటిపైన నాటుసిరాతో వ్రాసిపెట్టిన బాపతు వేరు వేరు తరహాల రచనలు—వివిధ విధాల ప్రాముఖ్యంగల రచనలు సుమత్రాలో అప్పటికే ఎంతో ప్రసిద్ధి వహించినవున్నవి. చెట్టు బెరళ్ళమీదనే కాక వెదుళ్ళమీదా, వెదురుబద్దలమీదా కూడా వ్రాసే అలవాటు ఉన్నట్టు నిదర్శనాలు కనిపిస్తున్నవి. ఆ వ్రాసిన వ్రాతలు కూడ ఎంతో ముచ్చటగా, స్పష్టంగా వ్రాయబడేవి. ఇండోనీషియన్లలో—అందులోనూ ముఖ్యంగా జావానీయులు, బటకులు, లంపోంగులలో (చివరి రెండూ సుమత్రాలో భాగాలు) చదువనూ వ్రాయనూ నేర్చినవారి సంఖ్యకూడా చిరకాలంనుంచి ఎక్కువగానే ఉంటూవచ్చింది. బహుశా యూరోపులో అనేక దేశాల్లోకూడా అంతసంఖ్య ఉండేది కాదేమో అని సైతం అనిపిస్తుంది.

సంగీతంలోనూ ఇండోనీషియన్లు ఎన్నడూ వెనుకబడినవారు కారు. బాలీ, జావానీయుల సంగీతం బహుఅద్భుతమయింది. వారి నాట్యవినోదాల గొప్పదనం సంగతి సరేసరి. అది ఏనాడో రూఢిపోయిన విషయం. యుగయుగాల క్రిందటనే ఉద్భూతమైయున్న ఈ ప్రాచీన జావా-బాలీ సంగీతం అసలు మూలసూత్రాల్లోనే పాశ్చాత్య సంగీతానికి అక్షరాలా విభిన్నమైన బాపతు. నేటివరకూ చూచినాకూడా అందులో పాశ్చాత్యప్రభావం ఈషణ్మాత్రమైనా తలచూపింది లేదు. తమ సంగీత నాట్యాలను అప్పుడప్పుడూ అవసరంకొద్దీ పునర్వికాసానికి తీసుకురావలసివచ్చినప్పుడు కూడా బాలీ గాయకులు అపూర్వమైన సొంత పద్ధతులనే అనుసరించేవారు. తాళ, స్వరమేళాల విషయంలో ఇండోనీషియన్లు చాలా పట్టుదలగలవారు. తోడిమానవులతోగాని, ప్రకృతితోగాని, పరమాత్మతోగాని సమైక్యతాభావం పాటించకపోవడమంటే అదొక మహాపాతకంగా పరిగణిస్తారు వారు. ఈ సమైక్యతాభావం ముస్లిం పండుగపర్వాల రూఢమైన రెండు గొప్ప సందర్భాల్లో బాగా వ్యక్తమవుతూవుంటుంది.

ఆ సందర్భాలేవంటారా?—రమధాన్ ఉపవాస మాసానంతరమున్నూ, యాత్రాకాలంలోనున్నూ. (ఇండోనేషియన్లలో చాలామంది ఇస్లాం మతావలంబకులు) ఈ సందర్భాల్లో, పరస్పరాభినందనలు చెప్పుకొన్న తరువాత, ఇండోనేషియన్లు ఏమరకుండా ఈ విన్నపం చేస్తూవుంటారు: “ఇదివరలో నేను నీ విషయంలో ఏదైనా తప్పుచేసిగాని, ఎంచిగాని ఉన్నట్టయితే నన్ను క్షమిస్తావని గట్టిగా నమ్ముతున్నాను”. మిత్రులైనాసరే అమిత్రులైనాసరే ఎవరినైనాకాని క్షమార్పణ కోరడం మరచిపోవుట అన్నది ఇండోనేషియన్లు ఈసడించుకొనే విషయాల్లో ముఖ్యమయింది. ఈ సామరస్య సమైక్యతాభావ కలిమివల్లనే, క్రైస్తవులు, బ్రాహ్మణులు, బౌద్ధులు మొదలైన ఇతర మతాలవారెందరో ఉన్నప్పటికీ, ఇండోనేషియాలో మత సంఘర్షణ లన్నవి పేరుకైనా తలచూపలేదు. క్రౌర్యమూ, మొరకుతనమూ, దురభ్యాసాలూ—అనే ఇవి ఇండోనేషియన్లపాలికి పరమ హేయాలు.

ఇంతేకాదు, ఇండోనేషియన్లు కళాపిపాసువులు కూడా. అది వారి సహజప్రవృత్తి. మామూలు పల్లెకారులుకూడా సంగీత, వాస్తుశిల్పాల్లో ఏది మంచి అభిరుచో ఏదికాదో ఇట్టే పోల్చగలుగుతారు. ౮-వ శతాబ్దినాటికే ఇండోనేషియాలో ఎన్నో సుందర దేవాలయాలు కలసివున్నవి. ౮ నుంచి ౧౪వ శతాబ్దం వరకూగల కాలం జావా సుమత్రాలపాలికి మహోత్తమమైన కళాయుగం. బాలీలో ఇప్పటికిన్ని ఆ ప్రాచీన సంప్రదాయాలు సజీవంగా నిలిచివున్నవి. ఒక్కడి వారికి వస్తువిన్యాసంలో, అలంకార సంవిధానంలో వివేచనతో కూడిన మేళజ్ఞానం పుట్టుకతోనే అబ్బివుంటుంది. వారు ఏది తీర్చిదిద్దినా అందులో వ్యక్తిత్వమూ, కళాశీలితా గోచరిస్తూవుంటుంది.

వ్యాయామక్రీడల విషయంలోనూ వారిది అందెవేసిన చెయ్యి. ఆటలంటే వారిపాలికి గొప్పకళ. ఆ ఆటల్లో ఎంత ప్రమాదం నిక్షిప్తమైవుంటే వాటి కంతకంత ఎక్కువవెల. ఈ ఆటల్లో ఎక్కువ వ్యాప్తి గాంచింది గుఱ్ఱాలమీద జింకలవేట. ముష్టియుద్ధంకూడా వారికి మరొక అభిమానక్రీడ. వీటికితోడు ఇప్పుడిప్పుడు పాశ్చాత్య సంసర్గంవల్ల ఫుట్‌బాల్, టెన్నిస్, బాస్కెట్‌బాల్ మొదలైన పరదేశీ ఆటలుకూడా విస్తారంగా వ్యాప్తి పొందుతున్నవి.

ఇండోనేషియన్ ఇండ్లు సాధారణంగా కొయ్యతో (అందులోనూ విశేషించి టేకుకొయ్యతో) నిర్మింపబడినవి. జావాలో వీటిని వెదుళ్లతో నిర్మించుకొంటూవుంటారు. ఇవి శాశ్వతంగా ఉండడంమాత్రమే కాక చాలా సౌకర్యంగానూ వుంటాయి. వీరి గ్రామాలు వీలయినంతమట్టుకు సర్వసామాన్యంగా ఏ నదులతీరానో, ఏ కొలనుగట్టులందో నిర్మింపబడడం మామూలయిపోయింది. స్నానపానాలకూ, రవాణా రాకపోకలకూ అనుకూలంగా ఉంటుందనేదే ఇందలి ఉద్దేశ్యం.

ఇండోనేషియను తెగల్లో ఆచార వ్యవహార స్మృతి ప్రతిపాదితమైన ఒక గొప్ప సంప్రదాయం ఇక్కడ పేర్కొనకతీరదు. ధనవంతులూ, బలవంతులూ అయినవారు బీదలూ, దుర్బలులూ అయినవారికి విధిగా సహాయపడుతూ వుండవలెను. గ్రామపెద్దలు వారి విషయమై చాలా ఎక్కువ బాధ్యత తీసుకొంటారు. బీదాబిక్కీ వారిలో కలిగే తగవులు తగాదాలను తీర్చడంలోనూ, వారికి కావలసిన సౌకర్యాలను వీలయినంతగా సమకూర్చడంలోనూ వారు మహాశ్రద్ధ వహిస్తారు.

సొంత ఆస్తులమీద అద్వితీయమైన హక్కు చలాయించడమనేది అక్కడలేదు. తూర్పుదీవులలోని చాలామంది జనంవలెనే, తమకు కలిగినదేదో దాన్ని తోడిజీవులతోపాటు పరిసమానంగా పంచుకోవలెనన్న సమదృష్టి వారికి రూఢమైపోయింది. ఉదాహరణకు: ఒక వరిపొలం ఖామందు ఉన్నాడనుకోండి. సాగుకయ్యే ఖర్చు వెచ్చాలూ, శిస్తుకిస్తులూ భరించేవాడు తానొక్కడే అయినా పంటకటాయణీమట్టుకు సర్వసమానంగా అందరికీ హక్కుభుక్తాలిస్తాడు. అందరికీ భాగాలు పంచుతాడు.

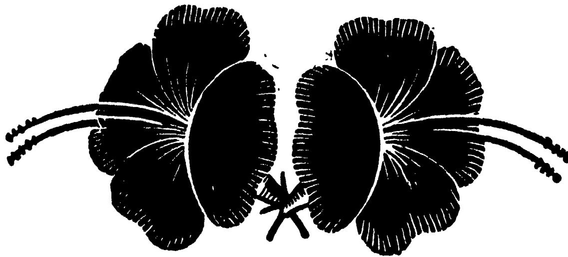
వరిసాగుకు సన్నాహాలు ప్రారంభించేముందరనే గ్రామస్థులంతా కలిసి, ఒకచోట సమావేశమై, వారిలో వారికి ఆ వ్యవసాయ విషయంలో ఉన్న అభిప్రాయభేదాలను తీర్చుకోవడం ఈ ద్వీపాల్లో చాలాచోట్ల

ఆధారంగా వున్నది. ఇందువల్ల రైతులకూ, భూస్వాములకూ ఉన్న విభేదాలు తీరిపోయి, ఏ తగాదాలూ లేకుండా తరువాతి కార్యక్రమం సవ్యంగా జరుగుటకు వీలవుతున్నది.

ఊళ్లో ఎవరింట ఏమి జరిగినా అది సంఘంవారి నందరినీ ఆకర్షించి తీరిందన్నమాటే. గ్రామాంతరాల్లోని నిష్కల్మషహృదయులైన ప్రజలు సంఘంలోని ప్రతీవాని కష్టసుఖాలనూ మనస్ఫూర్తిగా గమనిస్తూ ఉంటారు. ఎవరింటనైనా ఒకరియింట వివాహం జరిగిందనుకోండి: సంఘమంతా ఆ ఉత్సవంలో పాల్గొన్నదన్నమాటే. సంఘంలోని ప్రతివ్యక్తి ఆ ఉత్సవానికి సంబంధించిన సమస్త సాంప్రదాయిక కార్యకలాపాల్లోనూ తరుణపక్షంలో త్రికరణశుద్ధిగా తోడ్పడి తీరవలసిందే. వధువు ఇంకొక ఊరిదయినట్టయితే సంఘంలోని ప్రతిమనిషీ 'మా ఊరి కోడలు, మా ఊరికోడలు' అంటూ వెళ్లి ఆ కొత్తవధువుతో పరిచయం చేసుకొంటుంది. ఇలా పరిచయం చేసుకొని ఆమెతో మాటా పలుకూ ఆడడానికని సాయంకాలం వేళల్లో కొన్నిగంటలు ప్రత్యేకిస్తూ వుంటారు.

ఇండోనీషియన్లు ఇంత నాగరికతగలవారుగదా మరి—అయినా వారిలో చాలామంది మూఢవిశ్వాసపరులున్నారు. దక్షిణ సుమత్రాలో శుక్రవారంపూట ప్రయాణంచేయడం నిషిద్ధం. అంత అవసరమైన పనేదయినా తటస్థిస్తే శాంతిహోమాదికం చేసుకొనిగాని వెళ్లడానికి వీలులేదు. అలాగే మరికొన్ని ప్రాంతాల్లో శుభారంభాలకు మంగళవారం అంత మంగళప్రదం కాదు. ఇలాగే ఇంకా ఎన్నో విచిత్రనమ్మకాలు వారిలో పాదుకొని ఉన్నాయి.

ఇండోనీషియన్లు మనలాగే బియ్యపన్నం తినే జాతికి చెందుతారు. వారు రెండుపూటలూ బియ్యపన్నమే తింటారు. కూరలుచేసుకొంటారు. కూరలతోబాటు చేపలూ, మాంసమూకూడా వ్యంజనాల్లో ఉపయోగిస్తూవుంటారు. పోపుసామగ్రి విస్తారంగా పండే దేశంవారు కాబట్టిన్నీ, తగ్గురకపు జీవితప్రమాణానికి చెందినవారు కాబట్టిన్నీ వారు తమ కూరాపులుసులను కారంగా చేసుకోవడానికి మమతపడుతూవుంటారు. అయితే కాయగూరలను వండుకొనేటప్పుడుమాత్రం వారు మిరపకాయలుగాని, మిరియాలుగాని లేకుండానే వండుకోవడంకూడా కద్దు. ఇటువంటి కారంలేని కూరలను వారు 'సాయూరు' అంటారు.

ఆంధ్రుల జానపద శిల్పకళాప్రపంచం

౨. కొండపల్లి బొమ్మలు

✽

— శ్రీ సుధాంశు కుమారరాయ్ —

మన దేశంలోని కళాకారులు భారతీయకళను వ్యక్తీకరించుటకు అవలంబిస్తూ వచ్చిన ప్రాతిపదిక పద్ధతులనుగురించి, అందులో నే నేమీ ప్రామాణికుడను కాకపోయినప్పటికీ, పనికట్టుకొని ఏదో నాకుతోచిన రీతిని నాకుతోచినది చెప్పబూనుకొన్నందుకు పాఠకులు నన్ను క్షమిస్తారని ఆశిస్తున్నాను. భారతీయ కళా ప్రపంచంలో నా ఓపికనంతమట్టుకు నే చేసిన పరిశోధనల సందర్భంలో నా అంతరాత్మకు తట్టిందేదో దాన్నే నేను వ్రాస్తున్నాను. జానపదకళాశిల్పాలను కరతలామలకంగా అర్థంచేసుకొని ఆకళించుకొనుటకు నాకు తోడ్పడినంతకంటే పలురెట్లుగా అవి నా పాఠకులకు తోడ్పడతాయని నా ఆశ.

మానవజీవులు రెండుపద్ధతుల్లో రెండుభాగాలుగా ఆత్మవ్యక్తీకరణచేసుకుంటూ చరిస్తూవుంటాయి. (౧) అంతరంగంలోని "అభిప్రాయం" "ముఖసీమ"లోనే ద్యోతకమవుతూ వుంటుంది. ముఖకండరాల సహాయంతో వెలికివచ్చి ముఖసీమలో ఒక విచిత్రదృశ్యాన్ని సృష్టించేది "భావన" (అంతస్సులోనే ఆలోచించుట) అనే ఒకానొక ప్రవృత్తి. దాన్నే మనము "భావము" అనేపేర పిలుస్తాము. ఈ భావం మనస్సులోని ఆంతరిక సందేశాన్ని మనకు తెలియజేస్తూవుంటుంది. దాన్ని శాంతము, కరుణము, బీభత్సము, హాస్యము మొదలైన తొమ్మిది రసాలుగా విభజించవచ్చు. చిరునవ్వుగాని, పెననవ్వుగాని మానవశరీరంలోని మరి ఏ యితర అంగాలలోనూ వ్యక్తంకావడానికి వల్లపడుటలేదు. ఆ పాత్ర ఒక్క ముఖసీమకే ఉన్నది. సాధారణంగా మనం ఇతరులు మాట్లాడగా వినేటప్పుడు ఆ మాట్లాడే వ్యక్తి ముఖంలోని కదలికల సహాయంతో వాని ఆ మాటలనూ, వాటి అసలు అంతరార్థాన్నీ ఉన్నదున్నట్టుగా అర్థంచేసుకోవలెనను ఉద్దేశ్యంతో మన కండ్లను నేరుగా ఆ వ్యక్తి ముఖంమీదికి కేంద్రీకరించి చూస్తూవుంటాము. "మాటలు" అనేవి అసలు కళాకారుల దృష్టి కిందికి రానేరావు. కాగా, లోపలిభావానికి సంపూర్ణంగా, స్పష్టంగా, నిర్ధారణగా నిర్దిష్టరూప మివ్వజాలిన భావముక్కటే కళాకారులకు మిగిలిన సాధనోపాయం. (౨) ముఖం మినహాయించి మానవశరీరంలోని మిగిలిన అంగాలన్నీ శక్తియొక్క స్వరూపాన్ని మనకు వెల్లడిస్తూవుంటాయి. వస్తువులకూ, వస్తువులకూ గల వ్యవహారాల నిర్వహణకై ఉచిత శక్తిసంపత్తితో వాటిని ఎత్తడమూ, కదిలించడమూ జరుగుతూవుంటుంది. ఈ వ్యవహారాలకు శక్తి బదలాయింపులో, లేదా వలసలో అవసరమైవుంటుంది. అదే భంగి, లేక భంగిమ.

భారత దేశంలో నాగరిక కవితాకారులవలెనే నాగరిక కళాకారులుకూడ ముఖ్యంగా నవరసకళా-భావకళనే భావిస్తూవచ్చినారు. కాని జానపదకళాకారులు మాత్రం జానపదప్రజలవలెనే తాము పుట్టి పెరిగిన ఆ ఒక్క సర్వసాధారణ భంగిమలనే అవగాహనచేసుకుని, శక్తియొక్క కలపలతో నింపిన "భంగి" విద్యను, శక్తి విన్యాస మాత్రమే వెల్లడింపజాలిన పనినే ముఖ్యంగా నిర్వహిస్తూవచ్చినారు. మనదేశీయమైన నాగరికకళకు నిదర్శనమైనట్టి నటరాజ శివునియొక్క, ధ్యానిబుద్ధుని యొక్క విగ్రహాలను ఉదాహరణకు తీసుకొని చూద్దాము. అలా చూచినప్పుడు వాటిలోని భంగి భావానుగుణంగా రూపొందివున్నట్టు మనము చూడ

గలుగుతాము. కాని, కొండపల్లి బొమ్మలతాలూకు ఈ నిదర్శనాలు ఎదిరి ధ్రువాన్ని—"భంగి" విద్యను ప్రదర్శిస్తాయి. ముఖభావాలు శూన్యమై, అవి మనకు లోపలి అంతరంగాన్నేమీ చూపడంలేదు. లోనున్న రహస్యాలను చెప్పబూనడమూ లేదు. మరేమంటే, వలసపోయిన శక్తులకు సంబంధించిన ఏవో కొన్ని ప్రత్యేకమైన అంతిమ స్వరూపాలను అవి మనకు చూపెట్టుతాయి. ఈ బొమ్మల్లో పక్షులు, పురుషులు, స్త్రీలు, చెట్లు మొదలైనవి శక్తి ఒక్కటి మాత్రమే ప్రసాదింపజాలిన "హుందాతనం"తో చిత్రింపబడివుండటం చూడవచ్చు. తిరువాన్కూరు, మైసూరు రాష్ట్రాలలోని చందనపు బొమ్మల్లోనూ, దంతపు బొమ్మల్లోనూ వున్నట్టు ఈ బొమ్మల్లో శృంగార ప్రవృత్తి యేమీ మనకు కనబడదు. ఆదిరసమైన శృంగారాన్ని ప్రధానాంశంగా పరిగణించే "భావ" విద్యాప్రణాళి కానేకాదు కాబట్టి ఈ కొండపల్లి బొమ్మలు అసలు నిజమైన జానపదకళాఖండాలన్న విషయం గట్టిగా స్పష్టపడుతున్నది. మరి యిప్పుడు కళలో ఈ "హుందాతన" మన్నదేమిటో కొంచెం గమనిద్దాము. హుందాతన మనేది పరనిష్ఠితత్వం వల్లనూ, విజయంవల్లనూ సాధింపబడే ఒక గుణవిశేషం. భారత జాతీయ సైనికుల సలాముల నందుకొంటూ, సైనిక దుస్తుల్లోవున్న సుభాసు చంద్రబోసు, కెప్టెన్ లక్ష్మిల ఫోటోలను మీలో చాలామంది చూచేవుంటారు. అవి భావచిహ్నాలనేమీ ప్రదర్శించడంలేదు. ఒక విజయభంగిమను, క్షణికమైన ఒక విభవాన్ని మాత్రమే వాటిలో మనం చూడగలుగుతాము. అలాగే మనుష్యులు, చెట్లు, పశువులు, పక్షులు మొదలైనవాటి జీవిత క్రమంలో ఇటువంటి విజయక్షణాలు సకృత్తుగా ఎప్పుడో కాని తటస్థపడేవి కావు. కొండపల్లి వారైన ఈ జానపదకళాకారులు బహు తెలివితేటలు కలవారు కాబట్టి ఆ అపురూప సన్నివేశాలను, కలిగిన అవకాశాన్ని కోలుపోకుండా, అప్పటికప్పుడు తమ బొమ్మల్లో పట్టి ఉంచగలిగినారు. ఇంతేకాదు. ఆ బొమ్మలు ఆ కళాకారులకుగల బలమైన పరిశీలనశక్తిని కూడా చూపజాలివున్నవి. కొండపల్లికళాకారులు కుతర్కాలకు ఆస్పద మివ్వకుండా ఉండగలందులకై గంభీరభావాలతో గుంభితమైన ముఖముద్రలను తప్పనిసరిగా తప్పించుకొంటూనే వచ్చినారు. పైగా, వారు మనుష్యుల విషయంలోనూ, జంతువుల విషయంలోనూ వివిధ విధాలయిన దేహభంగిమలను కల్పిస్తూవచ్చినారు. ఆ భంగిమలు శక్తివాహకములైన గొప్ప లక్షణాలతో ఒప్పుతూ వచ్చినవి. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ జానపద కళలో నాగరికకళాప్రతిబింబాలుకూడ వచ్చి పడడమున్నూ లేకపోలేదు. నిదర్శనం కావలిస్తే కొండపల్లి దశావతారాల బొమ్మలు చూడవచ్చు. ఈ బొమ్మల సంప్రదాయం ౧౦వ శతాబ్దంనాటి దక్షిణదేశపు కంచు ప్రతిమ లంత ప్రాచీనమనడంలో సంశయింపబనిలేదు. వాటిలో ౧౦వ శతాబ్దంనాటి అలంకారాల తీరులూ ముద్రలే సాక్షాత్తూ కనిపిస్తుంటాయి. సీతారాముల బొమ్మల్లోకూడ ఈ నాగరిక కళావాసనలు చిమ్ముతూవుంటాయి. సీతారాముల ఎడమభుజాలను ౧౦వ శతాబ్దంనాటి స్త్రీ పురుష ప్రతిమల శిల్పంతో పోల్చిచూస్తే ఈ సంగతి ఎవరికైనా గమనానికి రాక మానదు. ఇంతలోనే, అంటే ఇలా నాగరిక కళాప్రభావం వీటిమీద కనబడినంతమాత్రంచేతనే ఇవి నాగరిక కళాప్రణాళి అని చెప్పగూడదు. ఎందుకంటే, భారతదేశంలో జానపద కళాశిల్పాలు, సదా మాతృపాత్ర నిర్వహిస్తూవచ్చినవి. అది మరీమరీగా ఎన్నో కాలిక కళలకు జన్మ ఇస్తూవచ్చింది. ఆ కాలిక కళలు కాలధర్మం చెందిపోయినప్పుడు జానపద కళ వాటిని, చనిపోయినవారి అస్థికలను భూమాత వహించినట్టుగా చేతుల్లోకి తీసుకొని, తల్లివలె తిరిగి దాన్ని ఆ తరువాతి నాగరిక కళారూప నిర్వచనకు బాధ్యురాలిని చేస్తూ వచ్చింది. కాగా, భారతీయ కళాచరిత్రలో ఈ కొండపల్లి అవతారాల బొమ్మలు విచిత్రమైన స్థానమేర్పరచుకొన్నాయి.

కొండపల్లి సీమలోని తక్కిన బొమ్మల్లో కాలిక కళయొక్క ప్రభావమేమీ కనబడడంలేదు. వాటిని రెండు రకాలుగా విభజించవచ్చు: ఒకటి పశుపక్షులు; రెండు స్త్రీ పురుషుల గ్రామజీవనం. ఈ బొమ్మలన్నీ బహు నిరాడంబరంగా, బహు నాజూకుగా తీర్చి దిద్దబడినవి. దక్షిణదేశ దేవాలయశిల్పాల్లో కనిపించే ఆడంబ

రాలు వీటిలో కానరావు. ప్రతిమా శిల్పశాస్త్రపు సూత్రాల అనుసరణ వీటికి కూడా ఇవి పోలేరు. కొండపల్లి తాలూకు కొయ్యబొమ్మలను బెంగాల్, బీర్భూమ్ (బెంగాల్)లలోని కొయ్యబొమ్మలతో సునాయాసంగా జతకట్టవచ్చు. వాటిలాగానే ఇవన్నీ భారతదేశంలోని బొమ్మలూ బొమ్మసామగ్రి తాలూకు జీవత్సంప్రదాయాలను రూఢిగా రూపిస్తూవుంటాయి.

ఈ కొండపల్లి బొమ్మలలో నిక్షిప్తమైవున్న వర్ణవ్యాకరణాన్ని నేనింకా ఇప్పటిప్పుడే జాగ్రత్తగా అధ్యయనం చేస్తున్నాను. అందుకల్ల ఇప్పటిప్పుడే ఈ బొమ్మల్లోని వర్ణవిన్యాస విశేషాలనుగురించి నా అభిప్రాయాలు వెల్లడించడం భావ్యం కాదు. కాని ఒక్క సంగతిమాత్రం నేను గట్టిగా చెప్పగలను. ఈ బొమ్మల్లో కొండపల్లి సాంప్రదాయిక కళాకారులు అనువర్తింపచేసివున్న వర్ణవ్యాకరణం అచ్చంగా వారి సొంతమే. ఎక్కడనుంచిగాని అరువు తెచ్చుకొన్నదికాదు. నాగరిక కళాప్రభావంకూడ వీటిమీద అంతగా కన్పించడలేదు. అయితే, జానపద చిత్రాలలోని ఆంధ్ర సంప్రదాయాలతో దగ్గరి సన్నిహితం కలిగివున్నట్టు మాత్రం ఇవి స్పష్టంగా తెలుపుతున్నవి.

ఈవ్యాసం ముగించేముందర బెంగాలులో శ్రీ. జి. యస్. దత్తుగారిచేత ప్రారంభింపబడి దినదినాభివృద్ధిగా కొనసాగుతున్న జానపద కళోద్ధరణ ఉద్యమ చరిత్ర సంగ్రహంగా ఏకరువు పెట్టడంలో తప్పు లేదనుకుంటాను. పైగా అది ఆంధ్రదేశంలో కూడా అటువంటి ఒక ఉద్యమం ఏ కళాభిమానుల ధర్మానవో బయలుదేరడానికి దోహదం కల్పించినా కల్పించవచ్చునని నా కోరిక ఆశ. లేకపోతే, ఆంధ్రదేశంలోని ఈ ప్రజాశిల్పకళ ఆలనపాలనలు లేక అంతరించిపోదా! అలా దానికధ్వానలసిందేనా! తల్లికళ తీపిస్తన్యంతో మన పిల్లలకు జీవాలు కల్పించడం మన కర్తవ్యం కాదూ!

జానపద కళాశిల్పాలయొక్క, నాట్యనృత్యాలయొక్క విలువ శ్రీ. శ్రీ. జి. యస్. దత్తు, ఐ. సి. యస్. గారు మొట్టమొదటగా కనిపెట్టారు. ౧౯౫౧ జనవరిలో వారు ఇంగ్లాండు వెళ్ళినప్పుడు లండనులోని రాయల్ ఆల్బర్టు హాలులో జరిగిన అఖిల ఇంగ్లాండు జానపద నాట్యోత్సవాన్ని తిలకించే అవకాశం వారికి తలవనితలంపుగా కలిగింది. ఆ దేశంలోని సంస్కార పరాయణులలో గొప్పగొప్పవారంతా ఆ జీర్ణోద్ధరణ ఉద్యమంలో ఎలాఎలా ఉత్సాహంతో తోడ్పడుతూవున్నారో కూడా ఆ సందర్భంలో దత్తుగారు ఆకళింపుకో గలిగినారు. ఆనాడు వారు చూచిన ఆ జానపద నాట్యాలూ, విన్న పదాలూ, పాటలూ ఆయనకు వెంటనే తనజన్మగ్రామంలోని, ఆచుట్టుపట్ల గ్రామాలలోనీ ఆటపాటలను స్ఫూర్తికి తెచ్చినవి. అంతేకాదు. ఏఅంశంలో చూడబోయినా తనదేశపు ఆటపాటలు ఆ ఇంగ్లాండు ఆటపాటలకంటే ఎంతో గొప్పవిగా కూడా పొడగట్టినవి. అంతటో ఆయనలో ఒక ఆవేశం ఇంద్రజాలక్రియవలె పుట్టుకొనివచ్చినది. దానితో ఆయనకు అదివరకెన్నడూలేని ఆత్మాభిమానమూ, తన జాతీయ సంప్రదాయాల యెడలా, జాతీయ కళల యెడలా అత్యాదరగౌరవమూ ఏర్పడినవి. ఆ ప్రదర్శన కాలంలో కూర్చున్నవాడు కూర్చున్నట్టుగానే తన దేశానికి తిరిగివెళ్లిన మరుక్షణమే అటువంటి ఒక జీర్ణోద్ధరణోద్యమం ఉపక్రమించి తీరవలెనని స్థిరసంకల్పం చేసుకొన్నాడు. సంకల్పశుద్ధి ఉన్నప్పుడు కార్యము సానుకూలమవుటలో అన్యథా ఎందుకు జరుగును! ఇప్పుడు కావప్పుడు ఈ ఉద్యమం లేదీయవలెనన్న పట్టుదలతో, ఆయన లండనునుంచి తిరిగి స్వదేశానికి వచ్చిన కొన్నాళ్లకే ౧౯౫౧ నవంబరులో మైమెన్సింగు అనే ఊరిలో బెంగాలు జానపద నాట్యసంరక్షణకై ఒక సంఘం నెలకొల్పినాడు. అదే మరికొన్నాళ్లకు— ౧౯౬౩ లో బెంగాలు గ్రామీణ ఆచరంశిక సంరక్షణ సంఘంగా (Rural Heritage Preservation Society) గా మారింది. దత్తుగారి పర్యవేక్షణక్రింద ఈ సంఘంవారు గ్రామగ్రామానికీ తిరిగి అక్కడ శిథిలావస్థలో ఉన్న ప్రతి జానపదకళనూ పరిశీలించి, పల్లెపదాలనూ, పల్లెటూరి కళాశిల్పాలనూ సేకరించుకొనిపోయి జీర్ణోద్ధారం చేస్తూవచ్చినారు. ఈ విషయంలో వారుచేసినది ఇంతా అంతా కాదు. ఇలాగ

ఎక్కడెక్కడనుంచో ప్రాచీన జానపద కళాఖండాలను కష్టపడి సేకరించుకొనివచ్చి, నలుగురికీ తన కృషి చూపవలెననీ, నలుగురికీ ఈ ప్రాచీనకళలో అభిరుచి కల్పించవలెననీ కలకత్తా నగరంలో ౧౯౩౨ సంవత్సరం మార్చిలో ఒక పెద్ద జానపద కళాప్రదర్శనంకూడా ఏర్పాటుచేసి, జయప్రదంగా నిర్వహించినాడు. ఇటువంటి ప్రదర్శనం భారతదేశంలో జరగడానికి ఇదే ప్రథమం. అదే సందర్భంలో ఈ కళలోని విశిష్టతనూ, విలువనూ దర్శకలోకానికి వెల్లడించుటకు అనేక యత్నాలు చేయబడినవి. అటుతర్వాత ౧౯౩౨ ఏప్రిల్‌లోనూ, ౧౯౩౩ సెప్టెంబరులోనూ దత్తుగారు కలకత్తా విశ్వకళాపరిషత్తులో జానపద కళలమీదా, జాతీయ సంస్కృతికీ వాటికిగల సంబంధంమీదా చక్కని ఉపన్యాసాలిచ్చినారు. ఆ తర్వాత వ్రతాచారి ఉద్యమం (దీని స్థాపకుడు తానే) ద్వారా బెంగాలులోని అనేకమంది యువతీయువకులను చేరదీసి వారికి ఈ జానపద కళాసంప్రదాయాలతో పరిచయం కల్పించి వారినికూడా ఈ ఉద్యమంలోకి లాగుకొనినాడు.

అటువంటి సేవాజీవిని దురదృష్టవశాత్తూ బెంగాలు రాష్ట్రం ౧౯౪౧ జూనులో కోలుపోవలసివచ్చింది. కాని, ఆయన ఉపక్రమించిన ఉద్యమం మాత్రం అమోఘంగా సాగుతూనే ఉన్నది.

ఈ మహనీయునిలాగానే అదే ఆదర్శంతో ఆంధ్రదేశంలోని కళాకారులూ, కళాభిమానులూ ముందుకువచ్చి, తమదేశంలో కొనఊపిరితో నామమాత్రంగా నిలిచివున్న జానపద కళాశిల్పాలను అవి నామరూపరహితంగా మాసిపోకముందే జీర్ణోద్ధారంచేసి, జాతీయ వికాసంతో వాటి విలువను ఒక్క ఆంధ్రలోకానికేకాక యావద్భారతానికీ చాటే ప్రయత్నాలు ఎందుకుచేయరా అనీ, ఇకనైనా తప్పక చేస్తారనీ, తమజాతి ప్రాచీనప్రతిష్ఠను శాశ్వత బ్రహ్మకల్పంగా నిలుపగలరనీ నేను మరీమరీ ఆశిస్తున్నాను.

కలగూరగంప

కలలో 'పాకిస్థాన్'

ఆ రాత్రి నేను నా పక్కదగ్గరకు వెళ్లి కూర్చునే సరికి గడియారము టంగు టంగుమని ౧౧ గంటలు కొట్టింది. ఆవులింతలు అల్లకల్లోలము చేయుట మొదలు పెట్టినవి. పగలంతా ఎక్కువ శ్రమపడుటవల్ల గాబోలు వెంటనే నిద్ర కన్నులమీద కలియబడుతూవుంది. అంతే.

భారతదేశాన్ని హిందూస్థాన్, పాకీస్థాన్ అనే రెండుభాగాలుగా విభజించారట. పంజాబు, బెంగాల్ మొదలగు రాష్ట్రాలలో రెండేసి మంత్రివర్గాలు స్థాపించారట. కేంద్రంలో రెండు మంత్రివర్గాలు ఏర్పడ్డాయి. జిన్నాగారు తన మంకుపట్టు నెరవేరిందని సంకుచితమైనదృష్టితో వార్తాపత్రికలనిండా ప్రకటనలు చేశాడు. తన ప్రయత్నం నెరవేరింది. ఇక తన ప్రజలు హాయిగా, సుఖంగా, స్వేచ్ఛావిహారులుగా, స్వతంత్ర వాయువులు పీలుస్తూ నిరాటంకంగా, నిరపాయంగా, నిర్విఘ్నంగా జీవిస్తారనే సంతోషాతిశయాలతో జిన్నాగారు తమ పాకీస్థాన్‌రాష్ట్రాలలో వేదికలపై వుపన్యాసాలు దంచుతున్నారు. ప్రజలు అఖండంగా సంతోషాతిశయాలతో పూలమాలలతో ఆయనను ముంచెత్తేస్తున్నారు. పాకీస్థానును గూర్చిన పట్టుదల, త్యాగం కొనియాడుతూ మౌలానాలంతా "జిన్నా సాహెబ్ జిందాబాద్" అంటూ కవిత్వాలు కదంతొక్కుతున్నారు. జిన్నాసాహేబుగారు వంగి వంగి నడుమును సాగదీసుకొంటూ 'ఈ స్వరాజ్యసృష్టికి నేనేగదా బ్రహ్మ' అని లోలోన వుబికి వూగిపోతున్నాడట.

నాలుగుమాసాలు గడచినవట. ఇంకేముంది? పాకీస్థాన్‌లో కలకలం బయలుదేరింది. అమాయికబీద ప్రజల "అన్నమో అల్లా" అను శోకధ్వనులు మిన్నుముట్టాయి. కారణాలు పత్రికల్లో శరపరంపరగా గుప్పించివేస్తున్నారు.

ధాన్యం హిందూస్థాన్‌లో అధికోత్పత్తి. నూనెగింజలు పాకీస్థానంలో లొజ్జు. పంచదారకు హిందూస్థాన్‌ది పైచెయ్యి. ప్రత్తి హిందూస్థాన్‌లో ఎక్కువ. జనుము పాకీస్థాన్‌లో కొంచెము ఎక్కువ. ముడిఇనుము, మాంగనీసు హిందుస్థానంలో హెచ్చు. హిందువులధికసంఖ్యాకంగా వున్న భాగంలోని ఆదాయం ౨౮ కోట్లరూపాయలు మినహాయిస్తే ౩౬ కోట్లుమాత్రం. హిందూస్థానపు ఆదాయం ౨౮ కోట్లు. పాకీస్థాన్‌లోనుంచి హిందూఖండపు ఆదాయం ౨౮ కోట్లు. జుమ్లా ౧౨౧ కోట్లు. పాకీస్థానపు ఆదాయం కృశించటమే కాకుండా ఎదుగు, బొదుగులేని ఆదాయం. భూమిశిస్తు లాంటిది. శాయిరీసుంకం ఆదాయపుపన్ను లాంటిది. వృద్ధికాదగిన వుపపత్తి ఎక్కువగా లేదు. మహమ్మదీయులు అధికసంఖ్యగా ఉన్న పంజాబ్, కాశ్మీరం, బెలూచిస్థానం, సింధు, తూర్పుబెంగాలులలో ఖనిజసంపద లేనేలేదు. వ్యవసాయాదాయం అభివృద్ధిచెందాలంటే హిందూస్థానంలో తయారైన వస్తువు లెన్నో దిగుమతికావాలి. దేశప్రజలమీద మరియొక దేశప్రజలు, రాష్ట్రప్రజలమీద మరియొక రాష్ట్రప్రజలు ఆధారపడవలసిఉండుట తప్పదు. అందుచేత పాకీస్థాన్ ప్రజలు ఆర్థికంగా, నైతికంగా, పారిశ్రామికంగా, ఆహారరీత్యా చాలా వెనుకబడి మలమల మాడుతున్నారు.

హిందూస్థాన్‌నుండి యే విధమైన సహాయమూ, సహకారమూ జిన్నాగారు కోరలేదట. పైపెచ్చు హిందువులు ఆరాధించే భానుని రెండుభాగాలుగా చేయమన్నాడట. లేకపోతే పాకిస్థాన్‌లో సూర్యుడు తిరగకుండా ఆకాశమునకు అడ్డంగా గోడకట్టేవిధం

యేమైనావుందా అని శాస్త్రపరిశోధకులతో చర్చిస్తున్నాడట.

కరువుకాటకంలో చాలామంది ప్రజలు మరణించారట. అన్నివిషయాల్లోనూ సహాయం పొందుతానని గంపెడాశలతో ఉన్న జిన్నాకు టర్కీ, ఆఫ్ఘనిస్థాన్, ఇరానులు సహాయంచేయుటకు నిరాకరించాయట.

హిందూస్థానమంతా పాకిస్థాన్ చేద్దామనే దురాశకు, అమానుషచర్యకు ఇక స్వస్తి చెప్పాడట.

ఇప్పుడు పాకిస్థాన్ రాష్ట్రంలో జిన్నాగారి నాహ్వానించేవాడు ఒక్కడూ లేడు. మస్లిం లీగు నాయకులంతా ప్రజల ఆశీర్వాదాలు తీసుకోలేక జిన్నాగారి దగ్గరకు వచ్చి కష్టనిష్ఠూరాలు మొరపెట్టి గడ్డంపూపుతున్నారట. అంతతో ఆయన చంద్రమారుక్కు జిన్నా కూడా మరిచిపోయి, జ్యోతిలుకూడ జ్ఞప్తికి రాక "మహాత్మా మొర్రో" అంటూ తన పరివారంతో గాంధీజీదగ్గరకు సంప్రదింపులకు బయలుదేరారట. నెహ్రూకూడా గాంధీగారి ఆశ్రమానికి విచ్చేశాడట. అందరూ రాజీకి వచ్చారట. ప్రజాస్వామ్యపద్ధతులమీద భారతదేశమంతా ఎన్నికలు పెట్టుటకు అంగీకరిస్తూ తుదినిర్ణయానికి వచ్చారట.

ఎన్నికలు సక్రమంగా నడిచాయి. జవహర్ పండితుని స్వతంత్ర భారతదేశపు రిపబ్లిక్కుకు ప్రథమాధ్యక్షునిగా ఎన్నుకొన్నారట. నెహ్రూపండితుని పూలమాలలతోనింపి స్వతంత్రస్వర్ణరథంమీద వూరేగిస్తూంటే భారతదేశ భాగ్యవిధాత మహాత్మాగాంధీ సారథ్యం చేస్తున్నాడట.

ఎక్కడచూచినా కరతాళధ్వనులు, సంగీతాలు, జైకేలు, జిందాబాద్‌లు, జోహార్లు అనే శబ్దాలు విపరీతంగా చెవులు చిల్లులుపడేటట్లు మారుమ్రోగుతున్నాయి. ఆ ఆనందంతో నేను పూలమాలలు తీసుకొని నెహ్రూ పండితునకు, గాంధీజీకి వేయడానికి బయలుదేరానట.

ఇంతలో ఒకపిల్లి మీద దుమికింది. నేను తుళ్లిపడిలేచి మంచంమీదనుండి క్రిందపడిపోతూ, అంతలోనే తమాయించుకొని, ఆ విధంగా జరిగితే చాలా బాగుండేదికాని, "జిన్నా తన మంకుపట్టు విడుస్తాడా?" అని అనుకుంటున్నాను. ఇంతలో పనిమనిషి తలుపుకొట్టింది. తలుపు తెరిచి చూచేసరికి లో...కం...తె...ల్ల...వారిం...ది.

శాన్న కృష్ణ.

శ్రీమతి బత్తుల కామాక్షమ్మగారికి సత్కారము

రాజమండ్రిలోని వైశ్యసేవాసంస్థాపనకు కారకురాలై, వారికి అయిన ఆంధ్రయువతీ సంస్కృత కళాశాలకు అధ్యక్షపదవిని అనితరసాధారణముగా నిర్వహించినట్టియు, రాజమండ్రి ఆనరరీ బెంచి మేజస్ట్రేటుగను, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంవారి సెనేటు, ఎకడమిక్ కౌన్సిళ్లలో సభ్యురాలు, రాజమండ్రి పురపాలక సంఘ సభ్యురాలు ఇత్యాది గౌరవోద్యోగాలు కొన్ని సంవత్సరాల పాటు నిర్వహించినట్టియు, కేసరిగారి 'స్వర్ణఘటాకంకణ' ప్రదానాన్ని, రాజమండ్రి మునిసిపాలిటీవారు ఒకప్పుడు జరిపిన కుతపోటీపరీక్షలో రజతపతకాన్ని ఇంకా ఇలాంటి అనేక బహుమానాలను అందుకొన్నట్టిన్ని ఉభయభాషాప్రవీణ శ్రీమతి బత్తుల కామాక్షమ్మగారికి గతనెల ౧-వ తేదీనాడు రాజమండ్రి పురవాసులు బహువైభవంగా షష్టిపూర్తిఉత్సవం జరిపి, ఘనమైన నిధిని సమర్పించి గొప్పగా సత్కరించిరి. కామాక్షమ్మగారు గావించిన సంఘసేవను, ఆమె జీవిత విశేషాలను ఉగ్గడిస్తూ ఆమె శిష్యురాలు ఉభయభాషాప్రవీణ ఊటుకూరు లక్ష్మీకాంతమ్మగారు రచించిన ఒక రచననుండి (భారతీయవైశ్య) కొన్ని భాగముల దిగువ ఉల్లేఖిస్తున్నాము:

"లోకంలో కొందరు పుట్టుకతోనే గొప్పవాళ్లుగా ఉంటారు. కొందరు పుట్టిన తర్వాత స్వప్రయత్నంచేత గొప్పవాళ్లుగా ఔతారు. ఇందులో పుట్టుకతోనే గొప్పవాళ్లుగా ఉండేవారు మనకు ఆదర్శప్రాయులే. కాని వారి జీవితచరిత్రలో మానవ ప్రయత్నానికీ, ప్రబలమైన కృషికీ అట్టే ప్రాధాన్యం కనబడదు. వారు కారణజన్ములు. ఇక పుట్టినతర్వాత స్వప్రయత్నంచేత గొప్పతనాన్ని పొంది అన్యులకాదర్శప్రాయు

లైనవారి చరిత్రలగలన మానవశాస్త్ర ప్రజ్ఞాపారమితం కానబడుతుంది. మా పిన్ని కామాక్షమ్మగారు ఈ రెండవ శ్రేణికి చెందిన ధన్యజీవిని. చిన్నతనంలో ఆమె అందరివలె సామాన్య వితంతువు.

ఆమె ధనసంపన్నమై ఉన్నతస్థితికి చెందిన నాళంవారి కుటుంబంలో ఏలోటూ లేని పరిస్థితులలో పెరిగింది. ఐనప్పటికీ జ్ఞానమెరిగిన తర్వాత, తన అనాథస్థితి వశం చేసుకొన్న తర్వాత, ఆమె ప్రతిక్షణమూ తన జీవిత సార్థక్యంకోసం తన పరిసరాలతో మానసికంగా ప్రబలమైన పోరాటం సల్పింది. "అయ్యో! నా జీవితం ఇలా నాలుగు గోడలమధ్యనా వ్యర్థం కావలసిందేనా? ఏ ధాన్నా నేను దేశానికిగాని, అనాథ పక్షం ఒక సంఘానికైనా నేను సేవచేయలేనా" అని ఆరాటపడేది. కొన్నాళ్ళకల్లాగైతేనేం ఈ తీవ్ర సంఘర్షణలోనుండి ఆమె నిశ్చితాభిప్రాయం సంఘసేవ అనేది తప్తకాంచనంలాగా నిలువబడి నిశ్చలరూపం దాల్చింది.

ఆ పరిస్థితిలో శ్రీ నాళం రామలింగయ్యగారు ఆమె అభిప్రాయాలకు దోహదమిచ్చి వైద్య సేవా సదనం స్థాపిస్తానని అభయమిచ్చారు. అది మొదలు ఆమె సదనసంస్థాపన జరిగేవరకూ 'నిద్రపోలేదు. నీరు త్రాగలేదు.' ఏదో వంకతో ఆమె మద్రాసునుండి పిడి పడివచ్చి, ఎన్ని తీవ్ర ప్రతిబంధకాలు వున్నా లెక్క చేయక అనుకొన్న ముహూర్తాన సదనము స్థాపించి తన ఈప్సితం, పట్టుదల నెరవేర్చుకొన్నది.

ఐతే ఈ విషయంలో కామాక్షమ్మగారిని గురించి విశిష్టంగా చెప్పవలసినది ఒకటివున్నది. ఆంధ్రదేశములో సాధారణంగా వున్న బాలవితంతువులు అత్తిళ్ళల్లో, పుట్టిళ్ళల్లో సర్వచాకిరీచేస్తూ అదే పరమార్థమని నమ్మి అన్నగార్లు, వదినగార్లు, అత్తగార్లు, మామగారు నానాబాధలు పెట్టుతూ ఉన్నా నోరు కదపలేనిస్థితిలో వుంటారు. స్వతంత్రత వుండదు. ఒకవేళ వారికి ఏమైనా కొన్ని భావాలంటూ కలిగాయో, అవి అజ్ఞాన తమసచ్ఛాయలలో ఈనతూనే వుంటాయి. అప్పట్లో ఏదో గురువులవద్దకు వెళ్ళాలని, వాళ్ళ పాదసేవలు చేయాలని, మతం అని, పురాణం అని, హరికథలని, అక్కడకు వెళ్ళాలని ముచ్చటపడేవారే కాని, విద్యాగంధం వారికి లవలేశంకూడా వుండేదికాదు. అలాంటి ఆలోచనల దాకైనా పోయేవాళ్ళు కారు. ఒకవేళ ఎవరయినా సాహసించినా కుటుంబపెద్దలు వాళ్ళగొంతుక పిసికి పారేసేవారు.

ఐతే, శ్రీమతి కామాక్షమ్మగారి పరిస్థితి మాత్రము అలాంటిదికాదు. అప్పట్లోనే నాళంవారి కుటుంబము చాలా ధనసంపన్నమైనదే కాక చాలా విజ్ఞానవంతమైనదకూడా. కామాక్షమ్మగారు మద్రాసులో తన మేనమామగారయిన శ్రీ నాళం లక్ష్మీకాంతంగారి యింట్లో పెరిగేది. పైన వ్రాసిన బాధలు ఆమెకు లేనే లేవు. ఆమె అప్పుడప్పుడు రాజమండ్రి వచ్చి వుండడము కూడా ఉండేది. అప్పుడే శ్రీ మా నాయనగారు నాళం కృష్ణారావుగారు గౌతమీ గ్రంథాలయము క్రొత్తగా తెరచి, స్త్రీలకోసం ఇంటింటికి పుస్తకాలు పంపించి స్త్రీలల్లో విద్యావిజ్ఞానాలు ప్రచారం చేసేవారు. మా పిన్నికూడా ఈ ప్రచారానికి ఆకర్షితురాలయి పుస్తకాలమీద పుస్తకాలు తెప్పించి గౌతమీ గ్రంథాలయంలోని పుస్తకాలన్నీ తిరగవేసింది. ఆరోజులలోనే ఆమె వీరేశలింగంగారి చరిత్ర చదవడం, సేవాబీజాలు మనస్సులో నాటుకోవడం జరిగాయి. ఇంతకీ చెప్పవచ్చేదేమంటే, సామాన్య సంసారాలలోవలె కామాక్షమ్మగారికి చిన్నతనంలో అందరు బాలవితంతువులవలె కష్టాలులేకపోయినా ఆమెలో సేవాశక్తీ, స్వాతంత్ర్యపిపాస రగులుకొన్నాయేకాని, మామూలు కథాకాలక్షేపాలకు ఆమె మనస్సులో మొదటనుండి తావు యేర్పడలేదు. ఆమెలోని ఈ విశిష్టగుణమే, ఆంధ్రదేశంలో ప్రప్రథమ స్త్రీవిద్యా జాతీయసంస్థకు కారణభూతమయింది.

సదన సంస్థాపన జరిగింది. జరిగినతరువాత తన పని అయిపోయిందని ఆమె ఊరుకున్నారా? లేదు. అప్పుడు మళ్ళీ చదువును మొదలుపెట్టి ఉభయభాషా ప్రవీణ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణత పొందింది. అంతలో అప్పుడు మళ్లీ మొదలుపెట్టి కుట్టుపని నేర్చుకొన్నది. అప్పుడు మళ్లీ మొదలుపెట్టి హిందీచదివింది. ఇంగ్లీషు

చదివింది. ఏదయినా ఒక కొత్త ప్రయత్నం ఉన్నది అంటే ఆమె ముందు చేపట్టి చదివేదాకా గాని నిద్ర పోయేది కాదు. అంతతో ఆగినదా తాను పరీక్షలో నెగ్గగానే తన పిల్లలంతా ఆ పరీక్షకు చదవాలని ఆమె మాతృశాలా సదనాన్ని, ఆంధ్రయువతీ సంస్కృత కళాశాలగా మార్చేంతవరకు పట్టినపట్టు విడవకుండా సాధించింది.

నిరాడంబరత

పరే ఇట్లా సదన పరిపాలనలో ఆమె వెనుకా ముందూ పడుతూ ఆరిపోతూ, ఆధిపత్యం సాగించుకు పోతుంటే "కామాక్షమ్మగారంటే ఎలా వుంటుందో, పెద్ద ప్రిన్సిపాలట. ఆమె మనతో మాట్లాడుతుందో లేదో అని చాలామంది దూరదూరాలనుండి వచ్చేవారు. వారు వచ్చేటప్పుడు ఎంత సంకోచంతో వచ్చేవారో ఆమెతో మాట్లాడి వెళ్ళేటప్పుడు అంత సంతోషంతోను, సంతృప్తితోను వెళ్ళేవారు. దానికి కారణం ఆమె నిరాడంబరత. ఎంత అధికారులు వచ్చినా, ఎంత నిరుపేదలు వచ్చినా ఆమె సహజంగా తన సహృదయంతో వారినెదుర్కొని వాళ్ళ ఇంటిలో బుట్టినవుల్లాగ వాళ్ళతో ఆప్యాయంగా మాట్లాడి వచ్చినవారి పనులుచేసి పంపేది.

ఇక తన సదనంలో ఉండే పిల్లలను ఆదరించటంలోను, ప్రతి ఆదరణ విషయాలలోను మా పిన్నిని చెప్పే ఒకొకరిని చెప్పాలి. తల్లికంటేకూడా ఎక్కువగా ఆమె పిల్లలను పోషించుకొంటుంది. పట్టి రోజులలో ఎన్నివూళ్లు సంచారాలు చేసినా పిల్లలకు ఏదయినా ఆపదవచ్చిందంటే చాలు ఆమె వారి శుశ్రూషించటం దగ్గరనుంచి కదలనైనా కదలదు. దానితోడు ఆమెకు ఎక్కడెక్కడి మూలవైద్యాలో తెలుసు. ఆమెది అమృతహస్తం—ఏమో ఆ మందు వాడితే చెప్పలేము కాని సదా ఆమె వైద్యం చేసిందంటే ఎంత మొండి రోగమైనా తిరిగి తీరవలసిందే.

ఆమె చిన్నపిల్లలలో చిన్నపిల్ల. పెద్దలలో పెద్ద. పిల్లలందరితో ఆమె ఆటలు ఆడుతుంది. ఉత్సాహంతో పరవళ్లు తొక్కుతుంది. అయినా ఆమెలో ఒక గొప్ప గుణం ఉన్నది. ఏపిల్లల నెట్లా శిక్షణలో పెట్టాలో ఆ విద్య ఆమెకే తెలుసునవాలి. ప్రేమించినపుడు ప్రేమించి లాలించేది. అట్లాఅని అవినయాన్ని సహించేది కాదు. వెంటనే శిక్షించవలసివస్తే కఠినంగా శిక్షించడానికి వెనుకాడేది కాదు. మళ్లీ ఉత్తరక్షణంలోనే ఆ పిల్లలనే పిలిచి అతి ప్రేమతో బుజ్జగించి వాళ్లు సంతోషంగా పూనుకొనేటట్లు వాళ్ళచేత పనులు చేయించేది.

సదన పరిపాలనలో ఆమె అడుగడుగునా ఎన్నో ఆపత్తులను ఎదుర్కొనేది. మహామహా ఆర్థికసంపత్తి, సాధన సామగ్రీ స్తోమత, బలసంపద కలవారికే ఒక్క గృహం నిర్వహించుకోవడమే చాలా కష్టసాధ్యమైన కార్యం కదా! అటువంటప్పుడు వందలమీద సంఖ్య ఉన్న ఆ పిల్లల సంస్థను పరిపాలించడం ఎంత కష్టమో చెప్పనక్కరలేదు.

ఆమెది భలే పుట్టు. భగవంతుని పుణ్యంవలన ఆమె సంకల్పం సమార్గంలో ప్రవహించి తెలుగుకీర్తి పంటపండింది. ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా ఎదుర్కొని కాలానికూడా ఎదురీదటమే కాని వెనక్కు తగ్గు పెట్టడం ఆమె స్వభావంలో ఎరుగదు. కష్టాలు వచ్చిన కొలదీ ఆమె పనిలో రాటుదేలింది. కష్టాలు వచ్చిన కొలదీ ఆమెపట్టుదల ప్రబలమైనది. కష్టాలు వచ్చిన కొలదీ ఆమెకు ఓర్పు, ఉత్సాహమూ అతిశయించినవి.

కష్టాలు వచ్చినకొలదీ అభివృద్ధిమార్గంలో ఆమె చకచకా పైకి సాగిపోయి విజయం చేపట్టి ఆ సంతోషం పూర్తిగా అనుభవించింది.

కార్యసాధనపట్ల ఆమె న్యాయేతరకార్యాలు పాటించలేదు. ఒక్కొక్కప్పుడు దాసీపని చెయ్యవలసివచ్చినా ఆమె కుంగిపోలేదు. ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ సెనేటు మెంబరుపదవి వచ్చినప్పుడు "ఆహా" అని పొంగిపోలేదు, రెండూ ఆమె సమానంగానే భావించి అనుభవించింది. సదనబాలికల సౌకర్యాలకోసం నేను సెనేటుకు, సిండికేటుకూ మెంబరుగా వస్తూ ఉన్నానని త్రికరణశుద్ధిగా ఆమె భావించి అలాగే ఆ పదవిని నిర్వహించింది. అంతకంటే అతిశయం పడలేదు. అదే భావనతో సదనంలో పిల్లలకు పరిచర్యచేయడంలో ఆమె ఎన్నడూ నీచపడలేదు.

అట్టి మహానుభావురాలిని, సంఘసేవాధురీణను, పరోపకారశీలను, నిరాడంబర వ్యక్తిని, మృదుల స్వభావను, విజ్ఞానసంపన్నను సన్మానించి తెలుగుదేశం తన్ను తానే సన్మానించుకొన్నది.

విమర్శనము

6/1947

౧. కవిప్రియ
౨. దీక్షితదుహిత
౩. పద్మావతీచరణచారణ చక్రవర్తి
౪. రత్నాకరము

మొదటి మూడూ పద్యనాటికలు; రత్నాకరము సీతాసంవాదము. శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారి రచనలు సాహితీసమితి ప్రచురణలు.

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు అంటే ఇప్పటి తెలుగు చదువరులకు 'ఫలానా' అని పరిచయం చెయ్యవలసిన అక్కర లేదు.

శాస్త్రిగారి పేరు ఉచ్చరించగానే సాహితీసమితి, హృదయేశ్వరి, అప్పులవాళ్లమీద ఆచార్య ఇలా మాట్లాడే ఆయన నేర్పు, బోలెడు కథలూ వరసగా జ్ఞాపకం వస్తాయి. నవ్య సాహిత్య ప్రసక్తిలో ఆయన్ని విడిచి మాట్లాడడం దుర్లభం.

వక్తగా, కవిగా, పండితులుగా ప్రసిద్ధులు. ఈయన ఖండకావ్యాలు, కథలు కన్న ఇటీవల పద్యనాటికలు చాలా వ్రాశారు. లోకానికి ఈయన ఖండకావ్యాలమీదా, కథలమీదా మోజు అయితే—ఈయనకు తన పద్యనాటికలమీద వల్లమాలిన అభిమానం.

ఇదొక చిత్రమైన సన్నివేశం!

వేదములలోనూ, ఉపనిషత్తులలోనూ ఉన్న ఛందోబద్ధమైన వాక్యాలు (సంభాషణము) తప్పిస్తే లౌకిక సంస్కృతసాహిత్యంలో నాటకమంతా పద్యాలతో నడిచే రచనలు కనబడవు.

సుప్రసిద్ధసంస్కృత నాటకరచయితలు భాస, కాళిదాస, భవభూతి, హర్షదేవాదుల నాటకాల్లో పద్యాలుంటాయి. అయితే అవి చమత్కారమూ, భావావేశమూ, రసస్ఫూర్తి కలగవలసిన చోటమాత్రమే ఉండి తక్కిన సాధారణసంభాషణం అంతా సరళమైన వచనంలో సాగుతుంది.

ఇప్పటి సారస్వతసమాలోచనాపరులలో ఒకవైపు తీవ్రంగా ఉన్న వాదం ఏమంటే—నాటకంలో అసలు పద్యాలే పనికిరావు. నాటకగమనాన్నీ, సహజత్వాన్నీ ఈ పద్యాలు చంపుతున్నాయి. పద్యం రాగానే సంగీతం వస్తుంది. దానితో నాటకంలో ఉద్దేశించిన సన్నివేశసౌందర్యం, రసానుభూతీ, సంగీతం చాటున మాటుపడి, నాటకప్రయోజనం ధ్వంసమై పోతున్నది కనుక వచననాటకాలు తప్ప ఇంకొకరకం ఈ కాలానికి పనికిరావు అని గర్జిస్తున్నారు.

రెండో వైపువారు కొందరు నాటకమంతా పద్యాలతో తే నిర్వచనంగా ఎందుకు వ్రాయకూడదు, సారస్వతప్రక్రియలో ఇదొక క్రొత్తరకం ఎందుకు కారాదు అని పట్టుబట్టి నాటకాలు పద్యాల్లోనే వ్రాస్తున్నారు.

రెండవ శ్రేణికి ప్రతినిధి శివశంకరశాస్త్రిగారు.

ఈయన సుమారు ౧౦ నాటికలు పద్యాల్లోనే వ్రాశారు. ఈయన్ను అనుసరించిన ఒకరిద్దరు రచయితలుగూడా ఉన్నారు. కాని, ఈ పద్యనాటికలకు రావలసినంత ప్రఖ్యాతి రావడం లేదు.

కారణం—నే నిట్లా అనుకుంటాను.

సారస్వతశాఖల్లో అన్నిటికంటె నాటకం ఎక్కువ జీవిత సమీపవర్తి. కనుక దానిలో జీవితప్రతిఫలనరూపమైన సహజత్వాన్ని ప్రజలు మిక్కిలి పట్టింపుగా చూస్తారు. కవులుగూడా ఈ దృష్టితోనే శ్రవ్యకావ్యాల్లో ఉపయోగించని ప్రాకృతం పాత్రలనుబట్టి వాడవలసి వచ్చింది. సామాన్యసంభాషణకు పద్యాలు వాడకుండా చాలవరకు జాగ్రత్తపడి, భావావేశమును బట్టి పద్యము లుంచారు. ఒకవేళ అస్థానపతితములైన పద్యాలుంటే—నటులు వాటిని తీసివేసి ఇంకా జీవితానికి చేరువగా తేవడానికి ప్రయత్నించడం కద్దు.

ఈ సందర్భంలో—

పద్యనాటిక రంగస్థలంమీద పెడితే—మామూలు మాటలకుగూడా మాటిమాటికీ వచ్చేపద్యాలు ప్రజలకు వికృతంగా ఎబ్బెట్టుగా కనబడకతప్పదు. దానితో ప్రదర్శనం రక్తికట్టడం కష్టం.

అంతేకాకుండా ఛందోబద్ధమైన వాక్యసరణి సాధారణవచనంలా ప్రేక్షకులకు అవగాహన కాదు. ఈ కారణాలవల్ల పద్యనాటికలు ప్రజలకు దూరమైపోవడానికి చాలా వీలున్నది. కాబట్టి ఈ పేరునవున్న నాటికలైనా శ్రవ్యకావ్యాలలాగే స్తిమితంగా కూర్చుని చదువుకోడానికే ఎక్కువ ఉపయోగిస్తాయి.

'కవిప్రియ' నాటికలోని ప్రతిపాద్యవిషయం బిల్హణీయుని కథ. బిల్హణీయం అనే సంస్కృత కావ్యంలోని కథను శాస్త్రిగారు మార్చినారు. అసలు కథలో — కవిని రాజకుమారిగాని, రాజకుమారిని కవిగాని చూచే అవకాశం ఇవ్వకుండా రాజు ఇద్దరికీమధ్య తెరకట్టించి కొంతకాలం జరుపగా హఠాత్తుగా తెరకవతల నిజం తెలుసుకుని ఇద్దరూ ప్రేయసీప్రియులౌతారు. తర్వాత రాజుకు తెలియడం, దండనవిధి. కవిచిత్తశుద్ధి తెలిసి రాజు కవికి పుత్రిక నిచ్చి వివాహం చెయ్యడం జరుగుతుంది.

శాస్త్రిగారు యవనికావృత్తాంతం మార్చడంలో ఏమిగుణం చూచినారోగాని, దానివల్లనే ఎక్కువ నాటకత్వం పరిశిష్టమై ఉండునని నాతలంపు.

రాజపుత్రీప్రేమ క్రమవికసితంకాక హఠాత్తుగా స్పష్టమైపోవడంవల్ల రసస్ఫూర్తి కొంత లేతపడ్డది. ముగ్ధయైన యామిని రెండవరంగంలో ప్రవర్తించిన విధం చూడగా కులపాలికాసహజమైన లజ్జాసంకోచాల మాధుర్యం సడలి, రాజకుమారీ, కవిగారూ కూడ తొందరపడినట్టు కనబడుతుంది. ఇట్లాంటి నాయికలోని ముగ్ధాత్వం పట్టున ముదిరిపోవడం ఆస్వాద్యం కాదేమో!

'కవిప్రియ'లోని కొందరు పాత్రలు చక్కని సంస్కృత వాక్యాలూ, శ్లోకాలూ మాట్లాడుతూంటారు!

"అలమలం కవివరా! ఆచార్య శతమా"
"అంకారణం కవివరేణ్య దరస్మితోదని
భీతిర్న కిం తవ"

కవిముఖానా, తక్కిన కొన్ని పాత్రలముఖానూ కేవలశ్లోకములే ఉన్నవి.

మణిప్రవాళాల్లాగ తెలుగు కావ్యంలో ఈ సంస్కృతం కలగలుపు చెయ్యడంలోని ఔచిత్యం ఏమిటో తెలియదు. ఇది కేవలం తెలుగు వారలకు అర్థంకాదు. సంస్కృత పండితులకు ఈ రకంచదివే కుతూహలం ఉండదు. ఇక సరిగ్గా శాస్త్రిగారివంటి సంస్కారులు కొందరుమాత్రం చదవడమే దీని ప్రయోజనమా! దీనివల్ల కావ్యప్రయోజనం కోరి సంకుచితం చేసినట్టయింది. ఆ వాక్యాలకూ, శ్లోకాలకూ తెలుగు చెయ్యడం కవి తొలగించుకోలేని బాధ్యత అయి ఉన్నది.

ఇందులో సాధారణంగా కావ్యాల్లో కనిపించని వింతమాట లున్నవి.

౧. కురుపరో (కురియరో అనుటకు).

౨. శిక్షావంశనం (పాణినీయంలో విద్యాభ్యాసం).

౩. ఎల్లుట (ఎల్లుండి).

౪. పాండురపటవాసభాతి (ఇవార్థంలో భాతి సంస్కృతమా?)

౫. ఇత్యాదులు.

౬. 'దీక్షితదుహిత'లో తీసుకున్న కథ చక్కనిది. అప్పశాస్త్రి దీక్షితులవారి పుత్రిక మంగళాంబ తండ్రిగారి శిష్యుడు చంద్రమౌళిని ప్రేమించి హృదయమిచ్చి, తుదకు తండ్రిగారు, వితంతువైన తనకు వివాహం సమ్మతి చెయకపోగా, లోలోపలి అనురాగవ్యథతో ఇద్దరూ బాధపడి తుదకు వేరుపడతారు.

కవిప్రియవలెనే ఇందులోకూడ మంగళాంబ చంద్రమౌళిని కలుసుకొన్నట్టు చూడగా ముగ్ధప్రేమ క్రమంగా రసస్థితికి మారక తలవనితలంపుగా శృంగారంపై మెట్టుకు వెళ్లడం అసహజమనిపిస్తున్నది. ఇందులోకూడా పాత్రలు ఉండకుండా సంస్కృతం మాటాడ్డం ఉన్నది. ఇందులో వింతమాటలు—అనవ (వితంతువు), బ్రాహ్మణం (బ్రాహ్మణ్యమని యర్థము), యోచించు (యోజించు) ఇత్యాదులు.

'పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి' గీతగోవింద కర్త జయదేవకవీంద్రుని వస్తుకథ.

గౌడలక్ష్మణసేన భూకాంతుడు జయదేవకవిని సగౌరవంగా సభకు రావించి విద్వాంసుల సముఖాన గీతగోవిందమును విని ఆనందించి సన్మానించి గజారోహణోత్సవం జరపడం, కవిభార్య పద్మావతి భర్త ప్రతిభకు, ప్రేమకు ముదితురాలై అంతఃపురసన్మానాలంకారాలతో అలంకరించుకొని నాట్యం చెయ్యడం ఇందలి ప్రధాన ఇతివృత్తం.

సంభాషణలూ, పాత్రపోషణా సాఫుగా నడిచాయి. కవి ప్రేమార్ద్రహృదయం, స్త్రీ గౌరవం బాగా చిత్రితములైనాయి. ఇది కూడా సంస్కృతకవిచరిత్ర ఐనా, ఇందులోని సంభాషణలకు గీర్వాణవాసన తగలలేదు. అయితే మురారికవి 'కష్టా వేనవధా'అనే శ్లోకాన్ని శాస్త్రిగారు అక్షరాలా తెలిగించి అసంగతి స్ఫురించకపోవడం మరపుచేత నే అనుకుంటాను.

ఇక-ఇందులో పై నాటికల్లో ఉన్నంతమాత్రమైనా నాటకీయసన్నివేశాని వేశవం లేదు. కనక నాటికాదృష్టితో చూస్తే ఇది పద్యసంభాషణ పరంపరగా కనిపిస్తుంది గాని ఘటనాచాతుర్యసుందర నాటకం అనిపించదు.

'రత్నాకరము' లోపాత్రలు నలుగురే ఉన్నందువల్లనూ, కదలిక తక్కువగా ఉన్నందువల్లనూ శాస్త్రిగారు దీనిని గీతికాసంవాద మనిఉంటారు.

భ్రమరిక అనే ఒక యువతి వివాహిత అయినా అత్తవారిల్లంటే అయిష్టపడి ఒకసారి తమ బంధువులింట ఆకస్మికంగా చూచిన త్రిలోచను డనే ఒక యువకుణ్ణి ప్రేమిస్తుంది. తన ప్రేమకథ కాంత అనే చెలికత్తెతో ఈమె చెప్పగా ఉత్తరభాగంలో త్రిలోచనుడు ధూర్జటి అనే తన మిత్రునితో చెబుతాడు

సంభాషణ సాఫీగా, శృంగారకథాసహజమైన ఈమన్మథసౌర్యంతో చల్లగా సాగుతుంది. అంతకన్న దీనినిగురించి చెప్పవలసిన విశేషం లేదు.

తుదిమాట: శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు రెండు మూడు మంచి వచననాటికలు వ్రాశారు. 'వేణీ

సంహారం' 'స్త్రీ విరోధి' చదువదగ్గవి. ప్రదర్శనానికి కూడా 'పసందు'గా ఉంటాయి. ఆయన హృదయేశ్వరి, కొన్ని చిన్నకథలు తెలుగు పాఠకులు ఆదరంగా చదవకపోలేదు.

నిజం చెప్పవలసివస్తే శాస్త్రిగారి ఈ పద్యనాటికలు ఇప్పటితరానికి ఎదురీత అనక తప్పదు.

ఈ నాటికారచనలో కూడా శాస్త్రిగారికి మురారిధోరణి పట్టుబడిందిగాని భాసకాళిదాసమార్గం కాదు.

భాషలో, భావచిత్రణంలో శాస్త్రిగారి సంస్కృతపక్షపాతం ఈ నాటికల్లోంచి ఎంతఅయినా ఉదాహరించవచ్చు.

భాషలో, కల్పనలో జీవితానికెంత దగ్గరగా ఒస్తే నాటకరూపంలో అంత విజయం.

భావశిల్పంలో, పదప్రౌఢిమలో ఎంతఉన్నత శిఖరమెక్కితే కావ్యానికంత మెరుగు-కదా—

శాస్త్రిగారు లోకాన్ని చూచి తమ మార్గమేదో సుళువుగా నిర్ణయించుకోగలిగిన ప్రజ్ఞావంతులనే నా నమ్మకం.

'ఆనందవర్ధన'

చిత్రాంగద

నవరచనాశాలి (౮/౮ జేగర్ స్వామివీధి, మైలాపూరు, మద్రాసు) వారి తృతీయ ప్రచురణ. వెల రూ. ౧-౮-౦.

ఈ గ్రంథమాలికవారు ఇంతకుముందు రెండు మంచి కథానికా సంపుటాలు ప్రచురించారు.

ఇప్పుడు నాటిక—

ఈ నాటికకు ఆదికవి శ్రీ రవీంద్రనాథ ఠాకూరు.

ఆయన వంగమాతృకకు శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారి అనువాదం ఇది.

భారతంలోని చిత్రాంగద కథకు రమణీయమైన కావ్యరూపమిచ్చి, రవీంద్రకవి, ఈ నాటికను రచించినట్లు కనబడుతుంది.

దీనికి కవి నాటిక అని పేరుపెట్టినా దీనిలోని గంభీరమూ, సుందరమూ అయిన కవితా ధోరణి దీన్ని లోకానికి కావ్యంగానే చూపిస్తుంది.

ముందు పురుషభావపూరిత అయిన చిత్రాంగదలో, మన్మథవసంత సహాయంవల్ల క్రమంగా వికసించిన స్త్రీత్వ, లావణ్యసిరులు ఆమె హృదయంలో కోరికల్ని తొలచి ప్రేమమాధుర్యాన్ని నింపడం, అర్జునిని ప్రేమించి, ఎదుటికి వచ్చిన అతన్ని గుర్తించక మాటలాడడం ఇందులోని ఘటనాచాతుర్యాలకు ఉదాహరణాలు.

సుపరిచితమైన రవికవి కవితా మాధుర్యాలను గురించి ఇప్పుడు ప్రసంగం ఎత్తుకోవడం అనవసరమైన అవసరం. అనువాదంగురించి ఒక మాట.

మనకు సరిగ్గా ఇంగ్లీషు 'బ్లాంక్ వర్స్'లాంటి, వచనానికి బాగా దగ్గరైన రచన లేదు. కనుక 'ఎంత కంటె లేదు'అనుకున్న గీతపద్యంగూడా సంభాషణకు బరువుగా ఉండి, సంగీతం ఎక్కువై అసహజంగా కనబడుతుంది.

శ్రీ విశ్వేశ్వరరావుగారు దీన్ని వచనంలోనే చక్కగా తెలిగిస్తే ఇంతకన్న ఆస్వాద్యం అగునేమో ఆలోచించదగ్గ విషయం.

ఈయన తెలుగులో చెయ్యితిరిగిన రచయిత కావడంవల్ల ఈయనఅనువాదం క్లిష్టం అనడానికి కథ్యంతరం ఏమాత్రంలేదు. కాని ఈయన, మన పూర్వాంధ్రకవులు సంస్కృతానువాదాలలో అవలంబించిన స్వాతంత్ర్యం తీసుకుని ఠాకూరు భావాలను తేటతెలుగులో ప్రస్తరించిచూపితే కవిహృదయాన్ని ఇంకా ఎక్కువమంది సమీపించగల్గి ఉంటారు పాఠకులు—

ఈ అనువాదంలో యథాతథంగా ఉన్న బెంగాల్ సంస్కృతం, అతిశయోక్తి తగ్గించితే గ్రంథానికి ఇంకా శోభ కలిగించును. అయితే మొత్తంమీద-చదివి ఆస్వాదించదగిన నాటిక.

'ఆనందవర్ధన'

గ్రంథ స్వీకారము

భారత దేశము: ఆర్థిక వ్యవహారాలు

రచన: శ్రీ కాశీనాథుని పూర్ణమల్లికార్జునుడు గారు. ప్రచురణ: కళాపీఠం, బెజవాడ. వెల: రూపాయిన్నర.

శ్రీ ధన్వంతరి చరిత్రము

పద్యకావ్యము. రచన: ఓలేటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు, వింజరం, యానాంపోస్టు, తూ. గో. జిల్లా. వెల: రూపాయిన్నర.

భారత స్త్రీ

మూడంకాల రూపకము. రచన: గుగ్గిలాల వెంకటకృష్ణమూర్తిగారు. ప్రచురణ: స్టాండర్డ్ ఏజన్సీస్, మద్రాసు. వెల: రూపాయి.

మహాదేవి అక్కగారి వచనములు

అనువాదము: జి. టి. అక్కలయ్య దీక్షితులు గారు. ప్రచురణ: వీరశైవ సాహిత్య భాండారము, కేరాఫ్, చిక్కపేట, బెంగుళూరు. వెల: ౧౨ అ.

కాంగ్రెసు వైద్యదళము: మలయా యాత్ర

రచన: చింతలపాటి శివరామశాస్త్రి గారు. ప్రచురణ: శ్రీ హరినాథమురళి, తెనాలి. వెల: రూపాయిన్నర.

బ్రహ్మచర్యము

అనువాదము: శ్రీ శుద్ధచైతన్యస్వామి. ప్రచురణ: జనోపకారిణీ ప్రెస్సు, ప్రొద్దుటూరు.

స్వరాజ్య సాధనము

రచన: గద్దూరి [illegible] రామారావుగారు. ప్రచురణ: సరస్వతీ గ్రంథమండలి, కాకరపర్రు. వెల: రూపాయి.

కలరా

రచయిత: వేమవరపు వెంకటరమణ శర్మగారు, గపిలేశ్వరపురము, తూ. గో. జిల్లా. [illegible] అ.

౧. గ్రంథాలయములు: రిజిస్ట్రేషను
౨. సభలు సమావేశములు

మొదటిది పోతూరి నాగభూషణంగారి రచన. రెండవది గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారిది. రెంటికిని ప్రకాశకులు: దేశికవితామండలి, బెజవాడ. వెలలు: ౬ అ.; రూపాయి పావలా.

రేడియో

రచన: యల్. కె. విశ్వనాథంగారు, గుంటూరు. వెల: ౪ అ.

మంగళ ప్రభాతము

గాంధీగారి రచనకు వారే సముద్రము నరసింగరావుగారి (అనంతపురము) అనువాదము. వెల: ౧౦ అ.

౧. పద్మావతీచరణచారణచక్రవర్తి

(పద్యనాటిక. ద్వితీయముద్రణము. ౧౨ అ.)

౨. రత్నాకరము

(గీతికాసంవాదము. ౧౨ అ.)

3. దీక్షిత దుహిత

(పద్యనాటిక. రూపాయ పావలా.)

౪. కవిప్రియ

(కల్పితకథ. పద్యనాటిక. రూపాయిన్నర)

ఈ నాలుగున్ను సాహితీ సమితివారి ప్రచురణము. శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారి రచనలు.

భారతాభ్యుదయము

శ్రీ విద్యారణ్య చరిత్రము. యక్షగానము. రచయిత: భీమవరపు సాంబశివశర్మగారు. ప్రకాశకులు: శ్రీరామా బుక్ డిపో, సికిందరాబాదు. ౮ అ.

కర్ణసుందరి

బిల్హణ నాటికకాంధ్రానువాదము. అనువాదకులు: శిరోమణి [illegible]తుల లక్ష్మణశాస్త్రి, మాదిరాజు విశ్వనాథ రావుగార్లు. ప్రాప్తిస్థానము: విజయా బుక్ డిపో, వనపర్తి (నైజాము). ౧ రూ.

నలప్రవాసము

తొమ్మిది రంగముల నాటకము. గ్రంథకర్త: మహోపాధ్యాయ ముదిగొండ నాగలింగ శాస్త్రిగారు. ప్రకాశకులు: సుందరరాం అండ్ సన్సు, తెనాలి. రూపాయిన్నర.

విద్యార్థిని

సాంఘిక నాటకం. గ్రంథకర్త: ఎసుమర్తి రాఘవరావుగారు. తారా పబ్లికేషన్సు, మద్రాసు ౮. ౧౨ అ.

ప్రజారాజ్యం

౧౪ రంగాల ఏకాంక నాటకం. రచయితలు: జాస్తి వెంకటనరసయ్య, ధూళిపాళ వెంకటసుబ్రహ్మణ్యము గార్లు, చిలకలూరిపేట, గుంటూరుజిల్లా. ౧౦ అ.

సామ్రాజ్యము

లూయీఫిషర్ ఆంగ్ల రచనకు అనువాదం. అనువాదకులు: పండితారాధ్యుల నాగేశ్వరరావు గారు. పెరంబూరు (మద్రాసు) సంస్కృతి గ్రంథ మండలి ప్రచురణ. ౧ రూ.

నేటి సమస్యలు

గాంధీ మహాత్ముని రచనకు తత్వానందస్వామి అనువాదము. శ్రీ సుగ్గామా బుక్ డిపో, బెజవాడ. రూపాయిన్నర.

సప్త మహావ్రతములు

గాంధీ మహాత్ముని రచనకు బులుసు సూర్యప్రకాశశాస్త్రిగారి అనువాదము. సుందరరాం అండ్ సన్సు, తెనాలి. ౬ అ.

ఆరోగ్య ప్రభాకరము

శ్రీ రాఘవేంద్రస్వామి (శ్రీ యోగాశ్రమవాసురేపల్లె) రచన, తెనాలి సుందరరాం అండ్ స[illegible] ప్రచురణ. ౯ పైసల తపాలాబిళ్ళలు పంపిన సాశ్రమములకు, గ్రంథాలయాలకు, భజన మందిరాలు ఇత్యాది సంస్థలకు ఉచితం.

జాతీయ దసరా గీతములు

జాస్తి వెంకటనరసయ్య, ధూళిపాళ వెంకటసుబ్రహ్మణ్యము గార్ల రచన. తెనాలి విశ్వజ్ఞ ప్రచురణ. ౨ అ.

ప్రత్యేక సంచికలు

బరంపురం నుంచి 'వెలుగు' ఉగాది కిరణ, మద్రాసునుంచి 'ఢంకా' సంక్రాంతి సంచిక, 'నవప్రభ' సంచికలను కూడా సాదరంతో స్వీకరించినాము. ప్రత్యేక వ్యాసాలతోనూ, చిత్రాలతోనూ ఇవి నాటి ఆదర్శానుగుణంగా చక్కగా తయారై వన్నెగా ఉన్నాయి

— ౦౦ఘొద-చదిలి —

Printed and Published by S. Sambhu Prasad, at the Andhra Patrika Press,
No, 7, Thambu Chetty St., G. T., Madras [illegible] S. Sambhu Prasad.